

UNIVERZITA KARLOVA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN A DIDAKTIKY DĚJEPISU

Místo krávy psací stroj

Proměna kulturní krajiny a obyvatelstva v krkonošských obcích

Horní Albeřice, Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny

před rokem 1945 a po něm

Schreibmaschine statt der Kuh

Die Verwandlung der Kulturlandschaft und der Bevölkerung in den Riesengebirgsdörfern
Horní Albeřice, Dolní Albeřice und Dolní Lysečiny
vor dem Jahr 1945 und danach

Typewriter in place of cow

The transformation of cultur landscape and population of the Krkonoše villiges
Horní Albeřice, Dolní Albeřice and Dolní Lysečiny
before and after 1945

Rigorózní práce

Praha 2009

Tamara Nováková

Vedoucí rigorózní práce doc. PhDr. Alena Míšková

1. Horní Albeřice, pohled na Sněžku z „letišť“, foto Jan Faltejsek, 2009

Prohlašuji, že jsem v rigorózní práci postupovala samostatně a použila jen prameny a literaturu uvedenou v přehledu.

V Praze 1. srpna 2009

Tamara Nováková

**Michalu Marešovi,
Záviši Kalandrovi,
Petru Kalandrovi**

Poděkování

Na prvním místě mámě, Janě Zoubkové za to, že se mnou od počátku téma rigorózní práce sdílela, přinášela podněty a nešetřila kritikou.

Aleně Míškové, vedoucí rigorózní práce za to, co mě naučila a že mi po celou dobu věřila, Janu Faltejskovi za nádherné fotografie albeřického a lysečinského údolí a technickou podporu,

Anně Malinové za kritické komentáře a za trpělivost,
Jakubovi Jirákovvi za rozšíření obzoru o Ústřední archiv zeměměřičství a katastru,
Vlastimilu Málkovi za kritické připomínky,
Janu Čumlivski za zprostředkování vazby.

Všem pamětníkům, kteří poskytli vzpomínky: Erichu Stumpfovi, Gertrud Eitner, Rudolfu a Gertraud Lamer, Marthě Bönschové, Ilse Pavukové, paní H. S., Antonu Missbergerovi, Anně Novákové a v neposlední řadě Vilému Šafránkovi, díky jehož vzpomínkám a fotografiím jsem si živě dokázala představit, co jsem znala i neznala z pramenů a odborné literatury.

Tomáši Staňkovi za klíčový odborný přínos ke zpracování tématu vysídlení Němců z Československa. Z jeho studií byla radost čerpat pro obecnou charakteristiku odsunu/vyhnání.

Lence Missbergerové za to, že ve své diplomové práci *Problémy odsunutých Němců v českém Podkrkonoší* shromáždila autentické vzpomínky na odsun/vyhnání, které v práci cituji.

Pavlu Klimešovi za to, co dělá pro oživení historické krajiny východních Krkonoš a za nádhernou knihu *Krajina Krkonoš v proměně století / Riesengebirgslandschaft in hundertjähriger Wandlung*, z níž jsem použila několik starých fotografií, jejichž autorem je Adolf Pecina.

A všem, kteří o mou práci projevili zájem.

Obsah

Úvod.....	10
Prameny a literatura.....	16
Pamětníci	19
Psaní vlastních jmen.....	22
Zeměpisná jména.....	22
Jména a příjmení osob.....	22
1. kapitola	
Vymezení tématu.....	25
Geografická definice mikroregionu.....	25
Politicko-správní definice mikroregionu.....	27
Místo a čas.....	29
Místo.....	29
Čas.....	29
2. kapitola	
Historický vývoj východních Krkonoš s ohledem na sledovaný mikroregion....	31
Kolonisté ze Slezska a vznik zemědělské půdy na úkor pralesa.....	31
Manství Kryštofa Gendorfa.....	35
Tam, kde paže dřevorubců vládnou jen aneb Švocaři a druhá kolonizace východních Krkonoš.....	36
Konsolidace maršovského panství.....	42
Aichelburgové.....	44
Czernin-Morzinové.....	45
Hospodářská krize a vzestup nacionalismu.....	48
Září 1938.....	51
Po Mnichovu.....	53
Konec války.....	55

3. kapitola

Charakteristika mikroregionu

Horní a Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny ve 30. letech 20. století.....	56
Charakteristika obcí.....	56
Albendorf – Albeřice.....	56
Nieder-Kolbendorf – Dolní Lysečiny.....	71
Řemesla a živnosti.....	74
Horní Albeřice.....	74
Dolní Albeřice.....	76
Dolní Lysečiny.....	77
Zemědělství v Horních a Dolních Albeřicích a v Dolních Lysečinách v kontextu ostatních profesí.....	79
Vodní družstvo II pro Albeřice a okolí.....	93
Obživa a služby mimo mikroregion.....	95
Náboženský a kulturní život.....	104
Politický život.....	107
Dopravní prostředky.....	112
Volný čas.....	113
České obyvatelstvo a český jazyk.....	115
Vzdělání.....	117
Rok 1938 ve světle vzpomínek.....	118
Válka ve světle vzpomínek.....	118
Každodennost.....	118
Zajatecké tábory, koncentrační tábory a totálně nasazení.....	119
Wehrmacht	120
Uprchlíci a evakuovaní.....	122

4. kapitola

Odsun/vyhnání původních obyvatel z Horních Albeřic, Dolních Albeřic a Dolních Lysečin v letech 1945 až 1948	123
Politický rámec odsunu/vyhnání.....	124
Odsun v působnosti Okresního národního výboru Trutnov a sběrné středisko Mladé Buky.....	130

Odsun v působnosti Místní správní komise Horní Albeřice, Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny.....	132
Odsun/vyhnání z Horních a Dolních Albeřic a Dolních Lysečín.....	138
Zatýkání nacistů.....	139
Sebezabití.....	144
Vraždy.....	145
„Excesy“.....	147
Divoký odsun.....	149
Kategorie antifašismus.....	152
Kategorie smíšené manželství.....	154
Kategorie nepostradatelných.....	157
Odsunutí/vyhnání v roce 1946 a konfiskace „nepřátelského“ majetku.....	162
Antifašistické transporty.....	183
Dodatečný odsun v roce 1948 a ti, kteří zůstali.....	184
5. kapitola	
Noví osídlenci v letech 1946 až 1950.....	194
Hospodáři zmizeli z hor.....	194
Ještě jednou místní správní komise v Albeřicích a Lysečínách.....	198
Kterak chalupáři zachránili Krkonoše aneb Syndikát českých spisovatelů osídluje.....	205
Příděly „rodinných domků“.....	226
Spisovatelská kolonie v Albeřicích.....	235
6. kapitola	
Padesátá léta.....	239
Sedláci hospodaří na státním statku.....	239
Albeřická hospoda.....	249

Závěr

Proměna kulturní krajiny a obyvatelstva.....	252
Seznam zkratk.....	267
Abecední seznam českých a německých názvů obcí.....	268
Prameny a literatura.....	270
Příloha v textu	
Příloha 1. Politický okres Trutnov k 9. 5. 1945	281
Přílohy vložené	
Příloha 2. Autorská historická mapa Horních Albeřic, Dolních Albeřic a Dolních Lysečín	
Příloha 3. Situační plánek Horních Albeřic, Dolních Albeřic a Dolních Lysečín	
Příloha 4. Situační plánek trutnovského okresu	

Úvod

Z hlediska konceptu tzv. velkých a politických dějin¹ se údolí Albeřického a Lysečinského potoka nachází zcela na okraji. O třech vesnicích, které se rozkládají podél vodotečí po stránkách údolí, nelze použít příliš mnoho objektivních superlativů. Nebylo zde ani nejstarší osídlení v Krkonoších, nepochází odtud žádná veřejně známá osobnost, neodehrála se zde žádná bitva ani setkání panovníků, není to průmyslově, zemědělsky, kulturně či turisticky věhlasné místo, zdejší obce nezanikly po odsunu původního německého obyvatelstva, ani nevykazují znaky zdevastované krajiny. Údolí je zajímavé samo o sobě, svou existencí a osudem všech lidí, kteří v něm žili a ovlivňovali krajinu, do které je zasazeno.

Pro mne je údolí zajímavé a blízké i tím, že do něho patřím již 28 let. Subjektivní ponoření a osobní zaujetí pro téma je pro mne východiskem, fokus na konkrétní místo v konkrétním čase a na konkrétní lidi je páteří mé práce, respektování kritické metody pramenů je určujícím rámcem. Z této premisy vychází důraz, který kladu na osobní vzpomínky lidí, kteří v dané době v údolí žili nebo jím prošli.

Kromě osobního vztahu k místu hrály pro výběr tématu roli další důvody. Prvním z nich je zájem o dějiny německého obyvatelstva v českých zemích. V albeřickém i lysečinském údolí žilo německy mluvící obyvatelstvo od té doby, kdy bylo ve 13., resp. 16. století² kolonizované. Dějiny a kultura tohoto obyvatelstva jsou v historiografii 19. a 20. století stále opomíjené a někdy přebíjené potřebou autorů a autorek dokazovat, že i do míst nejhustšího německého osídlení pronikal český živel se svým specifickým folklórem. Jedním z důkazů tohoto tvrzení je jinak velmi zajímavá a přínosná monografie s názvem *Krkonoše* (2007). V kapitolách týkajících se moderní historie se o německé kultuře a dějinách německého obyvatelstva mnoho nedočteme, o odsunu se nedozvíme téměř nic. Zato nám

¹ Jsem přesvědčená, že zmiňovaný koncept existuje jako jeden ze společenských diskurzů, který dominuje mj. ve výuce dějepisu na základních a středních školách.

² Ve 13. století bylo kolonizováno albeřické údolí v rámci tzv. vnější německé kolonizace, a to převážně kolonisty ze Slezska. V 16. století bylo albeřické údolí dokolonizováno a lysečinské údolí poprvé kolonizováno v rámci těžby dřeva v trutnovských královských lesích lesními dělníky povolány z povodí středního Innu. Louda, J.: Historie od středověku po konec třicetileté války. In: *Krkonoše*, str. 397–408. Srovnej Lokvenc, T.: Lesní hospodářství. In: *Krkonoše*, str. 473–484 a Lokvenc, T.: *Toulky Krkonošskou minulostí* a Zuman, F.: *Kolonisté v Krkonoších*, str. 349–354.

nemůže uniknout, jak se autor této kapitoly³ snaží tématu vyhnout a obejít ho nekoncepčním odstavečkem, ve kterém namátkou uvede několik statistických čísel a zmíní, že na Vrchlabsku nedošlo v rámci divokého odsunu k žádným excesům, trutnovský politický okres jako by najednou neexistoval. V kapitole pojednávající o folklóru najdeme pouze folklór český s důrazem na jeho expanzi do německy osídlených území. Německé kultuře je věnována pouze kapitola týkající se hudby. Přestože se jedná o události z hlediska času relativně vzdálené, stále se do historiografického uchopování velmi palčivě vtírá národnostní pohled, který samozřejmě není možné pominout, ale je třeba zohledňovat i pohledy jiné a neklást klíčový důraz na ono mnoha historiky proslavené Palackého „stýkání a potýkání“. Tím mám na mysli diskurz, který drží historický pohled mnohdy v národnostním až nacionalistickém rámci, ať už je zdůrazňován konflikt či společenství. Podíváme-li se na daný mikroregion prizmatem dějin všedního dne, dostanou se nám zákonitě do popředí i jiná témata než národnostní soužití či národnostní konflikty, které tolik vystupují, díváme-li se na cokoliv z pohledu státu a národa, tedy toho, co v úvodu tohoto textu nazývám konceptem politických dějin.

Proměna kulturní krajiny v titulu práce naznačuje, že v popředí bude krajina a lidé v ní existující. Budu sledovat proměny lidí a důsledky těchto proměn na krajinu, neboť kulturní krajina je krajina dlouhodobě ovlivňovaná člověkem. Vlivy, které kulturní krajinu utvářejí, jsou následující: hospodářské využívání, demografická struktura, národnostní složení, kulturní prostředí, politické poměry a průmyslové využívání. Německé a české obyvatelstvo utvářelo kulturní krajinu v údolí Albeřického a Lysečinského potoka rozdílným, někdy však i stejným způsobem. Otázkou je, nakolik rozdílnost utváření souvisela s kulturou a nakolik s politicko-ekonomickou situací. Po vyhnání/odsunu⁴ německého obyvatelstva nedošlo pouze k tomu, že „Krkonoše začaly mluvit česky“,⁵ jak se tolik zdůrazňovalo po druhé světové válce, ale i k tomu, že z Krkonoš „zmizel hospodář“.⁶ Zmizení hospodáře, respektive odsun/vyhnání hospodařících se zásadním způsobem projevilo na kulturní krajině, která neměla daleko k ještě radikálnější proměně, k té však nedošlo zejména díky tomu, že „chalupáři zachránili

³ Kocourek, L.: Od třicetileté války po 20. století. In Krkonoše, str. 409–419.

⁴ V celé práci budu používat oba termíny, odsun jako termín, který se ujal v historiografii české, vyhnání jako termín, který je používán v historiografii německé.

⁵ Slovní spojení hojně používané v kronikách, v tisku ale i v historické literatuře, zejména těsně po válce. V tomto směru se vyjadřuje i maršovský kronikář a řídící učitel Václav Lukáš v jím psané Kronice Horního Maršova na straně 27.

⁶ Pojem, který se používá v terminologii krajinné ekologie spíše až po roce 1990. Přímou spojení s pohraničím se vyskytuje v eseji Ivana Dejmalu v knize Proměny sudetské krajiny. Použil ho například i krajinný ekolog a maršovský rodák Pavel Klimeš v rozhovoru, který jsem s ním vedla 24. 5. 2009.

Albeřice“⁷. I přes malý zájem lidí nastěhovat se do Albeřic a Lysečín natrvalo nedošlo k zániku velkého množství domů díky novým osídlencům hledajícím v údolí převážně rekreaci.

Dům musí být obýván, stejně jako kulturní krajina potřebuje být citlivě obhospodařovaná. Chalupáři s úpravnými zahrádkami prospěli sice ve 40. a 50. letech údolí, ale vývoj by se neměl zastavit u oplocených a řízeně zarůstajících chalup poskytujících soukromí, po jakém touží většina lidí z Prahy a velkých měst.

Vrátím-li se k onomu zmíněnému „stýkání a potýkání“, musím zmínit dojem, který ve mně narůstal při psaní této práce. Východní Krkonoše⁸, osídlené převážně německým obyvatelstvem⁹, byly z mnoha důvodů do sebe uzavřeným regionem, jenž měl vlastní vývoj, vlastní kulturu, která byla z dnešního pohledu velmi konzervativní. Ani ne tak konzervativní v rovině formulovaných politických názorů, ale spíš v tom, že se ve sledovaných horských údolích tak trochu zastavil čas. Život zdejších obyvatel byl díky drsnému horskému klimatu velmi těžký. „*V porovnání s velehorami je nadmořská výška skoro legrační. Nejvyšší přírodní bod na Sněžce je 1602 metrů. Ve stejné výšce jsou v Alpách města, v Himaláji rýžová pole, Tibet tak nízké místo ani nemá. Přesto tu panují velmi drsné klimatické podmínky. Průměrná roční teplota na Sněžce se blíží nule, na hřebenech bývají metry sněhu a ten pokrývá hory nad 1200 metrů od října do května. Orkány přesahující 200 kilometrů v hodině nejsou vzácností. Převládajícím západním prouděním se třeba v oblasti Velkého rybníku zrychlí obtékání hradby hor, ještě dynamičtější přeletí Bílou louku, až se zpomalí v závětří Obrřího a Modrého dolu, kde z oblačnosti vypadnou hlavní srážky, část proudění obkrouží vrchol Sněžky, hlavní proud pronikne údolím Úpy, než oslabený narazí do Rýchor.*“ Takto charakterizuje krkonošské klima Pavel Klimeš ve své knize Krajina Krkonoš v proměně století. Infrastruktura tu na rozdíl od zbytku Čech příliš vyvinutá nebyla. Lidé se ženili a vdávali převážně v rámci úzce vymezeného regionu¹⁰ a málokdo se dostal „dál než do

⁷ Komentář vztahující se i k celým Krkonoším, občas modifikovaný na „Pražáci zachránili Albeřice“, zaznívá často z úst místních. Zazněl v rozhovoru s rodákem z Maršova III Antonem Missbergerem, s maršovským rodákem a krajinným ekologem Pavlem Klimešem a rodačkou z Dolních Albeřic H. S., která zůstala po válce v Československu, konkrétně ve svém rodném domě.

⁸ Pod pojmem východní Krkonoše chápou oblast od Vrchlabí po Žacléř.

⁹ Louda, J.: Historie od středověku po konec třicetileté války. In: Krkonoše, str. 397–498. Srovnej Lokvenc, T.: Lesní hospodářství. In: Krkonoše a Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí a Zuman, F.: Kolonisté v Krkonoších, str. 349–354.

¹⁰ Tento fenomén, typický pro kulturně, geograficky a ekonomicky sevřený region, je exaktně doložitelný ze sčítacích operátů z let 1921, 1930 a méně z roku 1939. V prvních dvou sčítáních lidu byla vyplňovaná i kolonka místo narození a předešlé trvalé pobyty daného jedince. Ve sčítání z roku 1939 tato informace chybí, ale zase se v ní uvádí nad rámec předchozích sčítání jméno manželky za svobodna.

Trutnova“.¹¹ Z logiky věci byl tedy každý člověk české národnosti, vynecháme-li původní slovanské osídlení,¹² cizím elementem, a to nejen jazykově či národnostně, ale zejména svým odlišným kulturním zázemím. Jinakost v jakékoliv podobě se v semknutém, zemědělsky orientovaném a svou vlastní cestou jdoucím údolí těžko setká s kladným přijetím.

Zemědělský charakter mikroregionu hrál v životě sledovaných obcí zásadní roli. Když člověk žije a pracuje v jednom místě, obživu si zajišťuje převážně z vlastních produktů či produktů nakoupených či směněných ve své obci, tak nemá potřebu odcházet na „návštěvy“ jinam. Nehledě na to, že i malé hospodářství zaměstnává člověka po celý den téměř celý rok. Bez častého a intenzivního kontaktu s místně a kulturně odlišným prostředím se výše zmíněná semknutost a konzervativnost těžko ředí. Vesnické zemědělské regiony bývají často tradicionalisticky orientované, mnohdy se jedná o tradicionalismus se silnou a specifickou příměsí nacionalismu.¹³

Těžištěm mé rigorózní práce je místo v rozmezí zhruba dvou desítek let (třicátá a čtyřicátá léta 20. století), tedy období, které je v závěru dynamizováno dvěma velkými událostmi, jež se vzájemně podmiňují, prolínají a v některých ohledech v tomto případě i nezamýšleně doplňují.

První událostí bezprostředně navazující na konec války je konfiskace německého majetku a odsun většiny původních německých obyvatel. (Zde nelze národnostní určení pominout, neboť konfiskace i následný odsun se odehrály na základě zásadního principu, kterým byla národnost.) Další událostí podmíněnou odsunem je nové osídlení. I pro nové osídlení se stala národnost jedním z určujících faktorů, v tomto případě byla definovaná negativně: nesmělo se jednat o lidi s národností německou.¹⁴ Obě události se odehrály v celém

¹¹ Další komentář, se kterým jsem se setkala v rozhovorech s pamětníky; výrazně, ale zároveň s pochopením „zevnitř“ tímto způsobem komentoval Anton Missberger určitou omezenost některých místních lidí, kteří téměř nikdy nevytáhli paty za hranici okresu, což platí pro trvalé obyvatele před rokem 1945 i po něm.

¹² Konkrétně pro Albeřice a Lysečiny jsem žádný důkaz pro české, resp. slovanské osídlení nenašla, nicméně ve 13. století k němu v okolí Trutnova docházelo. Louda, J.: Historie od středověku po konec třicetileté války. In: Krkonoše, str. 397–498. Srovnej s Lokvenc, T.: Lesní hospodářství, tamtéž, str. 473–484 a Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí a Zuman, F.: Kolonisté v Krkonoších, str. 349–354. Na druhou stranu v Kronice obce Horní Albeřice píše na přelomu 20. a 30. let albeřický obyvatel a kronikář Franz Kneifel, že není jisté, kdo byli původní obyvatelé – zda to byli Němci, či Slované, ale že podle charakteru a dispozice obce, kterou je dlouhá lánová obec, byla obec založena německým obyvatelstvem. Jediným usedlým Čechem ve sledovaném období byl v Lysečinách pan Matias Řiháček, kterého pamětníci, se kterými jsem vedla rozhovor, označují za potomka původního slovanského obyvatelstva. Sčítací operáty ale hovoří v tom smyslu, že jeho rodištěm je Morava, viz sčítací operáty z roku 1921 a 1930. Ve sčítacích operátech z roku 1950 uvádí jako své rodiště Dolní Albeřice. Dalším Čechem byl pan Karel Míl z Hoříček a Anna Hofmann (Hofmann provdaná, její rodné jméno v operátech zachyceno není), je zřejmě jen to, že je Češka).

¹³ Tato charakteristika rozhodně neplatí pouze pro německy osídlené regiony. Pod vesnickým tradicionalismem a nacionalismem se mi často na prvním místě vybaví děj knihy Jan Cimburá od Jindřicha Šimona Baara.

¹⁴ V případě odsunu mohla být udělena výjimka lidem žijícím ve smíšeném manželství, v případě přidělu „nepřátelského“ majetku se muselo jednat o osobu, která v rodině neměla nikoho, kdo byl německé národnosti.

československém pohraničí. Nicméně v každém mikroregionu měly, byť jejich zákonný rámeček byl určen plošně dekrety prezidenta republiky a různými směrnici a vyhláškami, specifický, regionální průběh. Následující stránky nám přiblíží, jak odsun původního německého obyvatelstva a nové česko-slovenské osídlení poznamenaly lidské osudy a v důsledku toho kulturní krajinu ve sledovaném mikroregionu.

Určitá specifika zmíním hned v úvodu. Trutnovský okres (v intencích okresu předmnichovského a těsně poválečného) je regionem, kde zůstal po skončení odsunu ve srovnání s jinými částmi pohraničí poměrně velký počet původního německého obyvatelstva¹⁵ – zejména tzv. specialistů – lidí v našem případě pracujících v papírenském, textilním, dřevařském a uhelném průmyslu, což v rámci okresu platí více o jiných mikroregionech (Maršov IV a zejména Žacléř, kde se nacházely uhelné doly). Nicméně i v albeřickém a lysečinském údolí zůstalo několik rodin a jednotlivců z důvodů nepostradatelnosti, ale i z důvodů mnohem poetičtějších.

Noví osídlenci hledající nový domov se do horského údolí, kam nebyla zavedená elektřina a kde byla velmi jednoduchá obydlí převážně s jednou větší obývací kuchyní a malým pokojíkem na spaní,¹⁶ příliš nehrnuli. Lákadlem nebyla pro mnoho potenciálních osídlenců ani zapadlost mikroregionu, nulová infrastruktura, nutnost docházet za prací až 8 kilometrů po špatné silnici, natož drsné krkonošské klima, které však nevyhrazovala turistická atraktivnost místa. Přestože výše zmíněné predestinovalo postupný zánik obcí, popřípadě většiny domů jako v mnoha místech vyprázdněného pohraničí, zde k tomu nedošlo. Jedním z hlavních důvodů bylo, že si zejména nejvýše položené Horní Albeřice, v menší míře i Dolní Lysečiny vybral Syndikát českých spisovatelů za místo rekreace svých členů a členek.

A na závěr ještě jeden metodologický komentář. Z hlediska geografické polohy, společného historického vývoje a vzájemného ovlivňování se zdá logické, aby byla do práce zahrnuta kromě Horních a Dolních Albeřic a Dolních Lysečin i obec Suchý Důl a Horní Lysečiny, které ještě v 19. století vytvářely společně s Dolními Lysečinami jednu obec. Obě

¹⁵ Na počátku roku 1947 zůstalo v trutnovském okrese 6 398 Němců, což byl po Sokolově, Jablonci nad Nisou, Lokti a Teplicích nejvyšší počet. Z hlediska procentuálního zastoupení byl trutnovský okres pod hranicí 30 %. Nad 30% hranicí byl okres Sokolov, Vejprty, Loket, Kraslice a Nejdek. Nicméně odsun v menším měřítku pokračoval i v následujících letech tzv. odsunem za účelem slučování rodin a od konce 50. let i dobrovolným individuálním vystěhováváním. Statistiky k roku 1950 jsou hůře definovatelné, neboť stojí na tom, kolik osob se přihlásilo k německé národnosti. V českých zemích to učinilo při sčítání lidu v tomto roce 159 938, což je 1,3 % z přítomného obyvatelstva. Trutnovsko vykazovalo větší než pětiprocentní podíl Němců z celkového počtu obyvatelstva. Jinak se za pětiprocentní hranicí ocitly okresy: Děčín – 5,8 %, Most – 6,5 %, Teplice – 7,9 %, Cheb – 8 %, Chomutov – 10,2 %, Jablonec nad Nisou – 11,2 %, Karlovy Vary – 13,3 % a Sokolov – 26,9 %. V absolutních číslech bylo na Trutnovsku méně než 2 000 obyvatel německé národnosti. Staněk, T.: Odsun Němců z Československa.

¹⁶ Viz konfiskační výměry, SOKA T, ONV T, 1688/98.

byly nadále se sledovaným mikroregionem úzce propojené. (Např. děti z Horních Lysečín a Suchého Dolu navštěvovaly školu v Dolních Albeřicích čp. 1, která se nacházela na rozhraní Dolních a Horních Albeřic. Po 2. světové válce spadaly Horní a Dolní Lysečiny pod jednu místní správní komisi etc.) Tyto obce jsem do práce nezahrnula z těchto důvodů: Moje zaměření na místo je velmi konkrétní, sleduji vývoj všech domů a osud jejich obyvatel, což činí v případě tří sledovaných obcí, budeme-li se držet sčítání obyvatel z roku 1939, 156 domů, resp. 156 čísel popisných. Dalším důvodem je i tvar údolí. Od dnešního Horního Maršova stoupá údolí proti proudu Lysečinského potoka obcí Dolní Lysečiny a hlavní cesta pokračuje podél Albeřického potoka s obcemi Dolní a Horní Albeřice. Lysečinské údolí zhruba ve dvou třetinách obce Dolní Lysečiny odbočuje a je svým způsobem slepé. Cesta, později silnice, se nepřipojuje k hlavní cestě vedoucí přes Albeřice až do Horní Malé Úpy, resp. na Pomezní Boudy. Suchý Důl se z hlavního údolí odpojuje kolmo východním směrem z rozhraní Dolních Lysečín a Dolních Albeřic. Rozsah mikroregionu je tedy v této práci definován pouze třemi obcemi – tedy jedním souvislým údolím.

Prameny a literatura

Historie sledovaného mikroregionu je vzhledem k sekundární literatuře pole téměř neorané, což jsem zpočátku brala jako velkou výzvu. Ovšem v průběhu práce se to stalo velkým limitem vzhledem k rovněž malému množství dostupných a pravděpodobně i existujících archivních pramenů.

Vzhledem k umístění regionu se pro mne stal klíčovým zdrojem **Státní okresní archiv v Trutnově**. Většina primárních pramenů, které se staly podkladem mé práce, pocházejí z fondu Okresní národní výbor Trutnov, protože jak odsun původních německých obyvatel, tak i nové osídlení spadalo do agendy trutnovského ONV. Zcela jistě by bylo přínosné a z hlediska plurality pramenů a zdrojů i důležité doplnit často strohá administrativní hlášení i výpravnějšími prameny, které by se teoreticky mohly nacházet ve fondu místního národního výboru Maršov IV, ale zejména v archivech sledovaných obcí. Všechny čtyři fondy (Fond MNV Maršov IV, archiv obcí Horní Albeřice, Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny) však nejsou zpracované. Byť jsou bádajícím teoreticky přístupné na základě vyžádaného povolení ředitele archivu, byly pro mne prakticky nepřístupné až na některé knihy, které se ve fondech nacházejí. Faktem je, že místní správní komise (MSK) v mnou sledovaných obcích tvořili víceméně jenom předsedové, kteří v případě MSK Horní a Dolní Albeřice byli zároveň respicienty finanční stráže, takže lze předpokládat, že písemná agenda se omezila na povinné minimum, neboť financové vykonávali zároveň své primární povolání. To může být důvodem, proč jsem v tolika případech, resp. kartonech našla stohy informací téměř ke všem jiným obcím, ale ne k „mým“. Absence archiválií může znamenat, že dokumenty vůbec nevznikly, či se ztratily při komunikaci s nadřízeným orgánem, tedy ONV Trutnov, nebo byly špatně zařazeny do agendy, popřípadě mohly skončit ve fondu MNV Maršov IV, neboť od roku 1948 se agenda sledovaných obcí postupně spojovala s agendou Maršova IV a v roce 1950 díky sloučení obcí splynula úplně. Přesto se mi dostal do ruky, a to bez speciálního povolení, jeden velmi zásadní pramen z archivu obce Horní Albeřice. Jedná se o kroniku obce psanou jako Grundparzellenprotokoll. Přestože kronikářský zápis má pouze několik stran, pochází z období pro mě ideálního, z roku 1929. Kronikář, hornéalbeřický obyvatel Franz

Kneifel¹⁷ kromě legend a zkazek, které vždy uvádí jako neověřené informace, píše i o aktuálním stavu údolí, což je nedoceníitelné.

Velmi cenným pramenem se ukázaly být mapy stabilního katastru a mapy evidence nemovitostí uložené v **Ústředním archivu zeměměřičství a katastru** v Praze. Jejich srovnáváním, které bylo doplněné archivními prameny ze SOkA T, zejména rejstříkem majetkových podstat a vyprávěním pamětníků a komentářů současných osídlenců, jsem mohla sestavit mapu údolí zachycující vznik a zánik všech domů v albeřickém a lysečinském údolí ve sledovaném období. Zakreslené domy s katastrálním číslem i číslem popisným se mi podařilo „obydlit“ díky sčítacím operátům z let 1921 (SOkA T), 1930 a 1939 (NA). Osudy lidí zanesených v mapě jsem doplňovala na základě různých seznamů, např. seznamů antifašistů, nacistických funkcionářů a specialistů, které jsou uloženy v SOkA T.

Národní archiv v Praze přinesl jen málo k doplnění toho, co je uloženo v SOkA T, největším přínosem mimo zmiňované sčítací operáty byly informace o smíšených manželství a volbách do obecních zastupitelstev v roce 1935. Malý výtěžek z Národního archivu může být zaviněn i mou nezkušeností týkající se orientace ve fondech v NA uložených. Bádání komplikovala i přísná pravidla výdeje, který je omezen na pět archivních jednotek na den. V mnoha slibně vypadajících kartonech, šanonech, kartotékách či krabicích nebylo k Horním Albeřicím, Dolním Albeřicím a Dolním Lysečínám vůbec nic. Občas mě to uvádělo do stavu lehkých depresí a pochybností, zda-li bude dostatek pramenů k sestavení obrazu bližícího se realitě.

Archiv bezpečnostních složek doplnil některé informace ze SOkA T týkající se nacistických funkcionářů. Dík patří Petru Dvořáčkovi, zaměstnanci ABS, který mi bádání velmi ulehčil.

Velmi zajímavé, byť torzovité informace k osvětlení osídlování Horních Albeřic členy Syndikátu českých spisovatelů poskytl **Památník národního písemnictví**. Nezpracovaný fond SČS se v současné době nachází v detašovaném archivním pracovišti ve Starých Hradech. Nezpracovaný fond jsem mohla díky povolení ředitelky Památníku a ochoty starohradského archiváře pana Kouby bez problémů probádat.

Na pomezí primární a sekundární literatury jsou dvě velmi cenné a zajímavé publikace, které poskytují informace pramenného charakteru. První z nich je dvojjazyčný *Adresář pro politický okres Trutnov* z roku 1930, který zachycuje nejen majitele jednotlivých domů, ale i řemesla, průmyslové podniky, úřady a další cenné informace pro každou obec

---

¹⁷ Pravděpodobně HA čp. 35, ročník 1881, v HA čp. 19 bydlel ještě jeden Franz Kneifel, ročník 1902.

zvlášť. Druhou „pomezni“ publikací je Demuthova *Trautenauer Bezirkskunde*, v níž je kromě různých legend a vlastivědných zkazek zachyceno mnoho faktů k roku 1901, kdy byla kniha sepsána. V bibliografii na konci této práce je uvedené pozdější vydání (SOkA T), ale v knihovně NA je uložené vydání původní z roku 1901. K tomu jsem se dostala až v průběhu psaní této práce, kdy jsem již měla vyhotovené odkazy podle číslování novějšího vydání. Na základě srovnání kapitol, ze kterých čerpám, jsem došla k závěru, že v těchto případech se vydání od sebe neliší.

Přínosem pro sestavení podkladů byly **živé prameny** uložené v matričním oddělení obecního úřadu Horní Maršov, které jsem musela studovat na místě bez možnosti pořídit si kopie. Dalším živým pramenem je maršovský hřbitov a samozřejmě celé údolí Albeřického a Lysečinského potoka.

Sekundární literatura pro mě nebyla záchranným pásem, což jsem ale předpokládala. Minimum sekundární literatury bylo koneckonců i důvodem, proč jsem si téma zvolila. Nicméně pro obecný vhled do tématu úžasně posloužila kniha *Krkonoše* (2007), která podává zajímavě členěné a souhrnné informace o Krkonoších jako celku. K mému překvapení jsem v knize našla i zmínky vztahující se konkrétně ke zkoumaným obcím. Nicméně se ukázalo, že dvě informace, které byly vztaženy k Albeřicím, jsou chybné. Neocenitelnou pomoc mi poskytly knihy Tomáše Staňka, zejména *Odsun Němců z Československa* (1991) a rovněž *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945* (2005). Díky jeho pracím jsem mohla archivní střípky složit do mozaiky v rámci celkového nadregionálního kontextu odsunu a „revolučního řádění“. Pro nové osídlování byly velmi cenným doplňkem a inspirací články z časopisu *Krkonoše*. Za zmínku rozhodně stojí přispěvatelé Jaroslav Rožec, píšící o Albeřicích a Lysečínách se zápalem buditele pamětníka vzpomínajícího na dobu svého mládí. Totéž platí o Pavlu Pecinovi, jehož články mají i výrazný „krajinný“ přesah. Série článků o odsunu z okresu Vrchlabí a Trutnov od Martina Bartoše poskytly zajímavé srovnání dvou sousedních okresů, v nichž se „dějinné události“ let 1945–1946 odehrály zcela jinak.

Velmi cenné jsou informace na webových stránkách www.risengebirgler.de, resp. www.marschendorfer.de. Jsou to tzv. „heimatstránky“, které však spravuje a edituje člověk, který nemá s odsunem nic společného. Peter Schulz se ke Krkonoším dostal díky genealogickému bádání po rodném příjmení své matky. Na zmíněných stránkách je uloženo mnoho archivních pramenů, naneštěstí s neúplnou bibliografickou citací, takže pro mne byly spíše inspirací, co kde hledat, než přímým zdrojem informací. Peter Schulz vypracoval elektronický dokument ve spolupráci se SOkA T, resp. na základě informací v něm

uložených, který obsahuje všechny transporty z roku 1946 z okresu Trutnov vypravené ze sběrného střediska Mladé Buky. Přestože jsem primárně pracovala s papírovými originály transportních listů, poskytla mi elektronická verze neocenitelné služby při křížovém, donekonečna se opakujícím vyhledávání stovek lidí a jejich přiřazování k desítkám domů.

Kromě pramenů byly klíčovým zdrojem informací **vzpomínky pamětníků**. (O nich viz níže.) Prameny bez vzpomínek by místy umožňovaly pouze faktografické výčty, vzpomínky neukotvené do faktografického a datovaného rámce by často zůstávaly v příliš osobní rovině. Bez celkového rámce, který poskytla sekundární literatura, a bez konkrétních údajů z archivů bych také těžko sestavovala koncepční otázky pro pamětníky vztahující se k místu a času. Je skutečností, že ne ve všech kapitolách a odstavcích se podařilo ideální propojení literatury, pramenů a osobních vzpomínek. V některých částech práce převažuje jedno nebo druhé, nicméně v těch stěžejních týkajících se definovaného místa (Horní Albeřice, Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny) a času (30. a 40. léta s důrazem na dobu předválečnou a poválečnou) stojí rovnoměrně na všech třech zmiňovaných pilířích.

Pamětníci

Pamětníků, se kterými jsem vedla korespondenční nebo ústní interview, je celkem devět, a lze je rozdělit do tří skupin.

První skupinou jsou původní němečtí starousedlíci narození v údolí a po válce odsunutí/vyhnaní do Německa.

Nejstarším pamětníkem je **Erich Stumpf** narozený roku 1925 v Dolních Albeřicích čp. 41. Erich Stumpf mi na jaře zatelefonoval a nabídl mi své vzpomínky, pravděpodobně v reakci na to, že jsem kontaktovala *Heimatsbetreuer* pro Horní a Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny v Německu. Písemně a velmi pečlivě zodpověděl můj obsáhlý dotazník a vzhledem k datu svého narození mi poskytl velmi podrobný popis všech tří obcí ve 30. letech. V době odsunu/vyhánění byl v zajetí ve Francii, přesto na odsun vzpomíná v první osobě, což je lehce zavádějící, protože ve svých odpovědích explicitně neuvádí, že se jedná o vzpomínky jeho sestry, se kterou celý dotazník probíral, jak mi řekl do telefonu. Jeho sestra, která již špatně vidí, nemohla podle jeho slov dotazník zodpovědět sama. Do Stumpfova vzpomínání se v otázkách politických prolíná jeho angažování v *Sudetendeutsche Landsmannschaft*. Přesto tvoří jeho vzpomínky solidní základ pro předkládanou práci.

Rudolf Lamer, narozený v roce 1930 v Dolních Lysečínách čp. 36, je pamětníkem, ale jeho vzpomínky v odpovědích na můj dotazník zpracovala jeho manželka Gertraud Lamer, (která je původem z Frank), protože Rudolf Lamer se v té době nacházel v nemocnici. Přestože se jedná o vzpomínky zprostředkované, jsou velmi kvalitní, relevantní a hutně podrobné. V textu budu odkazovat na vzpomínky Rudolfa Lamera, aby je bylo možné přiřadit k místu a rodině, nicméně velký dík za to, že jsem z jeho vzpomínek mohla čerpat, patří jeho ženě. Paní Gertraud Lamer se mi ozvala sama na základě doporučení třetí pamětnice z této „skupiny“ Gertrud Eitner.

Gertrud Eitner, rozená Sagasser se narodila v Dolních Lysečínách čp. 25 v roce 1935, je nejmladší z této skupiny, a proto její vzpomínky vztahující se k předválečnému dění nejsou tak podrobné, nicméně k roku 1945 a 1946 se z jejího vzpomínání dozvíme ledacos. Paní Eitner je *Heimatsbetreuerin* pro Dolní a Horní Lysečiny, reagovala na můj dopis, který jsem jí zaslala.

Druhou skupinu pamětníků tvoří starousedlíci, kteří zde zůstali a se kterými jsem na jaře roku 2009 vedla několikahodinové rozhovory nahrávané na diktafon. Až na jednu výjimku nejsou tito pamětníci přímo z údolí, ale z bezprostředního okolí.

První je pamětnice z Dolních Albeřic, nepřála si, abych rozhovor nahrávala na diktafon, proto jsem se rozhodla, být o to sama explicitně nepožádala, uvádět ji pouze pod iniciálami **H. S.** Pochází ze selské rodiny, narodila se v roce 1940 a poskytla cenné informace zejména k těm starousedlíkům, kteří nebyli odsunuti/vyhnaní a zůstali v údolí.

Ilse Pavuková se narodila v roce 1930 v Maršově IV, o předválečném a válečném dění v údolí sice mnoho nevěděla, ovšem její vzpomínky týkající se Maršova IV jsou velmi přínosné. Po roce 1946, kdy zůstal pouhý zlomek původního obyvatelstva, se většina Němců a Němek osobně zná i nad rámec své domovské obce, díky tomu mohla paní Pavuková doplnit informace o 40. a 50. letech v údolí.

Martha Bönschová žije v Temném Dole, kde se v roce 1933 narodila. Málokterá vzpomínka se vztahovala přímo ke sledovanému údolí, přesto její vyprávění patří k nejzajímavějším zejména díky tomu, že často citovala svého otce, který byl ve 20. a 30. letech členem KSČ. Její vzpomínky poskytují širší rámec dění v maršovském regionu.

Anton Missberger se narodil v roce 1945 několik měsíců po skončení druhé světové války v Maršově III, kde žije dodnes. Nejzajímavější na jeho vzpomínkách je nadhled, se

kterým se na události poloviny 20. století dívá. Na dění v kraji, ve kterém žije, přemýšlí a čte o něm, si vytváří osobitý pohled, který je mně osobně velmi sympatický.

Třetí skupina je co do počtu pamětníků nejmenší, ale co do vzpomínek možná nejvydatnější. Začali jezdit do sledovaného údolí až po roce 1945. S oběma jsem vedla dlouhý rozhovor nahrávaný na diktafon.

Anna Nováková začala jezdit v roce 1947, už jako dospělá, na chalupu do Dolních Lysečín čp. 40. První dobu mezi léty 1947 a 1948, kdy byla na mateřské dovolené, trávila v lysečinském domečku několik měsíců v roce. Anna Nováková ani její manžel Vladimír nebyli členy Syndikátu českých spisovatelů, ale do Lysečín se dostali díky „spisovatelské akci“ a většinu lysečinských a albeřických spisovatelů znali, možná i proto, že Vladimír Novák byl členem Syndikátu novinářů. Anna Nováková byla v kontaktu s většinou lysečinských starousedlíků, novousedlíků i rekreatantů, díky ní se podařilo vdechnout mnoha archivním pramenům příběh.

Vilém Šafránek se narodil v roce 1943 v rakouském Linci, do Horních Albeřic přišel se svým nevlastním otcem, respicientem finanční stráže Gustavem Šafránkem v roce 1946 a celá rodina se tu v roce 1947 usadila nastálo. Vilém Šafránek strávil v Horních Albeřicích celé dětství a jeho vzpomínky vydaly na několik nahrávacích hodin a na řadu dalších by zcela jistě ještě vystačily. Kromě vzpomínek poskytl Vilém Šafránek i několik desítek dobových fotografií, které na přelomu 40. a 50. let nafotil v Horních Albeřicích Gustav Šafránek.

Se čtvrtou, neformální skupinou pamětníků doby poválečné jsem nevedla cílený rozhovor, ale byli s tématem mé práce obeznámeni a leccos zajímavého mi v souvislosti s ní řekli. Shodou okolností jezdí každý z nich na chalupu do jedné ze sledovaných obcí. Na raná poválečná léta a na spisovatele vzpomínal Ivan Marek, syn spisovatele Jiřího Marka, který přišel jako nový osídlence do Horních Albeřic už v roce 1947 a vybral si chalupu v Horních Albeřicích čp. 49. Do Dolních Albeřic čp. 20 jezdí od první poloviny 60. let Jana Kellerová, se kterou jsem mnohokrát na téma své práce mluvila. Získala jsem od ní několik velmi cenných dobových fotografií, které zpestří text. Helena Beguivinová jezdí do Dolních Lysečín čp. 9 od roku 1960, kdy dům koupil její otec, překladatel František Vrba od předchozího majitele Jana Pilaře, člena Syndikátu českých spisovatelů. U kávy a koláče jsem s ní několikrát mluvila o dolní části údolí.

Psaní vlastních jmen

Zeměpisná jména

Místo, které sleduji, bylo podle statistik vycházejících ze sčítání lidu¹⁸ do roku 1945 osídlené téměř stoprocentně německým obyvatelstvem. Místní a pomístní názvy existovaly v němčině, v našem případě existoval pro název obcí i český ekvivalent,¹⁹ který se ale v regionu používal minimálně. Způsob dobového používání českých a německých názvů krásně dokládá mj. sčítání lidu z roku 1921 a 1930. Svázané archy – jeden balík vždy pro jednotlivou obec, jsou nadepisované česky, tedy lze říct, že se k nim přistupuje z hlediska úředního jazyka a centrální vlády. Ale na jednotlivých sčítacích arších, které úředník vyplňoval a nechal podepisovat majitelem či majitelkou domu, jsou názvy obcí pouze německy. Výjimkou byl arch budovy celní správy v Horních Albeřicích, kterou obývali členové československé finanční stráže, ti ale byli v regionu cizí, neusedlí a symbolizovali prodlouženou ruku centrální vlády stejně jako nadepsané archy, takže se o výjimku ve vlastním smyslu slova nejedná. Vodítkem pro používání německých či českých názvů obcí je i Adresář pro politický okres Trutnov z roku 1930. Tento adresář je strukturován abecedně podle obcí. Obec je pojmenovaná a popisovaná buď německy, anebo česky podle toho, jaký jazyk v dané obci převažoval. Obecné věci v úvodu adresáře jsou psány česky i německy.²⁰

V případě každé obce, o které budu psát v souvislosti s děním před rokem 1945, uvedu v textu i německý ekvivalent názvu. V tabulkách vztahujícím se k době před rokem 1945 budu začínat názvem německým, v poválečné době českým. Na konci práce je zařazen i seznam česko-německých názvů obcí.

Jména a příjmení osob

U vlastních jmen osob je situace komplikovanější. Lidé v mnou sledovaném regionu uměli podle dostupných pramenů ve většině případů číst i psát,²¹ nicméně až na výjimky psali pravděpodobně málo, takže písemná kodifikace jejich jmen nemá jednotnou formu. Záleželo i

¹⁸ Sčítání lidu z roku 1921, 1930 a 1939. Ve sčítacím listu se musel uvádět obcovací jazyk.

¹⁹ Existovaly obce, které český ekvivalent nikdy neměly, nebo byl zapomenut. Např. obec Königshan – Královec, Krinsdorf – Křenov. Viz Inventář – archivní pomůcka č. 406 NAD, str. 33.

²⁰ Viz Adresář pro politický okres Trutnov, 1930.

²¹ Sčítání lidu 1921, 1930, 1939; Pffarenmatrikel der Taufe und Geburt; Adressbuch für Politisches Bezirk. Trautenau, 1911, Adresář pro politický okres Trutnov, 1930 a transportní seznamy odsunovaných osob etc.

na úřední zapisující osobě.²² Odchyly nastávají zejména v případě koncovek ženských jmen – Maria vs. Marie, Martha vs. Marta etc. Rozhodla jsem se psát Maria a Martha²³ etc. U jména Filomena je možné najít i transkripci s Ph na počátku, já budu ale striktně používat variantu s F na počátku. Komplikace nastávají i u dvou z nejstarších a nejrozšířenějších příjmení v regionu, kterými jsou Lamer a Tamm. Lamer se pravděpodobně původně dle výslovnosti psalo Lahmer, v některých transkripcích je „h“ zachováno. Stejně tomu je i v případě jména T(h)amm. Rodina na jiné transkripci možná trvala, ale mohlo se jednat i o chybu či nejednotnost v zápisech. Jméno Lamer budu psát bez „h“, pouze v případě, že se „h“ vyskytuje ve všech mnou zpracovaných pramenech, budu psát Lahmer. Příjmení Thamm se vyskytuje řidčeji a méně koncepčně než Tamm, budu tedy vždy psát v podobě bez h.

Německá příjmení žen budu psát tak, jak se psala v dané době, tzn. nebudu přechylovat příjmení Němek v období do konce války, ale u těch žen, které po válce v Československu zůstaly, přechylovat budu v těch případech, které se budou týkat poválečného dění. Pakliže byly odsunuty/vyhnány, popřípadě zemřely krátce po válce, objeví se jejich příjmení psané pouze podle německého úzu, tedy nepřechylené. V případě, že budu explicitně citovat pramen, budu citovat i jméno psané tak, jak je v něm uvedeno.

---

²² tamtéž

²³ Tyto varianty se vyskytují v pramenech vzniklých ve třicátých letech, kdežto „modernější“, resp. počestnější verze se vyskytují převážně v transportlistech a v poválečné agendě.

KRKONOŠE

2. Výřez z mapy Krkonoše, vydané nakl. Typo v roce 1991, autorem pohledové mapy je St. Vorel

1. kapitola

Vymezení tématu

Geografická definice mikroregionu

Sledované krkonošské obce jsou z geologického hlediska součástí západních Sudet a geocelku Jizerských hor, Krkonoš a Železnobrodské vrchoviny. Rozkládají se ve východním cípu krkonošského pohoří a jsou součástí nejvýchodnější, rýchorské rozsochy. Rozsocha Rýchor se rozkládá mezi dnešním Horním Maršovem, který společně se Svobodou nad Úpu tvoří její západní hranici, městem Žacléř, který tvaruje její východní hranici, řečištěm řeky Úpy, která rozsochu rámcuje ze severozápadu, a hranicí s Polskem, která jí vymezuje na severovýchodě. Státní hranice v tomto případě vytváří i hranici geomorfologickou.

3. Horní Albeřice, pohled z hranice na Polsko, foto Tamara Nováková, 2007

Stojíme-li na státní hranici v bezprostřední blízkosti Horních Albeřic a díváme se směrem do Polska, vidíme úplně jiný krajinný ráz, než který se nám rozprostírá za zády.

Sledovaný mikroregion navazuje na obec Horní Maršov a táhne se údolím podél levých přítoků Úpy, Lysečinského a Albeřického potoka, do kopce až k polské hranici. Východní stranu údolí tvoří tzv. hraniční strana – *Grenzseite* (zimní strana) a západní stranu naopak tzv. letní strana – *Sommerseite*,¹ což bylo pro zemědělský ráz obce důležité. Údolí se ve směru od Horního Maršova rozšiřuje a ztrácí zpočátku nabranou hloubku. Stráně se rozšiřují a zvolňují vzdálenost vrstevnic směrem od vodoteče k lesu, který vytváří hranici údolí na západní a východní straně. Viz satelitní mapa, která je přílohou této práce.

Všechny tři obce se nacházejí ve třetí zóně Krkonošského národního parku.² Tento fakt hraje velmi důležitou roli v utváření kulturní krajiny. Nová zástavba by v tomto regionu neměla vznikat.³ V letech 1948 až 1989 byly uděleny výjimky z tohoto pravidla, kterým se budeme věnovat v příslušných kapitolách.⁴ Nicméně tento principiální fakt i přes všechny odchylky umožňuje sledovat vznik a zánik obydlí poměrně snadno.

---

¹ Císařský otisk z roku 1841.

Stabilní katastr, který vznikl díky patentu Františka I. dne 23. prosince 1817. Jeden z otisků originální mapy, který byl opatřený popisem parcelních čísel a kolorovaný, byl určen k archivaci v Centrálním archivu pozemkového katastru ve Vídni. Je znám jako císařský povinný otisk (Kaiserpflichtexemplar). Barevné provedení je stejné jako u originálních map, okrové role, šedé lesy, sytě zelené zahrady a parky, zelené louky, světle zelené pastviny, karmínové zděné budovy, kamenné mosty, jezy a silnice, v tmavém odstínu karmínové významné stavby, žluté dřevěné budovy, mosty a jezy, hnědé cesty, modré vodní toky a plochy a různobarevné lemovky hranic se sousedními obcemi. V bílé barvě jsou ponechány dvory a nádvoří, veřejná prostranství a půda, kterou nebylo možné obdělávat, např. kamení. Na zadní straně mapového listu je podpis pracovníka, který mapu vybarvil, a revizora.

V souboru chybí císařské otisky z území, které bylo v roce 1938 připojeno k Německé říši. Byly v rámci spisové rozluky postoupeny podle územní příslušnosti do Mnichova, Vídně a Katovic. Jejich rovnocennou náhradou jsou originální mapy. Případné chybějící listy jsou podle možnosti nahrazeny otisky originálních map.

Kostková, P.; Římalová, J.: Císařské povinné otisky stabilního katastru 1:2880, www.czuk.cz, 10. 2. 2009.

² Krkonošský národní park (KRNAP) byl vyhlášen v květnu 1963.

³ KRNAP brání nové výstavbě ve všech třech zónách národního parku, výjimky uděluje jen v případě stavby na původní stavební parcele. V současné době vzniká nový územní plán pro Horní Maršov, který by měl vytyčit nové stavební parcely i v Albeřicích a Lysečínách.

⁴ Historii vzniku nových staveb včetně zmíněných výjimek je možné sledovat porovnáním císařského otisku stabilního katastru z roku 1843, mapy evidence nemovitostí z let 1964–1969 a internetových stránek současného katastru nemovitostí, kde je možné najít informace ke každému katastrálnímu číslu.

Politicko-správní definice mikroregionu

Od roku 1868 do 1. 10. 1938 byly České země ze správního hlediska děleny na politické okresy. Námí sledovaný mikroregion spadl do politického okresu Trutnov (Trautenau), kde sídlil okresní úřad. Politický okres se dělil na soudní okresy (Gerichts-Bezirke): Trutnov (Trautenau), Žaclěř (Schatzlar), Úpice⁵ (Eipel) a Maršov (Marschendorf). Naše tři obce spadaly do soudního okresu Maršov. Maršov představoval spádovou obec pro celý sledovaný mikroregion, byl i sídlem farního úřadu, a tudíž centrem farnosti. Horní Albeřice (Ober-Albendorf), Dolní Albeřice (Nieder-Albendorf) a Dolní Lysečiny (Nieder-Kolbendorf) spadaly do jeho farnosti, neboť ani v jedné z obcí nebyl kostel. Na západní hranici Dolních a Horních Albeřic, zhruba nad budovou bývalé školy v DA čp. 1⁶ se nacházela (a dodnes nachází) kaplička, která však nemohla suplovat kulturně-náboženský význam maršovského kostela.

V každé ze tří sledovaných obcí existovala obecní samospráva v čele se starostou (Gemeindevorsteher).

Od 1. 10. 1938 se námí sledované území stalo součástí Německé říše. Odstoupené území, jehož součástí byly i tři sledované obce, se stalo pokusným králikem na poli nacistické správní reformy v rámci vzorové župy Reichsgau Sudetenland (Říšské župy Sudety).⁷ Župa byla zákonem z 15. 4. 1939 rozdělena na tři obvody vládních prezidentů. Náš region se ocitl v obvodu vládního prezidenta Ústí nad Labem (Aussig). Říší zabrané Krkonoše a Podkrkonoší se stalo součástí dvou venkovských okresů – venkovský okres Vrchlabí (Landkreis Hohenelbe) a venkovský okres Trutnov (Landkreis Trautenau). V čele venkovského okresu stál okresní hejtman – Landrat. Landrat v sobě spojoval prvky státní správy i samosprávy, což bylo typické pro nacistickou správu v celé Říši. Součástí venkovského okresu Trutnov se stal kromě soudního okresu Úpice, který jako většinově český nebyl anektován, celý politický prvorepublikový okres Trutnov, navíc k němu byly připojeny části soudních okresů Jaroměř a

⁵ Ve třicátých letech, která jsou považována za určující pro terminologii místních jmen, se německý název Eipel nepoužíval, byť existoval. Úpice byla osídlena převážně českým obyvatelstvem a nestala se součástí odtrženého pohraničí. Německý název zde uvádím pouze pro úplnost.

⁶ Nadále budu v souvislosti s čísly popisnými a v tabulkách používat ve většině případů zkratky: Horní Albeřice (HA), Dolní Albeřice (DA) a Dolní Lysečiny (DL). V této chronologii, tzn. HA, DA, DL budu postupovat v celém textu.

⁷ Zimmermann, V.: Sudetští Němci v nacistickém státě.

Dvůr Králové nad Labem. Odtržením území od ČSR došlo k roztržení královéhradecké diecéze. V odtrženém území působil vikariát v Trutnově.

Sledované tři vesnice se nacházely těsně u státních hranic Československé republiky s Německou říší. Obcovacím jazykem i národnostním složením byly téměř stoprocentně německé. V jejich případě bylo jasné, že se po podepsání Mnichovské dohody stanou součástí odtržených území a budou připojeny k Říši.

V květnu 1945, po skončení druhé světové války a porážce Německa, se politický okres Trutnov a spolu s ním i Horní Albeřice, Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny stejně jako celý říšský venkovský okres Trutnov staly znovu součástí Československé republiky. Politický okres Trutnov s předmnichovskými soudními okresy byl k 9. 5. 1945 obnoven v intencích prvorepublikové velikosti. Farní úřad existoval beze změny i v době, kdy území bylo součástí Říšské župy Sudety.

Krajské zřízení zavedené od 1. ledna 1949 přineslo faktické zrušení soudních okresů a několik obcí z politického okresu Trutnov bylo převedeno do okresu Dvůr Králové nad Labem. Okresy zůstaly zachovány, ale spadaly pod vyšší územní správní jednotku – kraj.

V čele politického okresu Trutnov, stejně jako všude jinde, však od května 1945 nestál okresní úřad, zastupitelstvo a hejtman, ale nejprve okresní správní komise (OSK) a následně okresní národní výbor (ONV) spojující v sobě prvky samosprávy i státní správy. V obcích byl ustaven buď místní národní výbor (MNV), nebo pouze místní správní komise (MSK), a to v těch případech, kdy v obci nebylo dost československých občanů, kteří by v ní mohli fungovat. Albeřice i Lysečiny byly spravovány vždy jednou MSK, neboť stálých obyvatel české nebo slovenské národnosti bylo tak málo,⁸ že z toho MNV nemohly vzniknout. Od roku 1948 přebíral MNV v Maršově IV⁹ agendu okolních obcí, mj. i Albeřic a Lysečín. V roce 1950 došlo ke sloučení obcí pod jedno MNV, a to MNV Horní Maršov.

---

⁸ Seznamy MSK – SOKA T, ONV T – 1564/92, srovnej s - SOKA T, ONV T – 1563/93, eventuálně se sčítáním lidu v roce 1950.

⁹ Zápisy ze schůzí MNV Maršov IV z let 1946–1948, srovnej s Kronikou Horního Maršova a s ONV T - 3518,9/413.

Místo a čas

Místo

Na následujících stranách bude nutné přesahovat hranice mikroregionu, a to nejen do celého soudního okresu Maršov, zejména do Maršova I a IV a do Temného Dolu, ale i do soudního okresu Trutnov, a to zejména do Svobody nad Úpou, Mladých Buků a Trutnova. Přestože sledovaný mikroregion byl do určité míry velmi uzavřeným prostředím, širším přirozeným regionem se stával provázaností a komunikací s bezprostředním okolím. Důvodů zmíněné komunikace, provázanosti a napojení bylo několik. V první řadě to byl pro všechny tři obce kostel v Maršově IV, který tvořil náboženské centrum regionu. Děti z Dolních Lysečín navštěvovaly v Maršově IV obecnou, popř. měšťanskou školu, děti z Albeřic pouze měšťanku. Do Maršova IV, Maršova I, Temného Dolu, Svobody nad Úpou a Mladých Buků dojíždělo či docházelo mnoho albeřických a lysečinských obyvatel za sezónní či celoroční prací. V Maršově IV byla řada obchodů a služeb, které v údolí nebyly dostupné. Maršov IV byl i důležitou trhovou destinací.

Dalším důvodem komunikace s okolím, která už nesměrovala jen do vnitrozemí, byly příbuzenské svazky. Sčítací operáty, ve kterých je uváděno i místo narození a datum příchodu do obce, jednoznačně ukazují, že příbuzenské vazby směřovaly do všech světových stran. Příbuzenské vazby měli lidé z Albeřic a Dolních Lysečín s lidmi z Horních Lysečín, Suchého Dolu, Velké Úpy I, II, III, Horní Malé Úpy, Dolní Malé Úpy, Rýchor (které jako obec zanikly), s lidmi ze slezského Niedamirówa (Kunzendorfu) a samozřejmě s lidmi z Maršova IV a Temného Dolu a občas i s lidmi ze vzdálenějších obcí. Výše jmenované obce měly před druhou světovou válkou podobný historický vývoj a vytvářely do určité míry kompaktní region. Komunikaci s okolními obcemi nebránila ani několikahodinová pěší vzdálenost přes kopce a hluboká údolí.

Čas

Hlavní důraz bude kladen na období před rokem 1945 a po něm, to znamená na 30. a 40. léta 20. století s důrazem na léta 1945–1950. Studie si klade za cíl popsat i způsob života původních německých obyvatel a celkově charakterizovat region před odsunem původních německých obyvatel, tudíž je nutné vycházet z pramenů staršího data, než je rok 1945, hlavně

z třicátých let, ale jít i hlouběji do minulosti, před světovou hospodářskou krizí a v několika případech až před první světovou válkou. Stejně tak není možné utnout osidlovací proces rokem 1950, nicméně ve směru do budoucnosti je mnohem snazší časové vymezení příliš nepřekračovat.

2. kapitola

Historický vývoj východních Krkonoš s ohledem na sledovaný mikroregion

Kolonisté ze Slezska a vznik zemědělské půdy na úkor pralesa

Krkonoše byly až do doby, než v regionu došlo k vrcholně středověké, tzv. vnější německé kolonizaci, porostlé souvislým, téměř neprostupným pralesem, který sahal až k Jičínu.

V neolitu a době bronzové existovalo sice na Trutnovsku a Žacléřsku trvalejší osídlení. Mezi 6. a 12. stoletím ale nejsou dochovány či objeveny žádné stopy, které by prokazovaly trvalé osídlení. Ve východní části Krkonoš bylo možné pralesem projít přes zemskou hranici díky žacléřskému průsmyku, kterým později vedla významná zemská stezka.

Nejstarší soustavné osídlení začalo vznikat ještě v době vnitřní kolonizace ke konci 12. století v místech Horního Starého Města (dnes místní část města Trutnova). Obec nesla název Horní Úpa podle stejnojmenné řeky, na jejíž březích se rozkládala.

Intenzivnější a rozlohou významnější bylo až osídlování v rámci uvedené vnější německé kolonizace. Německy mluvící kolonisté přicházeli převážně ze Slezska.¹ V té době vzniká osídlení typu **lesní lánové obce**.² Lánová obec se táhla údolím rozkládajícím se kolem menšího vodního toku v délce několika kilometrů. Tvořila tedy typickou německou dlouhou vesnici (*langes Dorf*).

---

¹ Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí. Srovnej Louda, J.: Historie od středověku po konec třicetileté války. In: Krkonoše, str. 397–408.

² tamtéž

4. Horní Albeřice, lánová obec, západní strana s Albeřickým hřebenem (v popředí) a Dlouhým hřebenem (v pozadí), foto Jan Faltejsek, 2009.

Z charakteru vesnice usuzuje albeřický kronikář Franz Kneifel v roce 1925, že obec zakládali německy mluvící kolonisté, ale dodává, že první obyvatele určit nelze.³ Kolmo k vodoteči vybíhaly po vyklučných loukách rovnoběžně vedle sebe až k lesu úzké, lokátorem vyměřené lány o velikosti až 25 ha. Tyto grunty byly po dlouhá staletí v zásadě nedělitelné. Lán tvořila směrem od vodoteče, resp. stavení nejprve zahrada, nad ní se rozkládalo pole, pak pastvina a nakonec díl lesa. Lány byly odděleny terénními nerovnostmi, z pastvin a polí vysbíranými valy z kamenů a posléze i náletovými dřevinami. Meze zarůstávající nálety tvoří přirozenou obranu proti přívalovým dešťům. Kosené a udržované louky se systémem kořenové soustavy jsou méně náchylné k erozi a v případě přívalových dešťů se nestávají tak snadno vodním korytem. Lánová dispozice horských vesnic je dones patrná na několika místech, například v obcích Dolní, Prostřední a Horní Lánov u Vrchlabí a také v námi sledovaných obcích Horní Albeřice a Dolní Albeřice.

---

³ Kronika obce Horní Albeřice, str. 190–194.

5. Horní Albeřice, lánová obec, pohled z celní cesty na západní svah, detail, foto Tamara Nováková, 2007

Albeřice, původně jedna obec, jsou jednou z nejvýše položených zemědělských vsí a s největší pravděpodobností byly založeny na přelomu 13. a 14. století.⁴ Jejich první obyvatelé byli převážně slezští Němci. Vsi zakládané lokátorem v rámci vnější německé kolonizace se řídily právem emfyteuse.⁵ Kolonisté nebyli nevolní, byli osobně svobodnými lidmi a na vrchnosti byli závislí pouze dědičným zapůjčením půdy.

Souvislý prales sice směrem od vnitrozemí pomalu ustupoval zemědělské půdě a trvalému osídlení, ale stále vytvářel pomezí hvozdu českých zemí, který spadl pod svrchovanou moc českého krále.⁶

Ve 13. století získává východní Krkonoše a Podkrkonoší a s nimi i obec Horní Úpu od panovníka moravský maršálek Idík ze Švábenic. Ten přizval ke kolonizaci zderazské křižovníky Božího hrobu, kteří se podle Jiřího Loudy vyskytovali i na území Albeřic.⁷

⁴ Chybí průkazný zápis, ale vše napovídá založení v uvedené době.

⁵ Louda, J.: Historie od středověku po konec třicetileté války. In: Krkonoše, str. 397–408.

⁶ Zuman, F.: Kolonisté v Krkonoších, str. 349–354. Srovnej Louda, J.: Historie od středověku po konec třicetileté války. In: Krkonoše, str. 397–408 a Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí.

⁷ Louda, J.: Katolická církev. In: Krkonoše, str. 532–530. Autor této stati tvrdí, že zderazští křižovníci měli ve správě kostely – mezi jinými i kostel založený po roce 1298 v Albeřicích. O tom, že by v Albeřicích byl kostel,

V té době vznikají na Trutnovsku i první české středověké osady. Jedná se např. o obce Poříčí, Voletiny a Libeč.⁸ Všechny obce leží severovýchodně od dnešního centra Trutnova. Švábenicové pravděpodobně zakládají na zeleném drnu město Trutnov a přenášejí své sídlo o několik kilometrů po proudu Úpy směrem do vnitrozemí.⁹ Pod taktovkou Švábeniců vznikají i další obce osídlené německy mluvícími obyvateli – Žaclěf, Mladé a Staré Buky, Pilníkov a Hertvíkovice. Za Přemysla Otakara II. se východní Krkonoše vracejí do majetku panovníka a zintenzivňuje se německé osídlování. V důsledku toho dochází ke zřízení manské soustavy s relativně rozvinutými lenními vztahy. Manové, především nižší šlechta a bohatší patriciové, dostávají do zástavy hrady, tvrze a vesnice.

Na přelomu 13. a 14. století dochází k osídlování Albeřic, Rýchor a Černé hory. Přestože písemná zmínka z roku 1297 se týká slezského Albendorfu (Okreszyn), ne české¹⁰ obce Albendorf (Albeřice), jak bývá často uváděno v literatuře,¹¹ vzhledem k charakteru Albeřic, tj. dlouhé lesní lánové obce, je zřejmé, že byly skutečně kolonizovány na přelomu 13. a 14. století. Albeřice jsou jedinečným důkazem toho, že pokud by to dovolil terén, vznikalo by zemědělské osídlení i v takto vysokých polohách. (Albeřice leží v průměrné výšce 750 m n. m.). Až do poloviny 17. století není jednoznačně zřejmé, komu námi sledované obce patřily, s největší pravděpodobností byly součástí královských trutnovských lesů.¹² V průběhu 14., 15. a 16. staletí mohly být i pod částečným vlivem pánů ve Vrchlabí, Trutnově či Žaclěři, popřípadě slezského rodu Schaffgotschů.

Vrchlabí se na počátku 14. století stává doménou benediktýnů a v západních Krkonoších se zintenzivňuje české osídlení.

Trutnov se stává královským komorním městem a na krátkou dobu i městem věnným. Řídí se právem magdeburským, v jeho čele stojí zástupce královny – fojt.

Ideologický vliv husitství Krkonoše téměř minul. Vojenské události se přes východní Krkonoše ale přehnaly. Jan Žižka dobyl Trutnov roku 1421, městské obyvatelstvo buď uprchlo, nebo se programově přizpůsobilo nové politické a náboženské linii. Trutnov byl

nelze najít zprávu v žádných pramenech. Musí se tedy jednat o jiné Albeřice. Severně od obcí Chvaleč a Petřikovice na Trutnovsku leží za státní hranicí na slezském území obec Albendorf, která byla zaměněná s námi sledovanou obcí Albendorf – Albeřicemi. Slezský Albendorf se od roku 1945, kdy se Slezsko stalo součástí Polska, jmenuje Okrzezyn.

⁸ Louda, J.: Historie od středověku po konec třicetileté války. In: Krkonoše, str. 397–408.

⁹ Tamtéž. Nicméně ve stejném příspěvku se zmiňuje možnost, že Trutnov byl založen až na přelomu 13. a 14. století Václavem II., a tudíž byl osídlen ryze německým obyvatelstvem.

¹⁰ Český ve smyslu böhmisch nikoliv tschechisch, tzn. ve smyslu zemském, nikoliv národnostním.

¹¹ Datum první písemné zmínky uvádí mj. i nová publikace Krkonoše. Řezníčková, Z.; Řezníček, P.: Místopis. In Krkonoše, str. 49–77. Srovnej s regionálním značením Veselého výletu na výhledu na Staré celní cestě nad obcí Horní Albeřice. Vztah první zmínky k českým Albeřicím popírá ředitel Muzea Podkrkonoší v Trutnově Vlastimil Málek.

¹² Zuman, F.: Kolonisté v Krkonoších, str. 349–354.

několik let základnou sirotčího vojska a spanilých jízd směřujících mj. do Slezska. Politicky se město staví na stranu konzervativnějších utrakvistů a posléze se jako věnné město Barbory Celské dostává do tábora Jiřího z Poděbrad. Nábožensky se ale v krátké době vrací ke katolicismu. V 15. a 16. století se Trutnovsko opět stává šlechtickou zástavou.¹³

Manství Kryštofa Gendorfa

Kolem poloviny 16. století získává zhruba polovinu trutnovského manství korutanský šlechtic Kryštof Gendorf (*1497) a z města Trutnov se definitivně stává šlechtické poddanské město. Gendorf pocházel z rodiny důlních a horních odborníků, do Čech přišel ještě za vlády Ludvíka Jagellonského a přes jeho mládí ho už pravděpodobně provázela pověst znalce hornictví a mincovnictví. První pole jeho působnosti byly stříbrné doly v Jáchymově. Od Ludvíka získává právo kutat na pozemcích kolem Vrchlabí. Sám původně vyznával luteránskou víru, ale z pragmatických důvodů vsadil v roce 1526 na Habsburky, tudíž na katolicismus. Za vlády Ferdinanda I. se Gendorf stává nejvyšším horním hejtmanem a poradcem krále ve věci mincovního regálu. Pravděpodobně přispěl i k významné úpravě horního zákoníku, resp. smlouvy mezi šlechtou a králem zvané Narovnáni o hory, kde si král vyhradil drahé kovy a sůl a ostatní kovy přenechal šlechtě.¹⁴ Pro Vrchlabí získává městská práva a horní svobody. Díky tomu, že vsadil na habsburskou kartu, získává i královský pomezí hrad Žacléř a možnost rozšířit svůj podnikatelský um na dřevařské práce v severních trutnovských královských lesích, které dostal do správy¹⁵ a kde se pod jeho dozorem začalo kolem poloviny 16. století těžit dřevo ve velkém. Vlastnil, popřípadě spravoval velkou část Krkonoš s množstvím nerostného bohatství a stovkami hektarů lesa.

---

¹³ Louda, J.: Historie, od středověku po konec třicetileté války. In: Krkonoše, str. 397–408.

¹⁴ Bartoš, M.: Kryštof z Gendorfu. Krkonoše 1999/3, str. 36–37.

¹⁵ tamtéž

Tam kde paže dřevorubců vládnu jen aneb Švocaři a druhá kolonizace východních Krkonoš

Gendorfem spravované severní Trutnovsko, oblast zahrnující i námi sledovaný mikroregion, žilo několik desetiletí ve druhé polovině 16. století celoroční intenzivní těžbou dřeva pro kutnohorské doly. Dřevo se splavovalo po Labi až ke Starému Kolínu a odtud ke svému cíli – Kutné Hoře. Gendorf, resp. jím pověřený trutnovský lesmistr Kašpar Nuss¹⁶ povolává do Krkonoš Gendorfovy krajany z Korutan, Tyrol a Štýrska¹⁷ – plavební a dřevařské mistry, asi padesát lesních dělníků (Holzknechte) a dva sekermistry, kterým se podle města Schwaz na středním Innu, odkud většinou pocházeli, říkalo *Schwazer*, *Schwozer* či počeštěně Švocaři. Tito lesní dělníci tvořili druhou silnou kolonizační vlnu, která se významně podílela na dosídlení (Horní a Dolní Albeřice, Maršov, Rýchory etc., kde docházelo k promíchání s původním obyvatelstvem ze Slezska, usedlém zde od počátku 14. století), a na novém osídlení (Velká Úpa, Malá Úpa, Horní a Dolní Lysečiny, Temný Důl etc.)¹⁸ nejvýše položených míst ve východních Krkonoších. Alpská a slezská jména jsou zde patrná dodnes.¹⁹

Dřevo se kácelo a zpracovávalo pouze sekyrami. Základní zpracovanou jednotkou byl zhruba dvoumetrový špalek. Splavovaly se jedle a smrky, buky byly příliš těžké a potápěly se. Dvoumetrový špalek byl poměrně snadno splavitelný a vhodný jak k výztuhám, tak i k pálení. Naporcované dřevo se v době kulminace těžby dopravovalo ke splavitelným tokům tzv. smyky. Smyk bylo vhodně upravené koryto, později vyztužované kulatinou, které bylo těsně před splavným tokem zahrazeno. V zimě se kulatina svážela z vysoko položených nedostupných terénů sáňkovaním na rohačkách,²⁰ které si s sebou Švocaři přivezli z původní domoviny. Smyky se používaly pouze v době vrcholu těžby v 16. století a při větších

¹⁶ Lokvenc, T.: Lesní hospodářství. In: Krkonoše, str. 473–484.

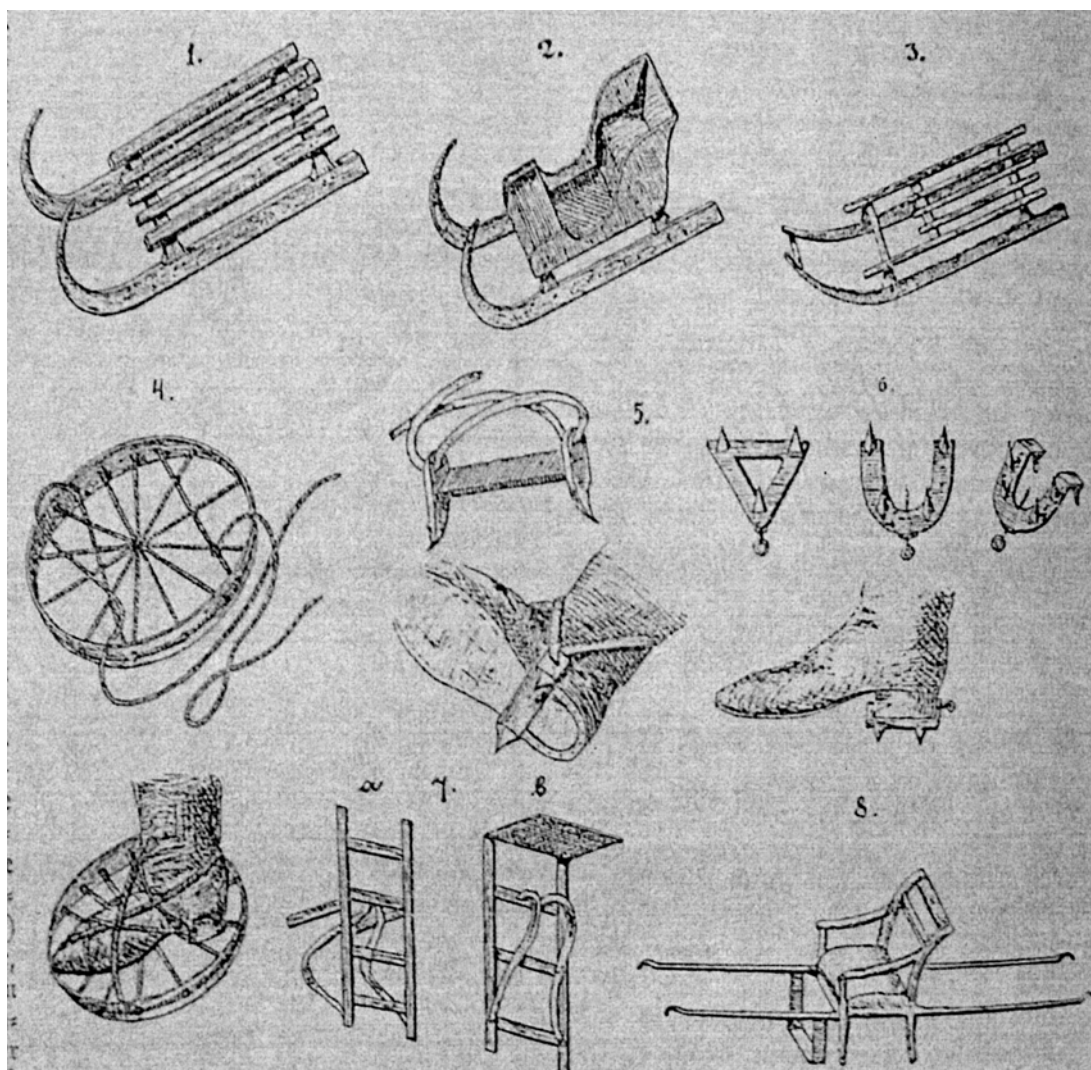
¹⁷ Tamtéž, srovnej Procházka, J.: Osídlování Trutnovska..., Krkonoše a Podkrkonoší, str. 43.

¹⁸ tamtéž

¹⁹ Alpská jména: Renner, Sagasser, Sommer, Hofer, Fuckner, Steiner, Bronecker (Brunecker), Gleissner, Zinecler, Kirchschrager, Salwender, Knöfel (Kneifel), Tippelt, Meehrgans, Demuth, Missberger. Slezská jména: Bönsch, Hampel, Hainisch. Zajímavé je, že ani v jednom výčtu se nevyskytuje velmi rozšířené místní příjmení La(h)mer. Lokvenc, T.: Budní hospodářství. In: Krkonoše, str. 473–484. Srovnej Procházka, Jaroslav: Osídlování Trutnovska. In: Krkonoše, Podkrkonoší, str. 44.

²⁰ Kromě rohaček s sebou kolonisté přivezli krosny, které jsou dnes jedním ze symbolů krkonošského hospodaření, také sněžnice a mačky, bez nichž se v horském terénu v zimním období nedalo pohybovat, rovněž tak tyčové značení, které dodnes plní funkci mlčícího průvodce po horských hřebenech. Dále s sebou přivezli i tzv. kejdové hospodaření – hnojení luk kravskou kejdou zdeděnou vodu a znalost bylin z horských výšin, např. libeček. Louky zavlažovali systémem drobných potůčků a rozvodů vody pomocí dřevěných koryt. Lokvenc, T.: Budní hospodářství. In: Krkonoše, str. 491–500, srovnej Bed, S.: Über einige eigentümliche Beförderungs- und Reisehilfsmittel im Riesengebirge. In: Das Riesengebirge im Wort und Bild, str. 54.

6. Alpští dřevorubci s sebou ze starého domova přinesli rohačky, sněžnice, mačky, krosny a nosítka. Převzato z časopisu Riesengebirge im Wort und Bild, 31. 12. 1897, číslo 64, ročník 17.

přírodních kalamitách. Smykování zanechávalo velké a mnohdy negativní stopy v rázu krajiny. V pozdějších dobách, kdy těžba nebyla tak intenzivní, se ve většině případů těžilo pouze v zimě a smyky tudíž plně vystřídaly rohačky. Naposledy se smykování využilo při likvidaci polomu, který v lesích na Maršovsku způsobila větrná kalamita ve 30. letech 20. století. Sáňkování²¹ bylo možné pouze v zimě, dřevo se u splavných toků přes rok skládalo do kuželovitých hromad a jakmile začalo tát, posílalo se po vodě do Trutnova. Splavitelné toky byly lesními dělníky upravovány. Dělníci odstraňovali ohbí, vybírali kameny a zpevňovali břehy. Ideální spád toku byl 0,5 až 1 m. Tok se reguloval připouštěním ze speciálních nádrží –

²¹ Náklad na jedné saních vážil až 1800 kg, délka sáňkovačí dráhy byla až 5 km, rychlost dosahovala až 25 km v hodině. Způsob těžby v horách se dodnes příliš nezměnil i přes technologický vývoj. Rohačky jen nahradili tažní koně, tzv. přibližovači stahující na řetězech klády z nedostupných míst na cesty, kde se nakládají na auta.

klauz,²² což byly stavby ze silných klád, jejichž spáry byly vymazány dehtem, vystlávány konopím a jílem. O klauzách se zmiňuje i albeřický kronikář Franz Kneifel, který v kronice zachycuje zajímavou legendu. K slavnostnímu otevírání klauz byli přiváděni odsouzenci na smrt. Když se některému z nich podařilo zásadním způsobem zlepšit funkčnost klauzy, byl vrchností omilostněn.²³ Dřevo se zachycovalo na hrablích, což bylo brlení ze dřeva, které se z velké části nacházelo pod vodou. Hrable byly až u Trutnova, kde se dřevo počítalo a kontrolovalo. Splavováním poničené dřevo se používalo na výrobu dřevěného uhlí v milířích, které vznikaly nejen v okolí Maršova a Trutnova, ale i na vysoko položených mýtinách východních Krkonoš,²⁴ kde se páliło zejména dubové dřevo nevhodné ke splavování. Výrobu dřevěného uhlí později zastínila těžba kamenného uhlí na Žacléřsku a Svatoňovicku. K obnově výroby dřevěného uhlí došlo opět za druhé světové války.

Kolem roku 1597 působilo v trutnovských královských lesích na sto lesních dělníků s rodinami.²⁵ Důsledkem intenzivní těžby podřízené primárnímu efektu vzniká holoseč o rozloze přes 5 000 ha. Buk lesní a jedle bělokorá z krkonošských lesů vymizely. Buk jako dřevina nevhodná k plavení nebyl ani cíleně obnovován. Les byl umenšen i díky stále se rozšiřujícím pastvinám a loukám. Povrch byl narušen těžbou a docházelo k erozím půdy. Zpočátku se totiž zejména kvůli smůle²⁶ vysekávaly a zpracovávaly i pařezy, což bylo postupně zakazováno, neboť to způsobovalo již zmiňovanou erozi půdy a bránilo přirozené obnově lesa. Došlo k likvidaci kvalitních královských lesních porostů od Sněžky a Černé hory až po Žacléř. Nejvíce postižené bylo okolí Maršova, Albeřic, Lysečín a Žďáru. Nicméně hlavním východiskem těžby, tedy zázemím lesních dělníků, byly v nejbližším okolí našeho mikroregionu Horní Lysečiny a Velká a Malá Úpa, jejichž kulturně-krajinný ráz se od Albeřic liší. Lesní dělníci dostávali nejprve pouze zálohy na živobytí, výplatu dostávali až podle splavených kusů dřeva po skončení sezóny. Přivydělávali si proto pastvou dobytka na horských vyklučných loukách a postupně si ve výšce až 1300 m n. m., tzn. nad hranicí lesa, stavěli z původních provizorních pasteveckých přístřešků horské boudy²⁷ a dali tak základ budnímu hospodářství,²⁸ které je typické pro celé východní Krkonoše.²⁹ Obydlí lesních

²² Klauzy vznikaly hlavně na toku Malé Úpy, jedna vznikla i v Horních Lysečínách. Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí.

²³ Kronika obce Horní Albeřice.

²⁴ Milíře v Úpském údolí. In: Veselý výlet, 32/2009, str. 19.

²⁵ Lokvenc, T.: Lesní hospodaření. In: Krkonoše, str. 473–484.

²⁶ Smolaření bylo řemeslo, smolou se vymazávaly například pivní sudy. Theodor, L.: Lesní hospodářství. In: Krkonoše, str. 473–484.

²⁷ Horská bouda je specifický typ architektury v Krkonoších. Přestože se nám může do mysli vtírat asociace s kůlnou, je to správné označení horských stavení v nejvyšších polohách.

²⁸ Budní hospodářství kvetlo až do 19. století. Útlum přichází v důsledku cíleného zalesňování, vzniku nových metod chovu dobytka. Pastva a seniště už nebyly jediný způsob chovu. Také přibývá více jiných možností

dělníků v Malé i Velké Úpě a Horních Lysečínách vznikala načerno a přes opakovaný zákaz vrchnosti. Pastva dobytka na vykloučených loukách či ve zbytcích lesa a vznik seništ³⁰ bránily přirozenému obnovování lesa. Po vytěžení krkonošských lesů se na počátku 17. století těžba přesunula dál na východ a vrchnost pravděpodobně očekávala,³¹ že lesní dělníci, které vnímala jako dočasnou sílu, se vrátí buď domů do povodí středního Innu, anebo potáhnou za prací dál směrem na Rychnovsko, kam se těžba přesouvala. Vrchnost zvažovala prodej či zástavu trutnovských zničených lesů i s vesnicemi.³² Před tím, než mínila definitivně rozhodnout, vyslala v roce 1609 horské a lesní úředníky na vizitaci. Komise se přes Maršov vydala do hor a za několik málo dní prošla horská údolí Kolbenského (Lysečinského)³³ potoka a řeky Úpy, včetně přilehlých hřebenů a dolů a údolí a zjistila, že „*lesové nyní hrubě smejcení a skůro vymejcení jsou*“.³⁴ Zároveň ale zjistila, že lesy jsou schopné seberegenerace a pomalu se již začínají obnovovat. Komise proto královské komoře navrhla, aby lesy neprodávala a dál je držela jako zásobárnu pro kutnohorské doly. Ovšem jako jeden z důvodů pomalé obnovy zmiňuje ve své zprávě horské budní hospodaření, které vytváří pastvu a louky na úkor obnovy lesa. Lesní dělníci nepásli dobytek jen pro svou obživu, ale brali do pastvy i hovězí dobytek z celého kraje.³⁵ Z pudy ani chovu dobytka neodváděli žádné dávky, neboť jejich zemědělské osídlení vznikalo svévolně a nebylo právně podchyceno. Vrchnost striktně a pod pokutou nařizuje zrušení chovů. V případě Maršova, Albeřic a Lysečín jednali komisaři se zástupci poddanských vsí a donutili je zaplatit pokutu, díky níž se mohli znovu stát poddanými krále českého. V místech budoucí Velké a Malé Úpy však byli obyvatelé roztroušení, neboť tam žádná obec dosud založená nebyla. Komise navrhuje roztroušené obyvatele vystěhovat, ale tomu se již usedlé obyvatelstvo brání. Komisi nezbylo nic jiného,

---

obživy s přicházející průmyslovou revolucí a čím dál více se rozšiřuje turismus. Někteří budní hospodáři proměnili svá hospodářství v horské hotely a sebe v horské nosiče. Důsledky budního hospodářství nebyly ale pouze pozitivní. Příliš časté kosení působí monokulturnost luk a erozi půdy, vznikají ovšem nové luční ekosystémy. Nelze opomenout ani estetickou hodnotu horských luk. Lokvenc, T.: Budní hospodářství. In: Krkonoše, str. 491–500.

²⁹ Dřevařské chalupy si stavěli v údolí u řek a potoků, posléze ale se velká část z nich zabydlovala načerno na hřebenech, aby byla blíž svým stádečkům. V tomto se liší krkonošské budní hospodářství od alpského, které bylo více vázáno na zázemí obce. Lokvenc, T.: Budní hospodářství. In: Krkonoše, str. 491–500.

³⁰ Seniště neboli travní zahrada byla louka kosená třikrát za rok (letní strany), popřípadě doplňkově spásaná, sklizní bylo seno – zimní krmivo pro dobytek. Nej kvalitnější čerstvá tráva se nacházela při krajích lesa, kde ji lidé vyžívali srpem nebo vytrhávali rukama. Tento zvyk přetrvával hluboko do 20. století a jeho tradici přetřhl až odsun původních německých obyvatel po roce 1945. Theodor, L.: Budní hospodářství. In: Krkonoše, str. 473–484.

³¹ Zuman, F.: Kolonisté v Krkonoších. Autor cituje ze správy lesní komise, str. 350–351.

³² Tamtéž, str. 350–351.

³³ Vizitační zpráva byla v českém jazyce a je v ní použit počeštěný název Kolbenský potok.

³⁴ Zuman, F.: Kolonisté v Krkonoších. Autor cituje ze správy lesní komise, str. 350.

³⁵ Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí.

než jednat a pokutovat každého zvlášť.³⁶ Život tamních obyvatel byl postupně začleněn do poddanských vztahů. Obyvatelé horního povodí Úpy museli slíbit poddanost českým králům, museli poslouchat královské úředníky a v neposlední řadě museli přestat se sekáním luk a chovem dobytka. Komise se ovšem v budoucích letech ke kontrole nedostala často, a tak rozkvětu budního hospodářství a vzniku obcí Velká a Malá Úpa nestálo téměř nic v cestě. Královské lesy, resp. jejich části se postupně stávaly součástí vznikajících panství. Budaři začali produkovat mléčné výrobky, z nichž nejproslavenější byly krkonošské sýry. Od vzestupu turismu na přelomu 18. a 19. století se mnoho budařů z chovu dobytka přeorientovala na zázemí pro výletníky.³⁷ Těžba pro Kutnou Horu už v Krkonoších nebyla obnovena. Na konci 18. století navrhuje lesní komise přeměnit zničené lesy na pastviny, ale vyšší státní zájem velel udržovat pomezí hvozdy a vytvářet královské zásobárny dřeva.³⁸ Nicméně těžba začíná být regulována a dochází i k umělému plánovanému zalesňování, zejména modřínem. V roce 1789 vchází v platnost dvorské dekrety, které zakazují těžbu, ale i podniky náročné na spotřebu dřeva.

Veduty od A. J. Venuta z roku 1820 dokládají, že v okolí Maršova byly lesní porosty jen na úzkém pruhu horských hřebenů. Dlouhý hřeben oddělující Horní Lysečiny od řeky Úpy a Albeřický hřeben, který tvoří předěl mezi Horními Lysečínami a Horními Albeřicemi, byl mnohem více odlesněný, než je tomu dnes.³⁹

Maršov, myšleny jsou všechny čtyři jeho části, vznikl v souvislosti s horním podnikáním ve 14. až 15. století. Hlavní surovinou, která se v okolí Maršova v té době těžila, byla železná ruda. Nerostného bohatství tu ale nebylo neomezeně, a tak před polovinou 16. století obec na několik let zaniká a v době rozkvětu těžby dřeva se z ní stává do jisté míry zázemí pro dřevařské dělníky, neboť na řece Úpě v Maršově (dříve IV) byl jimi hojně využíván hamr založený už v 15. století, kde se mimo jiné vyráběly a ostřily dřevařské sekery.⁴⁰

Maršov se táhl několik kilometrů podél řeky Úpy, jen jeho nejvýše položená část využívá rozšiřujícího se údolí a rozkládá se do větší šířky i mimo údolí řeky, která v Maršově IV navíc relativně zprudka zatáčí východním směrem, což pravděpodobně vytváří ono zmíněné širší světlejší a vzdušnější údolí.

³⁶ Zuman, F.: Kolonisté v Krkonoších. Autor cituje ze správy lesní komise, str. 351.

³⁷ Turismus v Krkonoších zde zmiňujeme pouze okrajově, neboť se jedná o poměrně zpracované téma.

³⁸ Lokvenc, T.: Lesní hospodářství. In: Krkonoše, str. 473–484.

³⁹ Veduta je zmíněna in: Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí. Menší míru zalesnění vzpomínají všichni pamětníci, zejména A. M. a V. Š. i krajinný ekolog a maršovský rodák Pavel Klimeš.

⁴⁰ Kučera, K. a kol.: Města a městečka. In: Krkonoše, str. 551–570. Srovnej Procházka, J.: Osídlení Trutnovska.

7. Horní Maršov, pohled od maršovského hřbitova na obec Horní Maršov (Maršov IV) a do lysečinsko-albeřického údolí, foto Tamara Nováková, 2009

Více městský charakter získává postupem let Maršov I a Maršov IV, Maršovy II a III jsou co do počtu domů a obyvatel spíše horskými, tzv. dlouhými vesnicemi.⁴¹ Kolem poloviny 18. století vznikají v Maršově čtyři rychty a dávají základ dělení Maršova na čtyři postupně úplně nezávislé obce.⁴²

⁴¹ Demuth, J.: Trautenauer Bezirkskunde. Srovnej: Adresář pro politický okres Trutnov.

⁴² V roce 1950 došlo ke změně struktury samosprávy mj. všech čtyř maršovských obcí. Nově vzniká Horní Maršov, který kromě Maršova IV zahrnuje i obec Temný Důl, Dolní a Horní Albeřice, Dolní a Horní Lysečiny a Suchý Důl. Maršov I, II a III se slučují do obce Dolní Maršov, který je v roce 1960 spojen se Svobodu nad Úpou kromě Maršova III, který se katastrálně ruší a připojuje k Hornímu Maršovu. Fakticky se ale, dle silničního značení, nachází spíše na území nikoho. Nicméně jako pomístní názvy, které ale mají svůj klíčový význam v každodennosti, se maršovské části I, II, III a IV stále používají, byť většina nových osídlenců a jejich potomků už takto rozdělený Maršov nepamatuje. Dalo by se skoro říct, že „německé“ značení, z doby, kdy zde ještě žilo původní obyvatelstvo, přežilo i odsun/vyhnání původních obyvatel a natrvalo se usadilo v hlavách nových osídlenců. Vezmete-li třeba někde za Trutnovem stopaře či stopařku a zeptáte se ho/jí, kam potřebuje, může vám odpovědět: Ále, jenom do jedničky. Znalost katastrálních území se rozhodně vyplatí. To, že se používají staré

Konsolidace maršovského panství

Ve východních Krkonoších se v 16. století zabydluje luteránská víra,⁴³ která na jižní stranu hor pronikala ze severu, ze Slezska. Pro srovnání je třeba uvést, že jinak je tomu v západní části pohoří, které je už v té době osídleno převážně česky mluvícími obyvateli a které se přiklání k víře Jednoty bratrské. Několik minut pěšky od středu obce Horní Albeřice a několik metrů od hranic s Polskem najdeme dodnes stojící, byť katolicky upravený⁴⁴ sloupový pamětní kámen s kalichem, který byl zasazen do krajiny v roce 1914. Stojí zde na paměť bratří a sester prchajících po Bílé hoře z Čech do Slezska.

Náboženské rozložení i vlastnické vztahy zásadně proměnila třicetiletá válka. Vrchlabsko, Jilemnicko a Hostinné získává Albrecht z Valdštejna, po jeho smrti přicházejí na Vrchlabsko Morzinové, kteří mu vládnou až do konce druhé světové války. Bývalí Valdštejnovi mannové se ale po politickém pádu a následné smrti svého pána udrželi a získali statky do dědičné držby. Trutnov dobývají a plní Švédové. Krkonoše se dostávají pod kontrolu císaře a dochází k rekatolizaci kraje. Katolická víra se pevně a natrvalo zakotvuje i v námi sledovaném mikroregionu.

„německé“ názvy, má ale pravděpodobně i jiné důvody: Jedním z nich může být jasné rozkódování místních, žijících v místní „tradici“, a cizích, orientujících se podle automapy a dopravního značení.

⁴³ V roce 1605–1608 nechávají maršovští protestanté vystavět kamenný, pozdně renesanční kostel Nanebevzetí Panny Marie. Kostel stojí na území dnešního Maršova III (dnes součást Horního Maršova). Kostel postavil italský stavitel Carlo Valmadi. V roce 1622 byli protestanté z regionu vyhnáni i se svým farářem Zachariášem Schmidtem.

Dne 3. 6. 1868 uhodil do věže kostela blesk, kterou velmi poničil. V plamenech se roztavily i kostelní zvony, ale do vánoc toho roku byla věž opravena a osazena novými zvony, které byly v roce 1899 přeneseny do nového novogotického kostela Nanebevzetí Panny Marie z konce 19. století, který postavil architekt Josef Schulz. Maršovské zvony skončily jako mnohé další v 1. světové válce. Nové zvony, vsazené do kostela ve 20. letech, měly stejný osud jako ty první, musely sloužit válečnému průmyslu, tentokrát ve druhé světové válce. Trautenauer Bezirkskunde, 1901, srovnej s vlastivědnou cedulí Veselého výletu u vchodu do maršovského hřbitova.

⁴⁴ Sloupový pamětní kámen je z pískovce. Na něm se velmi zvláště vyjímá kovový krucifix. Nejde však jen o zvláštní kombinaci techniky (reliéf kalicha a přivrtaný kříž), ale i nepravděpodobné zpodobnění u protestantů. Kdy a proč došlo ke „katolizaci“ pamětního kamene není zřejmé.

8. Horní Albeřice, pamětní kámen s kalichem z roku 1914, foto Tamara Nováková, 2007

Trutnov ztrácí díky účasti ve stavovském povstání ve dvacátých letech 17. století Maršovsko, a tím vzniká vydělený maršovský region. Prvními majiteli „samostatného“ Maršovska se stávají Trčkové z Lípy. Dalším významným šlechtickým majitelem maršovského panství, který držel Maršov po celé 18. století, byl slezský šlechtický rod Schaffgotschů, který vlastnil už od 14. století panství na slezské, severní straně Krkonoš. Slezské panství si rod udržel až do roku 1945. Za vlády Schaffgotschů se ke konci 18. století z Maršovska stává samostatné panství s vlastní panskou správou, která se nejvíce dotýkala lesů.

Podhorská a horská půda byla málo obdělávaná, robotu se v tomto kraji tudíž nahrazuje relucí, finanční nebo jinou náhradou za propůjčené pozemky. Do okolí Trutnovska a Žacléřska zasahují Slezské války a zejména válka sedmiletá. Pruská vojska procházejí do českých zemí přes Libavské sedlo. Obě války mají pro Krkonoše zásadní dopad, neboť pohoří bylo odtržením Slezska od Zemí koruny české přetřato zemskou hranicí.

Krkonoš a jmenovitě i Maršovska se výrazně dotkly i selské bouře z jara 1775.

Dne 27. 3. 1775 vtrhl od jihu do Maršova dvoutisícíhlavý dav vzbuřenců v čele s maršovským poddaným Ferdinandem Salwenderem z Malé Úpy. Ten nadiktoval správci panství 16 sociálně ekonomických požadavků.⁴⁵ Vzbuřenci poté odtáhli do Žacléře a přepadli tamní zámek. Poslové roznášeli sepsané požadavky, které tvořily jakousi listinu svobod, do obcí a horských bud v dosahu několika kilometrů. O dva dny později přitáhlo do Maršova vojsko a vůdcové vzbuřenců byli zatčeni a povstání potlačeno. Dne 25. 4. 1775 vydala Marie Terezie patent, který měl zabránit tvrdému postihování povstalců, ti byli s výjimkou vůdců amnestováni. Selských bouří se v tomto regionu účastnili čeští i němečtí poddaní jednotně. Žaclěrem a přes Rýchory se opět prohnalo pruské vojsko během válek o Bavorské dědictví. Těsně poté navštívil císař Josef II. s generálem Laudonem Trutnov, Žaclěř, Rýchory, Maršov, Horní Lysečiny a Horní Malou Úpu - kde v Mohornově, dnes Spáleném mlýně Josef II. přenocoval. Na Žaclěřsku i Maršovsku je velmi oblíbený a hlavní silnice a náměstí jsou často zdobeny jeho pomníky. Hlavní ulice v Horním Maršově nese už několik let název třída Josefa II. Zrušení nevolnictví v roce 1781 se výrazně projevilo v budním hospodářství, neboť došlo k rozpachtování a rozprodeji větších pozemků.

Od poloviny 19. století střeží státní hranice finanční stráž, která měla stanice mj. v Malé Úpě, Velké Úpě, Horních Albeřicích a v Maršově IV.

Aichelburgové⁴⁶

Před polovinou 19. století získávají na krátké, ale pro region významné období Maršov s přilehlými obcemi původně korutanští Aichelburgové. V roce 1837 stavějí sjízdnou cestu z Maršova do Velké Úpy. Nejvýznamnějším z nich byl Berthold, hrabě z a na Aichelburgu, který výrazně zasáhl do života obyvatel a krajiny ve svém panství. Po roce 1848, tedy po zrušení poddanství a panského soudnictví se Berthold postaral o zřízení c.k. okresního soudu v Maršově. Na kraji Maršova IV směrem do Dolních Lysečin nechal postavit pivovarský sál, kde často vyhrávala jím založená kapela. Berthold nechal v Maršově IV zřídit vodní silou poháněnou pilu spojenou se strojovou výrobou šindelů, což byla tehdy nejčastější střešní krytina. V Temném Dole postavil přádelnu lnu, která byla v provozu až do 90. let 20. století. Z majitele panství se svým způsobem stává průmyslník. Berthold rovněž zadává první významný hospodářský lesní plán pro maršovské lesy, byť ve srovnání s jinými z té doby

⁴⁵ Mezi jiným odmítali poddaní kácet dřevo za cenu udávanou vrchností, nechtěli platit vrchností poplatky a žádali právo lovu a rybolovu a stanovení pořádku v prodeji soli. Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí.

⁴⁶ Aichelburg, Vl.: Berthold, hrabě z Aichelburgu. In: Krkonoše, str. 36–37. Srovnej: Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí a Kocourek, L.: Historie od třicetileté války po 20. století. In: Krkonoše, str. 409–419.

poměrně primitivní.⁴⁷ V roce 1861 si hrabě Berthold dobrovolně bere život. Pohřben je na maršovském hřbitově v pseudogotické hrobce Aichelburgů. Krátce po jeho smrti mu lesní úředníci a dělníci z vděčnosti postavili pomník – lesní hrádek na skalním ostrohu na pravém břehu Úpy v Temném Dole nesoucí jméno Aichelburg.

9. Temný Důl, pohlednice, sklárna a lesní hrádek Aichelburg domalovaný na opačnou stranu údolí, převzato z knihy Album starých pohlednic Krkonoš, autor neznámý, přelom 19. a 20. století

Czernin-Morzinové

Na konci 19. století tvoří Maršov čtyři správně nezávislé celky. Maršov I byl průmyslově orientovaný,⁴⁸ Maršov II žil z chovu dobytka a polního hospodářství, Maršov III, jehož obyvatelé se věnovali polním pracím, a konečně centrum panství Maršov IV se sídlem okresního soudu, který byl orientován jak průmyslově (pila, brusárna dřeva etc.), tak v něm žilo mnoho zemědělců.⁴⁹

Prusko-rakouská válka silně zasahuje Trutnovsko, nejintenzivněji v červnu roku 1866 bitvou u Trutnova.

V roce 1877 kupuje Maršovsko majitelka vrchlabského panství hraběnka Czernin-Morzin. Tento rod spravuje maršovské panství až do roku 1945. Czerniny povolání lesmistr se pomocí systému úzkých pasek snaží zabránit jednotnému stárnutí lesů. Objednávají se

⁴⁷ Progresivnější lesní plány existovaly v této době pro vrchlabské a jilemnické panství. Kocourek, L.: Historie od třicetileté války po 20. století. In: Krkonoše, str. 409–419

⁴⁸ V Maršově se nacházely dvě velmi významné papírny. Papírna na cigaretový papír Prospera Pietta a Eichmannova továrna na bankovkový papír. Louda Jiří: Papír. In: Krkonoše, str. 513–519.

⁴⁹ Trautenauer Bezirkskunde, 1901.

semena z Alp, Švábské vysočiny a Essenské pahorkatiny, čímž se do krkonošských lesů dostávají cizí, na jiné klima zvyklá semena.⁵⁰ Lesní statek Maršov zaměstnává okolo 200 lesních dělníků.⁵¹ Vznikají lesní spolky, které poskytují sociální zabezpečení rodinám členů. Vznikají první špitály a chudobince.

Přehled počtů obyvatel v obcích Horní a Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny v letech 1893 až 1939													
	obec	počet obyv.	počet domů	obcovací řeč * národnost •				pohlaví		náboženství			
				Čj/čsl	Nj	jiná	cizozemci	muži	ženy	kat	ev	jiné	bez
1893	Valběřice	570	108										
	Kolbendorf Dolní	195	41										
1907	Valběřice Horní	313	64										
	Valběřice Dolní	228	46										
	Kolbendorf Dolní	198	41										
1910	Valběřice Horní	289	65	3 *	285 *			146	143	289			
	Valběřice Dolní	206	46		206 *			105	101	206			
	Kolbendorf Dolní	179	41		173 *		6 *	83	96	179			
1921	Albeřice Horní	279	64	9 •	268 •		2 •	131	148	278	1		
	Albeřice Dolní	183	45		183 •			90	93	183			
	Lysečiny Dolní	156	40		150•		6•	66	90	156			
1930	Albeřice Horní	245	61	4•	239 •		2 •			345			
	Albeřice Dolní	195	45		195 •					194			1
	Lysečiny Dolní	151	40	1•	149 •		1•			150		1	
1939	Albeřice Horní	205											
	Albeřice Dolní	186											
	Lysečiny Dolní	167											

údaje ze sčítání lidu

Do života v Podkrkonoší zasahuje na počátku sedmdesátých let železnice. Hlavní trasa vedla z Trutnova (Trautenau) přes Bernartice (Bernsdorf) a Lampertice (Lampersdorf) do slezské Lubawky. Z ní se odpojovala trasa vedoucí do Žacléře (Schatzlar), u něhož bylo

⁵⁰ Lokvenc, T.: Lesní hospodářství. In: Krkonoše, str. 473–484.

⁵¹ tamtéž

několik uhelných dolů. Nejblíže k našemu regionu se železnice dostala do obce Svoboda nad Úpou (Freiheit), kde končí dodnes.⁵²

Díky spolkovému zákonu se na počátku 70. let 19. století probouzí spolkový život. Vznikají různé zájmové a profesní spolky. Průmyslová revoluce vrcholí v maršovském panství a jeho okolí na přelomu 19. a 20. století. V té době vykazuje Maršovsko i velmi vysoké počty obyvatel.⁵³

V noci z 29. na 30. července 1897 se přes východní Krkonoše i přes Maršov IV,⁵⁴ Temný Důl⁵⁵ a v menší míře přes Albeřice a Lysečiny přehnal ničivá povodeň, kterou místní přirovnávají k jedné z největších katastrof.⁵⁶ Ničivá povodeň v kombinaci s hospodářskou konjunkturou zapříčinila v důsledku i rozvoj regionu, bylo postaveno mnoho nových domů a obecních staveb, např. secesní budova spořitelny, kde dnes sídlí obecní úřad, okresní nemocnice a chudobinec. Tyto instituce nepřežily zvraty 20. století. Bourají se dřevěné domy a staví se domy kamenné a zděné. Czernin-Morzinové nechávají zrekonstruovat pilu a postavit cihlové domy pro lesní dělníky. Období ekonomického vzestupu přerušila až první světová válka, která způsobila úbytek obyvatelstva.⁵⁷ Někteří Němci usilují o odtržení provincie Deutsch-Böhmen s centrem v Liberci od Československa a její připojení k Rakousku. Dochází k zásadním vlastnickým změnám v důsledku pozemkové reformy, neboť část panských lesů je zestátněna. Spojené maršovské a vrchlabské panství bylo zásadně zmenšeno a velká část lesů byla podřízena správě Státních lesů ve Vrchlabí. Czernin-Morzinové ve 30. letech navíc prodávají část svých lesů, kus lesa získává i město Trutnov.

⁵² Trasa Trutnov – Svoboda nad Úpou byla v 90. letech 20. století málem zrušená. Trať nakonec koupila soukromá společnost Viamont.

⁵³ Darstellung der mit allerhöchster Entschliessung genehmigten politischen Eintheilung des Kronlands Böhmen. Srovnej: Podrobný seznam míst v Čechách 1890 a Seznam míst v království českém, 1913 a Statistický lexikon obcí v Čechách, podle sčítání lidu z 15. 2. 1921 a Statistický lexikon obcí republiky Československé, podle sčítání lidu 1930 a Amtliches Gemeindeverzeichnis für das Deutsches Reich auf Grund der Volkszählung 1939.

⁵⁴ Povodeň poničila hraběcí pilu, z budovy soudu udělala ruinu, bylo úplně zničeno několik domů včetně domu starosty obce a několik dalších domů bylo silně poškozeno, Fiebigerova brusírna dřeva vzala za své úplně. Demuth, Josef: Die Überschwemmung im Riesengebirge (böhmischen Anteils) vom 29. zum 30. Juli 1897, srovnej s Klimeš, P.: Krajina Krkonoš v proměně století.

⁵⁵ V Temném Dole byla nejvíce poškozena Steinbrecherova sklárna a Dixova brusírna dřeva, poničeno bylo i několik domů, např. dům čp. 48 to strhlo i s obyvateli. Temným Dolem protékalo 330 kubických metrů za sekundu, normální stav je pět kubických metrů za sekundu, tamtéž.

⁵⁶ Povodeň způsobily vydatné deště. V Obřím dole sjely zemní laviny a přehradily řečiště Úpy. Na základě této události při které jen na české straně hor zemřelo 120 lidí a došlo k zásadní proměně krajiny, rozhodla se vídeňská pokladna pro zásadní krok. Postavily se nové silnice, začaly se regulovat toky, zalesňovalo se povodí řek a větších potoků, prosadil se definitivní zákaz lesní pastvy a výsadby kosodřevin nad hranicí lesa. To vše zpomalilo odtok vody z hor. Když v roce 1997 protékalo Temným Dolem stejné množství vody, k záplavám nedošlo a ještě zbývala půlmetrová rezerva. Pamětník Anton Missberger považuje povodeň, obě války a odsun Němců po roce 1945 pro Maršovsko za největší tragédie.

⁵⁷ Srovnej: Seznam míst v království českém, 1913, Statistický lexikon obcí v Čechách, podle sčítání lidu z 15. 2. 1921 a s Statistický lexikon obcí Republiky Československé podle sčítání lidu 1930.

Poté co se maršovské panství stalo součástí Říšské župy Sudety, spravoval lesy zemský úřad v Liberci.

Hospodářská krize a vzestup nacionalismu

Ve třicátých letech zasáhla i Krkonoše světová hospodářská krize, která vyvolala vlny nezaměstnanosti a krach některých průmyslových podniků. Krize zasáhla nejvíce průmysl orientující se na export, což byl v regionu Podkrkonoší průmysl textilní, papírenský a zejména sklářský.⁵⁸

Od třicátých let dochází i v souvislosti s hospodářskou krizí k nacionálnímu vyostřování a čím dál větší podpoře nejprve Sudetendeutsche Heimatsfront (SHS) a posléze Sudetendeutsche Partei (SdP). Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1935 získala SdP v Maršově 66,8 %, naproti tomu ve Vrchlabí pouze 59,8 % hlasů.⁵⁹ V roce 1938 ve volbách do obecního zastupitelstva získala SdP v Maršově IV z 584 hlasů 510 hlasů, tzn. 14 z 15 mandátů, Deutsche Sozialdemokratische Partei (DSAP) pouhých 22 hlasů, a tudíž žádný mandát, Česká volební skupina 52 hlasů a 1 mandát. Za českou volební skupinu byl zvolen dozorce vězňů okresního soudu v Maršově IV Jan Holub.⁶⁰ Maršovský řídicí učitel jednotřídní menšinové české školy Václav Lukáš vzpomíná v Kronice obce Horní Maršov, kterou sám retrospektivně psal, že členové a voliči SdP nosili voliče na nosítkách do volební místnosti, aby dosáhli co nejvyšších volebních výsledků. Pisatel kroniky dále tvrdí: „*Musel jsem být svědkem volebního vítězství větve nacistické strany, jejímž vůdcem byl Henlein, který mohl navštěvovati Hitlerovo Německo a jemuž díky agrární straně a ministerstvu vnitra musela býti dělána stafáž českým četnictvem.*“ Václav Lukáš dále píše, že několik německých sociálních demokratů dalo hlas české volební skupině, čímž dali najevo nesouhlas s Henleinem, ale zároveň oslabili DSAP. Za zmínku stojí osoba německého učitele Josefa Tippelta z Maršova IV. Od roku 1933 byl velmi aktivní antifašista a kritizoval dění v sousedním Německu. Po připojení československého pohraničí k Říši se dostal na černou

⁵⁸ Sklárna v Maršově IV postupně omezovala svou výrobu, až za války úplně zanikla. Lněničková Jitka: Skláři a sklárny. In: Krkonoše, str. 461–472.

⁵⁹ Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí. Důvodem může být větší počet neněmeckého obyvatelstva ve Vrchlabí a také více industriální ráz města Vrchlabí.

⁶⁰ Kronika Horní Maršov, kterou napsal řídicí učitel obecné školy v Maršově IV Václav Lukáš, str. 19–22.

listinu a v roce 1943 byl nacisty v Praze popraven. Jeho rodina byla po válce odsunuta stejným způsobem jako aktivní nacisté.⁶¹

SdP pořádala v Maršově IV demonstraci, kterou si podle svědectví kronikáře vynutili zaručením klidu v případě povolení a v opačném případě nezaručením veřejného pořádku. Pochodovali údajně mlčky, ale notně dupali nohama. Některé české ženy s dětmi byly evakuovány k příbuzným do vnitrozemí.

Volby do obecních zastupitelstev v roce 1938					
	Komunistická strana	Deutsche Sozialdemokratische Partei DSAP	Sudetendeutsche Partei SdP	Jednotná česká volební skupina: socdem, nársoc, nár.sj., lidová strana	celkem
Černá Voda		52	126		178
Markoušovice		39	201		240
Maršov II		106	158		264
Temný Důl		65	233		298
Lhota		53	253		306
Volanov		34	290		324
Radvanice		55	444		499
Radeč		118	384		502
Bobr		182	392		574
Maršov IV		22	510	52	584
Maršov I		204	472		676
Svoboda		105	769	55	929
Bernartice	87	253	746	62	1148
Pilníkov	22	76	1507	83	1688
Žacléř	231	312	1357	čs. soc dem 399	1900
Poříčí	47	194	1846	294	2381
Horní Staré Město	96	346	1787	168	2397
Mladé Buky	152	842	1731	177	2902
Trutnov	96	708	7263	2065	10132
celkem	731	3766	20469	2956	27922

přehledy o výsledcích voleb: NA, MV-I-SR Praha, odd. spisovny 7, kt. 4970

⁶¹ Placák, P.: Já, brácha a tři sudetští Němci. (Rozhovor s Pavlem Klimešem)
In: Babylon, str. 4-5, srovnej s: Klimeš, P.: Krajina Krkonoš v proměně století.

Po zveřejnění karlovarského programu v dubnu 1938 se nacionalisticky orientovaná větší část německých obyvatel celého pohraničí hlásí k Říši. V roce 1938 umírá trutnovský okresní hejtman Kladívko a místo něj je v rámci vládních ústupků dosazen člen SdP A. Gerl. Od 30. let působí v trutnovském pohraničí II. Hraničářský prapor se sídlem v Trutnově, hranice střeží i inspektoráty finanční stráže. Buduje se opevnění, stavějí se bunkry typu Řopík, vzor 37.⁶²

10. Řopík, převzato pod licencí Creative Commons Attribution ShareAlike 2.5, autor Matěj Bařha, 2006

Lehké opevnění je dokončeno v září 1938. Plánované těžké opevnění, které mělo být na Dlouhém hřebeni, nebylo realizováno. Plány existovaly i přímo pro Albeřice, kde se počítalo se 16 objekty, zadáno jich nakonec bylo pouze 12, postavení se ale nedočkal žádný.⁶³ Od května, června byly na hranicích přítomné i Stráže obrany státu (SOS), tvořené četníky, financí, vojáky, záložáky. SOS byly podřízené politické správě – v případě války měly být vřazeny do regulérní armády.⁶⁴ Finanční strážci, popřípadě SOSu dělali v této době největší problémy pašeráci zbraní. Během květnové mobilizace byla obranná linie obsazena za 18 hodin. Někteří čeští muži z Maršova, mezi nimi i zmiňovaný Václav Lukáš, byli od květnové

⁶² Řopík je označení malé železobetonové pěchotní pevnůstky československého opevnění. Lidové označení Řopík vzniklo podle ŘOP (Ředitelství opevňovacích prací). Více o obraně Krkonoš in: Krkonoše 2007, kde je tomuto tématu věnovaná celá kapitola s mnoha fotografiemi.

⁶³ Juřena, J. a kol.: Broumovsko a Trutnovsko, str. 272.

⁶⁴ Kocourek, L.: Historie od třicetileté války po 20. století. In: Krkonoše, str. 409–419, srovnej Hrubý, Vl.: Hraničářský prapor 2 "Roty Nazdar" a Juřena, J.; Mikolášek, J.; Pilvousek, T.: Broumovsko a Trutnovsko. Obrana republiky v polovině 30. let, eventuálně Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí.

mobilizace součástí SOS a působili na Rýchorách, v Albeřicích a Lysečínách.⁶⁵ Lysečiny a Rýchory byly součástí obranného úseku II. a III. praporu 22. pěšího pluku a VI. a IX. strážného praporu s velitelstvím v Trutnově.⁶⁶

Na pomyslné druhé straně barikády vznikají pomocné obranné sbory SdP – Freiwilliger Schutzdienst (SD). V Maršově měla SD asi 40 členů. Na druhou stranu se i mnoho německých obyvatel účastnilo československé mobilizace, někteří možná pouze z povinnosti, jiní z přesvědčení. Paní Martha Bönschová z Temného Dolu vzpomíná, jak se mobilizace účastnil její otec, člen KSČ: „...táta, jak byla mobilizace, tak si kroutil tu svoji aktivní, si myslel, že musí jít taky, a jeden co s ním seděl ve školní lavici, si pro něj v osmatřicátým přišel(po převratu) a odved ho. Ale ty říšský Němci se vyptávali a jeden druhýmu říkal, doma má rodinu a tři děti, ničím se neprovinil. Toho udavače pak odsunuli, a v 50. letech tátovi napsal, jestli by mu táta nepotvrdil, že se ničeho nedopustil. Táta mu ani neodpověděl.“

8. června byla zrušena pohotovost SOS, ale vojáci na hranicích částečně zůstávají. Střety s henleinovci se od srpna 1938 vyostřují a jsou stále častější.

Září 1938

Situace se stává neúnosnou po 12. 9. 1938, kdy Hitler pronesl na stranickém sjezdu v Norimberku silně protičeský projev a zdůrazňoval právo na sebeurčení německých obyvatel československého pohraničí. V pohraničí vyprovokovaly ozvěny projevu protičeská vystoupení a demonstrace proti československé státní moci. Dne 16. 9. byla rozpuštěna SdP a byly vydány zatykače na stranické prominenty. Někteří Němci prchají za hranice. Mezi jinými byli na Maršovsku zatčeni pronacističtí členové vedení (konkrétně Franz Kluge) kartelu textilních továren v čele s továrnou J. A. Kluge, která vlastnila továrnu mj. i v Temném Dole. Po připojení Maršovska k Říši velké lnářské firmy zabírají menší podniky s českým či židovským podílem. Největší se během války, mj. díky kartelovým dohodám a zaboru „nepřátelského“ majetku, stává komplex továren J. A. Kluge.

Dne 17. 9. 1938 vznikají v Říši dobrovolnické oddíly Sudetendeutsche Freikorps. Některé německé rodiny odjíždějí k příbuzným do Slezska, ale po několika dnech se vracejí zpátky. Některé matky s dětmi, nebo pouze děti jsou odvezeny na nucené prázdniny do Říše. „*My jsme tady v osmatřicátým nebyly, ženy a děti byly vystěhovány do Německa, my jsme byly*

⁶⁵ Kronika Horního Maršova, str. 25.

⁶⁶ Kocourek, L.: Historie od třicetileté války... str. 409–419.

*u Osnabrücku. Jen teta zůstala v bytě. My jsme se vrátili a už tu byli Němci....*⁶⁷ Trochu jinak vzpomíná na rok 1938 a 1939 paní Martha Bönschová: „*Osmatřicátej si nepamatuju, ale 1. 9., když vypukla válka, jsem nastoupila do školy. Do první třídy. Sestra paní I. P. chodila se mnou do školy, ta je teď u Žaclěře. Táta byl na mobilizaci a pak byl v Trutnově pár dní zavřenej, ale to si nepamatuju. Zavřenej byl, protože ho ti henleinovci udali, hodně tu bylo lidí v SdP, tátové byli většinou ve válce, akorát ti henleinovci byli doma, no jo časy se mění.*“

Dvacátého září napadl silný oddíl Freikorps celní úřad na Pomezních boudách, po chvíli ho dobyl, jeden četník na místě zemřel a další byli vězněni v Jelenie Goře.⁶⁸ O dva dny později se usídluje jedno družstvo SOS v Horních Albeřicích, tvoří ho dvě skupiny respicientů finanční stráže. Jedna ze skupin zaujala stanoviště na kótě 932 na Albeřickém vrchu.⁶⁹ Freikorps vyhrožoval veliteli družstva, že nestáhnou-li se z Albeřic, překročí Freikorps hranici a vyhodí budovu celní správy do vzduchu.⁷⁰ Dne 23. 9. byla vyhlášena všeobecná československá mobilizace týkající se všech mužů do 40 let. V několika dnech byla obsazená celá obranná linie československého pohraničí. Několik rot bylo v Maršově a jedna směrem na Lysečiny a Rýchory. Na několika místech se kopají zákopy. Ale ani Freikorps nelení a dne 24. 9. 1939 je vztyčena vlajka s hákovým křížem na Obří boudě, Petrově boudě a Špindlerovce. O pět dní později dochází k lokálnímu ostřelování, střílelo se i nad Horními Lysečinami, ruch byl hlášen i u 18. hraničního kamene v Horních Albeřicích a poblíž 10. hraničního kamene a na Sněžce.⁷¹

Ještě v září 1938 vyhořela Luční bouda, Rennerova bouda a bouda na Kozích hřbetech.

⁶⁷ Vzpomíná paní I. P. z Maršova, dále tvrdí, že takto odjelo pryč více dětí. Pamětník E. S. z Dolních Albeřic zase vzpomíná, že ženy a děti byly posílány během záboru čsl. pohraničí za příbuznými do Slezska. Ty se pak vrátily a byly z bezpečnostních důvodů odvezeny autobusem na ozdravný několikátýdenní pobyt k Baltskému moři.

⁶⁸ Za tento útok Freikorpsu se 23. května 1945 mstila československá moc. Snažila se zajistit na Malé Úpě sedm místních, kteří byli členy NSDAP, popřípadě Freikorpsu a veřejně je popravit. Podařilo se jim najít jen jednoho člena NSDAP, učitele z místní obecné školy, a tak ke skupině ještě přidali místního starostu a několik mladíků, kterým v září 1938 nebylo ani deset let, jeden z nich byl dokonce říšský Němec, který se do Malé Úpy dostal jako uprchlík před valící se frontou. Ti, co se tehdy na vypálení celnice a zabití jednoho československého finance podíleli, padli buď na východní frontě, nebo včas utekli. Na tuto událost vzpomínal v dokumentu Pavla Štingla: „Jakou řečí mluví pánbůh...?“ jeden z posledních původních hospodářů, Franz Kneifel z Velké Úpy. Byl také vybrán mezi těch sedm víceméně náhodných obětí, ale naštěstí se mu popravě podařilo uniknout. Událost v roce 2004 v rozhovoru s Petrem Placákem zmiňuje i krajinný ekolog a maršovský rodák Pavel Klimeš. Placák P.: Já, brácha a tři sudetští Němci, Babylon 2004, str. 5.

⁶⁹ Juřena, J.; Mikolášek, J.; Pilvousek, T.: Broumovsko a Trutnovsko.

⁷⁰ tamtéž

⁷¹ tamtéž

Po Mnichovu

Nad ránem 30. 9. 1938 je podepsána Mnichovská dohoda. V jejím důsledku je odstoupeno české pohraničí Německé říši a v prvních říjnových dnech opouštějí čeští úředníci pohraničí. Wehrmacht vpochoval do východních Krkonoš 8. října 1938. Přes slezský Niedamirów (Kunzendorf) a český Bobr a Žaclěř vmaširovaly tři roty 3. divize III. armádního sboru pod vedením generála Petzela. Ze Žaclěře pokračovaly přes českou pevnost Stachelberg a obec Babí na Trutnov. Od hlavního pochodu se už v Žaclěři oddělila 9. rota, která směřovala do Trutnova přes Rýchory, jedna její četa to vzala oklikou přes Horní Albeřice, odkud na Rýchory přivedla místního průvodce, se kterým se společně vydali z Rýchor přes Sklenářovice do Trutnova. Vojáci se pryč z Albeřic vrátili ověšení květy, které dostali od vítajících obyvatel v údolí.⁷² Na obsazeném území začala probíhat dopředu připravená akce Albrecht⁷³ – zatýkání nepřátel Říše a posílání některých z nich do koncentračních táborů a věznic.

V noci z 9. na 10. listopadu proběhla v Říšské župě Sudety ozvěna křišťálové noci, v rámci níž byla vypálená trutnovská synagoga. Brzy nastal nedostatek potravin. Na něm se z velké části podílel wehrmacht a také turisté z Říše.⁷⁴

K Říši byly připojeny soudní okresy Vrchlabí, Hostinné, Trutnov, Maršov, Žaclěř, Rokytnice a část Jilemnice a Vysokého. Vznikly dva venkovské okresy Trautenau (Trutnov) a Hohenelbe (Vrchlabí).

Dne 21. 10. 1939 probíhají v celé Říšské župě Sudety volby, ve kterých drtivě vítězí NSDAP. Tento údaj je ovšem třeba brát s rezervou, protože se jednalo o volby v totalitním režimu. Všechny spolky jsou vřazeny do nacistických říšských organizací. Trutnov se stává sídlem *Landgerichtu*, *Gandarmerie* a *Schutzpolizei*.

Za války se v textilní továrně J. A. Kluge vyráběly uniformy pro wehrmacht. Válkou byly zpřetrhány některé exportní vazby, muži odcházejí na frontu a práci v továrně přebírají ženy, které ovšem v továrně v Temném Dole pracovaly už před válkou. Pracovní stav doplňují i vězni z koncentračního tábora Gross Rosen a Kluge využívá i práce válečných zajatců. Vedle Klugeho využívá vězeňské a zajatecké práce i lnářská firma J. Ettrich.

⁷² Berkner, Kurt: Pochodovali jsme do Sudet. Str. 37–40.

⁷³ Pamětnice M. B. z Temného Dolu vzpomíná, že její otec, člen předválečné KSČ, který se účastnil mobilizace, byl po 10. 10. 1938 krátce v Trutnově vězněn..

⁷⁴ Na turisty z říše vzpomíná pamětník E. S. z Dolních Albeřic,

Zajateckých a koncentračních táborů bylo na Trutnovsku, Maršovsku a Žacléřsku několik. Pobočky koncentračního tábora Gross Rosen byly u Vrchlabí (Hohenelbe), Poříčí (Parschnitz), Bernartic (Bernsdorf), Libče (Gabersdorf) a Horního Starého Města (Ober-Altstadt). V koncentračních táborech pracovaly mj. české, polské, slovenské a maďarské židovky. Práci vězňů z koncentračních táborů využíval mj. Inářský magnát J. A. Kluge (resp. dědicové), v Temném Dole pracovaly od června roku 1942 židovské dívky a Ukrajinky. Kromě Klugeho továrny pracovaly židovské, polské, slovenské a maďarské vězenkyně ve Inářské firmě Ettrich. Zajatecké tábory se nacházely v Dolní Malé Úpě, Horním Starém Městě, Mladých Bukách, Trutnově, Hostinném, Maršově IV etc. Jednalo se o zajatce všech národností: Francouze, Angličany, Belgičany, Italy, Rusy, Ukrajince, Poláky. Zajatci byli využíváni na kácení stromů, svoz dřeva, práci v dolech, na pilách, ve Inářských a textilních továrnách.⁷⁵ Ve Vrchlabí byli v továrnách i totálně nasazení Češi.⁷⁶

Po pádu Vratislavi v brzkém jaře roku 1945 přicházejí do Krkonoš ve větším množství i uprchlíci ze Slezska, kteří prchají před postupující frontou.⁷⁷

Některé horské boudy sloužily jako vojenské strategické body, např. Sněžka se stala základnou *Luftwaffe*. Znovuobnovená Luční bouda⁷⁸ sloužila jako cvičiště HJ a spojařek německého letectva, kterým se říkalo *Blitzmädl*. Na Petrovu boudu jezdili odpočívat nacističtí prominenti. Na Jestřábích boudách vznikla pokusná polární stanice Zlaté návrší, která mj. sloužila jako aklimatizační místo pro polární sokoly. Výrovka se od roku 1944 proměňuje ve cvičiště Ruské osvobozené armády, tzv. Vlasovců.

⁷⁵ Kocourek, L.: Historie od třicetileté války po dvacáté století. In: Krkonoše, str. 409–419. Srovnej: Bubeníčková, R.; Kubátová, L.: Nacistické tábory na Trutnovsku. Na téma koncentračních a zajateckých táborů na Trutnovsku bylo již napsáno mnoho, je to jedno z mála historiograficky zpracovaných témat v dějinách Trutnovska: Z výběrové bibliografie např.: Bubeníčková, R.; Kubátová, L.: Nacistické tábory v krkonošské oblasti. In: Krkonoše a Podkrkonoší 5, Hradec Králové 1970, str. 203–213. Hlušíčková, R.; Kubátová, L.: Ohlédnutí zpět. Koncentrační a zajatecké a pracovní tábory při Inářských závodech za nacistické okupace. LP supplementum 1, Trutnov 1981, stran 112. Kryl, M.: Pracovní nasazení židovských vězenkyň v době nacistické okupace. In: LP 5, Trutnov 1984, srov. 171–182. Další literaturu je možné vyhledat v obnoveném sborníku Krkonoše a Podkrkonoší, supplementum 8, 2008. Zejména v prvním textu: Nástin historiografie dějepiscetví Trutnovska 20.století, str. 11–33.

⁷⁶ Kocourek, L.: Historie od třicetileté války po dvacáté století. In: Krkonoše, str. 409–419.

⁷⁷ Na uprchlíky ze Slezska vzpomínají všichni pamětníci.

⁷⁸ Luční bouda vyhořela v důsledku ozbrojených střetů mezi československou armádou, popřípadě SOS a Freikorpssem. Jednou z obětí tohoto konfliktu byla i Luční bouda, která patřila rodině Bönschů z Velké Úpy. (Těm patřila i Výrovka, Richtrovka, Klínovka a Scharfova bouda.) Podle české strany založily požár německé bojůvky, podle tehdejší německé strany zapálila boudu při ústupu československá armáda. Německá verze, resp. verze bratří Bönschů byla uznána a československý stát musel zaplatit náhradu 1 554 000 marek. Luční bouda byla ale rychle obnovena, zhostil se toho inženýr z Berlína. Na stavbu bylo nasazeno i 25 francouzských zajatců a zaměstnáno i několik Čechů, kteří zajišťovali chod budovy. K nim přibylo i několik českých a ruských děvčat. Kolaudace proběhla už o Velikonocích 1940. Kromě zmiňovaných školicích středisek HJ a rekreace Blitzmädel našly na Luční boudě na konci války útočiště děti z německé školy ze Slovenska a dospívající ze Slezska, kteří se tu na poslední chvíli cvičili, aby mohli být posláni na hroučící se frontu ve Vratislavi.

Konec války

Rudá armáda pronikla do Krkonoš ze Slezska 9. a 10. 5. 1945 přes Harrachov, Špindlerovo sedlo a průsmyk Žacléř-Královec. Jednalo se o 285. divizi 1. ukrajinského frontu. Rudá armáda se nepokoušela dobývat Krkonoše, neboť válka už byla vyhraná, tak se jen prosmýkla přes hory a pokračovala do vnitrozemí. V okolí Špindlerova Mlýna působila česká odbojářská skupina Nikolaj, která obsadila Špindlerův Mlýn a Výrovku a postupně další boudy, kde začala vyvěšovat československé vlajky. Šestnáctého května vlaje červenomodrobílá vlajka i na Sněžce. Posléze přicházejí do Krkonoš jednotky 1. československé pěší divize.⁷⁹

---

⁷⁹ Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí. Srovnej: Kocourek, L.: Historie, od třicetileté války po dvacáté století. In: Krkonoše, str. 409–419.

3. kapitola

Charakteristika mikroregionu

Horní a Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny ve 30. letech 20. století

Charakteristika obcí

Albendorf - Albeřice¹

11. Horní a Dolní Albeřice, v přední řadě zleva DA čp. 1, 47, 50 (nový dům z poloviny 80. let 20. století na místě starého čp. 48, čp. 50 ale v obci nikdy neexistovalo), v druhé řadě zleva mezi stromy čp. 3 a čp. 2, uprostřed prosvítá střecha HA čp. 64, foto Jan Faltejsek, 2009

Dolní a Horní **Albeřice** vznikly na přelomu 13. a 14. století a byly už od počátku koncipovány jako tzv. dlouhá lesní lánová ves. Albeřice byly založené lokátorem na principech tzv. německého práva emfyteuse – feudální formy dědičného nájmu pozemků. Lokátor nechal vyměřit lány, které byly až do konce 18. století nedělitelné.

¹ Lidové pověsti, které ve své Trautenauer Bezirkskunde zachytil Josef Demuth, říkají: Jednou přišli do obce Cikáni a místní je pohostili a nechali u sebe přespat. Za to jim Cikáni vyvěstili, že v obci nikdy neuhodí blesk. Druhá pověst je také spojená s Cikány. Ta zase říká, že z obce vyhnaní Cikáni vytkli kletbu, že na tzv. letní (západní) straně údolí nevyrostou les, a on tam podle vyprávění opravdu nevyrostl. (Po roce 1945 ale byla kletba „zlomena“ plošným zalesněním.)

Stejně jako Dolní a Horní Lysečiny, které ovšem vznikly až ve druhé polovině 16. století, tvořily i Albeřice až do přelomu 19. a 20. století obec jedinou,² která byla pravděpodobně kvůli délce zhruba tří a půl kilometru táhnoucího se osídlení rozdělena na obce dvě. Stabilní katastr v roce 1841 zachycuje sice obec již rozdělenou na dvě části, ale číslování domů bylo zhruba do přelomu století jednotné. Rozdělení v rámci stabilního katastru můžeme vnímat spíše ve smyslu horní a dolní části.³

Podle legendy, kterou zachycuje v albeřické kronice⁴ na přelomu 20. a 30. let místní kronikář Franz Kneifel, **vznikly Albeřice** už na počátku 11. století. Legenda se odvíjí, jak píše kronikář, od dějin královského poddanského města Trutnova. Faktickou dobou vzniku bude ale až přelom 13. a 14. století, jak to odpovídá kolonizačním vlnám, které byly popsány v předešlé kapitole. Podle legendy měl obec založit v roce 1019 Svobodný pán Witus Waldnitzky, mělo se jednat o bohatou vesnici, která žila z chovu dobytka a produkovala mnoho mléka a sýrů.⁵ Witus Waldnitzky byl manem⁶ trutnovského panství. Obec prý získala jméno podle zetě Wita Waldnitzkého, svobodného pána Albrechtima, který sňatkem s Waldnitzkého dcerou ves vyženil. Česky se údajně začal psát pan na Albeřicích a německy se ves začala nazývat Albendorf. Zajímavé na této legendě je česko-německý počátek. Dále legenda vypráví, že obec vznikla na několika mýtinkách uprostřed jinak velmi hustého pralesa, na oněch mýtinkách měly vznikat první domy, převážně mlýny. Kronikář sám zdůrazňuje, že se jedná o legendu, kterou sesbíral řečeno dnešním názvoslovím z lidové slovesnosti.

---

² Vzpomínky E. S. U Lysečin a Albeřic to ale patrně nebylo stejné, Albeřice tvořily jednu obec až do 90. let 19. století, jak ukazuje Seznam míst v království českém z roku 1893, kde jsou uvedeny pouze jedny spojené Albeřice, nicméně Lysečiny jsou tu zapsané už jako dvě samostatné obce.

³ Trautenuer Bezirkskunde, str. 441 a shodně se vyjadřuje i pamětník E. S. z Dolních Albeřic.

⁴ Kronika obce Horní Albeřice, str. 195–196.

⁵ Chovem dobytka a produkcí mléčných výrobků žila obec od 17. století do kronikářovy současnosti. Lokvenc, T: Budní hospodářství. In: Krkonoše, str. 491–500.

⁶ Manská – lenní soustava se v Českých zemích etabluje až za vlády Přemysla Otakara II., tzn. až po polovině 13. století. Viz Louda, J.: Historie od středověku až po konec třicetileté války. In: Krkonoše, str. 397–408.

12. Horní Albeřice, pohled na severozápad, foto Jan Faltejsek, 2009

Název obce Albendorf – Valběřice – Albeřice napovídá, že jedna jazyková verze je z druhé odvozená, popřípadě že vznikly ze stejného kořene, jak se snaží dokládat i Kronika Albeřic. Albeřický kronikář Franz Kneifel k tomu dodává, že ve starých listinách je častěji uváděná starší verze českého názvu – Valběřice. Vedle ustálené německé verze Albendorf se dle kronikáře Kneifela vyskytovaly i verze Alpendorf a Elbendorf. V době, kterou sledujeme, existuje zhruba do 20. let název Albendorf – Valběřice a od roku 1930 Albendorf – Albeřice,⁷ nicméně německý název je rozhodně používanější v mluveném slově,⁸ český zase v písemné podobě, zaštiťuje-li ji centrální vláda.⁹ Možné je, že byl název vsi odvozen od jména trutnovského lokátora Alberta.¹⁰

Horní Albeřice měly 65¹¹ popisných čísel, v letech 1930 až 1939 bylo obydleno jen 62 domů. Dům HA čp. 4 byl v roce 1930 prázdný, ale v roce 1939 už opět obydlený. Dům HA čp. 53¹² byl prázdný až do války, během války v něm žila jedna z místních antifašistek

⁷ Srovnaj sčítání lidu z roku 1921 a 1930 a Adresář pro politický okres Trutnov, 1930.

⁸ Podle zápisu v v Kronice obce Horní Albeřice z roku 1929 se žádné obecní písemnosti nezachovaly.

⁹ Viz sčítání lidu v letech 1921 a 1930. O používání jazykových verzí bylo psáno už v úvodní podkapitole Psaní vlastních jmen.

¹⁰ Ohryzek, S.: Středověká kolonizace Trutnovska pány ze Švábenic, bakalářská práce.

¹¹ Sčítání lidu z roku 1921, 1930 a 1939, srovnaj s Adresářem pro politický okres Trutnov z roku 1930 a s Adressbuch für Politisches Bezirk Trautenau z roku 1911. Zároveň je velmi podnětné zkonfrontovat slovní popisy ve výše uvedených pramenech s císařskými otisky stabilního katastru z roku 1841 a s mapovou evidencí nemovitostí z let 1964–1969, popřípadě s dnešním katastrem nemovitostí a Rejstříkem nemovitých podstat z roku 1949 – SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov 3757/509.

¹² HA čp. 4 i 53 dodnes stojí.

Anna Pohl¹³ a číslo 65 už bylo v roce 1939 popisováno jako kolna.¹⁴ **Dolní Albeřice měly 48 popisných čísel**, obydleno bylo 45 domů, čp. 7¹⁵ už v té době několik desetiletí neexistovalo, stejně tak už nestály domy čp. 26¹⁶ a 45.¹⁷

Albeřický kronikář se v několikastránkovém kronikářském zápise dotýká i **otázky národnosti**. Resp. snaží se vztáhnout k problematice osídlení z hlediska etnicity. Popisuje, že dodnes není jasné, zda původními obyvateli byli Slované, nebo Němci, nicméně že obec, díky své podobě, kterou je tzv. dlouhá ves – *langes Dorf*, rozhodně založili německy mluvící kolonisté.¹⁸ Nicméně explicitně neříká, že ti, co obec zakládali, byli jenom lidé německé etnicity.¹⁹ Shodně s kronikářem se vyjádřil i pamětník Anton Missberger, i on tvrdí, že původními obyvateli Krkonoš byli zástupci obou národností. Podle nejnovějších výzkumů však německé obyvatelstvo od středověké kolonizace dominovalo, nebylo-li dokonce až na malé výjimky jediným usedlým etnikem v námi sledovaném mikroregionu.²⁰

13. Dolní Albeřice, boží muka s českým nápisem poblíž čp. 25, foto, Tamara Nováková 2007
14. Horní Albeřice, boží muka pod HA čp.1, foto Jan Faltejsek, 2009

¹³ Tuto adresu uvedla Anna Pohl v komunikaci s ONV Trutnov, týkající se jejího antifašismu. Adresa HA čp. 53 je uvedena mj. v „Povolení k vystěhování“ – SOKA T, ONV T, 2001/146.

¹⁴ Adresář pro politický okres Trutnov, srovnej se sčítáním lidu z roku 1930 a 1939. Dům HA čp. 65 od roku 1945 nestojí.

¹⁵ Dům DA čp. 7 chybí už na císařském otisku stabilního katastru z roku 1843.

¹⁶ Dům DA čp. 26 byl na původní parcele obnoven kolem roku 1980.

¹⁷ Dům DA čp. 45 byl prázdný od roku 1921 a po roce 1945 zanikl.

¹⁸ Dlouhá ves, tzn. ves táhnoucí se podél vodoteče, popřípadě hlavní cesty je typická pro konec 13. století, kdy vysoko posazená místa kolonizovali Němci.

¹⁹ Kronika obce Horní Albeřice.

²⁰ Podrobněji se této otázce věnujeme v úvodu práce.

Od 17. století byly Albeřice i Dolní Lysečiny vsi jednoznačně **katolické**, což dokládá jak drobná sakrální architektura²¹ v okolí, tak písemné prameny i všichni pamětníci. Boží muka lemují hlavní cestu údolím od Maršova až po Horní Albeřice.

Albeřice, resp. jejich horní i dolní část **leží bezprostředně u zemské hranice** se Slezskem. Na východě tvoří zemská hranice i přirozenou hranici katastrálního území. Další hranicí katastru je na jihozápadě Lysečinský potok, který Albeřice odděluje od Horních Lysečin. Mezi Lysečinským potokem a Albeřicemi se rozkládá Albeřický vrch (Albendorfer Berg, 932 m n. m.) resp. Albeřický hřeben. Z jihu tvoří hranici katastrálního území Dolních Lysečin. Albeřicemi **protéká potok**, který se od počátku 20. století jmenuje Albendorfer Bach, resp. Albeřický potok. Kolem roku 1900, soudě podle toho, jak ho uvádí Josef Demuth ve své Trautenauer Bezirkskunde, nesl název Das Albendorfer Wasser a ještě předtím ho císařský otisk z roku 1841 popisuje jako Mühlbach. Plocha povodí je 7,499 km², délka údolí je 4,6 km, sklon potoka 58,86 %.²²

Až do konce 19. století vedla přes Albeřice po zemské hranici **odbočka zemské cesty** přes Pomezí Boudy do Slezska. Hlavní tepna vedla přes Jilemnici, kde jsou hory pro přechod příhodnější. Zemská stezka nevedla podle všeho údolím, nýbrž po hřebeni, kde částečně kopírovala zemskou hranici. Cesty až do regulace horských toků nevznikaly těsně podél řečišť potoků a řek. Části staré cesty existují dodnes, část s odbočkou do slezského Kunzendorfu - Niedamirówa a českých Rýchor²³ nese dnes název Stará celní cesta.²⁴ Tuto cestu, vedoucí kdysi od Mladých Buků přes Albeřice do Slezska, zachycuje i mapa Simona Hüttela, je na ní vyobrazen jedoucí kočár s urozeným pánem v klobouku.²⁵ Později se hlavní cesta posunula do nejnižšího bodu údolí, kde kopíruje vodoteč. Mezi léty 1888–1891 byla na

²¹ Katolických božích muk je v obci rozseto několik, jedno je např., na pozemku DA čp. 1, čp. 21, čp. 33 V Horních Albeřicích např. poblíž HA čp. 1 a u HA čp. 18.

²² Tesař, M.; Pilous, V.: Vodopis. In: Krkonoše 2007, str. 29–38. V knize není uvedeno, kde potok pramení, jedním z důvodů může být, že pramen není definitivně určitelný, či se u potoka, který se nevlévá přímo do řeky, prameny neuvádějí. Albeřický potok pramení v samém závěru obydlené části údolí.

²³ Na vrcholu Rýchorské rozsochy, poblíž Kutné stála od počátku 20. století Maxhütte (Maxova bouda, Maxovka), původně součást výstavního pavilónu Maxe Hirsche vystaveného roce 1891 na Jubilejní průmyslové výstavě v Praze, krátce se objevila i na průmyslové výstavě ve Vrchlabí. Dřevěný pavilón následně získává Österreichisches Riesengebirgsverein (v roce 1919 přejmenovaný na Deutscher Riesengebirgsverein), který pavilón nechal v roce 1910 umístit poblíž Kutné ve výšce 1001 m n.m., aby sloužil jako výletní osvěžovna (Sommererfrische) s nádhernou výhlídkou. Bouda v roce 1955 vyhořela a jako upomínka na ni zbyla „jen“ krásná vyhlídka kousek od „nové“ Rehornbaude/Rýchorské boudy, která byla postavena v roce 1928 a roli výletní osvěžovny převzala a dodnes nabízí výletníkům a výletnicím velmi příjemné a stabilní zázemí, což na horách nebývá naneštěstí až tak obvyklé. Osvěžovny vznikají a zanikají a výletník či výletnice často zjistí, že je osvěžovna zavřena až v momentě, kdy zaklepe na dveře, neboť informace v průvodcích živelný vznik a zánik nestíhají písemně fixovat. Rýchory, resp. Kutná a Rýchorská bouda patří dodnes k nejhojněji navštěvovaným turistickým místům a pravděpodobně nejčastější procházce turistům a turistkám ubytovaných v Albeřicích.

²⁴ Stará celní cesta tvoří dnes prakticky spojnicí mezi Albeřicemi a Niedamirówem.

²⁵ Zmiňovanou zemskou stezku popisuje i albeřický kronikář, kde ji nazývá železná cesta. V 15. století se v okolí Maršova těžila železná ruda. Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí.

zakázku státu postavená původní silnice²⁶ na trase Svoboda nad Úpou – Maršov IV – Velká Úpa s odbočkou na Malou Úpu, cesta na Pomezní boudy byla dotažena až v roce 1906.²⁷ Tato nová cesta na sebe postupně strhla většinu dopravy do Slezska, která do té doby proudila přes Albeřice.²⁸

Z přelomu 19. a 20. století pochází velmi zajímavá vlastivědná kniha s názvem Trautenuer Bezirkskunde, v níž autor Josef Demuth věnuje několik odstavců Albeřicím a Lysečínám a **k roku 1900 zachycuje aktuální stav údolí**. V té době byl podle Demutha výrazně zalesněn pouze Albeřický hřeben, který dělí Horní Albeřice od Horních Lysečín. Na východní straně, tedy směrem k zemské hranici, kopce teprve pomalu zarůstaly díky státním subvencím.²⁹ Lovu se podle výše zmíněné Bezirkskunde dařilo, v albeřických lesích bylo možné ulovit zajíce, srnce, jeleny a divočáky. V Albeřickém potoce se to hemžilo pstruhy a v Dolních Albeřicích u domu čp. 41 byla od první čtvrtiny 20. století i umělá líheň pstruhů. Úrodná půda na okolních svazích nesahala příliš hluboko a ležela na kamenitém podloží. Důvodem bylo krystalické vápencové podloží s hojným množstvím úlomků v půdě.³⁰

Většinou horninou v albeřickém údolí je **vápenec**, který se v Albeřicích na několika místech těžil.³¹

15. Dolní Albeřice – pohled na lom, před lomem DA čp. 34, archiv Viléma Šafránka, 50. léta 20. století

²⁶ Původní cesta byla na přelomu 60. a 70. let 20. století rozšířená, zpevněná a místy odkloněná od lidských obydlí (např. Mladé Buky, resp. jejich centrum stojí dnes mimo hlavní cestu) polským podnikem Budimex na zakázku čsl. vlády.

²⁷ Klimeš, P.: Krajina Krkonoš v proměně století.

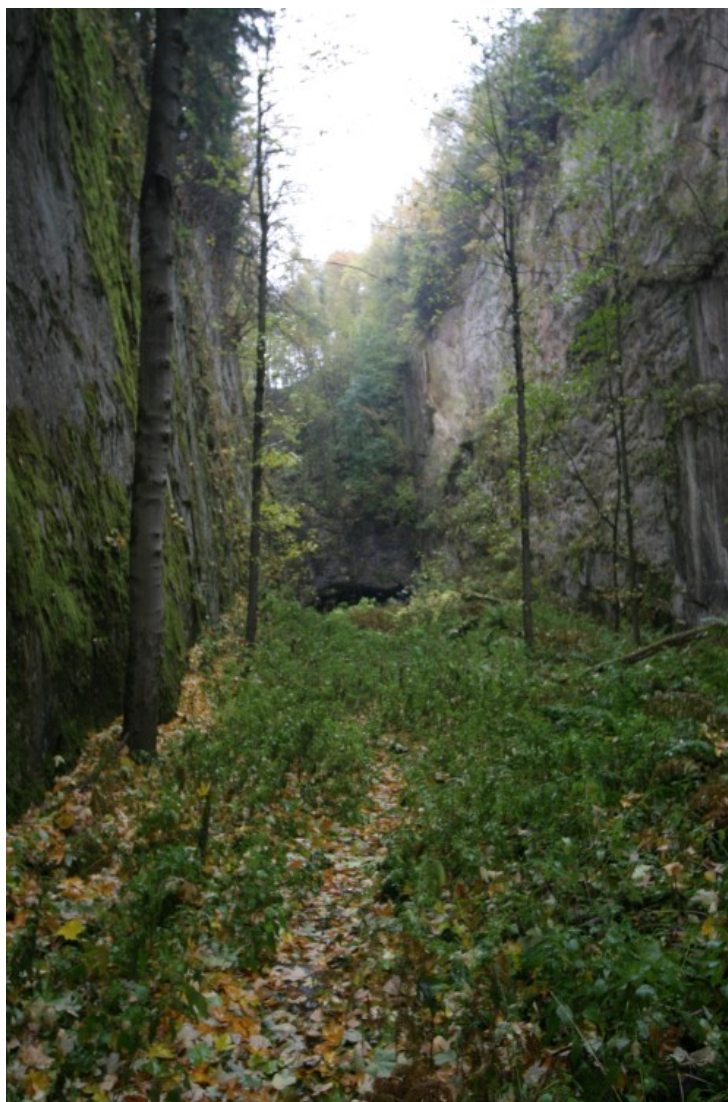
²⁸ Luštinec, J.: Dopravní síť. In: Krkonoše, str. 699–702. Srovnej s vlastivědnou cedulí Veselého výletu, která je umístěná u Staré celní cesty v Horních Albeřicích.

²⁹ Trautenuer Bezirkskunde, str. 441.

³⁰ Podrazský, V.: Půdy. In: Krkonoše, str. 135–139.

³¹ Soudobá odborná literatura uvádí, že lomů bylo 9. Lokvenec, T.: Toulky krkonošskou minulostí, srovnej s Krkonoše 2007.

Památkou na těžbu vápence je jednak zřícenina staré vápenné pece, která je dnes utopená v lese nad HA čp. 13. Nedaleko ní je památkově chráněný tzv. Bischofův lom, který je pojmenován po Johannu Bischofovi, který v lomu těžil a vlastnil modernější vápennou pec těsně nad HA čp. 13. Ta je dochovaná ještě na fotografiích z 50. let. Mimo Bischofův lom jsou v okolí Albeřic patrné zbytky dalších tří již vytěžených lomů a jednoho v Suchém Dole, který je stále v provozu. Všechny již vytěžené **lomy** jsou památkově chráněny. V Bischofově lomu byla na přelomu 70. a 80. let skupinou nadšených jeskyňářů objevena Albeřická jeskyně. Ve všech albeřických lomech se těžil krystalický vápenec. Nutno podotknout, že vápenec není pro Krkonoše typickou horninou, základ horského masivu tvoří břidlice a nejvyšší vrcholky hor jsou žulové.

16. Horní Albeřice, Bischofův lom, foto Jakub Trnka, 2003

17. Horní Albeřice, Bischofův lom a Alberická jeskyně,
foto Jakub Trnka, 2003

Klima je v Albeřicích i přes relativně nízkou nadmořskou výšku vpravdě horské, sníh zde ležívá šest až sedm měsíců v roce a i v letních měsících zde vládne větrné a drsné počasí.³² Na kruté zimy vzpomíná i pamětnice H. S. Dolní Albeřice leží ve výšce 678 m n. m. a Horní Albeřice 747 m. n. m. V Dolních Albeřicích už je klima přece jenom o něco mírnější, což nesouvisí jistě jen s nadmořskou výškou ale i prudšími svahy, které údolí obklopují a vytvářejí přirozenou obranu před větrem.

Obyvatelé Albeřic se živili převážně chovem dobytka a polním hospodařením. Kromě toho pracovali v blízkých papírnách, vápenkách a textilkách – buď jako dělníci nebo v

---

³² Krkonoše, resp. krkonošské klima je ve všech odborných publikacích označováno za drsnější než klima v Alpách, které jsou výrazně vyšší. V oblasti Sněžky se hovoří o alpínské tundře, kde je klima srovnatelné se severskými zeměmi jako je Norsko a Finsko. V úvodu této práce jsme v souvislosti s klimatem citovali z knihy Pavla Klimeše, Krajina Krkonoš v proměně století.

dopravě surovin. V mešní míře se udrželo i povolání pro region nejtýpější: kácení stromů a sáňkování. V Albeřicích se pěstoval zejména oves, žito a len.

K nejvýznamnějším provozům patřila rozhodně turbínová **parní mlékárna (Dampfmolkerei)**, kterou si na vlastní náklady zřídil albeřický rodák Josef Lamer (*1856)³³ poté, co koupil na přelomu století v DA čp. 43 a o několik let později přikoupil ještě vyhořelý mlýn, na jehož místě postavil moderní zděný dům DA čp. 41, který byl po budově školy největší v obojích Albeřicích.

18. Dolní Albeřice, pohlednice, parní mlékárna čp. 41, konec 20. lét 20. století.

Lamerova mlékárna měla turbínový provoz a některé domy v okolí zásobovala elektrickým proudem. V ostatních domech se svítilo petrolejovými lampami a svíčkami. Mlékárna produkovala kromě mléka máslo, několik druhů sýrů, tvaroh, jogurty a kefir.³⁴ Kromě toho Lamerova rodina chovala v několika rybníčcích pstruhu, chovala krávy a pěstovala krkonošskému klimatu přizpůsobené rostliny, jako byl jetel, hrách, obilí a

³³ Josef Lamer se narodil v Albeřicích čp.106, což odpovídá HA čp. 58 19. 8. 1856. 22. 11. 1879 si vzal za ženu Josefu Krause, narozenou 21. 10. 1879 v Maršově IV. Spolu měli 5 dětí, jedním z nich byla Aloisia Lamer, narozená 1. 3. 1897. Ta si 13. 1. 1923 vzala za muže Franze Stumpfá, který se narodil 29. 1. 1887 v Žacléři. Aloisia s Franzem měli čtyři děti, z nichž se vyššího věku dožily tři. Nejstarší z nich byl Erich Stumpf, který je jedním z pamětníků podílejících se na této práci. Rodinná genealogie, jak ji zachytil Erich Stumpf, koresponduje s údaji ze sčítání lidu, Pfarrenmatrikel der Taufe und Geburt a s Manschaftsbücher – soupisem duší z let 1868–1909.

³⁴ Mléčné produkty byla obživa typická nejen pro budní hospodáře, tento způsob obživy se týkal celých Krkonoš. Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí.

pravděpodobně i okrasné květiny na semena.³⁵ K tomu lisoval Josef Lamer lněný olej a o několik let později zřídil v domě prodejnu potravin.³⁶

I přesto, že Albeřice byly až do roku 1945 živoucí obcí s mnoha řemesly, neměl takový podnikatelský „gigant“ v albeřicko-lysečinském údolí obdoby. Kromě nesporného podnikatelského významu je rodina Josefa Lamera³⁷ výjimečná i tím, že se jeho dcera Aloisie (*1897), matka pamětníka Ericha Stumpfů, vyučila ve Vratislavi v oboru mlékařství. Zajímavé to je hned z několika důvodů. V kraji nebylo obvyklé, aby se ženám dostalo takového vzdělání, nehledě na to, že albeřičtí a lysečínští muži, a to zdaleka ne všichni, získali maximálně dvouleté odborné vzdělání spojené s praxí v podniku v rámci blízkého okolí (Maršov I a IV, Temný Důl, Svoboda, Mladé Buky, Trutnov).³⁸ Zajímavá je v tomto případě i vazba na poměrně vzdálenou a v jiném státě³⁹ ležící Vratislav, a rovněž to, že se tato rodina, resp. někteří její členové díky vzdělání rozhodně dostali „dál než do Trutnova“,⁴⁰ čímž se do určité míry vymykali. V rámci výjimky potvrzující pravidlo se Lamerovi a Stumpfovi nepohybovali pouze v semknutém a konzervativním prostředí, o kterém byla řeč na počátku této práce. Josefův zeť Franz Stumpf (*1887) se v rodném Žacléři vyučil řezníkem. Po smrti Josefa Lamera (mezi léty 1930–1939)⁴¹ převzala podnik v Dolních Albeřicích Josefova dcera Aloisie s manželem Franzem Stumpfem. Spolu vedli podnik až odsunu. Mlékárna nicméně zaniká už v roce 1945.⁴² Provoz tak velkého podniku vyžadoval dva až tři zaměstnance, dále Stumpfovi zaměstnávali i hospodyně. Lamerova, resp. Stumpfova mlékárna zásobovala svými produkty široké okolí včetně okresního města Trutnova, Maršova IV a bud na Velké Úpě, v Obřím dole, Modrém dole, na Černé hoře a v Horní Malé Úpě. Franz vedle práce pro provoz mlékárny a obchodu řídil nucenou porážku a pomáhal při domácích zabijačkách. Děti Aloisie a Franze navštěvovaly obecnou školu v Dolních Albeřicích čp. 1 a měšťanku v Maršově IV. Erich, (*1925) šel do učení do Maršova I čp. 80 k firmě Franz Rose, která byla maloobchodem a pražírnu kávy. Jeho mladší bratr Helmuth (*1928) navštěvoval po absolvování měšťanky trutnovskou reálku, ale už v roce 1944 přišel náhle o život. Erichova

³⁵ Vzpomínky jeho vnuka, pamětníka E. S. srovnej s reklamní pohlednicí: Sommerfrische in Nieder-Albendorf, Dampfmlkerei Josef Lamer. Pohlednice či reklamní upoutávka je k dispozici pouze v kopii, kde chybí zadní strana.

³⁶ Adresář pro politický okres Trutnov,

³⁷ Pamětník E. S. tvrdí, že jeho děd byl za Rakouska-Uherska poslancem.

³⁸ Sčítání lidu 1921, 1930 a 1939 ve srovnání se vzpomínkami H. S., R.L. a G. I.

³⁹ Obchodní, společenské a jiné kontakty se Slezskem byly běžné, ale vesměs se jednalo o příhraniční obce. Viz sčítání lidu 1921, 1930 a vzpomínky všech pamětníků.

⁴⁰ Trutnov byl a stále je v očích místních vnímán jako pomyslná čára mezi velkým světem a regionem. Ti, co nebyli dál než v Trutnově, jsou a byli považováni za světa neznalé. Viz vzpomínky Maršovana A. M. a poválečné osídlenkyně A. N.

⁴¹ V roce 1930 vedl podnik Josef Lamer a v roce 1939 už Franz Stumpf. Sčítání lidu 1930 a 1939.

⁴² Vzpomínky E. S.

sestra Aloisie (*1929) se učila obchodu doma u rodičů. Kromě nájemníků, zaměstnaných v provozu, bydlela u Stumpfů od 30. let i literární učitelka Hilde Grygar, která učila na obecné škole v Dolních Albeřicích.⁴³

Ve sloučených Albeřicích působil kolem roku 1900 podle Josefa Demutha **spolek** Ortsfeuerwehr (dobrovolní hasiči) a Land- und Forstwirtschaftliches Casino (zemědělský a lesní spolkový dům). Zemědělský spolkový dům se mohl nacházet v obecním domě v HA čp. 59. V Dolních Albeřicích v roce 1911 působila Ortsgruppe des Bundes der Deutschen in Böhmen (místní skupina spolku Němců v Čechách) a v Horních Albeřicích Forst- und Landwirtschaftlicherverein (Lesní a zemědělský spolek), Bienenzuchtverein (včelařský spolek) a Freiwillige Feuerwehr (dobrovolní hasiči), v Horních Albeřicích byla situace stejná i v roce 1930. V Dolních Albeřicích se v této době situace změnila a působily zde dva nové spolky, a to Landwirtschaftlicher Verein (zemědělský spolek) a Freiwillige Feuerwehr.

Obecná škola byla zřízena v obecním domě DA čp. 1.⁴⁴ Dům stojí na hranici Dolních a Horních Albeřic. Budova školy byla postavená v letech 1886–1887. Po několika poválečných rekonstrukcích se zčásti, byť ne zásadním způsobem změnila. Předtím stála na stejném místě dřevěná stavba z roku 1796. Nicméně dějiny školství v mikroregionu sahají, dle Josefa Demutha, ještě před rok 1796. Ve školním roce 1900/1901 navštěvovalo čerstvě trojtřídní školu 188 žáků a žákyní z obojích Albeřic, Suchého Dolu a Horních Lysečín⁴⁵.

19. Dolní Albeřice čp. 1, bývalá škola, foto Jan Faltejsek, 2009

⁴³ Pasáž o parní mlékárně v DA čp. 41 spočívá zejména na vzpomínkách E. S. Jeho vzpomínky korespondují s dostupnými prameny: Trautenauer Bezirkskunde; sčítání lidu 1921, 1930 a 1939; Mannschaftsbücher, Adressbuch 1911 a 1930.

⁴⁴ Po válce patřil dům státnímu statku, ten ho v roce 1955 přenechal za drobnou výpomoc na statku řádovým sestrám Nejsvětější svátosti, které v té době pracovaly v Temné Dole v Texlenu (bývalá přádelna J. A. Kluge). Sestry v roce 2003 budovy školy přeměněnou v Charitní domov opustily a vrátily se Českých Budějovic, odkud jejich řád pocházel. Od roku 2003 hostí DA čp. 1 občanské sdružení YMCA setkání.

⁴⁵ Demuth, J.: Trautenauer Bezirkskunde.

Ty chodily do školy pravděpodobně přes Albeřický hřeben. Spádová měšťanka se nacházela v Maršově IV. V roce 1930 poklesl počet dětí v souladu s celkovým úbytkem obyvatel na 160.⁴⁶ V té době ve škole působili: Řídící učitel Wenzel Hofmann, učitelé Max Richter a Rudolf Renner a učitel náboženství Wilhelm Seliger. Z nich měl v té době v obci, přímo v budově školy, trvalé bydliště pouze Wenzel Hofmann.⁴⁷ On a Rudolf Renner, který nejpozději od roku 1939 také bydlel s rodinou ve škole, působili v místě pravděpodobně až do konce roku 1945.⁴⁸ Wenzel Hofmann byl členem NSDAP a byl za to po válce souzen. Ve třicátých letech přibyla do školy ještě výše zmíněná literní učitelka Hilde Grygar.

Druhou významnou budovou byl státní **celní úřad v Horních Albeřicích** čp. 48.

20. Horní Albeřice čp. 48, bývalá celnice, foto Jan Faltejsek, 2009

Budova byla postavená za účelem hájení státních zájmů v roce 1844. Dům se výrazně liší od ostatní architektury v obou obcích. Na pevném kamenném zdivu trůní valbová střecha, která se jinde v údolí nedochovala, pravděpodobně na jiném domě nikdy nebyla, stát mohl mít rozhodně zájem na tom, aby se jeho budova jednoznačně odlišovala od všech ostatních.

Celnice (Zollamt) ve svých zdech nehostila pouze celníky – (Zollamtsexpositur), kteří vybírali

⁴⁶ Adresář pro politický okres Trutnov.

⁴⁷ Sčítání lidu z roku 1930.

⁴⁸ Sčítání lidu z roku 1939, srovnej s ABS, 2M, i.č.: 13503, rozsudek jménem republiky – Wenzel Hofmann. Manželka Wenzla Hofmanna Aloisia Hofmann a manželka Rudolfa Rennera Elisabeth Renner byly odsunuty v rámci tzv. divokého odsunu a obě uvedly odsuzovacím úředníkům jako poslední bydliště Albeřice, SokA T, ONVT, ka 11-35.

clo poblíž zemské stezky od krosnařů⁴⁹ a povozníků, ale zejména finanční stráž (Finanzwachtabteilung)⁵⁰, která měla za úkol hlídat hranici a stíhat pašeráky. Po roce 1918 obývali celníci pouze financové.⁵¹ V meziválečné době to byli jediní Čechoslováci, kteří v obci, ač nikoliv natrvalo, žili.⁵² V roce 1921 působili jako respicienti finanční stráže Jan Kára (s manželkou), František Bednář, Matěj Košťálek a Josef Střihavka (nejpozději od roku 1924 s rodinou). V 1930 zde měli služební byt dva respicienti finanční stráže s rodinami, Alois Střihavka⁵³ a Antonín Hejna. V roce 1939 už byla budova celnice samozřejmě prázdná. O působení finanční stráže v létě a na podzim roku 1938 jsme psali v předchozích kapitolách.

Třetí významnou a druhou obecní budovou byl **obecní dům (Gemeindehaus)** – dům v Horních Albeřicích čp. 59. Tento dům byl soudě podle vysokého katastrálního čísla, ale i díky své specifické architektuře, kterou lze označit za alpský *Heimatstil*, postaven po roce 1906, zřejmě krátce před 1. světovou válkou, ne-li až ve 20. letech, pravděpodobně z obecních peněz a peněz výše zmíněného spolku Land- und Forstwirtschaftliches Casino.⁵⁴ Tato budova

⁴⁹ Krosnaři neboli nosiči byli lidé dopravující náklad do vysokopoložených míst na obou stranách Krkonoš.

⁵⁰ Finanční stráž (FS, popřípadě financové) vznikla v Rakousku-Uhersku roku 1842 sloučením dřívější, roku 1830 zavedené stráže pomezí (Grenzwache), a stráže důchodkové (Gefällenwache), zřízené roku 1835 pro vnitřní obvod celní.

Po vzniku Československa přejímá nový stát i systém ochrany hranic. FS podléhala ministerstvu financí a jednotlivé úseky hranic byly rozděleny na inspektoráty (nacházely se v Maršově IV), ty se dále dělily na oddělení finanční stráže (Horní Albeřice). Systém hodností se lišil od armádních. U finanční stráže byly od 20.let následující hodnosti: pomocný dozorce, dozorce, respicient, vrchní respicient, inspektor II. a I. třídy, vrchní inspektor II. a I. třídy. (V Horních Albeřicích se jednalo zejména o respicienty a v menším počtu o vrchní respicienty FS.)

Představu o poli působnosti FS poskytne služební předpis finanční stráže (vládní nařízení č.202 Sb. Ze dne 19.prosince 1930):

1. Finanční stráž střeží celní hranici, dohlíží na přechod osob a přestup zboží přes celní hranici, 2. Střeží státní hranice a dozírá na pohraniční osobní styk a na oběh zboží z hlediska kontroly 3. Pomáhá na výzvu příslušného úřadu nebo orgánu v mezích vydaných předpisů při provádění opatření k ochraně veřejné bezpečnosti.
4. Spolupůsobí podle zvláštních předpisů při vojenské ochraně státních hranic.

Povolání příslušníka finanční stráže patřilo k jednomu z nejméně vděčných povolání v republice. Počáteční plat se pohyboval kolem 400 korun, po příjezdu byly problémy s dorozumíváním (většina nováčků uměla dobře němčinu, ale v odlehlejších pohraničích se mluvilo nářečím, takže jejich znalost spisovné němčiny jim moc nepomohla). Velkou část sboru finanční stráže tvořili bývalí legionáři. Jejich zbraň byla většinou jednoranná puška, nedostatečná byla zimní výstroj, u finanční stráže byla o 300 % vyšší nemocnost než u četnictva. Služba v horských podmínkách byla velmi náročná, navíc několikakilometrový úsek hlídala hrstka mužů.

Ve dvacátých letech patřili k největším problémům pašeráci. Téměř každá oblast v příhraničí měla svého "krále hranic (paschköniga)". Nejčastěji se pašoval margarín, lín, dobytek, maso a tabák. U finanční stráže sloužilo také několik psů (za služebního psa se považoval německý ovčák, edelteriér, dobrman, rotvajler, boxer a knírač). <http://financ.wz.cz/>, 18.5.09.

⁵¹ Viz Adreßbuch für Politisches Bezirk Trautenau, 1911 a Adresář pro politický okres Trutnov, 1930.

⁵² Sčítání lidu 1921, 1930, 1939. Krom zmíněných financů zachycuje ještě sčítání lidu z roku 1921 jeden česko-německý pár, Rosa Fialová rodačka z Malé Úpy a František Fiala – Čech z Loun, on se živil jako dřevorubec. Řečeno dnešním jazykem bydleli v nájmu u Josefa Kühna či Kühnela v HA čp. 65.

⁵³ Alois Střihavka, který jako všichni českoslovenští úředníci musel v roce 1938 opustit pohraničí, se v roce 1945 vrátil, nebyl však umístěn do Horních Albeřic, ale do Maršova IV. Kronika obce Horní Maršov.

⁵⁴ Díky letopočtu římskými číslicemi nad vchodem víme, že dům v HA čp. 64 byl postaven v roce 1906, z katastrální mapy evidence nemovitostí víme, že má katastrální číslo 75. Díky tomuto faktu můžeme usuzovat

21. Horní Albeřice čp. 59, bývalý obecní dům, foto Jan Faltejsek, 2009

sloužila spolkové činnosti a pravděpodobně i jako zázemí pro obecní kulturní akce. Pamětník Vilém Šafránek vzpomíná, že na půdě našel na přelomu 40. a 50. let 20. století několik dřevěných, zhruba metr vysokých loutek.

Do všech obcí našeho mikroregionu docházel denně **listonoš**.⁵⁵ Pro obyvatele Horních Albeřic byl trh a kostel v Maršově vzdálen zhruba hodinu pěšky, vlakové nádraží ve Svobodě nad Úpou dvě hodiny pěšky. Dělníci docházeli za prací do továren zhruba hodinu až dvě, podle toho, šli-li do Maršova IV, Temného Dolu (1 hodina) nebo do Svobody či Mladých Buků (1, 5 až 2 hodiny).

Albeřický kronikář píše, že **domy v Albeřicích** mají svou dnešní podobu zhruba sto let. Což v případě Horních Albeřic určitě neplatí o kamenné budově celnice (HA čp. 48), která je z roku 1843 (nejen dům, ale i stavební parcela), ani o zděné budově HA čp. 64, která

---

na stáří obecního domu, který stojí na parcele s katastrálním číslem 79. Musel být postaven po roce 1906. Soudě podle počtu obyvatel a hospodářské konjunktury je pravděpodobnější, že dům byl postaven ještě před 1. světovou válkou. Srovnej císařský otisk z roku 1841, mapu evidence nemovitostí z roku 1964, výpis z pozemkové knihy Horní Albeřice čp. 64 a architekturu domu HA čp. 59 s ostatními domy v údolí.

⁵⁵ Kronika obce Horní Albeřice.

byla na zelené louce postavená v roce 1906, tak o výše zmíněném zděném obecním domě v HA čp. 59, který také na mapě císařského otisku není a má nejvyšší katastrální číslo v obci.

22. Horní Albeřice čp. 64, vchod s výzdobou, foto Tamara Nováková, 2007

Mladší než sto let je na původním místě v roce 1907 zgruntu přestavěný dům HA čp. 10.⁵⁶ V Maršově IV docházelo k výrazným přestavbám na přelomu 19. a 20. století, Lysečiny a Albeřice stály pravděpodobně stranou tohoto stavebního boomu. Většina domů zde byla dřevěná, bylo to stavby buď roubené či poloroubené v kombinaci se zdivem nebo prkennými přístavbami. Domy upravované či přestavované na počátku 20. století, jako zmiňovaný dům HA čp. 10, využívaly výhradně cihel a betonu.⁵⁷ Ti chudší, co neměli na přestavbu, museli své dřevěnice a roubenky neustále opravovat, natírat větrat a vytápět. Tato celoroční nutnost boje s přírodou se po druhé světové válce stala několika domům osudná. Domy, o které se nikdo pravidelně nestaral, shnily nebo se rozpadly (určitě se týká domů DA čp. 19 a 21).⁵⁸ Minimum zděných a naopak většina roubených či dřevěných domů se vyskytovalo i v Dolních Albeřicích a Dolních Lysečinách. Typickou střešní krytinou byly v celém údolí v

⁵⁶ Srovnání císařského otisku z roku 1841 a mapy evidence nemovitostí, popřípadě informace pocházejí z letopočtů na domech. Tato práce si neklade za cíl architektonický rozbor domů. Výše zmíněné údaje vycházejí ze studia katastrálních map. Mnoho domů je opraveno a jejich původní vzhled je utopen pod tunami betonu.

⁵⁷ Kronika obce Horní Albeřice, str. 190–194.

⁵⁸ Vzpomínky H. S.

meziválečném období původní šindele a modernější eternitové tabule či lepenka.⁵⁹ Původní šindele se nikde nedochovaly, eternit a lepenka ano. Nicméně objevují se nově zrekonstruované domy, které se už opět mohou pyšnit řezaným šindelem. Jinak současnou nejčastější střešní krytinou je plech, popřípadě kanadská šindel, což je moderní různě vykrajovaná obdoba původní asfaltové lepenky.

Kronikář Kneifel píše, že **turistický ruch** albeřické údolí míjel, turisté a letní hosté prý jezdili jen do bud v Malé a Velké Úpě. Oproti těmto obcím, kde byli dle kronikáře i výstavnější domy (*villenartige Häuser*) píše autor: „...*liegt unseres Dörflein einsam und verlassen*“.⁶⁰

Nieder-Kolbendorf – Dolní Lysečiny

Lysečiny jsou spjaty s **osídlováním** ve druhé polovině 16. století, jak bylo řečeno. Nejstarší dochovaný zápis je z roku 1541.⁶¹ Obec byla obydlena až v souvislosti se zmiňovanou „dřevařskou“ kolonizací. Na rozdíl od Albeřic se nejedná o lánovou obec, její ráz je méně zemědělský, ne z důvodu pozdního založení obce, ale z důvodu geomorfologického. Údolí v Dolních Lysečinách je mnohem sevřenější než albeřické údolí. Je tudíž mnohem méně uzpůsobené pro větší hospodářství.

Není jasné, která z jazykových mutací **názvu** je původnější, popřípadě zda vznikly obě verze současně, nebo který místní název je z kterého odvozen. V knize Krkonoše (2007)⁶² se dokonce uvádí, že český název je zaznamenán až na konci 18. století. Simon Hüttel na své mapě z konce 16. století znázorňuje obec pod názvem Lysetnitz.⁶³ Což by se dalo chápat jako český, každopádně slovanský název, to ale popírá tvrzení ve zmíněné knize. Pozdní zápis české verze popírá také Jaroslav Procházka ve své stati Osídlování Trutnovska, tvrdí, že český zápis je stejně starý jako obec sama (1541). Vizitační zpráva z počátku 17. století, kterou jsme zmiňovali v podkapitole o dřevařích, hovoří o vsi jako o Kolben.⁶⁴ Podle Procházkovy stati je nejmladším názvem německý Kolbendorf, ten vřazuje až do roku 1654. Ještě na počátku 20. století se v česky i v dvojjazyčně psaných Seznamech míst v království Českém setkáváme

⁵⁹ tamtéž

⁶⁰ Překlad: „*Naše vesnička leží osamělá a opuštěná*“. V dnešní době je situace odlišná. Albeřické údolí sice nepatří mezi známá turistická horská střediska, ale od šedesátých do počátku 90. let bylo v údolí několik podnikových chat, nemluvě o spisovatelích, kteří sem zejména v 50. letech jezdili. Každý najdeme mezi svými známými několik takových, co v dětství, popřípadě v dospělosti Albeřice navštívili.

⁶¹ Řezníčková, Z.; Řezníček P.: Místopis, str. 49–77.

⁶² tamtéž

⁶³ Lokvenc, T.: Toulky krkonošskou minulostí.

⁶⁴ Zuman, F.: Kolonisté v Krkonoších, str. 349–354.

23. Dolní Lysečiny, pohled na severozápad, foto Jan Faltejsek, 2009

s názvem Kolbendorf Dolní. Kdežto v případě Albeřic jsou v obou lexikonech jako česká verze uváděny Valběřice. Písemné zápisy ovšem nemůžou prokázat, jak se o obci v té které době hovořilo mezi místními, kteří po sobě mnoho písemných památek nezanechali.

Lysečiny jsou nejmenší ze tří obcí, mají 43 čísel popisných, z nichž bylo v roce 1930 obydleno pouze 40 domů. Dům čp. 30 byl prázdný nejpозději od roku 1930, čp. 39 nejpозději od roku 1921 a čp. 32 od roku 1930.⁶⁵

Katastrální území Dolních Lysečin je ze severu ohraničeno Dolními Albeřicemi, ze severovýchodu Suchým Dolem, který je v současné době sloučen s katastrální obcí Dolní Albeřice, severozápadní hranici tvoří Horní Lysečiny, na jihozápadu leží Temný Důl, na jihovýchodě katastrální území Rýchor a na jihu katastrální území Maršov IV.

Lysečiny protéká Kolbenbach či Kolbendorfer Bach, resp. Kolbenský či Lysečinský potok, který se takto jmenuje i po soutoku s potokem Albeřickým. Na rozdíl od

⁶⁵ Srovnaj sčítací operáty z let 1921, 1930 a 1939 s Adresářem pro politický okres Trutnov z roku 1930 a s Adressbuch für Politisches Bezirk Trautenau z roku 1911. Ani jeden zmíněný dům nebyl po válce obnoven.

Albeřického potoka je ve všech dokumentech, které byly podkladem pro tuto práci, zmiňován jako Kolbenbach resp. Kolbendorfer Bach, popřípadě v česko-německé verzi jako Kolbenský potok. Lysečinský potok je levostranný přítok Úpy, plocha tvoří povodí 18,319 km², délka údolí je 7, 8 km, sklon má 71,14 ‰, ústí ve výšce 573,8 m n. m. a pramení na Pomezním hřebeni ve výšce 1100 m n. m.

Přestože jsou Dolní Lysečiny pouze o několik metrů nad mořem níže než Dolní Albeřice (626 m. n. m.), mají mírnější klima. Když člověk vychází od Horní Maršova a jde přes Dolní Lysečiny, Dolní Albeřice až do Horních Albeřic, cítí, jak se postupně ochlazuje a vítr sílí.

Lysečínští se živil chovem dobytka a v menší míře i polním hospodařením (žito, oves, brambory), z velké části se nechávali zaměstnávat v průmyslových podnicích či u větších hospodářů v okolí, popřípadě měli v domě řemeslnickou dílnu. Stejně jako albeřičtí mohli občas lovit škodnou v panských lesích patřících hraběcímu rodu Czernin-Morzin.

Dolní Lysečiny stejně jako oboje Albeřice byly součástí farního okresu Maršov IV a narozdíl od dětí z Albeřic, chodily děti z Lysečín i do obecné školy do Maršova IV.

V roce 1900, 1911 a 1930 je v Lysečínách zmiňován pouze **spolek** Freiwillige Feuerwehr (dobrovolní hasiči).⁶⁶ Spolkové či jiné kulturní a společenské akce se mohly odehrávat v **obecním domě** v čp. 35.

V Dolních Lysečínách, v místě kde už skoro přecházejí v Horní Lysečiny, stojí **zajímavá přírodní památka** – Lattenstein, v českém jazykovém prostředí nazývaná Lysečinská jehla. Jedná se o zajímavý úkaz z hlediska geomorfologie. Okolní skála podlehla erozi a omývání vodou, díky tomu Lysečinská jehla, která vyčnívá do výšky deset metrů nad své skalnaté okolí, působí, jako by sem byla zavátá z Adršpašských skal.

Josef Demuth popisuje ve stejné době jak kousek za jehlou bahní vrchní lesní maršovského panství Johann Mikisch tolarové příkopy (Thalergraben) – bahnitou louku s umělou rýhou.⁶⁷

⁶⁶ První údaj: Demuth, F.: Truatenauer Bezirkskunde, druhý údaj: Adressbuch für Politisches Bezirk Trautenau, 1911 a třetí z Adresáře pro politický okres Trutnov 1930.

⁶⁷ K tolarovým příkopům se vztahuje i legenda, kterou shodně popisují Josef Demuth a Johann Mikisch, oba tvrdí, že ji mají od pamětníka: Asi před 150 lety žil v Albeřicích muž, který byl znalý světa. Během svých toulek po světě zvěděl, že za Lysečinskou jehlou je zakopána vojenská pokladna. Po návratu domů začal v bahnité louce kopat, při kopání měl zahlédnout zlato nořící se do bahna. Josef Demuth pokračuje: bylo-li tam opravdu zakopáno zlato, zakopali ho tam Prusové během Slezských válek. Mikisch dodává, že se z legendy začaly vytvářet fámy, nicméně tvrdí, že mu jeden pamětník jeden tolar ukázal. Rýha nicméně mohla mít mnohem pragmatičtější funkci, mohlo se jednat o odvodňovací strouhu.

24. Dolní Lysečiny, Lysečinská jehla, foto Jan Faltejsek, 2009

Turistický ruch byl v Dolních Lysečínách minimální, byl-li vůbec jaký. Turisty lákaly a hostily dvě boudy v Horních Lysečínách, Kolbenkammbaude (Lysečinská bouda) a Schubertbaude (Schubertova bouda, Šubrtka).

Řemesla a živnosti ⁶⁸

Horní Albeřice

V albeřickém údolí bylo několik lomů, kde se těžil vápenec. Těžba vápence je jedno z nejtypičtějších povolání albeřických a lysečinských obyvatel. Lomy jsou patrné dodnes. Nejznámějším je Bischofův lom, u kterého stála i vápenka s vápennou pecí. Johannu Bischofovi kromě vápenky a vápencového lomu patřil ještě dům HA čp. 14 a 13. Nicméně on sám v Albeřicích nebydlel, dům čp. 13 pronajímal, čp. 14 byl buď neobytný a složil pouze pro potřeby staré vápenky, nebo byl už od 20. let neobydlitelný.⁶⁹

⁶⁸ Údaje pro všechny tři obce jsou v podkapitole Řemesla a živnosti sestaveny ze zevrubného popisu, který poskytl pamětník E. S. a jsou konfrontovány s údaji ze sčítání lidu 1930 a 1939, s Adresářem pro politický okres Trutnov 1930, s konfiskačními výměry SOKA T, ONVT 1688/98 a konfiskačními seznamy tamtéž 1781/105.

⁶⁹ Při sčítání lidu z roku 1921 je uveden pouze majitel domu, v následujících sčítáních lidu sčítací arch chyběl, což pravděpodobně znamenalo, že byl dům zbořen.

25. Horní Albeřice, pohlednice, vápenka, převzato z knihy Album starých pohlednic Krkonoš, autor neznámý, 20.–30. léta 20. století

Kousek od čp. 14 stála stará vápenná pec z 19. století, jejíž působivá ruina zdobí krajinu dodnes.

26. Horní Albeřice, stará vápenná pec, foto Tamara Nováková, 2009

Vedle čp. 13 se nacházela nová vápenná pec postavená ve 20. století, jejíž provoz ustal už kolem roku 1935. Tato vápenná pec, která na konci 40. let sloužila jako nouzový kravín, byla stržena na přelomu 50. a 60 let. Bischofovi patřila ještě vápenka ve Svobodě nad Úpou, která

byla v provozu až do konce druhé světové války a ve které nacházelo příležitostnou či stálou práci i několik albeřických a lysečinských obyvatel.

V Horních Albeřicích byly stejně jako v Dolních Albeřicích dvě hospody, které vytvářely mj. prostor pro společenské a politické vyžití místních. První se nacházela v HA čp. 41 a patřila Franzi Taslerovi, který se později stal členem NSDAP,⁷⁰ z čehož se dá usuzovat, že jeho hospoda poskytovala zázemí pro říšsky a nacionalisticky orientované albeřické muže.⁷¹ Druhou hospodu v HA čp. 12 vlastnil Josef Pradler, resp. později ve 30. letech Franz Reiss a ve 40. letech ji vedla vdova po něm, Marie, znovu provdaná Patzak. Dům v HA čp. 12 sloužil jako hospoda i po válce novým osídlencům, zejména z řad Syndikátu českých spisovatelů, o tom více v příslušné kapitole. Vedle hospod byla ve vsi i tři hokynářství, resp. jedno konzumní družstvo „Vorwärts“, které na počátku 30. let vedla Franziska Hofmann v HA čp. 41. V případě tohoto družstva se do mysli jednoznačně vtírá souvislost s německou sociální demokracií, která ale není potvrzená. Kromě konzumu měl obchod s potravinami i Albert Plechatsch v HA čp. 42. Později, pravděpodobně až ve 40. letech, vzniklo ještě hokynářství v pekárně Alfreda Stumpfa v HA čp. 64.⁷² V témže domě byla pekárna už od doby stavby domu, tedy od roku 1906. Pekárnu nejprve vlastnil a chleba pekli Karl Stumpf, ve třicátých letech ji předal svému synovi a snaše Alfredovi a Anně Stumpfovým. Pekařská pec se bohužel nedochovala, první poválečný majitel ji vyboural a obývací místnost přepažil na dvě menší místnosti, které vytápěl malými kamny. Nad takovým zásahem zůstává dnešním lidem rozum stát. Skanzenová úcta k minulosti, někdy až přehnaná, je ve větším měřítku fenoménem až posledních desetiletí.

V chalupě HA čp. 41, tedy v Taslerově hospodě, vykonával Vinzenz Ruse živnost trafikantskou. Dále byli v obci ještě tři tesaři, kteří ale řemeslo vykonávali vedle svého hlavního zdroje obživy, kterým bylo zemědělství.

Dolní Albeřice

Ani zde sice nebyla zastoupená všechna řemesla a živnosti, nicméně základní potřeby obce byly zajištěny. V Dolních Albeřicích byly dva obchody s potravinami. Jeden se nacházel v už popisované parní mlékárně v DA čp. 41 a vedl ho nejprve Josef Lamer a od 30. let jeho zeť Franz Stumpf. Druhým živnostníkem na poli prodeje potravin byl Johann Häring z DA čp. 14.

⁷⁰ SokA T, ONV T, i.č.: 1926/kt. 125.

⁷¹ Ženy do hospod téměř nechodily, vzpomíná paní H. S.

⁷² V domě HA čp. 64 se našla vývěsní cedule s nápisem Alfred Stumpf, Bäckerei, Kramerei.

U obou bylo možné o Velikonocích a Vánocích velikonoční koupit zajíčky a Mikuláše, občas i trochu čokolády.⁷³

Alfred Hübner z DA čp. 12 vlastnil mlýn, kde si sedláci a drobní rolníci nechávali umlít mouku, jak to například dělal Josef Lamer, otec pamětnice H. S. z DA čp. 33. Vedle mletí obilí vyráběl pan Hübner i šindele, v obci tehdy častou střešní krytinu.⁷⁴ Mlýn vyráběl i elektrický proud pro vlastní potřebu. Hübnerův mlýn, resp. dům, protože mlýn od války nemlel, po roce 1968 zanikl.

Řemesla byla zastoupena hojněji, někteří se řemeslu věnovali takřkajíc na plný úvazek, jiní si jen přivydělávali vedle práce v hospodářství či průmyslových podnicích v Maršově I, IV a v Temném Dole. K nim patřil Jakob Nittner, který vedle dennodenní práce v přádelně lnu u J. A. Klugeho v Temném Dole opravoval ve volných chvílích hodiny a jízdní kola. Zajímavé je v tomto výčtu řemeslo, které vedle svého hlavního povolání specializovaného zámečnicka vykonával pan Josef Kamitz z DA čp. 15. Opravoval rádia, která se ale v obci vyskytovala velmi málo. Pamětník Erich Stumpf vzpomíná, že rádio měla v obci od 30. let pouze jeho rodina z DA čp. 41 a rodina mlynáře Hübnera z DA čp. 12.

Další se věnovali řemeslu tzv. na plný úvazek. Ve vsi byl krejčí a dva obuvníci, jedním z nich byl Josef Lamer z DA čp. 46. Wendelin Brunecker z DA čp.30 zastupoval ve vsi truhlářské řemeslo, Josef Tippelt z DA čp. 21 provozoval pekařství, které si také vyrábělo vlastní proud. Anton Schreiber se věnoval kovářskému řemeslu v DA čp. 13.

I v této obci byly dvě hospody, první v DA čp. 9 provozoval na počátku 30. let Albin Kneifel a od konce 30. let Alfred Birke a za války antifašistka Berta Scharf. Od 60. let je v DA čp. 9 penzion s letním občerstvením, který se pravděpodobně bez souvislosti s posledními majiteli jmenuje Liberta. Druhou hospodu vedl na počátku 30. let řezník Vinzenz Tippelt a poté jeho dcera Rosa, provdaná Kühn.

Dolní Albeřice měly podle Ericha Stumpfa i svého obecního cestáře (*Strassenräumer*).

Dolní Lysečiny

V obci patřily asi k nejvýznamnějším živnostem dva mlýny. Prvním byl Lysečinský mlýn, DL čp. 26. Náhon, kterým byl mlýn poháněn, však vedl z Albeřického potoka. Tento mlýn, resp. jeho zbytek, se stále nachází na rozcestí do Dolních Albeřic a Horních Lysečin. Mlýn patřil Adalbertu a Adelheid Klugovým. On pocházel z okolí Hostinného a ona ze Starých Buků,

⁷³ Vzpomínky E.S.

⁷⁴ Vedle šindelů sloužily za střešní krytinu i eternitové desky a dehtová lepenka vyráběná v okolních papírnách. Kronika obce Horní Albeřice.

27. Dolní Lysečiny čp. 26, pohlednice, 20.– 30. léta 20. století, autor neznámý, archiv Jany Kellerové, 20., 30. léta 20. století

byli tedy to, čemu venkované dnes říkají „náplava“. Odlišovali se ještě tím, že na počátku 30. let zaměstnávali jednoho mlynářského a jednoho pekařského pomocníka a dokonce i vlastního kočího. Vedle mlékárny v DA čp. 41 to byla asi jediná živnost takové velikosti, že užívala i zaměstnance, kteří nepatřili k rodinným příslušníkům. Vedle mlýnice byla v lysečinském mlýně i pekárna a obchod se smíšeným zbožím. Druhý mlýn se nacházel také na toku Albeřického potoka v DL čp. 33 a patřil Josefu Skalskému. Dům ani mlýnice už nestojí. I zde byla kromě mlýna i pekárna a majitel zaměstnával jednoho pomocníka. Také on a jeho žena nebyli zdejší, oba pocházeli dokonce až odněkud z Čech. Oba mlýny měly elektrický proud. Zbytky jedné z vodních elektráren, pravděpodobně té, která poháněla jeden ze dvou lysečinských mlýnů, přežily válku a fungovaly ještě několik let po ní.⁷⁵

Z řemeslníků je třeba zmínit kováře Wilhelma Köhlera, kterého se zatím nepodařilo spojit s žádným domem. Köhlerovi bydleli v DL čp. 3, 10 a 38, ale nikdo se nejmenoval Wilhelm, nicméně kovárna se podle pamětníků nacházela u domu čp. 10.⁷⁶ V domě DL čp. 40 bydlel a obuvnickou živnost ve 30. letech vykonával Wendelin Brunecker. Pamětnice Anna Nováková vzpomíná, že když začínali do domku v roce 1947 jezdit, našli na půdě spoustu ševcovských kopyt. Truhlář Anton Lamer žil v DL čp. 27. Pravděpodobně byla v Dolních Lysečínách i švadlena.

I zde byly dvě hospody. První vedla na počátku 30. let v DL čp. 13 Franziska Demuth, po ní ji na konci 30. let převzal Ernst Köhler. V této hospodě měli orchestrion, na který vzpomíná pamětnice Ilse Pavuková, která občas chodila s tetou v neděli do Lysečín na

⁷⁵ Vzpomínky A. M.

⁷⁶ Na místě bývalé kovárny DL čp. 10 je postaven nový dům, který převzal číslo popisné DL čp. 21, původní dům čp. 21 stál úplně jinde, do roku 1945 v něm byla hospoda, dům zanikl mezi rokem 1945 a 1947. Srovnání císařského otisku z roku 1843 s mapou evidence nemovitostí z roku 1969 a s rejstříkem nemovitých majetkových podstat, SOKA T, ONV T, 3757/509.

procházku a v této hospodě si dávaly limonádu. Druhá hospoda se nacházela v DL čp. 21 a majitelkou byla Regina Tasler, později hospodu převzala rodina Maierových. Tento dům po válce zanikl.⁷⁷

Zemědělství v Horních a Dolních Albeřicích a v Dolních Lysečínách v kontextu ostatních profesí

Většina obyvatel albeřického a lysečinského údolí měla hospodářství a zhruba dvě třetiny se zemědělství věnovaly, řečeno dnešním jazykem, na plný úvazek. V Horních Albeřicích se lidí živících se výhradně zemědělstvím vyskytovalo nejvíce, v Dolních Albeřicích již o něco méně a v Dolních Lysečínách jich byla zhruba třetina z celkového počtu obyvatel.⁷⁸ Toto rozložení souvisí zejména s tvarem mikroregionu, lysečinské údolí je mnohem užší a sevřenější, neposkytuje tolik přístupné zemědělské půdy jako krajina v Horních Albeřicích. Lysečínští to měli také mnohem blíže do průmyslového Maršova a Temného Dolu. Přehledná tabulka, sestavená na základě sčítání lidu z let 1930 a 1939, ukazuje, kolik lidí se ve sledovaných obcích věnovalo tomu kterému povolání.

Ober-Albendorf / Horní Albeřice povolání podle sčítání lidu				
povolání	1930		1939	
	muži	ženy	muži	ženy
architekt	1	0	0	0
Bližší nespecifikováno (není známo, práce v domácnosti, staří lidé, výpomoc) v roce 1939 se tato kategorie rozpadá do podkategorií: Bližší nespecifikováno, výpomoc v domácnosti a v zemědělství a výměnkář/ka)	15	49	9	4
dělník/dělnice bez udání specifikace	1	1	5	3
dítě	37		16	
domácnost	0	4	0	7
domkářka	0	0	0	1
hospodář/hospodyně	0	0	7	2
hospodský	2	0	2	0

⁷⁷ V roce 1937 je v rejstříku nemovitých podstat uváděn jako bouračka, SOKA T, ONV T, 3757/509.

⁷⁸ Viz Sčítací operáty 1921, 1930, 1839. Zároveň to tvrdí i pamětník E. S., resp. zdůrazňuje, že velkých sedláků bylo nejvíce v Horních Albeřicích,

kadeřník/holič	2	0	0	0
kovorolník	0	0	6	0
nemocná	0	1	0	0
obchod s potravinami/hokynářství	1	1	2	1
pasířka	1	0	0	0
pekař/ka	3	0	1	1
penze	1	0	0	0
pila - dělník (Czernin-Morzin, Marschendorf IV)	1	0	1	0
práce neschopný	0	0	0	0
přádelna lnu - dělnice (J. A. Kluge, Dunkeltal)	0	1	0	0
respicient fin. strážce	2		0	0
sedlák/selka	43	25	21	16
sedlák/selka na svém	43	25	21	16
starobní důchodce	0	0	1	0
stavební dělník	1	0	1	0
tesař	4	0	4	0
válečná vdova	0	0	0	1
vápenka – dělník (Johann Bischof, Freiheit nebo Jungbuch)	5	0	1	0
výměnkář/výměnkářka	1		2	4
výpomoc v domácnosti	0	0	0	1
výpomoc v hospodě	0	2	0	2
výpomoc v zemědělství	2	4	5	39
zahradník	0	0	6	0
zaměstnanec	0	0	1	0
zedník	4	0	2	0
žák/žačka	15	20	11	9

zaměstnaní mimo obec				
Dunkeltal (Temný Důl)	0	1	1	0
Freiheit (Svoboda)	9	0	2	0
jinde	1	0	0	0
Johannisbad (Janské Lázně)	2	0	0	0
Jungbuch (Mladé Buky)	2	0	1	0
Marschendorf I (Maršov I)	0	0	1	0
Marschendorf IV (Maršov IV)	1	0	3	1
Spindelmühle (Špindlerův Mlýn)	0	1	0	0
Trautenau (Trutnov)	1	0	0	0

Nieder-Albendorf / Dolní Albeřice povolání podle sčítání lidu				
povolání	1930		1939	
	muži	ženy	muži	ženy
Bliže nespecifikováno (není známo, práce v domácnosti, staří lidé, výpomoc) v roce 1939 se tato kategorie rozpadá do podkategorií: Bliže nespecifikováno, výpomoc v domácnosti a v zemědělství a výměnkář/ka)	11	39	1	
bez zaměstnání	0	0	1	0
brusírna dřeva	1	0	0	0
dělník/dělnice bez udání specifikace	2	0	6	3
dítě	33		18	
domácnost	0	2	0	11
doprava zboží	1	0	0	0
horník	0	0	1	0
hospodář/hospodyně	0	0	8	2
hospodský	2	0	0	2
kočí	0	0	1	0
mlynář	1	0	2	0
nemocná	0	1	0	0
nezaměstnaný	0	0	2	0
obchod potravinami/smíšené zboží	2	0	1	1
obchodník	0	0	1	0
obchodník mlékem	1	0	1	0
obuvník	1	0	0	0
papírna – dělník (Eichmann nebo P. Piette, Marschendorf I)	0	0	2	0
pekař/hokynář	1	0	1	0
pila - dělník (Czernin-Morzin, Marschendorf IV)	1	0	1	1
pokryvač	0	0	1	0
práce neschopný z důvodu stáří	1	0	0	0
přádelna lnu – dělník/dělnice (J. A. Kluge, Dunkeltal)	1	3	2	3
řezník	2	0	0	0
sedlák/selka	26	21	14	4
sedlák/selka na svém	26	21	13	4
soukromnice	0	0	0	1
starobní důchodkyně	0	0	0	1
stavební dělník	0	0	1	0
tesař	0	0	2	0
truhlář	1	0	1	0
účetní (Sklárna G. A. Steinbrecher, Dunkeltal)	1	0	1	0
učitel/ka	1	0	2	1
vápenka – dělník (Johann Bischof, Freiheit nebo Jungbuch)	6	0	1	0
výměnkářka	0	1	0	0

výpomoc v domácnosti	0	0	0	1
výpomoc v zemědělství	0	2	8	37
zahradník/zahradnice	0	1	4	0
zámečnick	0	0	1	0
zedník	0	0	1	0
žák/žačka	17	11	22	15

zaměstnaní mimo obec				
Dunkeltal (Temný Důl)	2	3	3	3
Freiheit (Svoboda)	4	0	2	0
jinde	1	0	0	0
Jungbuch (Mladé Buky)	1	0	0	1
Marschendorf I (Maršov I)	1	0	1	0
Marschendorf IV (Maršov IV)	2	0	1	1
Reich (Říše)	0	0	1	0
Schatzlar (Žacléř)	0	0	1	0
Trautenbach (Babí)	0	0	1	0
Trautenau (Trutnov)	0	0	1	0

Nieder-Kolbendorf / Dolní Lysečiny povolání podle sčítání lidu				
povolání	1930		1939	
	muži	ženy	muži	ženy
Blíže nespecifikováno (není známo, práce v domácnosti, staří lidé, výpomoc) v roce 1939 se tato kategorie rozpadá do podkategorií: Blíže nespecifikováno, výpomoc v domácnosti a v zemědělství a výměnkář/ka)	12	43	5	10
automechanik	1		1	0
brusárna dřeva – dělník (J. A. Fiebiger, Marschendorf IV)	1	0	1	0
čeledín/děvečka	0	0	1	1
dámská krejčová	0	1	0	0
dělník/dělnice bez udání specifikace	3	1	6	1
dítě	19		26	
domácnost	0	2	1	20
hospoda – výpomoc	0	1	0	0
hospodář/hospodyně	0	0	2	1
hospodský/hospodská	1	1	2	
kočí	1	0	0	0
kovorolník			3	
malíř a muzikant	1	0	0	0
mlýn – výpomoc	2	1	0	0
mlynář-pekař/mlynářka-pekařka	2	0	2	1
obuvník	1	0	0	0

papírna - dělník (Eichmann nebo P. Piette – Marschendorf I, nebo Marschendorf IV)	3	0	4	0
penzionovaný	1	0	0	0
pila/lesní práce – dělník (Czernin-Morzin – Marschendorf IV)	4	0	2	0
poštovní úředník	0	0	1	0
přádelna Inu – dělník/dělnice (J. A. Kluge - Dunkeltal)	1	2	0	2
sedlák/selka	14	6	19	9
sedlák/selka na svém	14	6	18	9
stavební dělník	0	0	1	0
stenotypista	1	0	0	0
tesař	3	0	5	0
truhlář	2	0	0	0
vápenka – dělník (Johann Bischof, Freiheit nebo Jungbuch)	2	0	2	0
výměnkář/výměnkářka	2	1	0	0
výpomoc v zemědělství	0	3	0	3
zahradník	1	0	0	0
zámečník	1	0	0	0
zedník	1	0	0	0
žák/žačka	8	8	18	9

zaměstnaní mimo obec				
Dunkeltal (Temný Důl)	2	1	0	1
Freiheit (Svoboda)	1	0	2	0
jinde	0	0	3	0
Jungbuch (Mladé Buky)	2	0	1	0
Marschendorf (Maršov)	0	0	1	0
Marschendorf I (Maršov I)	1	0	3	1
Marschendorf III (Maršov III)	0	0	1	0
Marschendorf IV (Maršov IV)	9	0	4	0
Ober-Altstadt (Horní Staré Město)	1	0	0	0
Schatzlar (Žacléř)	0	0	1	0
Trautenau (Trutnov)	1	0	0	0

Výše uvedenou statistiku není možné nechat bez komentáře. Jak z ní vyplývá, rozložení a počet profesí/činností se mění v čase, nenajdeme stejný počet sedláků v roce 1930 a 1939. Jednou z příčin, která jistě ovlivnila změnu povolání, jímž si lidé vydělávali na chleba, byla světová hospodářská krize. Dalším, podle všeho trvale platným důvodem změn a proměn, byl tzv. **kovorolnický**⁷⁹ charakter sledovaných horských údolí.

Pozemky rozpachtované na konci 18. a na přelomu 19. století umožňovaly zemědělskou obživu více lidem, původní lány se ale zmenšily, tudíž umožnily plně se uživit jen těm na půdu bohatším. Ostatní, zejména to platí o těch, co měli půdy jen pár desítek

⁷⁹ Kovorolník je člověk pracující dílem jako průmyslový dělník a dílem obdělávající vlastní hospodářské pozemky.

28. Horní Albeřice, lánová obec, pohled z celní cesty na západní svah, foto Tamara Nováková, 2007

čtverečních metrů, si museli hledat vedle obdělávání půdy či chovu dobytka ještě jinou práci na částečný či plný „úvazek“. Dalším důležitým momentem zasahujícím do zemědělského rázu mikroregionu je skupina dalších tradičních profesí vedle zemědělství. Jednou z nich je jedna z nejstarších místních profesí – lesní dělník –, ať už dřevorubec nebo sáňkař, i když ve 30. letech 20. století už byla na ústupu. Další profesí byla těžba vápence a jeho přeprava do vápenek v Mladých Bukách či ve Svobodě nad Úpou, která se v mikroregionu vyskytovala po několik století. Jak výše řečeno, bylo v katastru Albeřic a Lysečín několik lomů. Obyvatelé Lysečín a Albeřic byli také povozníky, vozili vytěžené dřevo do továren v okolí, ať už se jednalo o pily, brusírny dřeva či papírny.⁸⁰

Další aspekt, který je při vyvozování závěrů ze statistiky nutný zohlednit, je samotný zdroj, ze kterého statistika vychází, a tím jsou sčítací operáty. Většina lidí vykonávala kvůli obživě ale i z důvodu přežití v drsných horských podmínkách činnosti či profesí několik. Vedlejší povolání jsou ve sčítacích operátech sice také uvedena, ale v podrobném rozsahu pouze v operátech z roku 1930. Záleželo také na tom, jaké povolání či činnost nadiktoval ten který obyvatel sčítacímu úředníkovi. Nehledě na to, že v roce 1930 mohl mít hospodář špatnou úrodu, tak se rozhodl docházet za prací např. do dolů, ale za rok tomu mohlo být jinak, děti třeba dorostly a nejednou mohlo být úrody dost pro všechny hladové krky. Nebo se naopak někdo rozhodl nastálo si vydělávat jako kvalifikovaný dělník například v papírně, ale

⁸⁰ Sčítání lidu v letech 1921, 1930 a 1939 a zejména Kronika obce Horní Albeřice, str. 190–194.

v důsledku hospodářské krize, propouštění nebo třeba zranění a stáří, musel práci opustit a pokoušel se obnovit své malé hospodářství, které se mu třeba sňatkem dítěte nebo koupí či dědictvím podařilo rozšířit. Časté bylo, že muži pracovali mimo domov a ženy i za pomoci starších dětí udržovaly hospodářství v chodu, což znamenalo často těžkou dřinu od rána do večera. Jen nanosit vodu hospodářským zvířatům byla práce pro několik silných lidí.⁸¹ Na toto rozdělení práce vzpomíná paní H. S. z Dolních Albeřic: „*Tatínek vozil kámen do vápenky do Svobody k Bischofovi vlastním koněm. Maminka vedla hospodářství, starala se o pole, krávy, koně. Denně napájela dobytek. Dvakrát týdně běhala až na hranici k lesu trhat speciální trávu pro krávy, aby měly dobré mléko. Pole jsme měli až nahoru ke hranici, oddělené mezemi.*“ Vzpomínky paní H. S. doplňují i vzpomínky Rudolfa Lamera z Dolních Lysečín, jehož otec pracoval nejdříve v žacléřských dolech, pak při těžbě vápence v Horních Albeřicích a nakonec pracoval u Eichmannů v továrně na bankovkový papír. Jeho matka vedla malé hospodářství a prodávala část produktů v Maršově a ve Svobodě.

K práci, kterou často zastávaly ženy, ať už se o hospodářství staraly samy nebo s manželem, popřípadě jiným rodinným příslušníkem, patřilo zajistit dříví, uvařit, vyprat, obstarat dobytek, pole a louku. Aby se rodina uživila jenom z hospodaření, musela produkty prodávat, popřípadě směňovat.

Další aspekt, který komplikuje statistická čísla, je ten, že u žen jsou většinou uvedené pouze činnosti typu výpomoc v zemědělství či v domácnosti, z čehož se ale o jejich faktické činnosti mnoho nedovíme, protože za těmito vágními pojmy se mohlo skrývat mnoho kvalifikované i nekvalifikované práce. Například vedení domácnosti v malém hospodářství nelze srovnávat s vedením domácnosti v městském domě. V Maršově IV už byla situace trochu jiná, i když obdobný příklad, na který vzpomíná maršovská rodačka Ilse Pavuková, mohl nastat i v případě některých bezzemků z Albeřic, či spíš z Lysečín.⁸² „...*Maminka chodila do přádelny, tehdy přádelna J. A. Kluge. Pracovala na mokráku. Upřádala nitě. Len přišel zpracovaný z Horňáku (Horní Staré Město) z tkalcovny do Temňáku (Temný Důl), tam se dělaly nitě a ty se posílaly do Buků (Mladé Buky, kde se dělala látka. Táta jezdil s koňma – jeden čas ve Svobodě.*“ V Maršově IV a I byly pro pracující zřízeny i mateřské školky: „...*Chodila jsem do školy, od malinka, nejdřív jesle, školka, škola a družina, ve škole jsem měla obědy, nejdřív byly jeptišky v jeslích a ve školce, pak škola, přišly dvě nové učitelky*

⁸¹ V případě, že dům nebyl součástí zavlažování, protože nebyli členy Vodního družstva, nebo protože projekt nebyl dotažen.

⁸² Horní Albeřice měly více zemědělský charakter než Dolní Albeřice a Lysečiny, viz výše.

z Německa, byly moc hodný, maminka dělala do půl šestý, otec chodil domu večír. Otec pracoval pro své rodiče.“

Děti z Albeřic a Lysečín školku s velkou pravděpodobností nevyužívaly, neboť alespoň jeden z jejich rodičů či příbuzných se staral doma o hospodářství. I v tom se lišil život na vesnici a v obci s městským charakterem, jakou byl Maršov IV. V Maršově bylo podle výše citované pamětnice i jiné genderové rozdělení práce než ve sledovaných horských obcích. „*Ženy chodily do továrny, chlapi pracovali doma na gruntu nebo v lese*“. Nicméně starost o domácnost, tzv. druhá směna jako vaření, praní atd., byla i zde doménou žen.

Zdaleka ne všichni albeřičtí a lysečínští byli vyučení, někteří nevychovali ani celou měšťanku, někteří se vyučili buď u příbuzných, nebo vykonávali jako víceméně nekvalifikovaná pracovní síla činnost, která se právě nabízela. Ale rozhodně to neplatí o všech, například obchodnická rodina pamětníka Ericha Stumpfa posílala své děti na odborné nástavby a do učení do podniků v okolních obcích.⁸³

Další komplikací jsou i názvy zemědělských profesí, které jsou uváděny ve sčítacích operátech. Jedná se zejména o tyto tři: **Bauer** (vyskytující se zejména ve sčítacích operátech z roku 1939, nicméně výraz *Landwirt* se v nich vyskytuje také), **Landwirt** a **Feldgärtner**. Tato slova měla rozdílný význam, který je ale dnes těžké rozklíčovat, protože výkladové i překladové slovníky zejména v případě slova *Feldgärtner* zarytě mlčí a výrazy *Bauer* a *Landwirt* zase vykládají stejně, jako sedlák nebo rolník. Musíme si uvědomit, že německé obyvatelstvo v československém pohraničí mělo své kořeny ve Slezsku a na středním Innu a hovořilo specifickým nářečím. Pro překlad a ujasnění významu je třeba pomoci si komparací z 17. až 19. století z českého vnitrozemí.⁸⁴ V souladu s výkladem, který ve své práci *Dějiny obce Těchlovice na Královéhradecku* předkládá Vlastimil Málek na straně 55–57, budeme překládat pojem *Bauer/Bäuerin* stejně jako novější výraz *Landwirt/Landwirtin* jako sedlák/selka. Pojem *Feldgärtner* budeme v češtině uvádět jako zahradník/zahradnice. Jednou se ve sčítacích operátech vyskytl i pojem *Häuslerin*, tento výraz má český ekvivalent ve slově domkářka. Řazení, ve kterém jsme pohovořili o českém překladu, není náhodné. Sedlák měl pozemky největší, zahradník menší a domkář měl jenom malou zahrádku.

Kromě výše zmíněné komparace je zajímavé podívat se i na analýzu pojmu *Bauer* a *Landwirt* odborníka z Collegia Karolina Norberta Vierbüchera, který se soustavně věnuje dějinám Němců v Čechách. Odborník z CC také považuje oba pojmy za totožné, s možným rozdílem, že *Landwirt* získal jakési vzdělání, popřípadě, že *Landwirt* měl nahradit slovo

⁸³ I pamětník R. L. z Dolních Lysečín navštěvoval odborné učení s praxí v Trutnově.

⁸⁴ Málek, V.: *Dějiny obce Těchlovice na Královéhradecku*, str. 55–57.

Bauer, spojené s možnými negativními konotacemi, např. nevzdělaností, zabeđeností. Důvodem, proč se v operátech vyskytují dvě různá, ale významem velmi podobná slova, může být i to, že slovo *Bauer* bylo do mikroregionu importováno až poté, co se československé pohraniční území stalo součástí Říšské župy Sudety. Možná toto slovo zapisující úředník zvolil jako pro něj obvyklejší synonymum pojmu *Landwirt*. Ve sčítacích operátech z roku 1921 a 1930 se totiž pojem *Bauer* nevyskytuje. *Landwirt*, popřípadě *Bauer* se objevuje v případě, že se jednalo o hlavní způsob obživy na vlastní půdě, kde byl člověk svým pánem.⁸⁵ Zemědělské produkty byly ve výsledku jeho vlastnictvím, buď je sám zpracovával, za úplatu nechal zpracovávat (obilí), popřípadě rovnou prodával (mléko). Někteří obyvatelé ale uvádějí povolání *Landwirt* s tím, že pracují u cizího nebo na cizím pozemku, který mají možná v nájmu, nebo pracují u příbuzných, s nimiž se o produkty nějakým způsobem dělí, nebo pracují na cizím statku, kde se majitelé věnují jiné profesi. V tomto smyslu lze slovo *Landwirt* chápat i jako rolník. Slovo *Bauer* by naopak setrvalo pouze ve významu sedlák, a to tak, jak byl výše popsán. V našem případě klasické definice výše uvedených pojmů úplně neobstojí.

Feldgärtner – zahradník byl člověk, který měl na rozdíl od sedláka nejenom méně půdy, ale obdělával ji ručně, resp. pomocí rýče, nikoliv hospodářských zvířat, neboť žádná nevlastnil, pouze si je eventuálně půjčoval od sousedů.⁸⁶

29. Horní Alberice, selské stavení čp. 52, foto Jan Faltejsek, 2009

⁸⁵ Vyžádaná analýza Norberta Vierbüchera z Collegia Carolina.

⁸⁶ Spatenkultur in: <http://de.wikipedia.com>

V Horních i Dolních Albeřicích bylo několik velkých sedláků (*Bauer* či *Landwirt*). Jejich hospodářství se skládala z domu (obytné části, hospodářské části, eventuálně stodol a výminků) a lánu půdy, který se táhnul od vodoteče až k lesu. Lánová obec již byla popsána v předchozích kapitolách, nicméně pro lepší představu je nutné zásadní věci zopakovat. U domu se rozkládala malá, někdy zeleninová zahrada, za zahradou směrem nahoru bylo pole, na kterém se pěstovaly brambory, oves, žito a pro kraj tak typický len.⁸⁷ Za polem byla pastvina pro hovězí dobytek. Díl lesa na konci byl také součástí původních lánů. Pozemky ve 30. letech byly různě veliké, jejich plocha se pohybovala mezi 2 až 18 hektary.⁸⁸ Lány, původně nedělitelné, se od konce 18. století rozpachtovávaly a rozprodávaly. Nicméně původní lány oddělené mezemi stále existovaly a jejich členění je patrné dodnes. Celý lán, jeho části byly výše popsány, měli ale pouze někteří bohatší sedláci. Pole se povětšinou nechalo plodit dva až tři roky a pak se proměnilo v louku, resp. seniště.⁸⁹ Pole byla obdělávána někdy pouze lidskou silou (v případě zahradníků), jindy s oslíkem,⁹⁰ krávou a zřídkakdy s koněm. Koně byli v tomto regionu tažná zvířata, pro orání se jich používalo výjimečně. Důležitým hospodářským nástrojem byly saně platoňáky, na kterých se svázelo seno. Někteří sedláci či hospodáři⁹¹ měli na svých pozemcích i zavlažovací systém.⁹²

Ober-Albendorf / Horní Albeřice					Bauern/Landwirte/Feldgärtner – sedláci/zahradníci		
Horní Albeřice 1930					Horní Albeřice 1939		
č.p.	1	Schmidt Josef	*1883	sedlák	Schmidt Josef	*1883	sedlák
č.p.	3	Hofmann Anton	*1874	sedlák	Hofmann Anton	*1874	sedlák
č.p.	4				Gleißner Berthold	*1876	sedlák
č.p.	4				Gleißner Marie	*1877	selka
č.p.	6	Widensky Josef	*1870	sedlák	Widensky Josef	*1870	sedlák
č.p.	6	Widensky Paula	*1870	selka	Widensky Paula	*1870	selka
č.p.	7	Resner Vinzenz	*1855	sedlák	Resner Vinzenz	*1894	sedlák
č.p.	7	Resner Anna	*1902	selka	Resner Anna	*1902	selka
č.p.	9	Dix Franz	*1886	sedlák	Dix Franz	*1886	sedlák
č.p.	9	Dix Albina	*1890	selka	Dix Albina	*1890	selka
č.p.	10	Jarsky Lidwina	*1878	zahradnice	Jarsky Rudolf	*1903	sedlák
č.p.	12	Pradler Josef	*1882	sedlák a hospodský	Reiss Franz	*1911	sedlák

⁸⁷ Tento stav potvrzuje i pamětník R. L. z Dolních Lysečín.

⁸⁸ Vzpomínky Ericha Stumpfá.

⁸⁹ Hajeman, M. a kol.: Zemědělství. In: Krkonoše.

⁹⁰ Na obhospodařování pomocí oslíka půjčeného od sousedů vzpomíná R. L.

⁹¹ Hospodářem je v této práci myšlen každý, kdo měl alespoň malé hospodářství – bez ohledu na to, zda-li ho hospodářství plně užívalo.

⁹² Viz vodní družstvo pro Albeřice a okolí II.

č.p.	12				Reiss Maria	*1917	selka
č.p.	12				Kudernatsch Anna	*1923	selka
č.p.	12				Plechatsch Filomene	*1867	selka
č.p.	13	Patzak Reinhold	*1912	sedlák	Patzak Filomena	*1892	selka/dělnice v Mladých Bukách
č.p.	13				Patzak Reinhold	*1912	sedlák/dělník v Mladých Bukách
č.p.	15	Lamer Philomena	*1872	selka			
č.p.	16	Janski Ignaz	*1905	sedlák	Janski Ignaz	*1905	sedlák
č.p.	16	Janski Anna	*1899	selka			
č.p.	17	Lamer Wendelin	*1888	sedlák	Lamer Wendelin	*1888	zahradník
č.p.	18	Lamer Josef	*1879	sedlák	Lamer Josef	*1879	zahradník
č.p.	19	Kneifel Franz	*1902	sedlák	Kneifel Franz	*1902	sedlák
č.p.	20	Zinecker Berthold	*1898	sedlák	Zinecker Berthold	*1898	zahradník
č.p.	22	Demuth Marie	*1880	selka	Demuth Franz	*1907	zahradník
č.p.	23	Hofmann Vincenz	*1876	sedlák	Hofmann Anna	*1876	selka
č.p.	24	Slavik Lidvina	*1882	selka	Slavik Lidvina	*1882	selka
č.p.	24	Slavik Franz	*1907	sedlák			
č.p.	24	Slavik Gottfried	*1914	sedlák			
č.p.	25	Braun Franz	*1893	sedlák	Braun Franz	*1893	sedlák
č.p.	26	Janski Josef	*1895	sedlák	Janski Josef	*1898	sedlák
č.p.	26				Janski Marta	*1897	selka
č.p.	27	Köhler Josef	*1861	sedlák	Köhler Franz	*1893	sedlák
č.p.	28	Kirchschlager Johann	*1879	selka	Kirchschlager Johann	*1879	selka
č.p.	29	Schubert Josef	*1896	sedlák	Schubert Josef	*1896	sedlák
č.p.	30	Hübner August?	*1864	sedlák			
č.p.	31	Mohorn	*1874	sedlák	Hofmann Franziska	*1883	selka
č.p.	32				Tamm Alois	*1883	sedlák
č.p.	33	Gleißner Bertha	*1884	selka	Gleißner Alois	*1905	sedlák
č.p.	33	Gleißner Alois	*1905	sedlák			
č.p.	33	Gleißner Franz	*1909	sedlák			
č.p.	34	Lamer Reinhold	*1884	sedlák	Lamer Reinhold	*1884	sedlák
č.p.	34	Lamer Anna	*1880	selka			
č.p.	35	Kneifel Franz	*1881	sedlák	Kneifel Franz	*1881	zahradník
č.p.	35	Kneifel Maria	*1891	selka			
č.p.	36	Tippelt Alois	*1893	sedlák	Tippelt Alois	*1893	sedlák
č.p.	37	Baudisch Franziska	*1887	selka	Baudisch Franziska	*1887	selka
č.p.	37	Baudisch Maria	*1908	selka			
č.p.	38	Zinecker Maria	*1869	selka	Thamm Josef	*1867	sedlák
č.p.	38	Zinecker Anna	*1889	selka			
č.p.	39	Kühnel Josef	*1872	sedlák	Kühnel Josef	*1872	sedlák
č.p.	39	Kühnel Josefa	*1875	selka			
č.p.	40	Sandner Franz	*1881	sedlák	Lamer Josef	*1909	sedlák
č.p.	40	Sandner Anna	*1881	selka			
č.p.	40	Sandner Franz	*1914	sedlák			
č.p.	43	Gleißner Berthold	*1876	sedlák			
č.p.	43	Gleißner Aloisia	*1908	selka			
č.p.	43	Gleißner Franz	*1910	sedlák			
č.p.	44	Kirsch Adolf	*1863	sedlák	Kirsch Hubert	*1893	sedlák
č.p.	45	Krause Franziska	*1892	selka			

č.p.	46	Krause Alois	*1914	sedlák	Dix Maria	*1888	selka
č.p.	46	Krause	*1915	sedlák			
č.p.	47	Dix Johann	*1851	sedlák	Kühnel Rudolf	*1882	sedlák
č.p.	47	Dix Maria	*1888	selka			
č.p.	47	Dix Anna	*1895	selka			
č.p.	47	Dix Josef	*1912	sedlák			
č.p.	49	Hofmann Johann	*1889	sedlák	Hofmann Johann	*1889	sedlák
č.p.	50	Lamer August	*1880	sedlák	Lamer August	*1880	sedlák
č.p.	50	Lamer Maria	*1890	selka			
č.p.	50	Lamer Hilda	*1922	selka			
č.p.	51	Lorenz Josef	*1872	sedlák	Lorenz Josef	*1877	sedlák
č.p.	51				Lorenz geb. Schwantner Josefa	*1881	selka
č.p.	52	Ruse Franz	*1887	sedlák	Ruse Franz	*1887	sedlák
č.p.	52				Ruse Susanna	*1894	selka
č.p.	55	Hofmann Franziska	*1883	selka	Kirchschlager Franz	*1890	zahradník
č.p.	58	Kühnel Alfred	*1900	sedlák	Kühnel Alfred	*1900	tesař a sedlák
č.p.	60	Lamer Josef	*1898	sedlák	Lahmer Josef	*1898	sedlák
č.p.	61	Hofmann Alois	*1903	sedlák	Hoffmann Alois	*1903	sedlák
č.p.	62	Schmidt Franz	*1855	sedlák	Ruse Rudolf	*1909	tesař a zahradník

Sčítání lidu z roku 1930 a 1939

Nieder-Albendorf / Dolní Albeřice							
Bauern/Landwirte/Feldgärtner – sedláci/zahradníci							
Dolní Albeřice 1930				Dolní Albeřice 1939			
č.p.	2	Reus Joseph	*1869	sedlák	Reiß Gustav	*1903	sedlák
č.p.	2	Reus Anna	*1870	selka			
č.p.	2	Reus Gustav	*1903	sedlák			
č.p.	2	Reus Marta	*1907	selka			
č.p.	2	Schenk Josef	*1905	sedlák			
č.p.	3	Rindschwentner Franz	*1884	sedlák	Rindschwentner Franz	*1884	sedlák
č.p.	5	Lamer Heinrich	*1894	sedlák	Lamer Heinrich	*1894	sedlák
č.p.	6				Flegel Paula	*1879	selka
č.p.	8	Häring Johann	*1896	sedlák	Häring Johann	*1896	sedlák
č.p.	8	Häring Maria	*1896	selka			
č.p.	8	Patzelt Maria	*1916	selka			
č.p.	9	Birke Alfred	*1890	sedlák	Scharf Johann	*1890	zahradník
č.p.	10				Steiner Wenzel	*1871	sedlák
č.p.	11	Hofmann Paula	*1891	selka	Hofmann Pauline	*1891	selka
č.p.	19	Scholz Maria	*1866	selka	Scholz Josef	*1901	sedlák, Trutnov
č.p.	22	Kneifel Heinrich	*1887	sedlák	Kneifel Heinrich ?	*1913	zahradník
č.p.	22	Kneifel Philomena	*1893	selka			
č.p.	22	Kneifel Heinrich ?	*1913	sedlák			
č.p.	23	Kneifel Anna	*1896	selka			
č.p.	24	Hofmann Maria	*1870	selka			
č.p.	25	Tamm Franz	*1873	sedlák			
č.p.	27	Polz Josef	*1891	sedlák			
č.p.	28	Polz Anna	*1895	selka			
č.p.	29	Lamer Gustav	*1891	selka			
č.p.	29	Lamer Anna	*1898	selka			
č.p.	29	Kirchschlager Karolina	*1866	selka			

č.p	31	Tippelt Josef	*1873	sedlák	Tippelt Josef	*1873	sedlák
č.p	31	Tippelt Josef	*1905	sedlák			
č.p	31	Tippelt Alfred	*1916	sedlák			
č.p	32	Lamer Josef	*1880	sedlák	Lamer Josef	*1880	sedlák
č.p	33	Lamer Josef	*1900	sedlák	Lamer Josef	*1900	sedlák
č.p	33	Lamer Anna	*1901	selka			
č.p	34				Bernkopf Emma	*1886	zahradník
č.p	36	Lamer Josef	*1902	sedlák	Lamer Josef	*1902	sedlák
č.p	36	Lamer Philomena	*1875	selka			
č.p	36	Zosel Gustav	*1915	sedlák			
č.p	37				Flegel Berthold	*1873	sedlák
č.p	38	Flegel Reinhold	*1895	sedlák	Flegel Reinhold	*1895	sedlák
č.p	38	Flegel Anna	*1896	selka			
č.p	38	Flegel Josef	*1892	sedlák			
č.p	39	Tamm Franz	*1866	sedlák	Tamm Alois	*1911	sedlák
č.p	42				Tamm Franz	*1901	sedlák
č.p	43	Lamer Josef	*1856	sedlák	Hofmann Josef	*1906	sedlák
č.p	43	Lamer Maria	*1883	selka			
č.p	43	Hofmann Josef	*1906	sedlák			
č.p	43	Hofmann Franz	*1912	sedlák			
č.p	43	Hofmann Maria	*1913	selka			
č.p	44	Hofmann Josef	*1896	sedlák	Hofmann Maria	*1887	selka
č.p	44	Hofmann Maria	*1887	selka			
č.p	44	Hofmann Rudolf	*1916	sedlák			
č.p	44	Wasse Anna	*1912	selka			
č.p	47	Bönsch Vinzenz	*1873	sedlák	Bönsch Vinzenz	*1873	zahradník
č.p	47	Bönsch Bertha	*1875	selka			
č.p	47	Bönsch Martha	*1907	selka			
č.p	48	Stumpf Berta	*1885	selka	Stumpf Josef	*1911	zahradník

Sčítání lidu z roku 1930 a 1939

Nieder-Kolbendorf / Dolní Lysečiny							
Bauern/Landwirte/Feldgärtner – sedláci/zahradníci							
Dolní Lysečiny 1930				Dolní Lysečiny 1939			
č.p	1	Kramer Stefan	*1886	sedlák	Kramer Stefan	*1886	sedlák
č.p	1	Kramer Ilsa /Elsa	*1912	selka	Kramer Anna	*1891	selka
č.p	1	Kramer Hilda	*1917	selka	Kramer Franz	*1921	sedlák
č.p	2	Pech Anton	*1874	sedlák	Pech Anton	*1874	sedlák
č.p	3				Köhler Johann	*1871	tesař a sedlák
č.p	4	Braun Hedwig	*1886	selka	Braun Willibald	*1912	? a sedlák
č.p	5	Kramer Wenzel	*1892	sedlák	Kramer Wenzel	*1892	? a sedlák
č.p	6	Schwager Johann	*1867	sedlák	Schwager Johann	*1867	sedlák v Žacléři
č.p	7				Missberger Josef	*1896	dělník, sedlák
č.p	9				Kühnel Josef	*1867	tesař, zahradník
č.p	10				Köhler Franz	*1903	sedlák
č.p	10	Köhler Franz	*1903	sedlák – zahradník	Köhler Rosa	*1908	selka
č.p	11	Lamer Franz	*1862	sedlák	Lamer Franz	*1862	sedlák
č.p	12	Mitlöhner Josef	*1884	sedlák	Mitlöhner Josef	*1884	sedlák
č.p	13				Köhler Ernst	*1905	hospodský, sedlák
č.p	13				Köhler Anna	*1911	selka
č.p	14	Schwantner Josef	*1892	sedlák	Schwantner Josef	*1892	sedlák

č.p	14			Schwantner Augusta	*1899	selka	
č.p.	16	Kneifel Franz	*1884	dělník, sedlák			
č.p	17			Wagner Martha	*1889/8	selka	
č.p	17			Wagner Johann	*1888	sedlák a chovatel dobytka	
č.p	17			Klose Wilhelm	*1902	sedlák	
č.p	18	Klose Wenzel	*1865	sedlák	Klose Maria	*1904	selka
č.p	18						
č.p.	19	Kamitz Oskar	*1897	dělník, sedlák			
č.p	20	Braun Heinrich	*1872	sedlák			
č.p	22	Sagasser Karoline	*1875	selka			
č.p	22	Tasler Johann	*1894	sedlák	Tasler Johann	*1897	sedlák
č.p	23	Mitlöhner Wenzel	*1893	sedlák	Mitlöhner Wenzel	*1893	sedlák
č.p	29			Brunecker Emma	*1888	selka	
č.p	29			Scholz Franz	*1899	sedlák	
č.p	31			Mitlöhner August	*1875	sedlák	
č.p	33			Skalsky Josef	*1889	sedlák	
č.p	34	Tamm Anna	*1866	selka			
č.p	40			Mil Marta	*1884	selka	
č.p	41			Mitlöhner Johann	*1887	sedlák	
č.p	42	Schwandtner Franz	*1884	sedlák	Schwandtner Josef	*1848	sedlák
č.p	42			Schwandtner Anna	*1888	selka	
č.p	42			Schwandtner Franz	*1922	sedlák	
č.p	43	Rindschwenter Franz	*1875	sedlák	Rindschwenter Franz	*1875	sedlák
č.p	43	Rindschwenter Alfons	*1909	sedlák			
č.p	43	Rindschwenter Emma	*1913	selka			
Cervené podbarvené - kovorolník				Sčítání lidu z roku 1930 a 1939			

Někteří hospodáři vlastnili i silné tažné koně, kteří kromě práce na polích vykonávané minimálně, se zapřahovali při těžbě či přepravě kamení z vápencových dolů, které se nacházely přímo v Horních Albeřicích, v blízkém Suchém Dole či ve vzdálenější Svobodě nad Úpou a Mladých Bukách, kde se i pájilo vápno. (Např. Josef Lamer z DA čp. 33). Kamení se v létě vozilo na povozech a v zimě na saních. Většinou jely dva vozy tažené párem koní za sebou, aby si v místech příkrého stoupání mohli navzájem pomoci, nejprve se zapřáhly dva páry do jednoho a pak do druhého vozu. Když se koně vraceli kolem poledne s prázdnými vozy ze Svobody či Mladých Buků zpět do Albeřic, děti se snažily v létě na vozy vyskočit a v zimě se zaháknout hůlkou a zpříjemnit si tak cestu domů.⁹³

Větší sedláci, resp. sedláci s většími pozemky, které je uživily, obhospodařovali své lány, tedy zahradu, pole, louku a les s celou rodinou, zřídka s pomocí najatých čeledínů a děveček. Menší hospodářství obstarávala žena sama (takhle to chodilo v případě Josefa a

⁹³ Vzpomínky Ericha Stumpfá.

Anny Lamer z DA čp. 33, ale i v případě Josefa a Marty Lamer z DL čp. 37)⁹⁴ a muži si přivydělávali ve fabrikách, při těžbě vápence nebo v dolech, popřípadě sezónními pracemi u jiných sedláků či doma nebo jako řemeslníci zaměstnaní u nějaké firmy. Za prací, ať už byla jakkoliv daleko, se chodilo nejvíc pěšky, jezdilo na kolech a v zimě na lyžích či saních.⁹⁵ Sedláci nosili některé své produkty na další zpracování – mléko do mlékárny, obilí do mlýna, dřevo k truhláři etc. Někteří prodávali obchodníkům s potravinami své produkty k dalšímu prodeji či úpravě, jiní je prodávali sami přímo koncovým zákazníkům: „*Jeden z Lysečín měl koně a každé čtvrtky přijel a přivez tvaroh, mléko, brambory a cibuli a všechno, co se mu doma urodilo, měl zvonek a jezdil po těch uličkách. Měl takovýho malýho koníka, asi aby toho moc nesnědl.*“ Vzpomíná na dětství v Maršově paní Ilse Pavuková.

V létě a na podzim chodily albeřické a lysečinské ženy s dětmi sbírat lesní plody – borůvky, maliny, brusinky⁹⁶ a samozřejmě houby (lišky, různé druhy hřibů etc.), kterých v okolních lesích roste mnoho. Na sběru hub se podíleli i muži a někteří je prodávali v Maršově, ve Svobodě a Trutnově na trzích. Prodej lesních plodů tak před zimou trochu přilepšil rodinnému rozpočtu.

Vodní družstvo II pro Albeřice a okolí

Ve třicátých letech se albeřičtí a lysečínští pouští do odvážného podniku, který pravděpodobně podle číslice v názvu navazuje na podnik starší. Jednalo se o projekt⁹⁷ odvodňovací, trativodový a zavlažovací. Tak velký projekt musel být schválen jak lesním úřadem Czernin-Morzinů v Maršově IV (neboť zasahoval do vodních toků patřících k jejich panství), tak okresním úřadem v Hradci Králové jako státní nadřízenou institucí.

Vodní družstvo odvodnilo v Dolních i Horních Albeřicích a Dolních Lysečínách soustavou trubkových drenáží luční i orné pozemky v celkové výměře okolo 19 ha. Závlažový systém měl plochu cca 11 ha a úpravna odpadů pouze půl hektaru. K závlaze se měla používat voda povrchová, pramenitá i drenážní.

Na financování se měl velkou částkou podílet i československý stát. Udržovat podnik mělo družstvo už na své vlastní náklady.⁹⁸

⁹⁴ Vzpomínky H. S.

⁹⁵ Shodně uvádějí všichni pamětníci. Nicméně lyže byly podle všeho méně zastoupené.

⁹⁶ Brusinky jsou dnes v albeřickém a lysečinském údolí vzácností. Rostly hlavně na mezích, mezi lány, ale meze se svou původní vegetací postupně mizí, a nebo jsou tvořeny již vzrostlými stromy.

⁹⁷ Projektová dokumentace byla vedena dvojjazyčně.

⁹⁸ Dokumentace k procesu schvalování projektu vodního družstva II pro Albeřice a okolí, SOKA T, OÚ T, Vodní družstvo Albeřice.

Zúčastnění na akci Vodního družstva II pro Albeřice a okolí	
č.p.	
	Ober-Albendorf/ Horní Albeřice
1	Josef Schmidt
3	Anton Hofmann
37	Franz Baudisch
	Nieder-Albendorf/ Dolní Albeřice
8	Johann Häring
8	Johann Häring
11	Pauline Hofmann
17	Vinzenz Tippelt
18	Johann Häring
19	Josef Schulz
22	Heinrich Kneifel
23	Wenzel Mitlöhner
28	August Lamer
32	Josef Lamer
33	Josef Lamer
34	Emma Bernkopf
36	Josef Lamer
38	Reinhold Flegel
48	Berta Stumpf
	Nieder-Kolbendorf/ Dolní Lysečiny
14	Josef Schwantner
42	Franz Schwantner
43	Franz Rindschwentner
SOKA T, OÚ T, Vodní družstvo Albeřice	

Kolik se toho do roku 1938 stihlo, není úplně jasné, každopádně na pozůstatky zavlažovacího systému naráželi i pováleční novousedlíci, kterým však voda přivedená do hospodářské části domu, kde napájela ustájený dobytek a koně, překážela v rekreování. Noví osídlenci hospodářská zvířata až na úplné výjimky v Dolních Lysečínách nechovali a hospodářské části domu postupně přestavovali na obytné místnosti. Noví osídlenci – rekreatanti využívali jen přepadných jezírek ke koupání.

Obživa a služby mimo mikroregion

Albeřičtí, které neživilo hospodářství ani živnost či řemeslo vykonávané doma, docházeli za prací do okolních obcí a měst. Nejčastěji do Maršova IV a I, Temného Dolu, Svobody nad Úpou a Mladých Buků. Nejbližší z vyjmenovaných míst, Maršov IV, byl spádovou obcí pro celý mikroregion. Temný Důl bezprostředně navazuje na Maršov IV ve směru na Velkou Úpu, Svoboda a Mladé Buky jsou při hlavní silnici v opačném směru na Trutnov.

Marktgemeinde Marschendorf IV – Trhová obec Maršov IV byla lidmi z albeřického a lysečinského údolí pravidelně navštěvována zejména kvůli kostelu a hřbitovu. Nicméně některé návštěvy měly i čistě materiální a pragmatický charakter. V Maršově IV sídlil okresní soud, svou stanicí tu mělo četnictvo a finanční stráž. Maršovská okresní nemocnice s porodnicí nebyla horskými hospodáři a řemeslníky před druhou světovou válkou asi příliš využívaná. V době, kterou sledujeme, se v takovýchto vesnicích ještě stále rodilo⁹⁹ a umíralo převážně doma, k porodům docházela do horských stavení maršovská porodní bába Anna Pfluger,¹⁰⁰ která odrodila většinu dětí narozených ve 30. a na počátku 40. let ve sledovaných obcích. V Maršově IV sídlil ale i praktický lékař a zubař, který byl čas od času do Albeřic a Lysečín volán,¹⁰¹ či k němu albeřičtí a lysečínští chodili do ordinace. Další důležitou institucí byla pošta s telefonní centrálou. Rozhodně však albeřičtí i lysečínští navštěvovali v Maršově školu. Děti z Albeřic pouze trojtřídní měšťanku, děti z Lysečín zde začínaly povinnou školní docházku i na škole obecné. Některé možná pokračovaly na odborné lesní škole a nebo na škole zemědělské. Hrabě Jaromír Czernin nechal v Maršově IV zřídit i mateřskou školku – pod patronátem řádových sester svaté Hedviky, kterou ale děti z údolí

⁹⁹ Pfarrmatrikel der Taufe und der Geburt, 1922–1943, 1944–1949, zmiňuje to i Erich Stumpf ve svých vzpomínkách.

¹⁰⁰ Pfarrmatrikel der Taufe und der Geburt, 1922–1943, 1944–1949

¹⁰¹ Vzpomínky Ericha Stumpfa.

nenavštěvovaly. Lidé z údolí, zejména živnostníci, zřejmě ukládali peníze do maršovské spořitelny, která sídlila v secesní budově, kde se dnes nachází obecní úřad. Co se týče živností a řemesel, bylo v Maršově IV opravdu všechno, jak vzpomíná pamětnice I. P. z Maršova IV: „*My měli kostel, měli kadeřnictví dvě, kovárny tři, my měli obchody všechny, na co si vzpomenete, my měli soud, my měli notáře, benzinovou pumpu. Maršov mimo fotografa měl všechno. My měli basu a pak ještě jednu basu, když se někdo vožral a dělal bordel, tak esenbák (ti byli až po válce) přišel a tam u národního výboru (tehdy obecní úřad) ho strčil do díry. Když si někdy vzpomenu těch pekařů, co tady bylo, obuvník, my měli zlatnictví, nemocnici a ještě dva doktory, ti dělali navíc mimo nemocnici. Koně tu kovali, protože ty sedláci měli koně. Čalouníka jsme měli, kominíky asi dva nebo tři.*“ Vzhledem k tomu, že dnes toho není v Horním Maršově ani polovina, je zajímavé pročíst si následující seznam:

Marchendorf IV/ Maršov IV – živnosti a řemesla k roku 1930
automobilový dopravce
dámská konfekce
drogerie
galanterie a krejčovství
hodinářství a klenotnictví
hokynářství
holičství a kadeřnictví
hospody
hotely
kavárna
kominictví
krejčovství
lékárna
obchod se sportovním zbožím
palírna
pekárna
řeznictví
sedlářství
ševcovství
trafika
truhlárna
zámečnictví
zelenina
zdroj: Adresář pro politický okres Trutnov z roku 1930

Erich Stumpf, jehož rodina měla mlékárnu, lisovnu oleje, líheň pstruhů a obchod potravinami, vzpomíná, co vše podle něj bylo možné a vzhledem k neexistenci toho či onoho v Albeřicích nutné zařídit v Maršově IV. Nákupy v lékárně, drogerii, galanterii, u obuvníka a řezníka a vedle toho občasně návštěvy praktického lékaře a zubaře.

Co se možností zaměstnání týče, nabízela se v Maršově IV možnost práce pro panské lesy, což obnášelo kácení dřeva a sáňkování. Asi největším provozem byla pila patřící majitelům panství Czernin-Morzinům, ve 30. letech konkrétně hraběti Jaromírovi. Na pile pracovalo několik lidí z Albeřic a Lysečín, převážně v dělnických profesích.

Sägewerk Czernin-Morzin, Marschendorf IV – Pila Czrenin-Morzinů, Maršov IV			
Horní Albeřice 1930			
č.p.	21	Köhler Rudolf	*1905 Sägewerk, Czernin Morzin, MIV
Horní Albeřice 1939			
č.p.	21	Köhler Rudolf	*1905 Sägewerk, Czernin Morzin, MIV
Dolní Albeřice 1930			
č.p.	20	Demuth Alfred	*1907 Sägewerk, Czernin - Morzin, MIV
Dolní Albeřice 1939			
č.p.	35	Peschel Wenzel	*1893 Sägewerk, Czernin-Morzin, MIV
Dolní Lysečiny 1930			
č.p.	18	Klose	*1913 Sägewerk, Czernin-Morzin, MIV
č.p.	20	Braun Engelbert	*1905 Sägewerk, Czernin-Morzin, MIV
č.p.	25	Sagasser Josef	*1910 Sägewerk, Czernin-Morzin, MIV
č.p.	7	Missberger Franz	*1870 Sägewerk, Czernin-Morzin, MIV
Dolní Lysečiny 1939			
č.p.	16	Kneifel Franz	*1884 Sägewerk, Czernin Morzin, MIV; LW
Sčítání lidu z roku 1930 a 1939			

Kromě panského lesa a pily byly v Maršově ještě dvě továrny. V Tammově pasírně pracovala podle dostupných pramenů v letech roce 1930 a 1939 jako pasířka Margareta Kirschschräger nejprve z Dolních Lysečín čp. 36 a pak z Horních Albeřic čp. 5. Druhým průmyslovým podnikem byla brusárna dřeva J. A. Fiebiger.¹⁰² I zde pracovali dva lidé, z Dolních Lysečín

¹⁰² Kolem roku 1930 ji vlastnila žena - Gisela Lissak ze Svobody.

Vinzenz Sagasser z čp. 25, otec pamětnice Gertrude Eitner, v brusírně pracoval jak v roce 1930, tak 1939. Z Dolních Albeřic v roce 1930 Wenzel Peschel z čp. 35.

I v tomto případě platí, že máme údaje pouze ze dvou let, resp. pouze ze sčítacích operátů. Kdo kde pracoval mezi rokem 1930 a 1939 a po roce 1939 se můžeme jen domnívat. Transportní listy sice obsahují kolonku povolání, ale informace v nich jsou velmi obecné – dělník, rolník atd.

Gemeinde Dunkeltal – Obec Temný Důl nabízela na rozdíl od Maršova IV méně živností, řemesel a služeb, ale na březích Úpy se nacházelo více průmyslových provozů, které hrály významnou roli v životě obyvatel našeho mikroregionu. První co do počtu zaměstnaných, velikostí i významem byla přádelna lnu J. A. Kluge (Flachsgarnspinnerei). Přádelnu nechal postavit hrabě Berthold z Aichelburgu, J. A. Kluge ji koupil ke konci 19. století. Lnu se jako jedné z mála rostlin výborně dařilo v drsném horském klimatu Krkonoš. První přádelny lnu vznikaly v regionu kolem poloviny 19. století.¹⁰³ Druhá vlna zakládání lnářských závodů přišla v době americké občanské války, kdy zásadně klesl export bavlny do Evropy. V té době byly už v provozu tři nejvýznamnější lnářské továrenské komplexy. Vedle zmíněného J. A. Klugeho se jednalo o závod Johanna Faltise a Johanna Ettricha. Faltisova továrna v Mladých Bukách se stala na přelomu 19. a 20. století největším lnářským závodem v Evropě. Továrna však nepřestála světovou hospodářskou krizí. Za války byl v prázdných výrobních halách internační tábor pro vězněné a na práci nasazené židovky a v letech 1946–1947 se proměnily v okresní sběrné středisko pro odsouvané/vyháněné německé obyvatelstvo. Klugeho přádelna lnu v Temném Dole byla součástí několikasupňové výroby. Len sem přicházel už základně upravený a ve zdejší továrně se sprádal do nití. Součástí tohoto procesu byla i práce v tzv. předpřádelně, kde pracovaly zejména ženy, a to v dost těžkých podmínkách. Dělnice pracující na tzv. *vorspinnu* stály celý den ve vodě. Nitě se posílaly k dalšímu zpracování do jiných poboček firmy J. A. Kluge. Finální výrobky – utkané plátno, za války dokonce i uniformy wehrmachtu, se vyráběly už jinde.

Jak zmíněno výše, mezi zatčenými a podezřelými z nacismu byl tehdejší ředitel Franz Kluge, v jehož továrně pracovali za války váleční zajatci.¹⁰⁴ Klugeho přádelna sehrála významnou roli po roce 1945, neboť svým nepostradatelným zaměstnancům a zaměstnankyním vydávala tzv. specialistické kartičky, které její majitele včetně rodinných příslušníků vyjímaly z odsunu. Ale to už předbíháme do budoucnosti. U Klugeho pracovalo

¹⁰³ Nejstarší přádelnu lnu v Českých zemích založil Johan Faltis kolem poloviny 19. století v Mladých Bukách. Smutný, Bohumír: Textilní průmysl. In: Krkonoše, str. 503–510.

¹⁰⁴ Smutný, B.: Textilní výroba. In: Krkonoše, 2007, str. 509–510.

několik mužů a žen z našeho mikroregionu, většina z nich strávila v továrně celý svůj produktivní život, což ve zdejších podmínkách znamená dobu od 15 do 55 let – tedy 40 let života.

Flachspinnerei J. A. Kluge, Dunkeltal – Přádlna Inu J. A. Kluge, Temný Důl			
Horní Albeřice 1930			
č.p	12	Pradler Augusta	*1910 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
Dolní Albeřice 1930			
č.p	16	Nittner Jakob	*1889 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	29	Schiller Heinrich	*1903 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	29	Schiller Berta	*1901 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	37	Flegel Berta	*1882 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
Dolní Albeřice 1939			
č.p	16	Nittner Jakob	*1889 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	16	Nittner Josef	*1920 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	20	Schober Wilhelmine	*1879 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	29	Schiller Berta	*1901 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	44	Hofmann Emma	*1920 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
Dolní Lysečiny 1930			
č.p	8	Rihacek Matias	*1879 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	19	Freiwald Anna	*1872 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	35	Tippelt Stefania	*1899 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
Dolní Lysečiny 1939			
č.p	8	Kneifel Marta	*1889 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
č.p	21	Tippelt Stefanie	*1899 Flachspinnerei, J.A.Kluge, DT
			Sčítání lidu z roku 1930 a 1939

Čtyřicet let pracovala u Klugeho, resp. v následnickém Textlenu i jedna z dodnes žijících původních obyvatelk Dolních Albeřic, dnes třiaosmdesátiletá Helena Nittnerová, kterou práce v přádelně zachránila před odsunem.

V počtu zaměstnanců se za Klugeho přádelnu řadí Dixova papírna a brusírna. Provozovnu vlastnili bratři Rudolf a Ernst Dixové. Patřila jim ale ještě továrna v Dolní Branné, ve které se často zdržovali. Podle vyprávění pamětnice Marthy Bönschové z Temného Dolu z výše uvedeného důvodu vládly v továrně sestry těchto bratří. V brusírně se

z dřevěného vlákna dělala dřevovina, z té pak celulóza a z ní v závěru balicí papír. V brusírně u Dixů pracovala v roce 1939 Anna Kühnel z HA čp.39.

V továrně u Dixů pracoval otec i děda pamětnice paní Bönschové. Děda vozil pro Dixovy dřevovinu a při přepravě vinou opilého spolupracovníka, který zvrhl vůz, zemřel. Její otec dělal u Dixů brusiče dřeva. Brusič seděl obkročmo u štěpů, na kladce bylo zavěšeno poleno, to se loupalo nožem (odpad) a dřeň se brousila. Z obroušené dřeně – dřevoviny – se vyráběl pevný balicí papír. Ve třicátých letech ho Dixovi propustili. Paní Bönschová k tomu dodává: *„Táta byl za první republiky pět let bez práce, Dixovi ho propustili, tam vládly dvě sestry, oni měli ještě jednu továrnu někde, papírnu, a tam byl ještě jeden z nich. A když byl odsun, tak táta byl u Dixů a ten Dix tam stál, sbalenej a koukal na roh toho baráku a táta mu říkal, no vidíte, pane Dix, kdybyste mě tenkrát nechal pracovat, vy byste měl ted' možná o jednu vkladní knížku míň, ale já bych měl rodinnej život, a ten Dix na to: no to víte ženský, ženský. No prostě nenechal to na sobě. Měli už o převratě ve čtyřicátým pátým 60 000 000 švýcarskejch franků. Byli odsunutý. Táta když s ním mluvil, tak kočí už měl naloženo, aby je odvez do lágru do Buků.“*

Dixova brusírna, stejně jako ostatní provozy v Temném dole a Maršově IV si vodním pohonem vyráběla proud, jeho nadbytek odprodávala sousedům. Domek, kde se narodila paní Bönschová, byl ale až do konce 40. let bez proudu, neboť Dixovi jim ho nechtěli za úplatu poskytnout. *„Tady bylo kolem pár domů, Dix to chtěl koupit, ale majitelé to neprodali, a tak Dix nenechal připojit proud. Tak jsme tu ještě v osmačtyřicátým byli při petrolejkách. Dix, továrník, tu měl moc a udával tón.“* (...) *„No jo voni ti Dixovi, ty sestry tady obdělávaly velkou zahradu, ještě jim jedna paní pomáhala, tam měli mistra a ženský jim do toho moc nezasahovaly, jo s tou elektřinou, no z trucu, že jim to neprodali, tak jim nedali proud, oni měli vodní turbínu, a ta vyráběla elektřinu. Tady těm barákům (pěti) okolo, včetně našeho.“* Později se u „Dixů“ začaly vyrábět i karton na krabice. Ty, ale už po válce, vyráběla i paní Martha Bönschová a svoji práci popisuje takto: *„Tam jsme dělali archy do kartonáží. To byly archy a když to mělo tu sílu potřebnou, tak to zazvonilo, já to od toho válce odřízla a složila a dala na stůl, pak to šlo do sušárny, pověsilo se to a pak se to překalandrovalo, aby to bylo rovný, pak se to vázalo do 25kilových balíků, dvakrát se to převázalo drátem a ty kartonáři si to pak vyzvedávali.“*

Posledním podnikem v Temném Dole byla **brusírna skla**. G. A. Steinbrecher. Ve 30. letech 20. století jí vlastnil dědic zakladatelů Felix. Původně byl podnik větší a už před polovinou 19. století byl provozován jabloneckými podnikateli. Při provozu stálo několik sklářských hutí. Sklárna dodávala polotovary pro jablonecké umělecké sklárny. V druhé

polovině 19. století produkovala temnodolská sklárna i vlastní hotové výrobky, kromě stovky brusičů zaměstnávala i několik rytců a malířů. Postupně sklárna fungovala na vodní a parní pohon. Což koneckonců platí i o přádelně lnu, kde se parní stroj dodnes zachoval. Od 60. let 19. století let patřila továrna bratřím Steinbrecherům. Sklárna byla velmi poničená během povodní v roce 1897 a obnovená byla už jen jedna pec, nicméně začala fungovat leptací a pozlacovací dílna. V první třetině 20. století vyráběla polotovary křišťálového skla, toaletní soupravy, vrstvená skla pro stínidla, nápojové sklo atd. Poslední pec byla vyhašena v roce 1930. Brusírna se jako jediné odvětví temnodolské sklárny udržela i přes hospodářskou krizi až do konce roku 1943.¹⁰⁵ I v této brusírně našlo pár lidí z Albeřic a Lysečín možnost obživy. Josef Kühn z Dolních Albeřic tam začal jako praktikant v roce 1930 a kolem roku 1939 už dělal účetního.

V **Marktgemeinde Marschendorf I – trhově obci Maršově I** se nacházely pouze dva průmyslové podniky – za to velmi významné papírny. Horské prameny poskytovaly velmi důležité zdroje pro výrobu papíru – čistou a prudkou vodu. Voda z okolních potoků se čistila přes pískové filtry a protékala mimo jiné i přes okrasný rezervoár na náměstí, kde jako důkaz čistoty plavaly zlaté rybičky.¹⁰⁶ Zpracovávaná surovina – dřevo rostlo všude okolo a starých hadrů se v kraji tak hustě osídleném také vždy našlo dost.

30. Maršov I, pohlednice, převzato z knihy Album starých pohlednic Krkonoš, autor neznámý, první polovina 20. století

¹⁰⁵ Lněničková, J.: Skláři a sklárny. In: Krkonoše, 2007, str. 461–472.

¹⁰⁶ Novotný, P.: O papírnách ztracených i těch nalezených. Okrasný rezervoár byl po válce zavezen a v místě tohoto „náměstí“ a centra Maršova I stojí od přestavby silnice v sedmdesátých 20. století letech paneláky.

Papírnu blíže směrem k Albeřicím, resp. Mašovu IV, vlastnila firma Eichmann a Co. Eichmann byl původně společníkem nejvýznamnější papírny v regionu – Labského dvora v Hostinném. Osamostatnil se a založil papírnu v Maršově I. Postupně se výroba u Eichmannů vyprofilovala a jejím hlavním produktem se stal bankovkový a fotografický papír, papír na poštovní známky a tisk akcií.

Druhý průmyslový podnik nacházející se za „Eichmannkou“, blíže směrem ke Svobodě, je architektonicky mnohem zajímavější objekt Pietteho továrny na cigaretový papír.

Prosper Piette¹⁰⁷ vlastnil továrnu od roku 1866 a vyráběl v ní jemné papíry, zejména papír cigaretový, dále papír biblový, karbonový, indigový a porculánový. Jemné papíry se u Piettů vyráběly ze starých hadrů. Hadrů se vařily a jemný papír vznikl z nevábné a šedavé vyvařené hadroviny.

Ve dvacátých letech zaměstnával Piette na 300 papírenských dělníků a dělnic,¹⁰⁸ mezi nimi bylo i několik mužů z Albeřic a Lysečín.¹⁰⁹

Papierfabriken Piette und Eichmann, Marschendorf I – Papírny Piette a Eichmann, Maršov I			
Dolní Albeřice 1939			
č.p.	44	Wasse Josef	*1910 Papierfabrik P. Piette, MI, Arbeiter
č.p.	25	Polz Alfred	*1902 Papierfabrik, MI, Arbeiter
Dolní Lysečiny 1930			
č.p.	19	Kamitz Oskar	*1897 Papierfabrik, MI, Maschinführer
Dolní Lysečiny 1939			
č.p.	9	Renner Rudolf	*1899 Papierfabrik, Eichmann, MI, Arbeiter
č.p.	19	Kamitz Oskar	*1897 Papierfabrik, MI, Arbeiter, LW
Sčítání lidu z roku 1930 a 1939			

Eichmanova a Pietteho továrna a Labský dvůr v Hostinném byly až do druhé světové války nejdůležitější papírny v republice.

Stadt Freiheit – město Svoboda nad Úpou bylo ponejvíce místem, kam jezdili mladí z Albeřic a Lysečín na vyučenou do menších provozoven, jako třeba zmíněný pamětník Rudolf Lamer nebo Erich Stumpf, který se v pražírně kávy vyučil obchodnímu řemeslu.

¹⁰⁷ Prosper Piette y Rivage byl potomek francouzských hugenotů. Jeho předci se kvůli víře usadili v Lucembursku.

¹⁰⁸ Prosper Piette založil při továrně v roce 1879 útulek pro děti zaměstnaných žen. Jednalo se o první mateřskou školku v monarchii. Klimeš, P.: Krajina Krkonoš v proměně století.

¹⁰⁹ Louda, J.: Výroba papíru. In: Krkonoše, 2007, str. 513–523.

Z průmyslových podniků byla ve Svobodě továrna na mýdlo, doplňková továrnička P. Pietta, umělecké zámečnictví atd.

V **Marktgemeinde Jungbuch – trhové obci Mladé Buky** se nacházela už zmiňovaná vápenka Johanna Bischofa, kde po omezení provozu v Horních Albeřicích pracovalo několik albeřických a lysečinských lamačů kamene. Někteří jezdili s koňmi a vytěžený vápenec vozili k dalšímu zpracování.

Kalkwerk Johann Bischof, Jungbuch/Freiheit – vápenka Johanna Bischofa, Mladé Buky/Svoboda nad Úpou			
Horní Albeřice 1930			
č.p	57	Gleißner Rudolf	*1890 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
č.p	57	Glaser Johann	*1906 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
č.p	47	Kühnel Rudolf	*1882 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
č.p	44	Kirsch Hubert	*1893 Kalkwerk, Johann Bischof, Jungbuch
č.p	56	Hofmann Rudolf	*1870 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit – der Zeit arbeitslos
č.p	63	Resner Franz	*1900 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
Horní Albeřice 1939			
č.p	18	Demuth Julius	*1909 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
Dolní Albeřice 1930			
č.p	33	Lamer Alois	*1902 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
č.p	33	Lamer Vinzenz	*1907 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
č.p	37	Flegel Berthold	*1873 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
č.p	39	Tamm Augustin	*1894 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
č.p	6	Flögel Joachim	*1875 Kalkwerk, Johann Bischof, Jungbuch
Dolní Albeřice 1939			
č.p	38	Flegel Bruno	*1922 Kalkbrennerei, Johann Bischof,
Dolní Lysečiny 1930			
č.p	36	Kneifel Karoline	*1853 Kalkwerk, Johann Bischof, Jungbuch
č.p	37	Lamer Josef	*1898 Kalkwerk, Johann Bischof, Jungbuch
Dolní Lysečiny 1939			
č.p	15	Resner Franz	*1900 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
č.p	43	Lamer Vinzenz	*1907 Kalkwerk, Johann Bischof, Freiheit
Sčítání lidu z roku 1930 a 1939			

Kromě provozu Johana Bischofa se v Bukách nacházela výše zmíněná Faltisova přádelna lnu, továrna vyrábějící dehtový papír a dehtovou střešní krytinu, továrna na zpracování juty, papírna, sušárna lnu atd.

Náboženský a kulturní život¹¹⁰

Návštěva mše patřila k neděli stejně automaticky jako orba, sklizeň a péče o dobytek ke všednímu dni. Do kostela v neděli chodili pravděpodobně úplně všichni.¹¹¹ Mší bylo v neděli hned několik, aby se všichni do kostela vešli a aby se vyhovělo hospodařícím. „... *Všechny Lysečiny, všichni chodili do Maršova. V neděli byly tři mše, v 7:00, v 9:00, v 10:30. Bylo vždycky plno, na každé mši. Dneska nás chodí 12, z toho 6 Češek. Ti, co měli hospodářství, chodili na 7:00, v 10:30 byla velká mše.*“ Takto vzpomíná na náboženský život před druhou světovou válkou paní Ilse Pavuková z Maršova IV. Stejně tak patřily k životu obce i křty, přijímání a biřmování. Po prvním přijímání byly děti a jejich rodiny zvány na maršovský zámek na koláč¹¹² a kávu.¹¹³ Velké celoregionální náboženské slávy a procesí se konaly ve dny, na které připadají dva z největších katolických svátků. Prvním bylo vzdávání holdu Božímu tělu, resp. Slavnosti Těla a Krve Páně, které se konají vždy ve čtvrtek mezi 21. 5. a 24. 6. Druhá velká společensko-náboženská slavnost pro sledovaný region připadá na den 15. srpna, kdy se slaví Nanebevstoupení Panny Marie. Slavení Božího Těla, celebrující procesí s monstrancí, zastavování se u oltářů adjustovaných pro tuto příležitost, si podle pamětnic¹¹⁴ užívaly hlavně dívky, které v roli bíle oblečených družiček rozhazovaly plátky květin – nejčastěji růží a pivoňek po maršovských ulicích. V souvislosti s náboženským svátkem Nanebevstoupení Panny Marie, kterému jsou zasvěceny oba maršovské kostely, se 15. srpna konala i věhlasná maršovská pouť, která dodnes patří ke každoročnímu kulturnímu vrcholu obce Horní Maršov. Ve svátek Nanebevstoupení Panny Marie se v Maršově sešli lidé z celého širokého okolí. Na náboženské svátky a jejich oslavy v Maršově IV vzpomíná paní Ilse Pavuková: „*Maršovská pouť, 15. srpna, ta se slavila. Všechny ty katolický svátky se slavily, Boží Tělo je vždy ve čtvrtek, všechno bylo zavřený a družičky s košíčkama sypaly kytky. O*

¹¹⁰ V následujících kapitolkách budeme vždy hovořit o celém mikroregionu, tedy o Horních a Dolních Albeřicích a Dolních Lysečínách.

¹¹¹ V tomto směru se vyjadřují pamětníci E. S., R. L., G. E., H. S. i I. P.

¹¹² Streuselkuchen – drobenkový koláč.

¹¹³ Takto na biřmování dětí z okolí vzpomíná E. S.

¹¹⁴ H. S., I. P. i M. B.

Velikonocích byla i pomlázka, chodily jenom děti, nevožraly se, nepolejvaly jako dneska, děti dostávaly čokoládu, ta už pak za války nebyla, ale i vejce. (...) když byla pouť, tak byly všude samý boudy, tam byly krámy, pouť byla lampenfest, v osm už se svítilo petrolejkami, jednou se tam měřil i tlak.“

Slavnosti se konaly i v celém regionu u příležitostí svěcení kostelů a různých posvícení, při takových místních slavnostech se lidé navštěvovali mezi sebou a hostili se v regionu tradičním makovým a drobenkovým koláčem.¹¹⁵

Streuselkuchen – drobenkový koláč

Makový základ: 250 gramů umletého máku se uvaří ve ¼ litru mléka. Přidá se 200 gramů cukru, rozinky, trochu skořice. Vytvořená hmota se rozloží na plech.

Drobenka: 500 gramů mouky, 250 gramů cukru, prášek do pečiva, 250 gramů másla se rozmíchá a hněte, dokud nevznikne těsto. Drobenka se nadrobí na makovou vrstvu. Čím silnější vrstva drobenky, tím lepší!

Dobrou chuť (doslova takto česky) přeje autorka receptu paní Gertrud Eitner.

Ve svátečních dnech se pila zrnková káva, ve dnech všedních pouze káva sladová a u sedláků mléko nebo pramenitá voda. O pašijovém týdnu, resp. mezi Zeleným čtvrtkem a Bílou sobotou, mlčely i v Albeřicích a Lysečínách zvony, které byly v každé obci umístěné alespoň na jednom domě¹¹⁶ a během roku byly každé ráno, poledne a večer.¹¹⁷ Během velikonočních svátků pobíhaly po vsích děti a řehtaly řehtačkami a chrastili chrastítky.¹¹⁸ Na Bílou sobotu skončilo mlčení zvonů výstřelem z malého děla,¹¹⁹ a tím začínaly Velikonoce, kdy se slavilo zejména Ježíšovo zmrtvýchvstání.

Zvony ohlašovaly i ve dnech všedních úmrtí albeřického či lysečinského obyvatele. Zemřelý ležel až do pohřbu doma vystavený na posteli či na márách. Mrtvého či mrtvou doprovázeli smuteční hosté pěšky na maršovský hřbitov u starého,

31. Horní Albeřice čp. 12 se zvonici, foto Jan Faltejsek, 2009

¹¹⁵ Vzpomínky E. S.

¹¹⁶ V Dolních Lysečínách to byl dům čp. 23, zvonici má dodnes, v Dolních Albeřicích měl zvon dům čp. 41, o nějž přišel poválečnou přestavbou a v Horních Albeřicích to byl dům čp. 12, zvonici má také dodnes. Zvony na horách plnily i světské účely, jedním z nich bylo vyzvánění v mlze.

¹¹⁷ Vzpomínky E. S.

¹¹⁸ tamtéž

¹¹⁹ tamtéž

renesančního kostela, kde se pohřbívá dodnes.

Oslavy se konaly i při jubileích spolků. Mezi nejslavnější patřily výroční veselky místních a zejména maršovských hasičů, kde se přes den střílelo a večer tančilo.¹²⁰ V regionu se samozřejmě slavilo i posvícení, na jeho oslavy v meziválečném období vzpomíná i paní Martha Bönschová z Temného Dolu: „...drželo se posvícení třikrát, na podzim v Temňáku tahle strana (směrem od Maršova IV levá), Stará Hora (od Maršova pravá) a skláři u silnice, a tenkrát v zimě, když ještě byly pořádný zimy, se jezdilo na sáňkách a u Jelínků na kopci se sedávalo, tam dávali šlehačku, tam měli svoje krávy.“

Na některé slavnosti nacvičovaly děti ve školách hudební či divadelní vystoupení. Napříč Albeřicemi a Lysečinami existovala i hudební kapela, která vyhrávala k tanci na místních veselkách.¹²¹

Albeřičtí a lysečínští navštěvovali i *Heimatfesty* ve slezské Opawě (Oppau). Kontakt se slezskými obcemi byl poměrně intenzivní, dalo by se říci, že díky malému pohraničnímu styku a stejné obcovací řeči na obou stranách zemské (státní) hranice byly hojné společensko-kulturní ale i obchodní kontakty¹²² na všechny světové strany obdobné. Malý pohraniční styk s Německou říší¹²³ platil pro příhraniční soudní okresy už v dobách Rakouska-Uherska, první Československá republika ho jako instituci udržela a v roce 1928 mírně upravila. Malý pohraniční styk se týkal osob, které mají bydliště (bydlí alespoň tři měsíce) v některé z obcí vyhlášených v úmluvě. Mezi obce, které měly právo vydávat pohraniční průkazy, patřil i celý soudní okres Maršov IV, tudíž i celý námi sledovaný mikroregion.¹²⁴ Kontrolní místa pro malý pohraniční styk se nacházely ve Velké Úpě, Malé Úpě, Horních Albeřicích, Žacléři, Königshanu, Petříkovicích a ve Chvalči.¹²⁵

Po roce 1938 přibýlo oslavování Dne matek, v Říši velmi oblíbeného. „*Po osmatřicátým... no když byla naše holka ještě malá, tak byli junáci, ale dnes... no a my měly*

¹²⁰ tamtéž

¹²¹ Pasáž o náboženském životě je sestavená pomocí vzpomínek I. P., H. S., G. E., J. L. a zejména E. S.

¹²² Hojný příhraniční styk dokládají všichni citovaní pamětníci, jeho odraz je patrný i ve sčítacích operátech.

¹²³ Vedle malého pohraničního styku existoval ještě styk výletní a úřední. Úřední list/Amtsblatt z 18. 5. 1928, str. 1.

¹²⁴ Kromě bydliště v daných obcích musel žadatel o pohraniční průkaz disponovat takovým státním občanstvím, kterému nebyla Německem ukládána vízová povinnost. Děti mladší 15 let v doprovodu rodičů nemusely mít vlastní průkaz. Průkazy, které se získávaly za poplatek 1 Kč, musely být opatřeny podobenkou a doložkou od místní četnické autority. Úřední list/Amtsblatt z 18. 5. 1928, str. 1–3.

¹²⁵ Překročit hranici bylo možné v každé roční době jinak. V lednu a prosinci od 7:00 do 18:00, v únoru, říjnu a listopadu od 6:00 do 18:00, v březnu, dubnu, srpnu a září od 5:00 do 20:00 a květnu, červnu a červenci od 4:00 do 22:00. Duchovní, zvěrolékaři a porodní báby měli výjimky a mohli překračovat hranici i mimo vyznačený přechod, toto místo měli uvedené v průkazce. Vyžadovala-li změnu blíže neurčená místní potřeba, i ta mohla být v průkazce zanesená a umožňovala přechod mimo vyznačená místa. Výjimku měli také hasiči, záchranáři, ti ani neměli být kontrolováni, samozřejmě pouze v případě, že jeli/běželi hasit požár nebo zachraňovat. Úřední list/Amtsblatt z 18. 5. 1928, str. 3–4.

tehdy taky takovej svaz a musely jsme poslouchat, já myslím, že to bylo povinný, aby se děti neloudaly, my se učili písničky k Vánocům, dneska to děti neuměj. Když se někde narodila holka, tak my jsme v květnu na Den matek udělaly věnce a tý rodině jsme tam dali věnec a zpívali jsme. To bylo hezký, jak na těch barácích byly ty věnce. To se slavilo až po roce 1938. Lidi k sobě měli blíž. Dneska děti kouřej a nic nedělaj. Málokterý dneska někam choděj. Musíte mít nějakýho vedoucího, kterej vás přitahuje.“ Takto vzpomíná na Bund der deutschen Mädel (BDM) paní Ilse Pavuková.

Politický život

V této pasáži musíme vycházet ze všeobecných faktů, trestních spisů a antifašistických seznamů a také z výpovědí pamětníků. Volební seznamy ani výsledky voleb v Albeřicích a Lysečínách se pravděpodobně nedochovaly.¹²⁶

Ještě než přejdeme ke konkrétním vzpomínkám, je třeba znovu zopakovat, že Albeřice i Lysečiny byly poměrně malé, do sebe uzavřené obce s malým kulturním přesahem nad rámec regionu a relativně nízkou vzdělaností, vynecháme-li odborné vzdělání, nabyté ve školní praxi nebo u příbuzných. Celý mikroregion byl z československého jihu i slezského severu obklopen německým živlem.¹²⁷ Obyvatelé měli kontakty bez ohledu na státní hranici, neboť ta nebyla hranicí jazykovou. Většina obyvatel tvrdě pracovala po celý rok a měla málo možností cestovat, ale podle vyprávění pamětníků i malý zájem a potřebu. Vzdělání mimo region a kontakt se světem „za Trutnovem“ měl tudíž málokdo. Praha byla vzdáleným městem a v životě pohraničních obcí nehrála žádnou roli.¹²⁸ Sedláci a zemědělci byli tradičně – bez ohledu na národnost – málokdy orientovaní socialisticky, tudíž v tomto kontextu protivelkoněmecky či protinacisticky. Socialistická orientace kvetla zejména v oblastech s těžkým průmyslem. V takových místech (zejména severočeské pohraničí) byla vysoká koncentrace průmyslového dělnictva organizovaného v odborářských či jiných socialistických spolicích. Obdobná situace byla ve východních Krkonoších pouze v Žaclěři a trochu

¹²⁶ Autorce práce se je nepodařilo najít ani v SOkA T, ani v NA. Vzhledem k tomu, že se podařilo najít zmíněné dokumenty pro jiné obce, dochází k závěru, že se dokumenty nedochovaly.

¹²⁷ V Maršově žila česká usedlá menšina, ale podle počtu dětí v české třídě v roce 1925 se jednalo o pár rodin. Samozřejmě do regionu přišlo několik českých úředníků, ale jak vzpomíná učitel Václav Lukáš v Kronice obce Horní Maršov, jednalo se často o svobodné, nebo muže či ženy bez rodin. Hrstka usedlých a pár nových neusedlých nemohlo výrazně ovlivnit výhradně německý ráz regionu.

¹²⁸ Viz vzpomínky E. S. a H. S., paní G. I. ve svých vzpomínkách píše, že Praha byla důležitá kvůli vysokým školám, ale na doplňující otázku, jestli znala někoho, kdo je navštívil, odpověděla ve smyslu, že v Praze studovali hraběcí synové.

v Mladých Bukách.¹²⁹ V okolí námi sledovaných obcí bylo také několik průmyslových podniků, ale velká část lidí v nich zaměstnaných byli kovorolníci, což je z politologického hlediska jiná sociální kategorie než dělník.

Je nutné vzít v potaz i celkové podmínky v celém československém pohraničí. Německy mluvící obyvatelstvo se po vzniku Československé republiky ocitá v nejistotě a část z nich se touží přimknout k Rakousku. Němci se stávají v Československé republice menšinou, přestože jich početně bylo více než Slováků a Rusínů. Pro celé československé pohraničí obydlené převážně německým etnikem je typická malá mezikulturní spolupráce. Neexistovala také propagace myšlenky společného státu v německém jazyce.¹³⁰ Nemluvě o hospodářské krizi, která s největší intenzitou zasáhla pohraniční průmyslové oblasti, kde se z velké části nacházel lehký průmysl závislý na exportu (textilní, papírenský i sklářský do tohoto vymezení spadá). Systém podpory v nezaměstnanosti byl ve velké míře vázán na členství v odborech. Československé pohraničí se z krize dostávalo mnohem déle než vnitrozemí. Ve druhé polovině 30. let byli německojazyční nezaměstnaní v ČR podporováni z Říše, ale v potravinových balíčcích byla jaksi „*nebenbei*“ přibalena i nacionalistická nenávisť.¹³¹

Dalším důležitým faktem bylo minimum rozhlasového vysílání v německém jazyce z centra republiky do pohraničí. Když už nějaké bylo, tak v příhraničních obcích šlo velmi špatně chytit a bývalo zaměřené spíše na intelektuálněji laděné posluchače, než byli ve sledovaném mikroregionu, a navíc vykrývalo malou část dne. V pohraničí bylo naopak mnohem snazší chytit německé (říšské) vysílání.¹³²

V Dolních Albeřicích, o Horních tyto informace chybí, byly od 30. let dva rozhlasové přijímače, rozhlasové zpravodajství se pravděpodobně přetřásalo v hospodách, z nichž dvě patřily pronacistickým aktivistům. Hospoda v HA čp. 41 patřila nejpozději od roku 1930 Franzi Taslerovi, hospodu v DA čp. 17 vedla nejpozději od roku 1939 Rosa Kühnel. Franz Tasler byl členem NSDAP¹³³ a dá se předpokládat, že před možností vstoupit do NSDAP byl i členem SdP. V seznamech nacistických funkcionářů¹³⁴ je u něj uvedeno, že vlastnil hospodu, ve které se konaly politické schůze. Jak to přesně bylo s Rosou Kühnel, není jasné, ale ocitla

¹²⁹ V Žacléři se nacházely hnědouhelné doly. Poměrně silné zázemí tam měla komunistická i sociálnědemokratická strana. V Mladých Bukách bylo rozložení politických sil také o něco barevnější, byl tam veliký lnářský závod firmy J. Faltis, který ale neustál hospodářskou krizi.

¹³⁰ Mikšíček, P.: Staré Sudety – ohlédnutí. In: Proměny sudetské krajiny.

¹³¹ Buchtová, B. a kol.: Nezaměstnanost.

¹³² Mikšíček, P.: Staré Sudety – ohlédnutí. In: Proměny sudetské krajiny.

¹³³ SokA T, ONV T, i.č.: 1962/135.

¹³⁴ tamtéž

se před okresním soudem v Jičíně, který přezkoumával její rodinné poměry.¹³⁵ To znamená, že přinejmenším jedna ze čtyř hospod v Albeřicích mohla sloužit i jako centrum německých nacionalistů. Situace v Lysečínách není jasná. Seznam nacistických funkcionářů pro Dolní Lysečiny v SOKA T není, což může znamenat, že v Dolních Lysečínách žádní funkcionáři a členové NSDAP¹³⁶ nebyli, nebo se seznam nedochoval. Hospoda byla a je na vesnicích hlavním prostorem pro politické diskuse.

Na druhou stranu byla v DA čp. 9 hospoda, která by se dala považovat za antifašistickou. Ta patřila Bertě Scharf, která byla po roce 1945 na antifašistických seznamech a dokonce svědčila proti několika albeřickým nacistům. Paní Scharf patřila hospoda nejpozději od roku 1939. Podle zmiňovaných poválečných evidencí bylo v Horních Albeřicích devět členů NSDAP nebo jiných nacistických formací a v Dolních Lysečínách deset, počítáme-li k nim na základě mlhavých údajů i Rosu Kühnel, tak jedenáct členů NSDAP či jiných formací. Počty antifašistů jsou obdobné, v Horních Albeřicích byla jedna antifašistka, v Dolních Albeřicích jich bylo devět a v Dolních Lysečínách šest. Při porovnávání počtů nacistů a antifašistů je třeba vzít v úvahu několik věcí. Zaprvé rozdíl v dokumentech: V seznamech nacistických funkcionářů byli lidé uváděni za svou osobu, bez rodinných příslušníků. Dá se předpokládat, že seznamy jsou úplné, neboť to bylo v zájmu tehdejší správy. Informace o počtech antifašistů pocházejí jak z transportních seznamů antifašistických odsunů, tak ze seznamů antifašistů – bývalých členů sociální demokracie či KSC, popřípadě ze seznamů lidí uznaných antifašistickou komisí. Tyto seznamy, resp. antifašistické odsuny, zahrnují ovšem celé rodiny, takže není zřejmý počet antifašistů v rodině či domácnosti. Do seznamů se mohl dostat někdo i neprávem, ale stejně tak v nich mohl chybět lidé, kteří na to podle definovaných parametrů měli nárok.

Dále je faktem, že k tomu, aby byl někdo označen za nacistu, stačil členský průkaz, popřípadě informace od sousedů, dotyčný se nemusel aktivně ničím provinit. Ke zjištění, zda byl dotyčný nebo dotyčná antifašista, bylo třeba mnohem více exaktních údajů –seznamy členů sociální demokracie a KSC, které se nemusely dochovat, popřípadě nemusely být k dispozici. V námi sledovaném regionu bylo také pravděpodobně velmi málo institucionálně politicky angažovaných lidí. K neexaktním zjišťovaným informacím patřilo chování v době

¹³⁵ Zápisy MNV MIV – 2.5.1949.

¹³⁶ Podle výnosu MV ze dne 11.1: 1946 číslo z/11 – 3060 a příkazu OSK Trutnov ze dne 29. 11. 1946 byly vyhotovovány seznamy válečných zločinců a nacistických funkcionářů. Seznamy tudíž nemusejí udávat řadové členy, v seznamech Dolních a Horních Albeřic se ale nacházejí i řadoví členové, z toho se dá usoudit, že seznamy zachytily všechny členy. Dalším argumentem mluvčím pro je, že v tak malé obci to o sobě lidé museli vědět, je fakt, že v souvislosti s proviněním místních nacistů byly vyslýchány místní antifašistky (trestní spisy SOKA T, ONV T – TNK, viz např. spisy Wendelin Brunecker, Franz Tamm etc.)

ohrožení republiky, které se ale muselo aktivně projevovat. Někteří antifašisté mohli být za války perzekvováni nebo pod nátlakem přinuceni ke změně politických názorů. Podmínky pro členství v NSDAP byly vynikající, podmínky pro odboj však nikoliv.

Je třeba se vrátit před rok 1945. Přestože v obcích žili lidé smýšlející protinacisticky, lze důvodně předpokládat, že většina obyvatel vítala připojení k Říši, což ale nemusí znamenat, že většina obyvatel byla ideologicky protonacistická nebo dokonce nacistická.

V Dolních Lysečínách byl kolem roku 1930 starostou (Gemeindevorsteher) sedlák Franz Schwandtner z DL čp. 42. Franz Schwandtner nebyl podle dostupných pramenů členem NSDAP ani jiného nacistického uskupení.¹³⁷

Starostou Horních Albeřic byl od roku 1932 Josef Lamer (*1898) z HA čp. 60. Starostou byl zvolen za *Bund der Landwirte* (BdL), který se 10. 4. 1938 sloučil s SdP. V trestním spise vedeném na Josefa Lamera souzený tvrdí, že byl jako člen SdP automaticky převeden do NSDAP.¹³⁸ Josef Lamer starostou až do konce války. Jeho politická pozice starosty však nebyla spojená s žádnou významnou funkcí v rámci NSDAP. Místním politickým vedoucím (*Ortsleiter*) pro Horní a Dolní Albeřice, Dolní a Horní Lysečiny a Suchý Důl byl Josef Lamer (*1902) z DA čp. 36. Podle svého tvrzení se hornoalbeřický Josef Lamer v krizovém období od jara do podzimu 1938 nehnul z Albeřic, kde měl jako starosta spoustu práce s ubytováváním československých vojáků a četníků. Tudíž se podle svého tvrzení nemohl zúčastnit vojenských školení v Říši. Hornoalbeřický Josef Lamer nebyl nakonec odsouzen, ale v roce 1946 odsunut/vyhnán v rámci tzv. řádného odsunu do Německa. Dolnoalbeřický Josef Lamer – *Ortsleiter* – byl odsouzen Mimořádným lidovým soudem v Jičíně na 20 let. Podrobněji o místních nacistech a antifašistech v kapitolách týkajících se poválečného dění.

Starostou Dolních Albeřic byl nejpozději od roku 1935 truhlář a sedlák Wendelin Brunecker (*1892) z DA čp. 30., který se později, resp. nejdříve v roce 1939 stal i členem NSDAP a po válce byl Mimořádným lidovým soudem v Jičíně odsouzen na 5 let těžkého žaláře. Stejně jako Josef Lamer, starosta Horních Albeřic, byl do funkce starosty zvolen za BdL.

Vzpomínky pamětníků nejsou v tomto bodě příliš vyčerpávající, přestože na to byli všichni dotazováni. Dodnes je to pro ně zřejmě citlivá a příliš politická otázka a také nelze

¹³⁷ Jeho úřad potvrzuje Adresář pro politický okres Trutnov. Jak již bylo zmíněno, seznamy NS funkcionářů pro obec Dolní Lysečiny nejsou k dispozici.

¹³⁸ NSDAP automaticky nepřijímala do svých řad členy a členky SdP. SdP byla po připojení odtrženého československého pohraničí k Říši zrušena. Ti, co chtěli do NSDAP vstoupit, museli o členství požádat, aby stranický aparát mohl každého prověřit. Zimmermann, V.: Sudetští Němci v nacistickém státě. Kapitola stranická základna.

pominout, že pamětníkům bylo v roce 1938 ve většině případů méně než osm let, někteří se narodili až za války.¹³⁹

Nejpodrobnější jsou v tomto směru vzpomínky Ericha Stumpfů. Jedním z důvodů je jeho věk, narodil se v roce 1925, také nemá problém přihlásit se k sympatiím vůči Sudetendeutsche Partei, nehledě na to, že je aktivní v sudetoněmeckém landsmanšaftu. Pan Stumpf vzpomíná, že hospody hrály v obcích důležitou roli, neboť zde se diskutovala politika, místní záležitosti i osobní problémy.¹⁴⁰ V obcích existoval Bauernverband (Zemědělský svaz) a SdP, která podle Stumpfů zvítězila kvůli diskriminaci Němců ze strany Čechů. Kromě SdP existovala ještě Christliche Partei (Křesťanská strana). Není jasné, o jaké době Erich Stumpf hovoří, ale pravděpodobně až o roce 1938.

Úplně jiné vzpomínky má pamětnice Martha Bönschová z Temného Dolu. Její otec byl za první Československé republiky člen KSČ. Z toho důvodu nesehnala podle paní M. B. její matka během hospodářské krize práci u Klugeho v temnodolské přádelně. *„Maminka chtěla za první republiky jít do Texlenu (tehdy J. A. Kluge, pozn. aut.), ale jen řekla jméno, tak jí řekli: „Paní, takovejch bych vám moh dát s sebou.“ (Myšleno takových žadatelů o práci, pozn. aut.) Prostě vadilo, že byl manžel komunista. Táta byl v té době bez práce, a tak máma prala pro cizí, ale tady nebyla elektrina.“*

Otec zmiňované pamětnice byl za války za své členství i perzekvován, resp. pravděpodobně se jeho členství stalo důvodem odvelení na frontu. *„Táta jak byl svobodnej, tak byl v KSČ a v jednačtyřicátým ho jeden spoludělník vyprovokoval, protože když byl táta bez práce, někdy za krize, tak prodával dělnický noviny, ty od strany, a ten spoludělník mu pak v jednačtyřicátým říkal, tak to vidíš, jak ty noviny lhaly, dyť jdeme kupředu. A táta mu na to řek: „To u mě není hrdinství udělat s někým mírovou smlouvu a pak mu vo půlnoci vpadnout do zad, to není hrdinství, to je u mě zbabělost“. No a on ho nahlásil na okrese a táta musel 13. 9. 1941 na vojnu, do války.“* Punc komunistické rodiny nezmizel ani poté, co byl otec na frontě. *„(...)sestru nechali propadnout z vlastivědy, protože měla černej puntík, že byl táta komunista. I spolužačky jí neřekly jinak než komunistka. Tak ji nechali propadnout.“* Nicméně na otázku, zda byly na Maršovsku sociálnědemokratické či komunistické spolky, odpověděla paní Bönschová záporně.

¹³⁹ H. S. je ročník 1940, R. L. 1930, E. S. 1925, G. E. 1935, I. P. 1930. Většina z nich si předmnichovské období nemůže pořádně pamatovat.

¹⁴⁰ Pamětnice H. S. vzpomíná, že její otec Josef Lamer z DA čp. 33 chodil do hospody ke Kühnům do DA čp. 17. Do hospod chodili podle pamětnice pouze muži.

Život v horské zemědělské obci pokračoval za války v zhruba stejných kolejích jako před ní, neboť válka ve své primární podobě do údolí zasáhla „pouze“ odchodem některých mužů na frontu a potravinovými lístky.

Dopravní prostředky

Perspektiva dnešních, převážně motorizovaných lidí je dost odlišná od perspektivy obyvatel mikroregionu před druhou světovou válkou. Několikahodinová pěší vzdálenost přes lesy, kopce a louky byla pro tehdejší obyvatele každodenní záležitostí. Vzhledem k tomu, že chodili pěšky do všech světových stran i mimo cesty a silnice, což se považovalo za běžné, vytvářely se vazby i na lokality a obce, které dnes považujeme za vzdálené a kam chodí na výlety pouze turisté a turistky. Dnes se vzdálenými obcemi, se kterými ale Albeřičtí a Lysečínští udržovali pravidelný styk, zdají Malá a Velká Úpa.¹⁴¹ Asi málokdo z dnešních místních obyvatel, tím jsou myšleni i lidé z Horní Maršova a Temného Dolu,¹⁴² by vyrazil na návštěvu známých či příbuzných pěšky.

Auta projížděla mikroregionem před válkou pravděpodobně velmi zřídka, ani finanční stráž nemusela být v té době ještě motorizovaná.¹⁴³ Je pravděpodobné, že první „invaze“ automobilů do údolí je spojená až s československou vojenskou mobilizací v roce 1938.¹⁴⁴

Ani autobus nahoru do Lysečin a Albeřic nezajížděl. Soukromou automobilovou dopravu zajišťovala v Maršově IV Julie Rinkisch a Adolf Sommer. „*Dopravní prostředky – jezdil autobus, vedle pošty byl barák a ten pán prodával pneumatiky a věci na auto a měl autobus, když se objednal, tak jezdil, státní nejezdil, teda státní jezdily, ale nijak často, ale děti jezdily autobusem z Pece a z Malý Úpy, teda do měšťanky, obecnou měli i tam. (...) „Taxikáři byli dva a lidi to používali, každý neměl auto, jeden Möldner a druhej Wimmer. Lidi, co potřebovali, tak vozili koňma, ale spíš měli voly.“* Vzpomínky na dětství paní Pavukové z Maršova.

Kromě výše zmíněných vlastních nohou sloužila jako dopravní prostředek v létě jízdní kola, která byla často osvětlena karbidovými světly. V zimě lidé využívali ve velké míře saně

¹⁴¹ Vyprávění pamětníků, zejména E. S., zároveň to ukazují z hlediska sňatečnosti i sčítací operáty z let 1921, 1930 a 1939.

¹⁴² Obyvatel Albeřic a Lysečin, ať s trvalým bydlištěm nebo bez něj, je oproti předválečnému stavu zlomek.

¹⁴³ Finanční stráž 1918–1948. In: <http://financ.wz.cz/>.

¹⁴⁴ Pravděpodobně ani tehdy se o žádné „invazi“ mluvit nedalo. Pohraničí bylo velké a do všech míst nebylo možné vyslat automobily. Opravdová invaze začala až v 80. letech 20. století.

nebo sánky, v menší míře i lyže.¹⁴⁵ Rodiny, které měly koně, je v zimě zapřahaly do saní a v létě do koňských potahů. Asfaltová silnice nahoru nevedla, cestu tvořila udusaná hlína, po válce sypaná hrubým šterkem. „*U Drahníků (DL čp. 1) byl skokanský můstek,¹⁴⁶ tady se docela lyžovalo – sport i dopravní prostředek. Žádnéj pluh, jenom někdy takovej dřevěnej, taženej koňma, tady silnice nebyla, jen hlína, jako na vesnici, akorát náměstí a hlavní silnice. Ta hlavní silnice šla přes náměstí,¹⁴⁷ ta okolo je dělaná od Poláků, od osmašedesátého. Jinak všude hlína.*“ Tak popisuje dopravní možnosti paní Pavuková z Maršova IV. Hlavní silnice v Maršově (z Trutnova do Velké Úpy a Pece) vedla přes dnešní Bertholdovo náměstí, teprve kolem roku 1968 byla již polskou firmou Budimex postavená nová hlavní asfaltová silnice, která „centrum“ Maršova objíždí.

Paní H. S. vzpomíná, že u nich v rodině lyže nebyly, zato měl její otec povoz a koně. Bohatší rodiny, jako například Lamerovi/Stumpfovi z DA čp. 41 a mlynáři Klugovi z DL čp. 26 měly ve 30. letech kočár, Klugovi i vlastního kočího. Erich Stumpf v tomto ohledu vzpomíná: „*My měli taky kočár a landauer,¹⁴⁸ v zimě saně – malé a velké, které byly krásně vybavené – kůží a sametem. Když potřeboval někdo z Albeřic poslat pro lékaře k nemocnému pacientovi, poslal můj otec malý kočár do Maršova, vyzvedl doktora a pak ho zase odvezl zpátky, ani doktor neměl auto, to by tam stejně nahoru v zimě nevyjelo.*“

Volný čas

Lidé, jejichž každodenní život se řídil zemědělským rokem, neměli příliš mnoho volného času. Svátečním dnem kromě křesťanských svátků byla pouze neděle. Každé nedělení ráno se šlo do kostela a po něm občas na návštěvu k příbuzným do hor (na Malou Úpu, Velkou Úpu a na Rýchory), do slezské nížiny (do Kunzendorfu – Niedamirówa), dolů směrem do vnitrozemí (Maršova, Temného Dolu, Svobody, Mladých Buků nebo Vlčic).

¹⁴⁵ Lyžování se ale rozšířilo až s českými obyvateli po roce 1945.

¹⁴⁶ To potvrzuje i paní H. S. z Dolních Albeřic. Na druhou stranu není úplně zřejmé, zda nebyl můstek postaven až po válce. Obě pamětnice tu zůstaly dodnes, takže je možné, že ač řadí můstek před válku, mohl vzniknout až válce. V Kronice obce Horní Maršov připisuje Václav Lukáš stavbu skokanského můstku až k roku 1949. Mohlo se ale jednat o obnovu.

¹⁴⁷ Původní neasfaltové silnice (asfaltovalo se až v 50. letech) byly v obcích dlážděné, píše ve své knize Krajina Krkonoš v proměně století Pavel Klimeš. Toto dláždění je zachováno v centru Maršova IV dodnes, dnes jím asfaltová silnice neprochází, ale tvoří jakési náměstí. Maršov jako tzv. dlouhá obec náměstí jako takové neměl. Nicméně zde byly od poloviny 19. století soustředěny všechny významné budovy jako okresní soud a městský úřad.

¹⁴⁸ Čtyřsedadlový a čtyřkolový kočár.

Někteří chodili i na menší pěší výlety na horské boudy v okolí. Na to vzpomíná i paní Gertrud Eitner z Dolních Lysečín. *„Putovali jsme jako děti na Rýchory a Rýchorskou boudu, do Malé Úpy a na Sněžku, do Obřího dolu a zpátky přes Pec.“* Výlety do hor podnikala i rodina Ericha Stumpfa, jejich výlety obsáhly skoro celé východní Krkonoše: *„Podnikali jsme výlety na Malou Úpu, na Pomezí Boudy, k Emmině prameni, na Sněžku, do Obřího a Modrého dolu, do Pece a Velké Úpy, na Černou horu a do Janských Lázní.“* Kromě toho měla rodina Ericha Stumpfa mnoho obchodních kontaktů a s tím spojených „návštěv“, ty se neomezovaly pouze na českou stranu hor, ale týkaly se i Slezska, zejména hornických oblastí. Rodina paní H. S. příliš volného času neměla, pořád bylo nutné se starat o hospodářství.

Turisté jezdili na Malou a Velkou Úpu, kde mnoho bud sloužilo jako osvěžovny či horské noclehárny nebo hotely. Horskou osvěžovnu s noclehárnou v Peci vlastnila teta pamětníka Rudolfa Lamera z Dolních Lysečín. Hostům kromě ubytování nabízela i typické krkonošské jídlo – smažené pstruhy. Nejbližší turisté se objevovali v Horních Lysečínách, roli horské boudy tu přebírala Kolbenkammbaude (Lysečinská bouda)¹⁴⁹ a Schubertbaude (Schubertova bouda, Šubrtka), obě se nacházejí v nejvyšších partiích obce Horní Lysečiny poblíž slezské (dříve německé, dnes polské) hranice. Mezi odtržením pohraničí a počátkem války jezdili do Horních Lysečín i turisté ze Slezska a Berlína.¹⁵⁰

Výjimkou mezi pamětníky je v tomto smyslu pamětnice z Maršova, paní Pavuková: *„V Maršově bylo všechno, jednou za rok se jezdilo do Trutnova, když někdo studoval, tak tam byl, ale lidi to neměli zapotřebí, všechno bylo. Já jako dítě jsem byla hubená, tak mě posílali ven, byla jsem v Orlických horách...“* Její výpověď se vztahuje i k tomu, že většina místních neměla potřebu vyjma důvodů praktických (práce a nákupy) a školních chodit či jezdit dále než do bezprostředního okolí.

„Hospody hrály důležitou roli pro výměnu novinek, zkušeností, seznamování, také se v nich tančilo a konaly svatby.“ Takto popisuje volný čas odehrávající se v místních hospodách paní Eitner z Dolních Lysečín. Spolkový a konfesijní ráz volného času jsme již popsali v příslušné kapitole.

Obecně k volnému času v rámci každodenního života říká paní Ilse Pavuková: *„Volnej čas, před válkou jsem chodila furt do školy, do družiny, zpívali jsme, divadlo se hrálo, do zámku tam přines zajíček hnízdečko, všichni spolu, dětství krásný, těch písniček a těch*

¹⁴⁹ Lysečinská bouda slouží i dnes jako ubytovací a restaurační zařízení. Menší Schubertbaude slouží už k rekreaci pouze majitelům.

¹⁵⁰ Vzpomínky Ericha Stumpfa.

básniček. Po práci jsme doma pletli a šili, všechno jsem si šila, i kabáty, to byla taková zábava. To jsem se naučila sama.“

České obyvatelstvo a český jazyk

Na to, že by Albeřicích či Lysečínách žili Češi (s výjimkou úředně umístěných členů finanční stráže v Horních Albeřicích čp. 48.) si žádný z pamětníků nevzpomíná. Přesto v Dolních Lysečínách ve 30. letech bydleli hned tři.¹⁵¹ Paní Anna Hofmann,¹⁵² rozená Jiroutová, služebná, žila v podnájmu v DL čp. 2. Paní Hofmann pocházela z Prahy a byla provdaná za Němce Gustava Hofmanna, papírenského dělníka, který rovněž pocházel z Prahy. Dalším Čechem byl pan Matias Řiháček¹⁵³ z DL čp. 8, přadlák pocházející z Moravy, ale už dlouhá léta usdlý v regionu. Nejdříve byl ženatý v Temném Dole a pak žil ve společné domácnosti s Martou Kneifel z Dolních Albeřic. Posledním Čechem byl poštovní úředník Karel Míl z DL čp. 28.¹⁵⁴ Karel Míl se přizemil do usdlé rodiny Brunneckerů. Všichni Češi mluvili pravděpodobně plyně německy, Anna Hofmann mohla být chápána jako „náplava“, tudíž s ní málokdo vešel v intenzivnější styk. Karel Míl zemřel již v roce 1937, tedy před zvrátovými událostmi roku 1938. V Albeřicích nebydleli ve sledované době žádní Češi ani Slováci s výjimkou mnohokrát zmíněných financů. V lexikonech vycházejících ze sčítání lidu jsou k roku 1921, ale i 1930 uvedeni v Horních Albeřicích dva cizozemci. Jednalo se pravděpodobně o říšské Němce ze Slezska. Usuzovat lze ale jen na základě jmen a blízkosti slezských hranic.

V roce 1938 nebyl z albeřického a lysečinského údolí nikdo vystěhován kromě členů finanční stráže odvelených do vnitrozemí. Maršov IV ale muselo několik tamních rodin

¹⁵¹ Statistický lexikon z roku 1930, vycházející z údajů ze sčítání lidu z téhož roku, zachycuje ale jen jednu osobu české či slovenské národnosti a jednu osobu národnosti cizí. Anna Hofmann v té době v Lysečínách nebyla.

¹⁵² Anna Hofmann se svým mužem Gustavem přišli do Dolních Lysečín nejdříve v roce 1931 a nejpozději v dubnu 1939, kdy v DL čp. 2 Anna Hofmann porodila svého staršího syna. Srovnej sčítání lidu z roku 1930 a Pffarmatrikel der Geburt und der Taufe. Sčítání z roku 1939, které proběhlo v květnu 1939, ji pochopitelně zachycuje také.

¹⁵³ Postava Matiasa Řiháčka je trochu záhadná, pamětník Anton Missberger ho považuje za potomka původního slovanského osídlení, nicméně ve sčítacím operátu z roku 1930 má uvedeno jako rodiště Moravu a pobyt ve Vídni. V Dolních Lysečínách žil nejpozději od roku 1930, viz sčítací operáty z let 1921, 1930 a 1939. Je možné, že se v roce 1930 přihlásil k cizí národnosti, neboť k české se přihlásila pouze jedna osoba. Manželka Karla Míla se po roce 1945 domáhala uznání smíšeného manželství na základě sňatku, to jí uznáno nebylo, ale nikoliv z důvodu pochybností o národnosti Karla Míla, ale protože manželství již netrvalo, manžel zemřel. Matias Řiháček má nicméně v roce 1950 ve sčítacím operátu uvedenou národnost českou.

¹⁵⁴ Karel Míl se přistěhoval do Dolních Lysečín před rokem 1930, zemřel ale již roku 1937. Sčítání lidu 1930 a 1939.

opustit, z velké části se jednalo o státní zaměstnance. Maršov nuceně opustil i český učitel Václav Lukáš, v Kronice obce Horní Maršov vzpomíná, že české ženy a děti utíkaly ze strachu k příbuzným do vnitrozemí už v létě roku 1938. Na vyhnání učitele Lukáše vzpomíná i paní Ilse Pavuková z Maršova: „*Češi byli vystěhovaní, moc jich tady nezůstalo, jen když byli ze smíšeného manželství. Lukášovi, to byli Češi, učil česky v 5. třídě, ti museli pryč.*“

Znalost češtiny v albeřickém a lysečinském údolí byla minimální, přestože se podle pamětnice paní Pavukové děti česky ve škole učily (v páté třídě).

V roce 1925 byla pro české děti (i pro německé, pokud měly zájem) zřízena v jedné učebně německé obecné školy v Maršově IV česká třída. Prvním učitelem byl Bohuslav Stehlík, školní rok byl zahájen až 4. 12. 1925. V prvním roce navštěvovalo českou školu 11 dětí, z toho 5 české národnosti a 6 národnosti německé, z nich ale česky neumělo téměř žádné, učitel Stehlík zase neuměl moc německy.¹⁵⁵ V roce 1930 bylo v české třídě jen sedm žáků a učil v ní Miloš Švitorka, jehož počínaje školním rokem 1934/1935 střídá již zmíněný učitel Václav Lukáš.¹⁵⁶

Česká třída v Maršově IV, počty dětí za působnosti učitele Václava Lukáše					
školní rok	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38	1938/39
počet dětí	13	10	16	12	5
Kronika obce Horní Maršov					

Pamětník Erich Stumpf na výuku češtiny v Maršově nevzpomíná, ale zmiňuje, že jeho otec se byl schopen domluvit rusky a česky. Paní Gertrud Eitner z DL čp. 25 v dopise píše, že z její rodiny neuměl česky nikdo. Stejně se vyjadřuje i paní H. S. z DA. Rudolf Lamer z DL čp. 37 se česky ve škole neučil, nebo to alespoň nezmiňuje, mluvit česky se ale naučil během praxe ve Svobodě, kdy byl jeho mistrem Čech. Na české obyvatele a výuku češtiny zato vzpomíná paní Pavuková z Maršova IV: „*...my jsme si s těma dětma českejma rozuměly, mluvíly jsme s nima německy (...)* Češi tu byli, i narodili se tu, chodili s náma i do školy, 5. třída byla česká. (...) *My jsme se v měšťance už museli učit česky, my měli asi 4 hodiny tejdně. My jsme*

¹⁵⁵ Zprostředkované vzpomínky pana Stehlíka v Kronice obce Horní Maršov.

¹⁵⁶ Václav Lukáš byl už v květnu 1938 při částečné mobilizaci odvolán k SOS, kde setrval do konce školního roku 1937/38, v té době ho zaskakoval učitel J. Hájek. Školní rok 1938/39 byl zahájen 3. 10. s pěti dětmi. Václav Lukáš byl ale v polovině září povolán opět k SOS. Po Mnichově byla česká škola zrušena. V roce 1945 se Václav Lukáš vrací a stává se ředitelem národní školy, měšťanka byla v poválečném Maršově IV zřízena až v roce 1949.

se ale moc neučili, nás učila česky Němka, ale my jsme se na to vykašlali a vždycky jsme říkali: naše hrnce budou mluvit německy.“

Vzdělání

Albeřické děti navštěvovaly trojtřídní pětiletou obecnou školu v Dolních Albeřicích čp. 1, lysečinské v Maršově IV. Děti z Lysečin i z Albeřic chodily do čtyřtřídní tříleté měšťanky v Maršově IV, která byla spádovou školou pro širší okolí. Většina dětí narozených v meziválečném období vychodila obecnou školu i měšťanku, někdo stihl i dvouletou odbornou školu, pakliže k tomu byl z rodiny motivován, popřípadě se nemusel/a zapojit jako výpomocná síla v hospodářství. Narození na konci 30. let a později měli volbu „jednodušší“, české poválečné školství jim bylo ve většině případů uzavřené.¹⁵⁷ Lidé narození před první světovou válkou mohli mít, stejně jako rodiče paní H. S. z DA čp. 33, jen školu obecnou. Podle sčítacích operátů z let 1921 a 1930 uměla většina obyvatel číst a psát. Školy, vyučení a poměrně atypické vzdělání rodiny Stumpfů z DA čp. 41 jsme zmínili již v obecné části o Albeřicích. Rodina Gertud Eitner z DL čp. 25, resp. její rodiče a sourozenci, měli vychozenou obecnou i měšťanku. Rudolf Lamer z DL čp. 37 po měšťance chodil ještě do učení k českému truhláři Richardu Pfeifferovi do Svobody čp. 150, paní Ilse Pavuková z Maršova začala v roce 1944 odbornou dvouletou hospodyňskou praxí, která se dělila na roční část praktickou a roční teoretickou. Praxi dělala v cizí rodině ve Svobodě, ale přerušil to konec války.

Na maršovskou obecnou školu, resp. na pana učitele Romana Krause vzpomíná Rudolf Lamer: „*Ten chodil se svými prvňáčky pěšky na Sněžku a vždy měl s sebou mléčnou kávu.*“

---

¹⁵⁷ Školy byly pro Němce uzavřeny až do roku 1948. Více v kapitolách o poválečném dění.

Rok 1938 ve světle vzpomínek

O roce 1938 bylo mnoho napsáno v předešlých kapitolách, kde jsme se na události dívali z širší perspektivy sekundárních pramenů s ohledem na náš mikroregion. Zde se budeme věnovat odtržení československého pohraničí a jeho připojení k říši z perspektivy vzpomínek místních obyvatel. Jako jediný z pamětníků vzpomíná na přítomnost československých vojáků a stavbu opevnění Rudolf Lamer z Dolních Lysečín čp. 37. Zmiňuje i vpochodování (*Einmarsch*) nacistů (jeho pojem), které bylo přijímáno bez odporu.

Erich Stumpf z Dolních Albeřic čp. 41 ze své pronacistické pozice vzpomíná na události těsně před a po uzavření Mnichovské dohody, kterou považuje za seriózní, neboť podle něj byla (na rozdíl od odsunu/vyhnání) schválená světovými velmocemi. *„Asi osm dní před einmaršem německých vojsk braly některé rodiny z bezpečnostních důvodů své děti za hranice ke známým do Kunzendorfu (Niedamirówa), což bylo tehdy říšské území. Po einmarši se vrátily a musely se hlásit, z bezpečnostních důvodů nemohly zůstat u známých a příbuzných. Děti byly odvezeny autobusem na jakýsi zámek, pak byly rozmístěny do prázdninových osad u Baltského moře, odkud se asi za pět týdnů vrátily. Einmarš německých vojsk proběhl v míru a bez zvláštních událostí.“* Na pobyty na severu říšského Německa vzpomíná i pamětnice Ilse Pavuková z Maršova: *„My jsme tady v osmatřicátém nebyly, ženy a děti byly vystěhovaný do Německa, my jsme byly u Osnabrücku. Jen teta zůstala v bytě. My jsme se vrátily a už tu byli Němci, Češi byly vystěhovaný, moc jich tady nezůstalo, jen když byli ze smíšeného manželství. Lukášovi, to byli Češi, on učil česky v 5. třídě, ty museli pryč.“*

Vzpomínky paní Gertrud Eitner nejsou podle všeho příliš autentické, spíše to vypadá na vyvozování pocitu na základě zpětného uvažování, což ale neznamená, že by byly nerelevantní: *„Byla jsem dítě, asi strach o budoucnost.“*

Válka ve světle vzpomínek

Každodennost

Podle Ericha Stumpfa *„... , šel život po anšlusu k třetí říši stejně jako předtím, jenom zásobování se zlepšilo, s prací to bylo lepší, se zásobováním jen do zavedení potravinových lístků. To vám asi nebude známo, že české obyvatelstvo dostávalo větší přiděly než Němci.“* Není jasné, kdy mělo české obyvatelstvo dostávat větší přiděly, možná naráží na

hospodářskou krizi, tu opravdu německé obyvatelstvo v pohraničí pocítilo více než obyvatelstvo ve vnitrozemí, které se navíc z krize dostalo dříve. Mezi „anšlusem“ a zavedením potravinových lístků uběhl maximálně rok, jak připomíná pamětnice paní Pavuková. *„Zatemňovalo se tmavozeleným papírem, to se uvázalo nahore a večír se to pustilo dolů. Jo, byly potravinový lístky, ale ty jsme měly už od devětatřicátýho, ale i dlouho po válce. No lístky, když to nemáte, tak se uskrovníte, tak máte, co máte.“*

(...)byla jsem v 39. a 40. roce dvakrát na severu na šest neděl u Baltskýho moře, u Štětína (...) za příbuznýma, jo párkrát jsem byla o prázdninách u Železný Rudy, tam jsem byla s tetou. (...) Moji rodiče nebyly zapojený v ničem, máma chodila do práce a neměla čas, z práce domů, pak prala, vařila, pračky nebyly, my jsme byli šest partají, voda byla na chodbě, my byli chudý.“ Paní Gertrud Eitner zmiňuje pouze to, že *„mnoho vícečlenných rodin získalo výhody.“* Otázka je, na jak dlouho, z téměř každé rodiny odešel někdo do války, podniky, které jen taktak přežily hospodářskou krizi, zavíraly provozy například sklárna v Maršově nebo parní mlékárna v DA čp. 41.

Zajatecké tábory, koncentrační tábory a totálně nasazení

Zajímavá je v tomto smyslu vzpomínka Ericha Stumpfa, která by dokazovala kontakt albeřických a lysečinských sedláků s Polkami, které byly v údolí pravděpodobně totálně nasazené. *„Nebylo nám známo, že se v okolí nacházely koncentrační tábory. Češi tu nebyli nasazení na práci. Byli tu ruští zajatci, kteří pracovali na maršovské pile, v Dolních Lysečínách byl opevněný barák se sprchami a toaletami, který v roce 1938 používali čeští vojáci, pak ho používaly polské dívky, které pracovaly u sedláků. Chodily časně ráno do práce, u sedláků dostaly oběd a za práci byly placené, v noci se vracely do baráku.“¹⁵⁸*

V žádném textu o pracovních či koncentračních táborech nebyl tento „barák“ zmíněn, není ale důvod tento fakt pamětníkovi nevěřit. Jak se s Polkami zacházelo, je věc jiná, asi dost záleželo na konkrétní rodině, u které pracovaly.

¹⁵⁸ Zmiňovaný barák (baráky) se s největší pravděpodobností nacházel v místě, kde dnes stojí DL čp. 24. V tomto místě byla ve třicátých letech postavena nouzová ubytovna pro dělníky a vojáky budující pohraniční opevnění. Tyto provizorní budovy, které ale původně číslo popisné neměly, a ve kterých byla po válce do 70. let podniková rekreace, vydržely až do konce let devadesátých. Číslo popisné 24 patřilo domu, kde až do 60. let 20. století bydlela paní Frenzel, Několik let poté, co se nechala v roce 1962 repatriovat za dcerou do Německa, při neopatrném topení vyhořel.

Wehrmacht

Skoro z každého domu, každé rodiny odešel nějaký muž do války, podle pamětníků nedobrovolně, čemuž není důvod nevěřit, výjimky do války nadšených mužů se mohly samozřejmě vyskytnout. Zjistit přesně z pramenů, kteří muži byli ve wehrmachtu, není možné. Lze to pouze odhadnout z konfrontace sčítacích operátů a transportních seznamů s přihlédnutím k datu narození. Nicméně ti, co byli na frontě, se mohli vrátit domů buď proto, že byli zranění, nebo se jim to s velkou dávkou štěstí podařilo na konci války. Víme ale, jaký byl osud mužských příbuzných v případě našich pamětníků.

Z rodiny pamětníka Rudofa Lamera nebyl na frontě nikdo, on i jeho bratr byli příliš mladí a „otec nemusel do války kvůli svému věku, až v posledních měsících do volksšturmu. Byl skeptický k tomu, co válka přinese, ale musel si dávat pozor, protože všichni muži, kteří se negativně projeví, se báli, že budou muset narukovat.“

Otec Gertrude Eitner narukovat musel. „Můj otec musel v roce 1941 narukovat, během války přijel na dovolenou a v roce 1945 se vrátil domů.“ Podle svědectví jeho dcery patřil k těm nemnoha, kteří se chtěli a stihli vrátit domů. Do Dolních Lysečín čp. 25 se vrátil v létě roku 1945. Manželka a příbuzní ho přemlouvali, ať se schová. Znali osud těch, co byli odvedeni do pracovních táborů a věznic, a to se ani nemuselo jednat o vojáky wehrmachtu. Nicméně otec se nejen neschoval, ale šel se dokonce ohlásit na úřady. Byl přidělen na práci do Piettovy papírny na cigaretový papír v Maršově I.

Matka paní Eitner nechtěla, aby se děti učily v české škole, tak je učila doma sama. I kdyby měla názor jiný, německé děti byly vyjmuty z povinné školní docházky. Domů z války se vrátil i otec pamětnice Marty Bönschové z Temného Dolu, která o tom zajímavě a obsáhle vyprávěla. V jiné pasáži jejích vzpomínek padlo, že otec narukoval v roce 1941 pravděpodobně na udání spoludělníka „A to už jsme byly tři děti, sestra je ročník 1930, já 1933 a bratr 1935. Henleinovci seděli doma a táta musel na vojnu. Otec od třech dětí. Vrátil se sem 2. října v pětadvacátém, ty poslední dva roky války byl v Hamburku, jezdil v sanitním vlaku, sanitkama vozil raněný k vlaku a pak je vlakem vezli do vnitrozemí do lazaretu. Ale předtím byl dva roky na frontě, tam ho to i zasypalo, že měl namále, ale dostal se z toho. Byl na východní frontě, v Rusku. Třicet jich míval na vagóně, měl je všechny na starosti, aby to přežili, léky, vodu, staral se o ně. Byl na dovolený, několikrát. Jednou v květnu 1943. Sestra byla mezi léty čtyřicet dva a čtyřicet pět u dědy a u babičky v Lamperticích. Jeli jsme s tátou do Chotěvic. No ale zpátky nám už do Svobody nejel vlak, tak jsme šli z Trutnova pěšky, ale sestra se dostala na Lubawku, to byla hlavní trať, ale my jsme šli pěšky až z Trutnova, mně

nebylo ani deset. Otec byl na dovolený asi třikrát. Nejdelsí trvala čtrnáct dní, to bylo v květnu 1943.

Taky jsme nevěděli, jestli se vrátí. Otec zažil konec války v Hamburku, a když v rádiu slyšel, co se tady děje, tak mu ostatní říkali, nejezdi domů, slyšíš, co se tam děje, zažádej si, ať rodina přijede za tebou. Ale on měl tady chalupu a taky říkal: „Žena držela při mně, když mně bylo ouvej, tak já teď musím držet s ní.“ On z toho Hamburku šel do Lipska, do českýho tábora a odtamtud ještě s jedním jel domů, ale že česky neuměl, tak ve vlaku radši mlčel.“

Otec paní Ilse Pavukové ve válce padl: „Táta narukoval ve čtyřicátým nebo jednačtyřicátým, byl povolanej, dobrovolně žádný nešel, vrátil se sem ve čtyřiačtyřicátým a ke konci války padl na východní frontě, o tom jsme se dozvěděli až po válce. Strejda dělal v Maršově, u Piettů v papírně, ten nešel do války, pak byl odsunutej a v roce 1957 zemřel v Německu, strejda byl dělník - odborník, tak ho nepovolali.“

Erich Stumpf, ročník 1925, tedy na dolní věkové hranici odváděných na frontu, se z války do rodného domu nevrátil. „V roce 1942 jsem byl povolán do reichsarbeitsdienstu a po půl roce a osmi dnech dovolené jsem byl povolán do wehrmachtu (to mu bylo zhruba 18 let), a to k těžkému dělostřelectvu do Slezska. Po proškolení a různých kursech jsem byl přidělen k ROB (Reserveoffiziersbewerber,) a čtyři měsíce jsem byl v Rusku na frontě. Poté jsem se vrátil do Francie, pak další vzdělání a pak jsem měl nastoupit na důstojnickou školu, ale z toho nebylo nic, protože ve čtyřiačtyřicátém se Američani vylodili v Normandii a my jsme byli ihned odvelení. V říjnu 1944 jsem padl do zajetí, kde jsem zažil hrozné věci, v říjnu 1946 jsem byl propuštěn do Bavorska.“

Padlí ve druhé světové válce z obce Nieder-Kolbendorf / Dolní Lysečiny						
č.p.	4	Braun Willibald	*1912	svobodník	7. 8. 1943	UA
č.p.	9	Renner Ernst	*1924	vojín	29. 9. 1943	na východní frontě
č.p.	12	Mitlöhner Franz	*1916	?	19. 10. 1941	na východní frontě
č.p.	12	Mitlöhner Alfred	*1913	poddůstojník	6. 10. 1943	na Dněpru
č.p.	16	Kneifel Alfred	*1912	poddůstojník	29. 11. 1942	RUS
č.p.	23	Mitlöhner Franz	*1922	svobodník	?	RUS
č.p.	25	Sagasser Alois	*1914	svobodník	7. 6. 1942	UA
č.p.	43	Lamer Vinzenz	*1907	svobodník	19. 1. 1942	RUS
Padlí ve druhé světové válce z obce Nieder-Albendorf / Dolní Albeřice						
č.p.	10	Steiner Josef	*1923	svobodník	6. 8. 1942	na východní frontě
č.p.	16	Nittner Alfred	*1916	desátník	18. 12. 1941	UA
č.p.	22	Kneifel Josef	*1919	svobodník	19. 11. 1941	RUS
č.p.	23	Kneifel Alois	*1923	horský myslivec	25. 1. 1943	PL
č.p.	27	Polz Franz	*1922	svobodník	6. 8. 1942	RUS
č.p.	30	Brunecker Lothar	*1925	jezdec	9. 2. 1944	na východní frontě
č.p.	31	Tippelt Alfred	*1916	desátník	2. 9. 1944	PL

č.p.	36	Zosel Gustav	*1915	?	10. 4.1942	
č.p.	39	Tamm Alois	*1911	?	10. 4.1944	na východní frontě
č.p.	48	Stumpf Josef	*1911	?	1. 9.1943	na východní frontě
Padlí ve druhé světové válce z obce Ober-Albendorf / Horní Albeřice						
č.p.	1	Schmidt Josef	*1920	poddůstojník	?	
č.p.	24	Slawik Theodor	*1922	svobodník	12. 2.1945 - 31. 3.1945	PL
č.p.	34	Lamer Josef	*1919	desátník	31. 7.1943	RUS
č.p.	37	Baudisch Franz	*1909	svobodník	21. 8. 1944	na východní frontě
č.p.	39	Kühnel Josef	*1910	svobodník	15. 4.1945	PL
č.p.	43	Gleißner Berthold	*1914	svobodník	22.7.1940	u Saarbrückenu, DE
č.p.	51	Lorenz Alfred	*1909	poddůstojník	4.11.1944	CZ východní fronta
č.p.	52	Ruse Ludwig	*1916	?	9. 9. 1941	na východní frontě
č.p.	58	Kneifel Alois	*1923	?	25.1.1943	zemřel v Polsku
č.p.	64	Pradler Josef	*1911	?	1. 1. 1942	pohřešovaný v Rusku
Zpracováno podle www.riesengebirgler.de, resp. z www.marschendorfer.de. Peter Schulz, autor těchto stránek čerpal z databanky Deutsche Kriegsgräberfürsorge - www.volksbund.de, z vypracování maršovské fary, z knihy Kindl, S.: Oběti druhé světové války okresu Trutnov, vydané k 50. výročí konce války, Trutnov 1995. Posledním zdrojem pana Schulze byly dopisy z fronty – Feldpostbriefe des Riesengebirgskreises Trautenau, díl 8, červen 1944, 1. ročník.						

Uprchlíci a evakuovaní

Sledovaný mikroregion, jak už mnohokrát padlo, se nacházel bezprostředně na hranici se Slezskem. Stal se tedy, jako skoro celé pohraničí, cílem prchajících před frontou a evakuovaných. Konkrétní zmínky o uprchlících v Lysečínách a Albeřicích se ve vzpomínkách pamětníků nevyskytují. Erich Stumpf vzpomíná na návštěvníky z Berlína a ze Slezska, kteří ještě před válkou a na počátku války přijížděli jako turisté do Krkonoš, v této souvislosti zmiňuje i Kolbenkammbaude a Schubertbaude v Horních Lysečínách. Vzpomíná i na evakuované a uprchlíky. „*Ano, přicházeli lidé z Říše, kteří byli evakuováni, později přišli uprchlíci, kteří utíkali před Rusy.*“

Pamětnice Ilse Pavuková zažila, že v Maršově byly ubytované slezské děti: „*Ale byly tady děti ze Slezska, to bylo už dřív, to už pamatuju. Když jsem ještě chodila do školy, děti bydlely v rodinách a bylo jich docela dost.*“

4. kapitola

Odsun/vyhnání původních obyvatel z Horních Alberic, Dolních Alberic a Dolních Lysečín v letech 1945 až 1948

Připustíme-li, že válka zasáhla do života albeřických a lysečinských obyvatel výrazně pouze tím, že muži byli na frontě, dojdeme k závěru, že události bezprostředně navazující na konec války, odsun/vyhnání a s tím spojené internační tábory a sběrná střediska vtrhly do horského údolí nečekaně jako povodeň. Pamětník a maršovský rodák Anton Missberger v jednom z rozhovorů zmínil tři katastrofy, které podle něj zásadním způsobem ovlivnily život německých obyvatel v Krkonoších ve 20. století: Ničivá povodeň v roce 1897, I. světová válka a odsun/vyhnání. Povodeň smetla některé domy, poničila louky a zničila úrodu. První světová válka zanechala spousty mrtvých a stala se předpokladem vzniku Československé republiky, která proměnila výsady, jimž se německé obyvatelstvo těšilo za Rakouska-Uherska v opak. Odsun/vyhnání byl v rámci této perspektivy do extrému vyhocenou kombinací předešlých katastrof. Lidé ve většině případů nepřišli jen o obydlí, sklizeň, půdu a výsady, které jim pochybným způsobem jako občanům druhé kategorie poskytovala třetí říše, ale v první řadě o domov. Spekulace o tom, zda byl nebo nebyl odsun/vyhnání adekvátní reakcí na zábor pohraničí a druhou světovou válku se všemi jejími strašlivými důsledky, nechme stranou.

Podívejme se na dopad odsunu/vyhnání na konkrétní lidi a konkrétní místo. Ještě předtím nechme zaznít názor pana Missbergera, který shrnuje dějiny východních Krkonoš v kostce:

„Tahle ta část byla osídlovaná, protože Kutná Hora potřebovala dřevo, tak byli pozvaní dřevorubci z jižních Tyrol, ale pak taky Lužičtí Srbové, ti tady zakládali sklárny. Proto já budu vždycky tvrdit, že tato oblast nebyla národnostně nikdy vyloženě německá, nebo česká. Ti Lužičtí Srbové jsou Slovani, takže tady byla německá i česká jména. A nikomu to nevadilo. Tam, jak bydlí hajnej Robátko, jo Vávra, tak tam nad ním bydleli Reháčkovi, to byli původní lidi, ti nepřišli se vznikem první republiky, Kubát, Chuchut, těch jmen tady je hodně. Tady ta oblast byla vždycky smíchaná, to národností cítění přišlo až za první republiky, to bylo

poprvé, pak s Hitlerem a nakonec s komunistama. A teď se to zase dává dohromady. Ale nacionalismus první vyvolával Napoleon (...) To údolí žilo dlouhý léta úplně stejně. (Myšleno od Svobody nad Úpou až k hranici) Tady byli hlavně dřevaři a pak kovorolníci, měli doma malý hospodářství, ale papírny a textilny jim zabezpečovaly další příjem. Život tady prostě nebyl jednoduše, uskupení lidí první republika trochu změnila, zejména samosprávu, byli tady čeští úředníci na poště, financové, úředníci, starosta, najednou byli český i učitelé. Ta německé menšina, nebo říkejme tomu část, byla najednou odsunutá jaksi trošku stranou. No a lidi to buď akceptovali, anebo s tím měli potíže. Když to vztáhnu na naši rodinu, tak my jsme s tím potíže asi neměli. Protože otec byl sociální demokrat a bylo mu to v podstatě jedno, ale fakt je, že ten mnohonárodnostní stát, kterej dřív existoval, ten to nerozlišoval, bylo to asi jako dneska Evropa, kdo byl nejlepší, tak ten to dělal. Evropa je dneska toho vlastně obdoba, že jo. Tak lidi se živili vlastně v lese, zpracováváním dřeva na celulózu, textilny, to už se vlastně tomu polnímu hospodářství blíží, tady se všude pěstoval len. Na všech polích tady na těch stránkách. To, co příroda poskytovala, se tady zpracovávalo a šlo dolů, dneska je to naopak. Tohle se nezměnilo ani za války, za války se změnila jediná věc, to přišlo s Hitlerem, tak jak se to osídlilo za první republiky českým obyvatelstvem, tak ti pak odešli do vnitrozemí, teda někteří. Všichni ne, ale většina, ale způsob hospodaření se nezměnil. Byli tu ale váleční zajatci, přicházeli sem i do hor lidem pomoci, tady nahoře se to pořád jmenuje lágry, zajatci posbíraný na všech frontách tady byli a lidi si je půjčovali na práci, tak to fungovalo vždycky a svým způsobem pořád funguje. Rusové tady asi taky byli, ale hodně Francouzi a Angličani.“

Politický rámec odsunu/vyhnání

Pro účely této práce si vystačíme s fakty týkajícími se odsunu/vyhnání.¹

Idea nekompromisního řešení německé otázky se v zahraničním i domácím odboji prosazuje od roku 1941. Až do roku 1943 není jasná přesná podoba. Exilová vláda v čele s Edvardem Benešem zvažuje několik alternativ: odsunutí provinilých, hraniční úprava, odsunutí co největšího počtu, samospráva, rozmístění Němců do čsl. vnitrozemí. Od roku

---

¹ K tematice odsunu vyšly v českém jazyce dvě stěžejní díla, která rozhodně stojí za zmínku. První je od českého autora, který v několika knihách popsal odsun z celorepublikové perspektivy. K samotnému odsunu se vztahuje první z nich: Staněk, T.: Odsun Němců z Československa 1945–1947, Academia/Naše vojsko, Praha 1991. Druhá kniha je z pera německého autora, který se soustavně věnuje Němcům ve východní Evropě: Brandes, D.: Cesta k vyhnání 1938–1945. Plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a z Polska, Prostor, Praha 2002.

1943 začíná převládat představa o vysídlení co největšího počtů Němců. Klíčový byl souhlas s touto ideou ze strany velké trojky. Mezníkem byl zejména souhlas SSSR. Postupně z československé strany odumírá dialog mezi československou exilovou vládou a německou antifašistickou emigrací kolem prvorepublikového aktivistického politika Wenzela Jaksche. (Nebyla umožněna komunikace s domácím odbojem, nadstranický výbor Democratic Sudeten Comitte byl v politické izolaci a postupně zanikl.) Československá vláda jednala pouze se sudetoněmeckým výborem pročeskoslovenské levice, který s odsunem a s principem kolektivní viny souhlasil. Výsledkem byla koncepce, která se po skončení války aplikovala: Odsunout co největší počet Němců, zůstanou pouze ti, kterým bude prokázán aktivní odpor proti nacismu. Československá vláda určí, komu zůstane čsl. občanství, odsunutí mají být odškodněni z reparací uvalených na Německo, Německo ponese odpovědnost za vysídlení, Československo se stane národním státem. Nicméně koncepce totálního odsunu se prosazuje až na konci války. V polovině roku 1944 se začíná prosazovat princip kolektivní viny. Dalším mezníkem je memorandum československé vlády o transferu (ve hře už je jen vysídlení) z listopadu 1944. V Košickém vládním programu se také tematizuje řešení německé otázky – odsunutí říšských Němců a provinilých, přísná definice antifašismu.

Válka skončila a důraz na diferenciaci mizí. Ze všech politických stran a zejména z úst Edvarda Beneše zaznívají projevy (místy plné nacionalistického patosu) o nekompromisním řešení německé otázky.

Pohraničí vojensky zajišťuje 1. československý armádní sbor a revoluční gardy zakládané partyzány z popudu Ústřední rady odborů, později podřízené ministroví vnitra. Ke dni 30. 6. 1945 vzniká Sbor národní bezpečnosti. Bezprostředně při hranicích působí i finanční stráž.

V květnu až červnu 1945 se v pohraničí odehrává tzv. divoký odsun, který nepodléhá žádné mezinárodní kontrole a při kterém dochází k mnoha excesům.² V té době část Němců zůstává ve svých domovech, část je internovaná, část vězněná a část už odsunutá. V pohraničí působí i československá rozvědka Obranného zpravodajství – OBZ. Němci jsou nasazováni na práci, provádění se velmi liší.

Počínaje 9. srpnem 1945 mají být z internace propuštěny všechny děti pod 14 let. Podmínky se začínají zlepšovat. Humanitární a solidární akce s Němci jsou tiskem pranýřovány. Dochází ke zmatkům v rámci pravomocí. Němci mají často na sbalení jen několik desítek minut, pěšky nebo povozy jsou dopravováni k vlakům. Zavazadlo, které si

² Více viz Staněk, T.: Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování. USD AV ČR, Praha 2005.

mohou vzít s sebou, se pohybuje v rozpětí mezi 30 a 60 kg podle místních podmínek. Většina divokých transportů směřuje do východní zóny. V rámci divoké fáze byla odsunuto/vyhnáno kolem 450 000 lidí. (Staněk 1991).

Němci jsou vyloučení z veřejných služeb, omezují se sňatky, sociální dávky, děti jsou vyloučeny ze škol, je omezovaná činnost evangelické církve a římsko-katolické. Němci jsou označeni bílou páskou s nápisem „N“ – Němec. (Někteří mají bílorudou pásku, či pouze rudou, což znamená, že její nositelé jsou pod ochranou sociální demokracie nebo KSČ, popřípadě uznání za antifašisty). Existuje pracovní povinnost (ta se ale týkala i Čechů), zákaz volného pohybu, zákaz držení radiopřijímačů, zákaz vycházení po setmění, je omezován kulturní život, německý jazyk ve veřejném prostoru je zakazován, slovo Němec bylo v některých novinách psáno s malým „n“. Kritických hlasů bylo v médiích velmi málo, výraznou výjimkou byly reportáže Michaela Mareše psané pro Dnešek.³

Zásadním způsobem vstoupila do dění mezinárodní konference v Postupimi (17. 7. – 2. 8. 1945), která řešila poválečné uspořádání Evropy. Na této konferenci, pro pozdější vývoj v Evropě zásadní, byl schválen i hromadný odsun Němců z Československa. Vítězné západní velmoci chtěly však odsun kontrolovat z humanitárních, ale i politicko-strategických důvodů.

Dne 14. 12. 1945 schválila československá vláda Směrnici k provádění soustavného odsunu. (Plánovalo se odsunout 2,5 miliónů lidí během roku). Nejdůležitějšími právními podklady pro soustavný odsun/vyhnání byly dekrety prezidenta republiky. Vezmeme-li to chronologicky, prvním významným dokumentem je dekret 5/1945 Sb. z 19. 5. 1945. Tento dekret definuje státně nespolehlivé osoby – jedná se osoby národnosti maďarské a německé. Národnost je definovaná takto: všechny osoby, které se v jakémkoliv sčítání lidu počínaje sčítáním z roku 1930 přihlásily k německé či maďarské národnosti. Dalším zásadním dekretem je dekret 12/1945 z 21. 6. 1945 o konfiskaci zemědělského majetku Němců, Maďarů a kolaborantů. Třetím je dekret 16/1945 z 19. 6. 1945 o zřízení mimořádných lidových soudů a potrestání nacistických zločinů. Tento dekret stojí na zásadním pojmu, kterým byla „doba zvýšeného ohrožení republiky“, tzn. od květnové mobilizace 21. 5. 1938 až do 8. 5. 1945, eventuálně do 31. 5. 1945. Další jsou dekrety 27/1945 ze 17. 7. 1945 a 28/1945 z 29. 7. 1945. V nich se mluví o osídlení celé Československé republiky slovanským

³ S touto zajímavou a stále málo známou postavou meziválečného i poválečného dění je možné se seznámit v jeho pamětech psaných na konci 60. let. Mareš, M.: Ze vzpomínek anarchisty reportéra a válečného zločince. Prostor, Praha 1999. (Německou část pamětí přeložila Jana Zoubková). S fiktivní, ale z reality vycházející postavou Mareše je možné se potkat v autorské knížce (texty, ilustrace, sazba i vazba): Čumlivský, J.: Ni čest ni sláva / Weder Ruhm, noch Ehre. Nákladem autora, Praha 2005. Michal Mareš své kritické reportáže o defraudacích, zneužívání pravomoci a násilí v pohraničí během odsunu psal do Peroutkova Dnešku. Za to byl ostře kritizován KSČ a v listopadu 1948 byl i v souvislosti s kritickými články odsouzen obnoveným Mimořádným lidovým soudem na 7 let vězení a na 10 let ztráty národní cti.

živlem. Ve druhém z nich se mluví o osídlování zemědělské půdy, která byla konfiskovaná podle dekretu 12/1945 sb. Jedním z nejzásadnějších je dekret 33/1945 z 2. srpna 1945, který se stal základním právním kamenem pro odsun/vyhnání. Dekret uzákoňuje, že všichni Němci a Maďaři, kteří podle předpisů cizí okupační moci nabyli cizí státní příslušnost, pozbyli dnem jejího nabytí státní příslušnost československou. O vrácení mohou žádat u příslušného ONV. Němci ovšem získali 20. 11. 1938 německou státní příslušnost automaticky. Šestým dekretem je dekret 71/1945 z 19. 9. 1945. Ten nastoluje pracovní povinnost osob, jež pozbyly československé státní občanství. Poslední dekret, který se zásadně projevil při odsunu, je dekret 108/1945 ze dne 25. 10. 1945. Zde je formulován právní základ pro konfiskace nepřátelského majetku a zřízení Fondu národní obnovy. Nepřátelský majetek je majetek osob, které pozbyly československé státní příslušnosti. Konfiskovaný majetek byl chápán jako záloha na reparace, které mělo Německo zaplatit Československu. Antifašistům, lidem ze smíšených manželství a těm, kteří nepřijali říšské občanství, mohly být uděleny výjimky.

Zajímavý je rozpor, který vyvábí dva dekrety, dekret z 5. 5. 1945 definuje kontinuitu československého předmnichovského státu (29. 9. 1938) s poválečným státem (5. 5. 1945). Dekret z 2. srpna 1945 hovoří o ztrátě československé státní příslušnosti nabytím cizí, což se v případě sudetských Němců odehrálo 20. 11. 1938, tedy po mnichovské dohodě.

Odsun organizovalo vojsko, vlastní provedení orgány bezpečnosti a správní orgány. S odsunem souvisela i agenda úřadů ochrany práce a oblastních osídlovacích úřadoven. Součinnost měl zajistit zmocněnec ministerstva vnitra pro odsun. Pro odsun/vyhnání bylo zřízeno několik desítek sběrných středisek na území republiky. Osídlení organizovalo ministerstvo vnitra a správní orgány. Konfiskovaný majetek spravoval Fond národní obnovy (FNO). Evidence Němců se dělala podle potravinových lístků, což bylo nepřesné a zahrnovalo i antifašisty a Rakušany.

Z odsunu/vyhnání byly vyjmuty tyto kategorie: lidé, kteří mají osvědčení o státní spolehlivosti, nebo na něj čekají; ti, kterým bylo vráceno československé občanství; osoby ze smíšených manželství, Češi a Slováci s cizí státní příslušností, kteří byli národně spolehliví; antifašisté a specialisté. Odsunovou jednotku měla tvořit nukleární rodina, celkem mohla vyvézt 1000 RM, zavazadlo na osobu max. do váhy 50 kg. Bylo zakázáno vyvážet cennosti (vyjma snubních prstenů), cenné papíry, radiopřijímače, psací stroje a fotografické aparáty.

Po Postupimské konferenci se začaly poměry zvolna zlepšovat, ale nakolik se teorie projevila v praxi jednotlivých regionů a sběrných střediscích, je třeba teprve zpracovat.⁴ Část výplat Němců šla na vázané účty. Podle vyhlášky ministerstva financí ze dne 22. 6. 1945 č. 461/45-IV/5 museli Němci taktéž uložit na vázané účty všechny cenné papíry, drahé kovy a perly, umělecké předměty, sbírky uměleckých předmětů a sbírky známek. Majetek DSAP (německé Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei) si rozdělil stát a Československá strana sociálnědemokratická. Po Postupimské konferenci mohly některé německé děti chodit do škol (týkalo se převážně antifašistů), byla povolena i návštěva bohoslužeb.

Antifašisté se z počátku někde mohli podílet na místní správě, ale po konsolidaci správních komisí je nahrazovali Češi, někde nadále vykonávali administrativní výpomoc. Tedy ani němečtí antifašisté se nemohli podílet na budování poválečného československého státu. Při okresních správních komisích či okresních národních výborech vznikaly antifašistické komise – ANTIFY, složené mj. i z německých antifašistů. K vydání osvědčení o národní spolehlivosti se vyjadřovali jak členové ANTIFY, tak bezpečnostní složky a někdy i svazy osvobozených vězňů. Československá sociální demokracie mohla německé sociální demokraty podporovat jen omezeně. Taktéž KSČ, jejímiž členy byli před válkou Češi i Němci, nechala německým členům jen poradní hlasy, rozhodovat nemohli o ničem. Z tohoto důvodu se velká část antifašistů uznaných československým státem rozhodla odjet ze země. Pro ně se vypravovaly speciální antifašistické transporty. Podmínky pro opuštění republiky měli lepší, mohli s sebou odvézt i nábytek a každé rodině byla vyčleněna zhruba polovina vagónu. (V obyčejných transportech bylo v jednom vagónu kolem třiceti lidí.) Majetek, který zde antifašisté zanechali, měl být sepsán a nahrazen, to se ale nikdy nestalo.

Od počátku roku 1946 začínají přípravy tzv. organizovaného či „řádného“ odsunu. Vznikají sběrná střediska, případně se po menších úpravách mění ve sběrná střediska dosavadní internační tábory. Transporty měly provázet jmenné seznamy, odsunování/vyhánění museli mít přepravní lístky a před odjezdem vlaku setrvat v osmidenní karanténě. Transportní vlak se skládal ze 40 nákladních vagónů, v každém z nich bylo umístěno 30 lidí. Pro každý transport byla určená německá samospráva. V zimě měly být vagóny vytápěné a měl být přítomen zdravotnický personál. Transport měl být vybaven jídlem a přenosnými záchody. (Povětšinou se jednalo o kýble). Odsunování/vyhánění s sebou

⁴ Největší zvěrstva jsou popsána in: Staněk, T.: Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, Praha 2005. Podnětný je i film podle scénáře Vladimíra Kőrnera: Krev zmizelého. Sběrné a internační tábory jsou zpracovány in: Staněk, T.: Tábory v českých zemích 1945–1948. Slezský ústav Slezského muzea v Opavě, Opava 1996.

měli mít náhradní prádlo, pokud neměli vlastní, mělo jim být ve sběrném středisku přiděleno. Rodina mohla s sebou mít 1000 RM, které měly být uvolněné z vázaných vkladů.

Transporty do západní zóny jezdily přes Domažlice a Furth im Walde. Do východní zóny přes Děčín a Bad Schandau, nebo přes Sokolov a Bad Brambach. Před nástupem do transportu byla důsledně prohledávaná zavazadla, zda v nich nejsou zakázané věci, někdy se odebíraly i povolené věci, záleželo na konkrétním úředníkovi. Lidé měli být odsunováni z místa bydliště, aby si mohli vzít osobní věci. Stávalo se ale, že byli odtransportováni z místa, kam byli nasazení na práci. Mezinárodní dohled měl mít Červený kříž, ten se ale často nedostal tak blízko, aby mohl něco kontrolovat. Postupně se prosazoval i individuální přístup namísto kolektivního potrestání.

Někteří Němci uprchli z republiky ještě před koncem války a pak se vraceli domů pro majetek. Někteří odsunutí/vyhnání ukrývali svůj majetek, nebo ho při odchodu ničili. Pro ukryté věci se pak někteří snažili vrátit. U mimořádných lidových soudů hájili Němce jen advokáti ex offo, nikdo je nesměl hájit dobrovolně.

Paralelně s odsunem/vyhnáním probíhalo osidlování. Půda, domy, živnosti a provozy byly přidělovány do národních správ. Přednost měli bojovníci za národní osvobození, váleční poškozenci a reemigranti. Majetek se sepisoval, agendu spravoval FNO. Prodávat se zatím nic nemělo. Formuluje se tzv. amnestijní zákon o beztrestnosti pro ty Čechy, kteří by mohli být stíháni za boj za obnovu republiky. Zákon se vztahoval na dobu mezi 30. 9. 1938 a 28. 10. 1945 a v platnost vešel dne 8. 5. 1946 pod číslem 115/1946 sb. Jednalo se zejména o činy spáchané v rámci „očisty národa“, i když to bylo proti tehdy platným zákonům. „Touha po spravedlivé odplatě“ byla považována za správnou a legitimní. Trestní stíhání bylo zastaveno i v případě lidí, kteří páchali násilí proti osobám i jen podezřelým.⁵

Tzv. organizovaný odsun skončil oficiálně 28. 10. 1946, ale prakticky běžel až do konce roku 1946. Během něj bylo odsunuto zhruba 2 165 000 lidí. Zhruba 300 000 osob německé národnosti tu zůstalo. Československá vláda počítala s tím, že odsun bude v roce 1947 obnoven. To se však nestalo.

V letech 1948–1950 docházelo k dodatečným odsunům za účelem slučování rodin, nebo na základě dobrovolnosti. Ti, co se chtěli vystěhovat dobrovolně, museli být schváleni MNV, v té době už lidé neprocházeli sběrnými středisky. Kvůli odsunům byli propuštěni i někteří odsouzení a věznění. Někteří byli umístěni do vnitrozemí a někteří z nich tam zůstali.

---

⁵ Staněk, T.: Odsun Němců z Československa.

V republice však přesto zůstalo několik desítek tisíc lidí (k roku 1949 180 000). Zůstali zde někteří antifašisté, specialisté, lidé z uznaných smíšených manželství, věznění a ti, na které se zapomnělo.

Odsun v působnosti Okresního národního výboru Trutnov a sběrné středisko Mladé Buky

V květnu 1945 přichází na základě dekretu 18/1944 ze 4. 12. 1944 o národních výborech na Trutnovsko nová česká správa. V tomto dekretu byly ještě národní výbory chápány jako přechodné úřady sloužící ke konsolidaci poměrů. Košický vládní program z dubna 1945 již obsahuje představu prosazovanou KSČ, která nepočítala s kontinuitou předmnichovské správy. Zřízení a pravomoc národních výborů byly definitivně zakotveny ve vládním nařízení 4/1945 ze dne 5. 5. 1945 a směrnicí MV č. 6/1945 z 19. 5. 1945. Na základě těchto norem vznikl v Trutnově, stejně jako v každém okresním městě, okresní národní výbor (ONV). Na ONV přešla pravomoc okresního úřadu (OÚ), zastupitelstva i hejtmana. ONV spojoval prvky samosprávné i státně správní. Trutnovský ONV byl stejně jako všechny ostatní podřízen Zemskému národnímu výboru (ZNV). Členem ONV se mohl stát pouze československý občan české nebo slovenské národnosti. V případě míst, kde nebyl dostatek Čechů, vznikaly nejprve okresní či místní správní komise (OSK, MSK). I v Trutnově vznikla v květnu 1945 nejprve OSK, později přetvořená v řádný ONV. Vzhledem k odsunu/vyhnání získaly ONV klíčovou agendu: konfiskaci majetku Němců a kolaborantů,⁶ ustavování národních správ, odsun Němců, osídlování pohraničí, trestání podle tzv. malého retribučního dekretu 138/1945sb., evidenci a náhradu válečných škod.⁷

Do pohraničí přichází kromě navrátilivších se Čechů a nových osídlenců i finanční stráž, Sbory národní bezpečnosti (resp. bývalé četnictvo) a nově přicházejí partyzánské skupiny, Revoluční gardy či jiná polovojenská uskupení. V okrese Trutnov bylo také několik tisíc válečných zajatců, vězňů a na práci nasazených.

Někteří Němci prchají ještě před koncem války na západ ze strachu z odplaty a Rudé armády.

⁶ Na Trutnovsku docházelo i ke konfiskacím židovského majetku, neboť majitelé byli německé národnosti, podle doplňkových vyhlášek MV se tak ale dít nemělo. Dokládá to dopis trutnovské židovské náboženské obce adresovaný ONV ze dne 27. 12. 1946. SOkA T, ONV T, 1824/107.

⁷ Cabadajová, E. a kol.: Inventář archivní pomůcka č. 406, NAD číslo 893.

Vznikají internační a pracovní tábory určené pro nacisty a kolaboranty a jiné osoby právem či neprávem podezřelé z protičeskoslovenské činnosti. OSK, později ONV Trutnov tyto tábory spravuje. Jsou v bývalé továrně AEG⁸ v Trutnově a v Horním Starém Městě. Další tábory byly ve správě jednotlivých MSK (např. tábor v Malých Svatoňovicích, Rtyni v Podkrkonoší etc.)

V červnu a červenci 1945 jsou z okresu Trutnov vypraveny tři transporty v rámci tzv. divokého odsunu, konkrétně ve dnech 15. 6. 1945, 4. 7. 1945 a 30. 7. 1945 (popřípadě 15. 6., 30. 7. a 7. 8. 1945).⁹ Jimi bylo odsunuto 2 156 osob německé národnosti.¹⁰

Podniky a domy jsou přidělovány do národních správ. Národními správci se často stávali lidé, kteří přežili koncentrační tábory, reemigranti, účastníci zahraničního odboje a bojovníci v zahraničních armádách.

Jak již bylo řečeno vlastní organizací odsunu byly pověřeny OSK resp. ONV a bezpečnostní složky, technickou organizací zajišťovala vojenská správa. Pro účely odsunu bylo v celé republice zřízeno 107 sběrných středisek.¹¹ Antifašistická komise při ONV Trutnov vzniká 11. října 1945.

Při OSK v Trutnově bylo sběrné středisko pro celý okres zřízeno 17. 10. 1945 v bývalé továrně Johann Faltis a dědicové¹² v Mladých Bukách. Před zřízením sběrného střediska bylo v bývalé Faltisově továrně zřízeno středisko nouzového ubytování.¹³ Za války sloužila opuštěná továrna jako internační tábor pro Židovky.

Z tohoto sběrného střediska bylo v rámci tzv. organizovaného odsunu vypraveno dvacet pět transportů a čtyři zvláštní transporty pro antifašisty (účast dobrovolná, nemuseli projít sběrným střediskem). Celkově tak bylo odtud odsunuto/vyhnáno zhruba 30 000 Němců a Němek. Sběrné středisko Mladé Buky bylo zrušeno 10. 3. 1947, (fakticky se vyprázdnilo až k 31. 5. 1947),¹⁴ kdy už bylo jasné, že díky nevěli spojenců přijímat do zničeného a vyhladovělého Německa další uprchlíky, nebudou hromadné transfery plánované na rok 1947 obnoveny.

⁸ AEG – Allgemeine Elektrizität Gesellschaft, před válkou to byla přádelna lnu patřící Johannu Faltisovi. Viz. Just, Ant.; Hybner, K.: Trutnov známý neznámý.

⁹ Zajímavé je srovnání s tzv. divokým odsunem v sousedním okrese Vrchlabí, který stejně jako Trutnov připadl na základě mnichovské dohody z velké části k Říši. Tam bylo vypraveno 23 vlaků a odsunuto/vyhnáno 19 000 lidí. Do trutnovského počtu divokých transportů nepočítáme transporty říšských Němců, ale pouze místního usedlého obyvatelstva. Bartoš, M.: Odsun Němců 1945–1946. In. Krkonoše.

¹⁰ Masopust, Petr: Odsun Němců z Trutnovska. (dipl. práce.)

¹¹ Staněk, T.: Odsun Němců z Československa.

¹² Již bylo zmíněno, že Faltisova přádelna lnu patřila na přelomu 19. a 20. století k největším v Evropě. Nepřežila však hospodářskou krizi a kartelové dohody ve 30. letech 20. století. Provoz v ní byl zastaven ještě před válkou.

¹³ SOKA T, ONV T, 1998/145.

¹⁴ tamtéž

V letech 1948–1950 došlo ještě k několika menším „odsunům za účelem slučování rodin“ a „odsunům propuštěných vězňů“. V roce 1948 byla cca 250 osob odsunuto/vyhnáno do vnitrozemí, většinou byli přiděleni na práci k sedlákům v okresech Hradec Králové, Hořice a Jaroměř. Část takto odsunutých se ale vrátila domů.¹⁵

Během let 1945–1947 přichází do okresu Trutnov cca 28 000 nových osídlenců, zejména Češi a Slováci, poté osídlovací vlna ustává a naopak dochází k odlivu nových obyvatel, zejména těch, kteří si do pohraničí přišli nakrást.¹⁶ „*Ti první, co přišli zabírat, měli červený kalhoty. Ti tu byli jako první, vlastní lidi jim říkali zlatokopové, ti přišli jen rabovat a hned šli dál.*“¹⁷ Osídlenci se ale nerozvrstvují pravidelně po celém okrese, severní Maršovsko, ale zejména Žacléřsko stojí stranou zájmu nových osídlenců.

Odsun v působnosti Místní správní komise Horní Albeřice, Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny

V mnoha obcích byl problém ustavit i MSK, dokonce i jmenovat předsedu. K takovým obcím patřily i Horní Albeřice, Dolní Albeřice a Dolní Lysečiny. Obyvatelstvo bylo ve všech třech obcích již před válkou ryze německé, až na Matiasa Řiháčka DL čp. 8, Annu Hofmann DL čp. 2 a Karla Míla DL čp. 40, kteří žili ve smíšeném manželství. Ti ale jako místní, usedlí a svým způsobem poněmčení nepadali v úvahu pro funkce v nové místní správě. Nových osídlenců přicházelo na rozdíl od jiných lokalit málo a postupně. Mezi prvními Čechy, kteří přišli jako zástupci nové moci do mikroregionu, byli ti, co ho opouštěli na počátku října 1938 – členové finanční stráže. Financové byli první nejen¹⁸ jako ti, co měli zajistit pořádek a obnovit státní hranici, ale i ti, kdo vytvořili MSK, tudíž v místě organizovali konfiskace, odsun a

¹⁵ Vzpomínky H. S., I. P., M. B.

¹⁶ Vzpomínky M. B., A. M.

¹⁷ Takto na některé osídlence vzpomíná paní M. B.

¹⁸ „Ministerstvo financí oznamuje všem příslušníkům finanční stráže v zemi České a Moravskoslezské, že se v zájmu finanční správy znovuzřizují oddělení a inspektoráty finanční stráže ve všech místech, ve kterých byly 1. září 1938... I když byla tato zpráva v tisku zveřejněna 25. května 1945, mnoho členů FS přišlo na místa, odkud byli v roce 1938 vyhnáni, již dříve. Ostraha hranic se v počátcích zajišťovala různě. V některých oblastech došlo k rychlému doplnění počtu financů nutných k ochraně celního pásma, ale na některých odděleních byla situace opačná. V takových místech se služba zajišťovala improvizací – výpomocí bývalých vězňů, vracejících se zpět do země, dobrovolnou pomocí českých občanů žijících v okolí... Rovněž výzbroj hraničářů, hlavně v prvních poválečných dnech, tvořila pestrobarevnou mozaiku zbraní.“ <http://financ.wz.cz/>

ubytovávali první osídlence. Pravděpodobně nebyli jediní, kdo v roce 1945 a 1946 vládli údolí.¹⁹ Do všech tří vesnic zasahoval vliv MSK/MNV Maršov IV a OSK/ONV Trutnov.

32. Horní Albeřice, finanční stráž před HA č.p. 12, archiv Viléma Šafránka, konec 40. let 20. století

Maršov IV hrál důležitou roli z několika důvodů. Jednak tu byla stanice SNB a jednak okresní soudní věznice. (Institut soudního okresu zůstal po válce zachován, okresní soud byl zrušen už na jaře 1946, ale do té doby stihl ještě sehrát zásadní úlohu v rámci dramatického jara a léta 1945. Soudní okres zanikl v roce 1949.) Dále byla v Maršově IV i základna posádky finanční stráže a sídlilo nově založené Horské pastevní družstvo, které spravovalo v letech 1947–1948 i albeřická a lysečinská hospodářství.

OSK/ONV Trutnov byl hlavním nadřízeným orgánem, organizoval jak odsun, tak nové osídlení, byl institucí, která formou oběžníků, příkazů a kontrolorů navrhovala, úkolovala a schvalovala činnost MSK a soustřeďovala jí vytvořenou dokumentaci. ONV tvořil prostředníka mezi státem a konkrétními obcemi.

V regionu se v roce 1945, zejména na jaře a v létě, mohli nacházet revoluční gardisté, vojáci, četníci a různí další oficiálně pověřeni nebo samozvaní „pomahači“ nové československé správy. Pamětníci nebyli schopní zodpovědět, kdo byl v obcích první a kdo prováděl odsun. Není divu, pro ně byli všichni výše vyjmenovaní nepřátelé, pro některé

¹⁹ Dalšími Čechy, o kterých bude ještě zmínka, byli členové různých partyzánských, vojenských a „revolučních“ formací.

z ideologického hlediska, ale pro všechny z faktického, protože nová československá vláda měla osud původních obyvatel zcela ve své moci.²⁰ Archivní prameny zachycují naneštěstí pouze členy MSK a instruktory provádějící konfiskaci podle dekretu 108/1945.

Prvním předsedou MSK Dolních a Horních Albeřic byl respicient finanční stráže Bohumil Černý, který působil v Horních Albeřicích i v letech 1934–1938.²¹ Bohumil Černý plnil dvě různé funkce, jednu z titulu respicienta FS a druhou jako předseda MSK. Kdy přesně do Albeřic přišel, resp. byl poslán, není zřejmé, ve funkci předsedy MSK působil od 23. 5. 1945 (20. 6. pověřen ONV) do 17. 10. 1946, kdy byl na vlastní žádost odvolán. Přestože MSK byly ustaveny pro dvě obce, vedly agendu odděleně, jak tomu odpovídá např. Pokladní deník obce Dolní Albeřice, tak i hlavičkový papír, který by mohl vytvářet dojem, že dolní i horní část Albeřic a Lysečín měli každý svou MSK.²² Nejpozději v roce 1947 byla k MSK Horní a Dolní Albeřice připojená i obec Suchý Důl, kde byl předsedou MSK taktéž respicient finanční stráže Václav Dufek. Obdobné to bylo i v obojích Lysečínách, ty také tvořili jednu MSK, které nejpozději od 1. 7. předsedal respicient finanční stráže František Ponocný, příslušný do Maršova IV. Členy komisí tvořili ve většině taktéž respicienti finanční stráže, popřípadě noví stálí obyvatelé, nebo jako v Horních Lysečínách národní správce Lysečinské boudy.²³ Předsedové MSK museli prokázat svou bezúhonnost zejména ve smyslu zločinů proti republice. Bohumil Černý působil za protektorátu v Pecce, kde se podle Národního revolučního výboru v Pecce aktivně účastnil boje za osvobození.²⁴ Předseda MSK musel složit na ONV přísahu. „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu vždy věren Československé republice, že budu zachovávat všechny zákony a nařízení, plnit jako předseda obecní správní komise podle nejlepšího vědomí a svědomí své povinnosti a že se budu řídit rozhodnutím správní komise. Slibuji, že se nikdy nezpronevřím zásadám demokracie a že budu ve všem jednání dbát jen prospěchu a zájmu lidu.*“ Tato přísaha vyzní ovšem komicky, zkonfrontujeme-li ji se zákonem o beztrestnosti pro ty Čechy, kteří by mohli být stíháni za boj za obnovu republiky a „očistu národa“ či „touhu po spravedlivé odplatě,“ i když to bylo proti tehdy platným zákonům.

Ministerský inspektor finanční stráže dr. Kreysa poukazoval a stěžoval si na ONV v Trutnově již v roce 1945 na mimoresortní vyřízení financů, které jim brání ve výkonu

²⁰ Obyvatelé německé národnosti byli zbavení československého občanství, byla na ně aplikovaná kolektivní vina etc.

²¹ V Maršově IV působil od roku 1945 jako respicient FS i Alois Střihavka, který působil v Horních Albeřicích ve 30. letech. Kronika Obce Horní Maršov, str. 38. Srovnej se sčítáním lidu z roku 1930.

²² Viz složení MSK, SOkA T, ONV T, 1564/92.

²³ SOkA T, ONV T, 1564/92.

²⁴ tamtéž

povinností, jež mají plnit, tj. strážit československé hranice. Dr. Kreysa žádá, aby byl Bohumil Černý zproštěn funkce předsedy MSK. Kromě pracovního vytížení financů zmiňuje i nedostatek vhodných bytů a problémy s návštěvou školy, tyto faktory totiž dle něj brání tomu, aby si financové mohli brát do pohraničí i své rodiny.²⁵ V dopise adresovaném ONV Trutnov ze 31. 12. 1945 píše Bohumil Černý, že není jiná možnost vedení MSK, neboť v obojích Albeřicích nebylo jiných usedlých Čechů kromě pěti respicientů finanční stráže. I podle jeho názoru nejsou v místě vhodné domy k ubytování rodin příslušníků. Většina domů, jsou totiž hospodářská stavení o jedné obytné místnosti.²⁶

Předseda MSK Horní a Dolní Albeřice vykonával veškerou agendu až do konce roku 1945 sám, neboť podle jeho vlastních slov nebylo koho pověřit.²⁷ Od 1. 8. 1945 vypomáhala na MSK kancelářská pomocnice německé národnosti z Maršova IV Ilsa Smoll. Bohumil Černý si stěžuje, že písemná agenda MSK mu zabírá nejen čas, který má věnovat lužbě pro FS, ale i veškerý volný čas. Dále žádá, aby mu byla od 1. 1. 1946 k ruce oficiálně přidělena paní Smoll, která jakožto schopná pomocnice může zastat většinu písemné agendy. Předseda MSK byl kromě organizačních věcí vztahujících se ke konfiskaci a odsunu/vyhnání pověřen zajištěním prázdných domů a zajištěním sklizně. Sklizeň²⁸ (chlebového i krmného obilí, lnu a brambor) se odehrála v srpnu 1946 za pomoci 110 Němců, převážně žen mezi 15 a 60 lety.²⁹

V předávacím protokolu, který sepsal Bohumil Černý, když byl odvolán z funkce předsedy, je zachycené z jeho pohledu důležité dění v letech 1945–1946: V červnu roku 1945 byli za pomoci FS a SNB v Maršově zatčeni všichni funkcionáři NSDAP a podezřelí z aktivismu. Bezpečnost obce byla zajišťována členy FS. Morálka a poslušnost Němců byla vzorná, nebylo třeba nikdy zakročít. Došlo ke kontrole hasičských zbrojnic a komínů, navázalo se spojení s hasičským sborem v Maršově IV. V obcích se vyskytl jeden záškrt, ale další nákaze se díky izolaci pacienta podařilo zabránit. Silnice byla vzhledem k nasazeným Němcům udržována ve sjízdném stavu po celou zimu. Prováděly se adaptace bývalé školy v DA čp. 1 na byty zaměstnanců FS, protože z hlediska nových osídlenců byly bytové podmínky v obcích velmi špatné. Kromě členů FS nepřibyli do obcí žádní osídlenci. K datu

²⁵ tamtéž

²⁶ Tato informace vyplývá z konfiskačních výměrů SOKA T, ONV T, 1688/98.

²⁷ Obce se potýkaly s malým počtem obyvatel i pro potřeby MSK, o MNV se nemohlo vůbec uvažovat, neboť pro zřízení MNV by v obci muselo žít alespoň 50 voličů, tzn. osob československé státní příslušnosti, národnosti české nebo slovenské, které nebyly odsouzeny ke ztrátě občanské cti. SOKA T, ONV T, 1564/92

²⁸ Relace stavu zemědělství za rok 1945 a 1946 z pera předsedy MSK. SOKA T, ONV T, 1564/92.

²⁹ Až do posledního transportu 16. 11. 1946 zůstávala zhruba polovina Němců z Albeřic ve svých domovech.

14. 10. 1946 bylo z obojích Albeřic odsunuto 170 Němců.³⁰ Pozemky a dobytek převzalo Horské pastevní družstvo.³¹

Ke dni 1. 7. 1945 se v Horních Albeřicích nacházelo 201 krav a 97 koz, ke dni 22. 9. 1946 už jen 173 krav a 27 koz. V roce 1946 bylo oseto 41 ha. V Dolních Albeřicích byl počet nižší. K prvnímu datu 162 krav a 30 koz, ke druhému 142 krav a 6 koz a oseto bylo 38 ha. Rozdíl mezi čísly tvoří úhyn, ale zejména povinné odvody, protože jak vyplývá i z protokolu, Albeřice dodávaly na okres mléko, brambory, obilí, len, lněná semínka, vejce a maso.³²

Bohumil Černý navrhl předat funkci předsedy MSK současnému předsedovi MSK Suchý Důl, respicientovi FS Václavu Dufkovi, což ONV v Trutnově schválil, a tak došlo k výše zmíněnému sloučení MSK.

Odsun/vyhnání v Albeřicích organizoval nejprve Bohumil Černý a následně Václav Dufek, který od 21. 10. 1946 až do svého odvolání v listopadu 1947 spravoval agendu MSK. Třetím předsedou MSK byl od 17. 12. 1947 až do sloučení agendy Albeřic a Lysečín s MNV Horní Maršov v roce 1949 respicient finanční stráže a zároveň usedlý obyvatel v HA čp. 56, později čp. 52 Gustav Šafránek. Členy MSK byli během působení všech tří předsedů Jindřich Vrbata, Gustav Šafránek (než se stal předsedou), Jan Kolář a Miroslav Pechan. O tom, jakou roli hráli při správě obcí, nejsou k dispozici žádné informace. Zda ostatní financové v Albeřicích bydleli, není jasné. Bohumil Černý pravděpodobně bydlel buď v budově bývalé školy v DA čp. 1,³³ nebo v budově bývalé celnice HA čp. 48.³⁴ Dům celní správy je uveden v seznamech hlášených válečných škod podle dekretu z 31. srpna 1945. Jednalo se o poničení šatstva, bytového zařízení a zásob v důsledku záboru budovy v roce 1938, škodu hlásil Bohumil Černý.³⁵ Budova byla podle všech dostupných informací po celou válku neobývaná, podle svědectví pamětníka Viléma Šafránka však byla budova celní správy zdevastovaná. V pozdější době, pravděpodobně od roku 1947, obývala FS spodní patro domu v HA čp. 16,

³⁰ SOKA T, ONV T, 1564/92. Podle transportlistů zkonfrontovaných s konfiskačními výměry, sčítáním lidu, farní kronikou etc se podařilo přiřadit jména z transportních seznamů k jednotlivým domům. Podle těchto informací vychází jiný počet odsunutých k datu 14. 10. 1946 – 123 osob, tedy k době předcházející poslednímu transportu, ve kterém bylo odsunuto nejvíc albeřických a lysečinských starousedlíků. Není zřejmé, zda k tomuto počtu Bohumil Černý ve své zprávě počítá i tzv. divoký odsun, říšské Němce, uprchlíky ze Slezska etc. Dále se součty liší proto, že mnoho lidí, kteří mají v transportlistech uvedené jako místo pobytu Albeřice, se nepodařilo zařadit k žádnému domu. V Dolních a Horních Albeřicích to je 24 lidí. Někteří podle všech údajů (sčítání lidu, farní kronika narození, konfiskační výměry etc.) patřili do Albeřic, ale z různých důvodů mohli uvést jiné bydliště, nebo mohlo dojít k záměnám při zápisech.

³¹ Předávací protokol, stav MSK k 14. 10. 1946, SOKA T, ONV T, 1564/92.

³² Relace stavu zemědělství za rok 1945 a 1946 z pera předsedy MSK. SOKA T, ONV T, 1564/92.

³³ Budova školy byla zabavena pro MSK Bohumilem Černým. SOKA T, ONV T, 1785/107

³⁴ Uváděno v dokumentech vztahujících se k působení Bohumila Černého. SOKA T, ONV T, 1564/92.

³⁵ SOKA T, ONV T, 1917/109.

kteřý osídlil v rámci tzv. spisovatelské akce její hlavní organizátor A. C. Nor.³⁶ Když financové opustili spodní patro domu,³⁷ které nechali i zamřížovat, využívali pravděpodobně až do zrušení FS v roce 1949 dům v DL čp. 20. Tam ale podle všeho už v té době bydlel pan Martin Hanzlík,³⁸ který byl členem MSK Dolní a Horní Lysečiny. Zda-li se působení financů překrývalo s pobytem Martina Hanzlíka, není zřejmé.

Václav Dufek byl v listopadu 1947 z funkce odvolán na základě udání SNB Maršov IV. Podle tohoto udání opustil Dufek na počátku listopadu ze soukromých důvodů služební působiště a předal úřadovnu, klíče a červené kulaté razítko Němce Stefánii Tippeltové z DL čp. 41. Na základě tohoto udání byl Václav Dufek odvolán a jeho místo zaujal zmiňovaný Gustav Šafránek. V roce 1949, kdy měl Gustav Šafránek předat obecní agendu MNV v Maršově IV, byl údajně na školení u Litoměřic.³⁹

Dění v Lysečínách není tak dobře zmapované, resp. v archivu se o MSK nedochovalo mnoho dokumentů. Prvním předsedou byl již zmíněný František Ponocný, respicient finanční stráže, a to nejpozději od 1. 7. 1945, kdy složil slib. Ale pravděpodobně o měsíc dříve, stejně jako Bohumil Černý. Po něm se pravděpodobně už v roce 1946⁴⁰ stává předsedou MSK dosavadní člen a nový obyvatel Horních Lysečín hajný František Kavan, který byl ve funkci až do sloučení obcí v roce 1949. Vliv měl ale jako hajný i poté, co byla MSK zrušena.⁴¹ Podle dokladů byla pro potřebu obce zabrána budova v DL čp. 2 a DL čp. 15. Agendu MSK vedla do roku 1947 bezplatně Němka Editha Mílová.⁴²

33. Horní Lysečiny, Lysečinská bouda, vpředu vlevo František Kavan, archiv Viléma Šafránka, 1948

³⁶ Tuto informaci uvádí ve svých vzpomínkách V. Š., syn respicienta FS a předsedy MSK Dolních a Horních Albeřic Gustava Šafránka..

³⁷ Takto dům označuje Vilém Šafránek.

³⁸ Vzpomínky paní Anny Novákové a sčítání lidu z roku 1950.

³⁹ SOkA T, ONV T, 1564/92.

⁴⁰ Vzpomínky V. Š., které měl z doslechu od kolegů svého otce Gustava.

⁴¹ Vzpomínky A. N.

⁴² Pravděpodobně bezplatně z toho důvodu, že se jednalo o Němku.

Odsun/vyhnání z Horních a Dolních Albeřic a Dolních Lysečín

Počátky nové správy v pohraničí byly velmi chaotické. Personifikovaná česká nacionalistická nenávisť, podporovaná vládou a prezidentem Edvardem Benešem, se mstila. Někdy právem, ale často neprávem, adekvátně i přemrštěně. Někdo agresivitou vůči německému obyvatelstvu maskoval vlastní máslo, které se mu za protektorátu nakupilo na hlavě.⁴³ První dny a týdny po skončení války byly pro německé obyvatelstvo velmi krušné. Staly se z nich totiž osoby bez práv, a tak se s nimi také nakládalo.

Co přesně se během roku 1945 odehrávalo ve sledovaném mikroregionu, není úplně zřejmé, resp. není úředně zdokumentované. Od června 1945 museli všichni Němci nosit na rukávech bílou pásku s nápisem N jako Němec, na to vzpomínají snad všichni pamětníci, a zdá se, že tato páska se stala určitým a pochopitelným symbolem odsunu/vyhnání. Zda-li měli místní antifašisté pásku rudou, či rudobílou, se můžeme jen domnívat na základě srovnání se vzpomínkami paní Marty Bönschové z Temného Dolu. *„My jsme od strany (KSČ) dostali ještě červenou pásku, jako že jsme pod ochranou komunistický strany, a tu jsme dostali ještě dřív, než se táta vrátil z války, (vrátil se 2. 10. 1945) někdy těsně po válce jsme ji dostali. To nám zařídil jeden v Maršově, co v tý straně taky byl, a ten šel pak do Německa, budovat NDR.“*

Veřejná doprava⁴⁴, kterou by Němci nesměli používat, se v mikroregionu nenacházela, nicméně maršovští obyvatelé tento zákaz pocítili. Jedna pamětnice, jejíž vzpomínky uvádí ve své diplomové práci Lenka Missbergerová, vzpomíná, že platil zákaz pro Němce používat vlakové spojení, autobusem ale na úřad ochrany práce do Trutnova jezdit mohla. Vzpomíná i na zákaz vycházení od 20:00 do 07:00.⁴⁵ Zákaz vycházení po 20. hodině platil i v Albeřicích a místní ho museli pocítit, ale pravděpodobně ne tak silně jako ve městech, lidé zde vstávali brzo a tudíž chodili i brzo spát. Na bílé pásky a zákaz vycházení vzpomíná i pamětnice I. P. z Maršova IV. *„Páska bílá s černým N byla hned po válce. Po osmý zákaz vycházení, do kina jsme nesměli, rádio nám sebrali, hudební nástroje také, asi visely velký plakáty na náměstí, možná přišlo něco mamince, ale do kostela jsme mohli a mše byly německy, protože byl prozatím německej farář.“*

⁴³ Několik případů excesů zmiňuje Tomáš Staněk v knize Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování. Za všechny zmiňme jméno Karol Pazúr, který se podílel na masakru známém jako masakr na Švédských šancích u Přerova. Byl za to sice souzen a odsouzen na 20 let, ale po třech letech byl amnestován.

⁴⁴ Zákaz zrušen vyhláškou ONV k 1. 12. 1946. SOKA T, ONV T, 1818/107.

⁴⁵ Missbergerová, L.: Problémy odsunutých Němců v českém Podkrkonoší. Diplomová práce, PF ZČU, Katedra historie, 2003.

Není zřejmé, nakolik se tu dodržoval zákaz mluvit ve veřejném prostoru německy, když zde vyjma silnice žádný takový prostor nebyl. Zda-li i v Maršově platilo omezení času určeného pro nákup německým osobám, není zřejmé. Asi záleželo na konkrétních majitelích obchodů, k oběma omezením se vztahují vzpomínky paní Bönschové z Temného Dolu. „*My tu pásku měli asi jen do té doby, co přišel táta z vojny. Asi jen ty první tejdny po převratu. Zákaz vycházení pro nás asi platil, my jsme ale sami od sebe nešli ven, báli jsme se. No nahlas jsme radši na ulici nemluvili, jako německy, aby se druhý nešprajcli. My jsme se ničeho neúčastnili, tak jsme měli klid. Poté co jsme se vrátili z kraje, tak už zlatokopové byli pryč. Tam naproti byl pekař, tam táta koupil celej pytel chleba a poslal ho do lágru Temnodolákům, prodal mu ho ten Mlatečka, načerno, chleba byl na přiděl. Potravinový lístky byly do měnové reformy.*“ (Nákup se ale odehrál před rokem 1947, kdy byla v provozu sběrná střediska, pozn. aut.)

Zřejmé také není, zda-li existovaly ještě v Albeřicích a Lysečínách obchody se smíšeným zbožím, kde by mohli obyvatelé nakupovat. Ze zápisů v pokladním deníku obce Dolní Albeřice však vyplývá, že MSK platila za petrolej Franzi Plechatschovi z HA čp. 42 a za kancelářské potřeby Franzi Stumpfovi z DA čp. 41, oba byli majiteli hokynářství. Pravděpodobně se jednalo o zbytky zásob, nicméně podle pokladního deníku nebyly zkonfiskovány, ale řádně zaplacený.⁴⁶

Zatýkání nacistů

Hned v květnu a červnu 1945 byli pozatýkáni funkcionáři NSDAP, zatýkání proběhlo na základě udání místních antifašistů a vlastní práce SNB a jeho pomocníků v Maršově IV. Zápisy o zatčení byly většinou dopisovány zpětně, stroze faktograficky a bez konkrétních podrobností. V seznamu nacistických funkcionářů a v protokolech z výslechů je uváděno stejné datum a místo zatčení (Maršov IV). Takže to skoro vypadá, jako by se všichni albeřičtí členové NSDAP v jeden okamžik shromáždili v Maršově IV. Možná je tím ale myšleno místo, kde byli všichni vzati do vazby, anebo je to důsledek zmatků při zatýkání, kdy nebyly vedeny zápisy, které se musely doplnit zpětně.⁴⁷ Pravděpodobně zatýkali členové SNB.⁴⁸

⁴⁶ Pokladní deník Dolní Albeřice, zápisy ze září až prosince 1945. Zápisů o placených službách je více. Dvě výše zmíněné slouží jako ukázka.

⁴⁷ Trestní spisy. SOkA T, ONV T - TNK kt. 161, 176, 192, srovnej se seznamem nacistických funkcionářů, ONV T 1926/125.

⁴⁸ Seznam nacistických funkcionářů podle obcí, SOkA T, ONV T 1926/125.

Z trestního spisu Josefa Lamera z HA čp. 60, člena NSDAP a zároveň starosty obce vyplývá, že není jasné, kdo ho zatkl, autor zápisu předkládá hypotézu, že se jednalo o OBZ. Na zatýkání a domovních prohlídkách s ním spojených se mohli podílet i různí oficiální či neoficiální pomahači bezpečnostních složek.

Zatčení funkcionáři NSDAP byli umístěni do věznice při okresním soudu v Maršově, kde byl většinou proveden výslech a následně byli někteří zatčení odvezeni do vazební věznice v Trutnově, popřípadě do pracovního tábora umístěného v bývalé továrně AEG v Trutnově, kam byli umísťováni nejen funkcionáři NSDAP, ale i lidé podezřelí z protistátní činnosti a také práceschopní muži. Všichni byli nasazováni na práci a podle vzpomínek pamětníků v diplomové práci Lenky Missbergerové, docházelo v táboře AEG k mučení a vraždění vězňů.⁴⁹ V tomto smyslu je podrobný popis zachycen ve vzpomínkách v dotazníku číslo 7.⁵⁰ Někteří zatčení se dostali před trestní nalézací komisi při ONV v Trutnově, která byla zřízená jako speciální orgán na konci roku 1945. Ta ale měla pravomoc řešit přečiny pouze podle tzv. malého retribučního dekretu. Tedy přečiny, které v době od 21. 5. 1938 do 8. 5. 1945 urážely národní cítění českého a slovenského lidu. Prvním předsedou byl Rudolf Vyhnálek. Činnost komise skončila až v roce 1950. Osoby podezřelé z přečinů podle tzv. velkého retribučního dekretu byly předány Mimořádnému lidovému soudu v Jičíně. Proti některým bylo soudní řízení zastaveno, jiní byli odsouzeni na 5 – 20 let těžkého žaláře a ke ztrátě občanské cti.⁵¹ Ti, co odsouzeni nebyli, nebo bylo jejich řízení zastaveno, byli v roce 1946 odsunutí. Odsouzení byli v některých případech odsunuti dodatečně, u jiných se jejich osud nepodařilo vystopovat a v dalších případech si tresty odseděli a řízením osudu zde zůstali, někdy i ve vlastní chalupě. Podrobnosti o zatčení svého otce vyprávěla pamětnice H. S. *„Někdy v květnu červnu 1945, den si přesně nepamatuji, byl táta v Suchým Dole pro dřevo, s vozem, najednou přišel kdosi a ptal se na Lamera, starší bratr pro tátu šel, já s mámou jsme stály na mostě a viděly jsme, jak dva chlapi naložili tátu do auta. Byl ve vězení v Trutnově v cele, pak v Malých Svatoňovicích v uhelném dole, pak ve Valdicích, odsouzený na deset let, tam dral peří. Odseděl si sedm a půl roku. Do Valdic přijel velkostatkář, vzal si ho, že umí s koňma, dělal u něj do r. 1950. Pak byl v Rudníku (cca 15 km od Maršova IV, pozn. aut.), bydlel sám v baráčku, věřili mu, že neuteče, jako utíkali ostatní. On to bral tak, že je odsouzenej a nebránil se, smířil se s tím... Vozil dřevo z Rudníku na pilu do Maršova. Už od kraje obce, od cedule práskal bičem, aby všichni věděli, že jede Lamer. Malý Tony*

⁴⁹ Mučení a vraždění zmiňuje i Tomáš Staněk v knize Tábory v českých zemích 1945–1948.

⁵⁰ Autorka vřele doporučuje přečíst si vzpomínky pamětníků v diplomové práci Lenky Missbergerové.

⁵¹ Trestní spisy, SOkA T, ONV T - TNK kt. 161, 176, 192.

Missberger bydlel v Maršově III a nosil mu jídlo, co udělala jeho máma. Já jsem se na něj dívala ze školy v Maršově IV. V roce 1952 ho pustili, na Vánoce už byl doma.“ Josef Lamer, *1900 z DA čp. 33 byl za členství v NSDAP ve funkci Bauernführer odsouzen Mimořádným lidovým soudem v Jičíně na 10 let, z toho si odseděl na zmiňovaných místech sedm a půl roku. Po propuštění se vrátil do svého rodného domu. Okolnosti, jak k tomu došlo, patří do jiné části práce. Poslední část vzpomínek doplňuje jmenovaný Anton Missberger: „Jo jo starýmu Lamerovi jsem nosil buchty, asi že jsem byl malej, máma mě posílala, on byl v Javorníku v Justičním dvoře, tam byly stáje i kostel, tam ty lidi byli internovaní a v zimě tam vozili dřevo. Tak deset párů koní pak jelo nahoru, tak matka upekla buchty, a ti dozorci to tolerovali, že mu nosíme buchty. Třeba nějaký dostávali taky. My tam za ním nahoru chodili a on nám ukazoval koně, on byl prostě sedlák, ty koně měl nablejskaný, čabraky a tak, on byl prostě sedlák se vším všudy.“

Horní Alberice									
Seznamy nacistických funkcionářů									
č.p.	jméno	narozen	povolání před válkou	povální po válce	funkce	zatčení/vazba	souzen	udání/důvod/svědci	odsunut /zůstal
1	Schmidt Josef	*1883	sedlák	rolník	NSDAP - Blockleiter, SA	zatčen v Maršově IV		horlivý straník, pašování zbraní 1938	XXV
9	Dix Franz	*1886	sedlák	rolník, cestář	NSDAP - člen (BdL, SdP)	zatčen v Maršově IV 4. 6. 1946, pracovní tábor v Malých Svatoňovicích	nebyly prokázány činy ve smyslu dekretu 16/1946, nepřiznal se	svědčila proti němu A. Pohl, HA 21, M. Bemkopf, DA 34 a B. Scharf, DA 9	IX
27	Köhler Franz	*1893	sedlák	rolník	NSDAP - Blockleiter, SA			horlivý straník	XXV
33	Gleißner Rudolf	*1916	?	dělník	NSDAP, SA, Freikorps			aktivní ve Freikorpsu 1938	XXV
34	Lahmer Reinhold	*1884	sedlák	rolník	NSDAP - Bauemführer, SA	zatčen 4.6.1946	16.8.46 bylo trestní řízení zastaveno, nepřiznal se	horlivý straník, pašování zbraní 1938, svědčila proti němu A. Pohl, HA 21, M. Bemkopf, DA 34 a B. Scharf, DA 9	XXV
41	Tasler Franz	*1893	hostinský	rolník	NSDAP - Zellenleiter, SA			majitel hostince, v němž se konaly schůze, podezřelý z pašování zbraní 1938	XXV
60	Lahmer Josef	*1898	sedlák	tesař/rolník	NSDAP - politický vedoucí	zatčen 3. 9. 1946 neznámými osobami - možná OBZ, vazba Trutnov	částecné přiznání	horlivý, starosta za BdL, SdP, NSDAP	XXV
60	Lamer Augustin	*1907	žil v Maršově IV č.p. 98	?	NSDAP, Wlaffen SS, SS	Válečný zločinec		bývalý dozorce vězňů v MIV, pak nanukoval k Wlaffen SS, pak snad působil v Praze jako Ortsleiter, působil během povstání v Praze	nezvěstný
61	Hofmann Alois	*1903	sedlák	rolník	NSDAP - politický edoucí, SA	zatčen v Maršově IV		horlivý straník	XXV
Medaille zur Erinnerung an den Oktober 1938 - ABS, 2M,13503, SOKA T, ONV T - TNK kt. 161, 176, 192, SOKA T, ONV T 1926/125									

Dolní Alberice

Seznamy nacistických funkcionářů

č.p. jméno	narození en/a	povolání před válkou	povolání po válce	funkce	MLS/vazba/zatčení	odsouzení	udání/důvod/svědci	odsunut /zůstal
1 Hofmann Wenzel *	*1892	učitel		NSDAP - propagační vedoucí a Ortsgruppenkassenleiter, Volkssturm - velitel	dekret 16/45 (MLS Jičín)	odsouzen dne 18. 2. na 15 let.	svědčí A. Pohl HA 53/21, M. Bemkopf DA 34, B. Scharf DA 9.	není jasné
2 Reiss Gustav	*1903	sedlák	rolník	NSDAP, Blockleiter	zatčen		svědčil v kauze Franz Tamm, DA 42	
14 Häring Johann	*1896	sedlák	rolník	NSDAP - horlivý člen	zatčen SNB v MIV, vazba Trutnov			XXV/1946
15 Kühn Josef	*1913	účetní	úředník	SA, NSDAP - pokladník a jednatel	dekret 16/45 (MLS Jičín)	odsouzen na 5 let, Valdice		1950
17 Kühnel Rosa	*1904	hospodská		její pozice není jasná, nemusela být členkou strany	okresní soud v Jičíně přezkoumával	zápisy MIV MIV 2.5.1949		není jasné
22 Kneifel Ernst	*1928	žák	lesní správa	HJ - vedoucí	zatčen SNB v MIV, vazba Trutnov			zůstal
22 Kneifel Heinrich	*1887	pokryvač	HPD MIV	NSDAP, Blockleiter	zatčen SNB v MIV, vazba Trutnov			zůstal
30 Brunecker Wendelin	*1892	truhlář	rolník, truhlář	SA, HJ, NSDAP, starosta obce	dekret 16/45 (MLS Jičín)	dne 17. 4. 46 na 5 let, přiznal se.	svědčí Anna Pohl, HA 21. Zakazoval prý komunikaci s Čechy a komunisty.	není jasné
30 Brunecker Filomena	*1906	selka	domácnost	SdP				XIV/1946
33 Lamer Josef	*1900	sedlák	rolník	SA, NSDAP - Bauführer	dekret 16/45 (MLS Jičín)	odsouzen dne 25.2.1946, na 10 let.	udán členy FS HA na SNB MIV, svědčí A. Pohl HA 53/21, M. Bemkopf DA 34, B. Scharf DA 9, Nutil prý lidí heilovat	zůstal
36 Lamer Josef	*1902	sedlák	rolník	SA, NSDAP - Ortsleiter a politický vedoucí	dekret 16/45 (MLS Jičín)	odsouzen dne 25. 2. 1946 na 20, Valdice.		není jasné
42 Tamm Franz	*1901	sedlák	rolník	NSDAP - Blockleiter	vazba tábor AEG Trutnov		utekl v roce 1938 za hranice do Kunzendorfu	XXI/1946

* Medaille zur Erinnerung an den Oktober 1938

* APS, 2M.13503, SOKAT, ONVT - TNK-kt. 161, 176, 192, SOKAT, ONVT.1926/125

Sebezabití

Válka má svoje pravidla, ale doba poválečná nikoliv. Z pohledu Němců se jednalo o dobu velmi nejistou a docházelo tudíž k vlně sebezabití. Důvody mohly být různé: neochota smířit se s tím, že třetí říše a její moc pominula, strach z pomsty za činy, jichž se osoba dopustila, nebo „jen strach“ z prodloužené ruky československého státu, která mohla svým způsobem udeřit na kohokoliv za cokoliv. Významnou roli hrála i celková nejistota, zmatek a chaos. V každé obci došlo pravděpodobně k jednomu sebezabití. S jistotou se ale sebezabití „dokazuje“ těžko. Zápisy ve farních matrikách zemřelých se explicitně nevyjadřují, což je svým způsobem v případě farní matriky pochopitelné.

Dolní Lysečiny				
Pravděpodobné sebezabití				
4	Braun Elisabeth	*1900	† 28.9.1946	doma na půdě
Sterbe-Matrik 1927–1949				

V případě Elisabeth Braun není ani tak určující datum, jako spíše místo, kde zemřela, a fakt, že její muž padl ve válce a ona zůstala sama se sedmiletým synem. Ten byl hned 4. 10. 1946 odsunut/vyhnán do Německa. Nemuselo se jednat o sebezabití v důsledku dramatického jara a léta. Roli mohl hrát strach, co nastane po odsunu/vyhnání.

Dolní Albeřice				
Pravděpodobné sebezabití				
43	Lamer Marie	*1883	† červen 1945	na pozemku
Sterbe-Matrik 1927–1949				

U Marie Lamer je to opět místo a k tomu ještě doba smrti. Jednalo se o pozemek patřící k domu, kde bydlela. Jako námitka může zaznít, že v jejím věku a vzhledem k namáhavému životu v horském hospodářství mohla zemřít „přirozenou smrtí“, stářím nebo v důsledku nemoci.

Horní Albeřice				
Pravděpodobné sebezabití				
39	Kühnel Josef	*1872	†13.6.1945	v prázdném domě HA čp. 8
Sterbe-Matrik 1927–1949				

V případě Horních Albeřic a Josefa Kühnela je situace stejně nejistá jako u obou předchozích. Podobný věk a podobná doba smrti jako u paní Lamer. Zarážející je, že zemřel v domě několik desetiletí neobývaném, který patřil pravděpodobně jeho příbuzným.⁵²

⁵² Sčítání lidu 1921, 1930 a 1939.

Vraždy

Na rozdíl od sebezabití, kde jsme se museli spokojit s dedukcemi, je případ vraždy Emmy Brunnecker zřejmý.

Dolní Lysečiny			
zavražděná československou správou			
28	Brunnecker Emma	*1888	selka † 16.6.1945
pamětníci E. S., R. L., I. P. a pomník na maršovském hřbitově			

Nejpodrobněji je smutně zajímavý osud paní Brunnecker zachycen ve vzpomínkách Josefa Lamera z DL čp. 37, který je kousek od domu, kde paní Brunnecker bydlela. V roce 1945 bylo paní Brunnecker 57 let, což v horském hospodářství může být velmi mnoho, zejména v případě ženy, která celý život tvrdě pracovala. Paní Brunnecker byla svobodná, až do smrti své matky (1942) s ní žila ve společné domácnosti, o kterou se starala. Pravděpodobně byla její sestrou Marta Mílová, která žádala o uznání smíšeného manželství.

Emma Brunnecker podle vzpomínky Rudolfa Lamera z DA čp. 37 pracovala v mládí jako komorná v Anglii u nějakého prince, od něhož dostala na památku stříbrný revolver, který byl spíš na ozdobu než střelnou zbraň.⁵³ Hned v květnu 1945 prováděla nová československá správa a její pomahači domovní prohlídky u německých obyvatel. Hledala werwolfy, dezertéry a zbraně.⁵⁴ V rámci jedné z takových prohlídek našli i vykládaný stříbrný revolver u paní Brunnecker, zatkli ji a uvěznil v budově okresního soudu v Maršově IV.⁵⁵ Na cestě vedoucí z Maršova do Dolních Lysečín postavili českoslovenští vojáci zátaras, před kterým byl směrem k Maršovu příkop. Na tomto místě byla mezi jinými zastřelena i Emma Brunnecker.

Na zastřelení Emmy Brunnecker vzpomíná i paní Maria Pech z DL čp. 2, jejíž vlastnoručně sepsané vzpomínky jsou přepsány v diplomové práci *Problémy odsunutých Němců v českém Podkrkonoší* Lenky Missbergerové: „Později jsme viděli, jak tam čeští vojáci zastřelili nějaké Němce, u kterých našli střelné zbraně při domovních prohlídkách. Internovaní Němci pak museli jejich mrtvoly zahrabat. Mezi zastřelenými byla i jedna paní z Lysečín, Emma Brunnecker.“

⁵³ Potvrzuje i pamětník E. S.

⁵⁴ Vzpomínky Marie Pech (dotazník č. 8), E. S. Srovnej s Staněk, T.: Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování.

⁵⁵ Vzpomínky R. L.

34. Horní Maršov, hřbitov, pomník zemřelým v letech 1945 až 1946, foto Tamara Nováková, 2009

Emma Brunnecker, jejíž smrt není zachycená v matrice úmrtí, je uvedena spolu s dalšími zavražděnými na pomníku, který je zhruba od roku 2000 umístěn na maršovském hřbitově. Jméno Emma Brunnecker je i na náhrobním kameni rodinného hrobu, který byl na hřbitov zasazen pravděpodobně v roce 1966, kdy zemřela Martha Mílová. Erich Stumpf zmiňuje ještě jednoho zavražděného obyvatele albeřického údolí, jehož jméno se ale na pamětní desce nevyskytuje. Mělo se jednat pana o Tamma, souseda Stumpfových. Selektivní metodou, neboť kolem DA čp. 41, kde Erich bydlel, žilo Tammů několik, zbyl Tamm jeden, a to Franz v DA čp. 40.⁵⁶ Franz Tamm byl výměnkář, ročník 1866 a podle farní kroniky úmrtí zemřel 28. 8. 1945. Podle vzpomínek Ericha Stumpfa měl být „českými hordami“ zmlácen tak, že za tři dny zemřel. Švagrová pana Tamma si to dle slov Ericha Stumpfa neumí vysvětlit jinak, než že byl umučen. Podle Ericha Stumpfa to celé na vlastní oči viděla jeho sestra a rodiče. On sám byl v té době ve francouzském zajetí.

Na rozdíl od Emmy Brunnecker je jméno Franze Tamma zaneseno v matrice, ale nenachází se na pamětní desce na hřbitově. Což může být způsobeno tím, že zemřel na následky zranění. K jeho smrti sice došlo až v srpnu 1945, ale v té době podle Staňka vlna pomsty a uplatňování kolektivní viny ještě neodezněla. Erich Stumpf i Rudolf Lamer

⁵⁶ V okolí DA čp. 41, kde Erich Stumpf bydlel, žil Franz Tamm z DA čp. 42, který byl odsouzen za členství v NSDAP a následně odsunut. Dále Alois Tamm z DA čp. 39, který padl na frontě. Sčítání lidu 1921, 1930, 1939, císařský otisk z roku 1843, mapa evidence nemovitostí z roku 1968–9.

vzpomínají a na další, se kterými se surově zacházelo. Erich Stumpf ale nikoho dalšího konkrétně nejmenuje. Rudolf Lamer zmiňuje, že byli zastřeleni členové *Volkssturmu* v Suchém Dole. Podle jeho vzpomínek zmizela i jedna rodina z Horních Lysečín, jejichž dům byl následně zapálen. Z rodiny se zachránila pouze dcera, které dlela u příbuzných.

„Excesy“

Ze všech vzpomínek vyplývá, že docházelo zejména na jaře a v létě 1945 k domovním prohlídkám, při nichž se s některými kontrolovanými surově zacházelo.

Paní Maria Pech vzpomíná na celkovou atmosféru v květnu 1945 takto: *„Hned po skončení války se povídalo, že Rusové přicházejí. V každém byl uhnízděn strach. My Němci jsme válku prohráli. Němečtí vojáci táhli směrem na západ. I k nám jeden přišel a prosil o civilní šaty. Dala jsem mu otcovy kalhoty a kabát. Tak se mohl dostat přes hranice. Přes den jsem chodila s dětmi na procházku, večer jsme si už netroufali. V našem domě v Lysečínách bydlela mladá paní Hofmann (Anna Hofmannová, Češka, v té době v DA čp. 2, pozn. aut), taky měla dva syny, ve věku těch mých. Děti si potom mohly hrát jen vzadu za domem. Pohled jsme pořád upírali na silnici, jestli nepřicházejí Rusové. Báli jsme se hodně, protože byli často opilí. My Němci jsme byli poražení, s námi si mohli dělat, co chtěli. V sousední obci, v Suchém Dole, vpadli večer Rusové do jednoho domu a znásilnili mladou ženu ve vysokém stupni těhotenství, znásilnili i její matku, která právě seděla ve vaně. Dcera našich sousedů, Marcela Kamer, té bylo tenkrát 17 let, raději nevycházela z domu, měla veliký strach z Rusů po celé čtyři týdny. Pak se říkalo, až přijdou Češi, Rusové odejdou. A to se také stalo. Přišli ti, co tu byli předtím, než Hitler převzal Sudety a Češi museli pryč. Ti navrátilší se financové, četníci a úředníci byli první, kdo si potřásal rukama s německými komunisty.“* Její vzpomínky korespondují svým způsobem s tím, co vypráví Erich Stumpf. O tom, že se severně od Maršova dostali Rusové, se zmiňuje i on. Tvrdí, že znásilnili všechny ženy nad 11 let. Ženy a dívky měly být posílány na výpomoc k sedlákům do vnitrozemí. *„Pak přišly „české hordy“ a až s těmi, co v roce 1938 museli odejít, přišlo po válce na Maršovsko zklidnění.“⁵⁷*

Bohumil Černý působil jako předseda MSK v Albeřicích už od května 1945.

Z vyprávění Ericha Stumpfa, resp. vzpomínek jeho sestry vyplývá, že určité zklidnění poměrů přišlo s příchodem financů a policistů, kteří v obci působili před rokem 1938. Ti ale byli v obci už od května 1945, možná ale v malém zastoupení, nebo nebyli přes „české hordy“ z počátku tolik vidět. Erich Stumpf v té době v Albeřicích nebyl, byl v zajetí a vzpomínky má

---

⁵⁷ Vzpomínky E. S.

dílem od své sestry a dílem z análů *Sudetendeutsche Landsmannschaft*, jejímž je členem, což ale nemusí znamenat, že nic z toho, co popisuje, není pravda. O tom, že by v místě působila Rudá armáda, není v sekundární literatuře jediná zmínka, nicméně to mohli být českoslovenští vojáci, čeští a ruští partyzáni, revoluční gardisté či jiné polouniformované osoby, které působily v pohraničí. Tomáš Staněk zmiňuje v knize *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*, že Trutnovsko spadalo pod operační oblast velitelství Alex. V Trutnově působil I. prapor 22. pěšího pluku a bylo tam stanoviště obrněného vlaku *Moskva*. Na Trutnovsko zasahovaly aktivity mužů hlásících se k partyzánskému svazku *Václavík* a formaci *Pěst*. Ve větších obcích operovaly I. – III. rota 22. pěšího pluku a III. rota 4. pěšího pluku, dále Pohotovostní pluk NB 1, jehož součástí bylo i uskupení *Toledo* a *Železo*, které se skládalo z různých revolučních bojovníků. Ve Velké Úpě se usadila partyzánská skupina *Václavík* a v Horní Malé Úpě formace *Pěst*. Na Maršovsku působila ještě 10. rota 1. praporu 22. pěšího pluku. Velká Úpa i Horní Malá Úpa jsou v blízkosti Lysečin i Albeřic, je tedy dost pravděpodobné, že „revoluční“ samozvaní mstitelé zasahovali i do sledovaného mikroregionu a podíleli se na domovních prohlídkách, bití, mučení, znásilňování⁵⁸ a exekucích. Podle některých účastníků „očistného“ boje byla státní správa v pohraničí příliš mírná.⁵⁹

Polovojenské formace se snažily už v červnu odsunovat/vyhánět Němce přes hranice. Poláci ale hranice střežili a žádné Němce nechtěli za žádných okolností přijímat. O rudoarmějcích, popřípadě sovětských partyzánech na Maršovsku Staněk explicitně nepíše, což nutně nemusí znamenat, že v partyzánských formacích nebyli. Popřípadě si mohli Němci, po celou válku krmení rozhlasem a novinami nacistickou propagandou o zhůvěřilosti vojáků Rudé armády, kteří ve většině případů neuměli vůbec česky, splést české partyzány, kteří byli často oblečení do částí různých uniforem, často i sovětských, s rudoarmějci.

⁵⁸ Mohlo se jednat jak o znásilňování z vilnosti, tak o znásilňování jako nástroje ponižení a msty nejen na ženě, ale na celé její rodině.

⁵⁹ Staněk, T.: *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*.

Divoký odsun

V červnu a červenci byly z Trutnovska vypraveny tři vlaky v rámci tzv. divokého odsunu. Než přejdeme k odsunutým/vyhnaným z Albeřic, nechme zaznít podrobné vzpomínky paní Marie Pech, které z jejího pohledu vykreslí mj. situaci na Maršovsku na jaře a v létě 1945.

„25. června zaklepala na mé okno paní Hermann, která byla domovnicí v domově důchodců, který byl vedle domu mých rodičů. Má matka ji prosila, aby mi vyřídila, že jsou vysídlování. Museli do půl hodiny opustit dům a nechat dveře otevřené. Rychle jsem se oblékla, skočila na kolo a jela do Maršova. Moji rodiče byli ještě na shromaždišti. Nesměla jsem k nim, ani mluvit jsem na ně nemohla. Hlídal je čeští vojáci. Máma na mě jen zakřičela: Krávy ještě nežraly a nejsou podojené! Pak ještě zavolala, ať nenechávám své děti samotné. Tak jsem jela zase zpátky do Lysečín, probudila jsem děti, oblékla je, nakrmila a šla s nimi na zadní dvůr domu rodičů. Mezitím byl už dům obsazen nějakým financem, jmenoval se Nosek. Najednou vyšel z domu a ptal se, co tam dělám. Protože jsem uměla trochu česky, řekla jsem mu, že mi matka řekla, že se krávy musí nakrmit a podojit a že jsem dcera. Tak mě pustil do matčiny kuchyně, stáje a seníku a mohla jsem obstarat krávy. Pak jsem dostala rozkaz, abych večer a ráno obstarávala krávy. Děti si mohly hrát v matčině kuchyni.

Ještě tentýž den jsem dala děti k sousedce rodičů paní Mitlöhner a jela do lágru do Horního Starého Města za rodiči. Byl to první transport z naší obce, 25. 7. 1945. Když jsem přišla do lágru k bráně v tom děsném vedru, směla jsem krátce promluvit s rodiči, oba byli úplně mimo a v obličeji celí uplakaní. Na shromaždišti vzali všem Němcům šperky, hodinky a prstýnky a kdo měl u sebe více než 50 korun, musel je odevzdat. V lágru nebylo žádné místo na spaní, leželi na dlažbě a v noci tábořili na dvoře továrny pod širým nebem. Směli si vzít jen to, co unesli v rukou. Jezdila jsem za nimi každý den na kole a vozila jim jídlo. Když jsem přijela třetí den, řekli mi, že už jsou na pochodu do Trutnova na nádraží. Jela jsem na kole co to dalo a brzy jsem transport dostihla. Sesedla jsem z kola u rodičů a šla jsem pěšky vedle nich a mluvila s nimi, ačkoliv jsem byla opakovaně vyzývána českými vojáky, ať pokračuju v jízdě. Vojáci transport ostře hlídali. Tak jsem doprovodila rodiče až na nádraží v Trutnově, tam jsem se s nimi musela rozloučit v nejistotě, kam je vezou. Jaká byla pro mě zpáteční cesta do Maršova, si můžete domyslet. Cesta na kole 16 km. Moji rodiče byli moje všechno, můj otec byl šest let vojákem.

Po několika týdnech nás vysídlili z Lysečín, musela jsem s dětmi do Maršova, do domu rodičů. Tchán Pech, (také bydlel v DL čp. 2, pozn. aut.), musel do lágru do Mladých Buků. Tak jsme se sbalili a šli jsme se všim naším majetkem do matčiny kuchyně. Zařídila jsem nahoře ložnici pro nás tři. Nakonec jsem získala ještě jednu místnost a musela za obě platit 30

Kč měsíčně nájem. Můj výdělek dělal 1,50, protože jsem mohla jedné Češce, co bydlela naproti, prodávat denně litr mléka. Teď byla dobrá rada drahá, musela jsem živit nás tři, na německé potravinové lístky jsme toho mnoho nedostali. Pokoušela jsme se sehnat práci domů. S jednou Němkou jsme vlepovaly cigaretové papírky do balíčků. V obchodě v naší ulici měli denně čerstvé krásné bílé housky. Tak jsem mohla dát Wolfgangovi celou korunu a on mi s Klausem nosil každý den jednu housku, někdy housky snědli ještě cestou domů.

Jednou jsem byla u paní Mitlöhner, a když jsem se vrátila domů, bylo u nás ve dvoře několik financů a internovaní Němci pracovali u nás ve sklepě. To se Češi dozvěděli jistě od paní Hofmann, vždyť to byla Češka, že jsme tehdy přivezli do Maršova spoustu věcí z Lysečín. (Hned v květnu 1945 zazdili rodiče paní Marie Pech do sklepa všechny cenné věci z obou domácností, tedy z DL čp. 2, kde paní Pech bydlela u svého tchána, i věci z maršovského domu rodičů, pozn. aut.) V hledání měli už praxi, našli takhle mnoho zvláštních věcí, a přišli i na ty naše. Internovaní Němci museli všechno vynosit na dvůr a všechno bylo odvezeno do budovy soudu, kde měli Češi hlavní sídlo. Jeden pohraničník na mě mířil pistolí, abych mu prozradila, co se tady všechno stalo, já se ale dokázala česky vymluvit, a tak jsem jim řekla, že jsem byla nemocná a že nevím, co tu rodiče dělali. Ještě že byly všechny věci v pořádku, jinak by to se mnou dopadlo špatně.

Denně jsme měla spoustu mléka, večerní dojení jsem nalévala do široké mísy, přes noc se nahoře usadila smetana a brzy ráno jsem smetanu sebrala a zbylé mléko nalila do konve k odvodu. Když jsem byla ráno hotová ve chlévě, nalila jsem si teplé mléko do talíře a do něj nalámala trochu chleba. Sebranou smetanu jsem smíchala s ranním mlíkem a povařila, a tak jsme měli denně tuk. Protože pro nás Němce nebyl na lístky skoro žádný tuk k dostání. Mléko jsem přes den schovávala v hrncích v kredenci, aby nebylo vidět. Chleba jsme měli dost, rodiče měli dva pytle chlebové mouky schované v uhlí. Měli je od matčina bratra z Hohenbrucku u Trutnova, to byl velký sedlák, co neměl děti. Jak jsem topila uhlím, k chlebové mouce jsem se dostávala čím dál blíž, a tak jsem své přítelkyni paní Mitlöhner mohla dát s sebou, když jela do Trutnova za internovanými muži, mouku na dva velké chleby. Ona znala pekaře, který jí mouku vyměnil za chleba, a vždycky doplatila za upečení. Paní Mitlöhner měla také kuchyni a jednou udělala tvaroh pro německé vězně. Jela do Trutnova do vězení a čekala, až půjdou všichni muži v doprovodu vojáků v jednu hodinu do práce, tak dostali chleba s tvarohem z první ruky. Muži pokaždé říkali zaplat'pánbůh a nezapomeňte na nás.

Když byl tchán Pech v lágru v Bukách,⁶⁰ jezdila jsem za ním každou neděli a vozila mu jídlo a nějaké peníze, protože často potřeboval léky. Děti jsem dávala k paní Mitlöhner, dobře se o ně starala. Vždy jsem byla včas zpátky, abych stihla udělat v chlévě vše potřebné.“

Dolní Albeřice			
„Divoký odsun“ – transport 30. 7. 1945 do východní zóny přes Děčín			
1	Hofmann-ová Aloisia	1899	v domácnosti
1	Renner-ová Elisabeth	1912	v domácnosti
?	Leier-ová Rosa	1889	
?	Göbel Herbert	1937	
SOka T, ONV T, Ka1			

Vlak byl vypraven z Mladých Buků, kam museli lidé z Maršova, kteří se nejprve seřadili před maršovským zámekem, dojít pěšky. Tam nastoupili od otevřených vagónů na uhlí a byli odtransportováni do Děčína, kde museli vystoupit a všichni byli vojáky prořazováni. Pak se vydali pěšky na pochod směrem k hranici. Kdo cestu nezvládl, byl mlácen nebo zastřelen. Během cesty vlakem přšlo a všechno jídlo promoklo. Když se transport dostal za hranici, nasedli odsunovaní/vyhánění na vlak do Drážďan.

V rámci transportu 30. 7. 1945 byly vysídleny obě manželky učitelů z albeřické školy. Manžel Aloisie Hofmann, člen NSDAP, byl vězněn a odsouzen Mimořádným lidovým soudem v Jičíně na 15 let. Možná to byl důvod, proč byly obě odsunuty ještě v červnu 1945, možná byly odsunuty/vyhnány na základě toho, že byly manželky učitelů,⁶¹ možná byly považovány za honoraci a možná, což je nejpravděpodobnější, potřebovala nová správa uvolnit budovu školy, kde obě bydlely, pro svou potřebu. Budova školy sloužila v roce 1945 pravděpodobně jako ubytovna i úřadovna financů a MSK. Další dvě osoby nelze na základě zpracovaných materiálů přiřadit k žádnému domu, ani o nich zjistit více informací. Mohlo se také jednat o říšské Němce, nebo Němce z jiného regionu, kteří za války působili v albeřické škole. Jejich jména, v regionu cizí, tomu napovídají.

Vánoce a počátek roku, stejně jako odsun/vyhnání v druhém transportu tzv. organizovaného odsunu popisuje paní Maria Pech. V rámci přehlednosti a strukturovanosti

⁶⁰ Podle pramenů byl Anton Pech umístěn v táboře nouzového ubytování v Horním Starém Městě. (SOka T, ONV T, 1998/145)

⁶¹ Josef Kmoníček ve své knize *Návrat domů* tvrdí, že první měli být odsunováni továrníci a potom učitelé. Dle patriarchálního nahlížení na rodinu, že muž je hlava rodiny, mohly být manželky učitelů považovány v tomto smyslu také za učitelky.

textu budeme citovat hlavně pamětníky, kteří odsun/vyhnání zažili v Albeřicích či Lysečínách.

Stanovená nová československá správa v obcích měla kromě zajištění pořádku dva hlavní úkoly, jejichž právní rámec jsme naznačili v úvodu této kapitoly. Prvním byla konfiskace majetku podle dekretu 12/1945 sb. a 108/1945 sb., v případě našeho regionu se jednalo výhradně o postup podle dekretu 108/1945 sb.⁶², druhým byl odsun německých obyvatel. Obojímu musely předcházet soupisy a evidence. Z konfiskací i z odsunu bylo možné udělit výjimku. Výjimky uděloval ONV nebo příslušná vládní ministerstva. Existovalo několik kategorií, do kterých měly být zařazeny všechny osoby německé národnosti a podle zařazení do jednotlivých kategorií s nimi mělo být nakládáno.

První, celkově i v mikroregionu největší skupinou, byli němečtí obyvatelé, kteří byli podle příslušných dekretů zbaveni československé státní příslušnosti, nezískali žádné výjimky, a proto měli být a z velké části také byli odsunutí. O těch se zmíníme ve druhé půlce této pasáže.

Další kategorií, byli funkcionáři NSDAP a jíní souzení podle malého a velkého retribučního dekretu. O těch jsme se již zmínili.

Kategorie antifašismus

Antifašisté tvořili další, méně početnou kategorii. Proč tomu tak bylo, jsme nastínili již v podkapitole charakterizující politické klima v obcích před a během války. V principu se jednalo o bývalé členy KSČ a DSAP, kteří se nezkompromitovali s nacistickým režimem, leda z prokazatelného donucení a pod nátlakem. Dále o ty, kteří byli za své politické přesvědčení nacisty perzekvováni a vězněni a v poslední řadě do této kategorie spadali i účastníci odboje. U některých antifašistů z Albeřic a Lysečín je zřejmé, co bylo důvodem jejich zařazení do této kategorie, u jiných nikoliv. Antifašisté měli nárok na stejné potravinové lístky jako Češi, neměl jim být konfiskován majetek, popřípadě měl být adekvátně nahrazen, a v neposlední řadě měli být vyjmuti z odsunu.

---

⁶² SOKA T, ONVT, 1781/105.

Horní Albeřice					
Antifašisté					
Seznamy KSČ, seznamy uznávaných antifašistů antifašistickou komisí při ONV					
53	Pohlová Anna	*1922	v domácnosti /dělnice	průkazka	XVII - dobrovolně
53	Pohlová Ursula	*1940	dítě	číslo 3690	XVII – dobrovolně
SOKA T, ONVT, 2001/146 - 1744/104					

Dolní Albeřice					
Antifašisté					
seznamy uznávaných antifašistů antifašistickou komisí při ONV					
9	Scharf Jan	*1890	zahradník	afa - dobrovolný odsun	
9	Scharfová Berta	*1893	hostinská	afa - dobrovolný odsun	svědčila proti místním nacistům
9	Scharfová Margareta	*1922	pomocnice	XVII – dobrovolně, AFA	
9	Scharfová Gertrud	*1924	pomocnice	afa - dobrovolný odsun	
34	Jensch Alfons	*1933		afa - dobrovolný odsun	
35	Bernkopfová Emma	*1886		afa - dobrovolný odsun	
35	Bernkopfová Vera	*1931		afa - dobrovolný odsun	
35	Glombitzová Erna/Marie/Irma	*1920		afa - dobrovolný odsun	specialistka SOKA T, ONV T, 1997/144
seznamy uznávaných antifašistů antifašistickou komisí při ONV					
34	Bernkopfová Maria/Erna	*1925	rolnice	afa - dobrovolný odsun	svědčila proti místním nacistům SOKaT, ONV T, 1744/104

Dolní Lysečiny					
Antifašisté					
seznamy uznávaných antifašistů antifašistickou komisí při ONV					
2	Hofmannová Anna	*1910	služka / v domácnosti	zůstala (Češka ve smíšeném manželství)	
SOKaT, ONV T, 1744/104					
bývalí členové DSAP					
9	Renner Rudolf	*1899	papírenský dělník	afa - dobrovolný odsun	
9	Rennerová Anna	*1904	v domácnosti	afa - dobrovolný odsun	
9	Kühnel Josef	*1867	v domácnosti	afa - dobrovolný odsun	
19	Kamitz Oskar	*1897	strojvedoucí v papírně	afa - dobrovolný odsun	
19	Kamitzová Barbara	*1885	v domácnosti	afa - dobrovolný odsun	
19	Kamitz Manfred	*1923	architekt	afa - dobrovolný odsun	
SOKA T, ONV T, 2001/146					

U některých albeřických a lysečinských antifašistů je důvod nejasný, žádné podrobnosti vyjma seznamů a povolení k vystěhování, které v případě uznaných antifašistů muselo být schváleno, se v trutnovském archivu nenacházejí. Někteří byli uznáni antifašistickou komisí při ONV, jiní byli na seznamech DSAP a KSČ, jiní se ocitli na seznamech antifašistických transportů. Antifašistky z DA čp. 35 se podle posledního sčítání lidu objevily v DA až za války. Tři antifašistky, dvě z Dolních a jedna z Horních Albeřic svědčily proti místním funkcionářům NSDAP. V případě Anny Pohl se v přípisu se souhlasem její dobrovolného vystěhování hovoří i tom, že trpěla pronásledováním za nacistického režimu, je původkyní většiny odhalení nacistických zločinců a svědčila i při mimořádných lidových soudech v Trutnově.⁶³ Berta Scharf z DA čp. 9 vedla od roku 1939 do konce války hospodu. Anna Pohl si podle zápisu o výdajích v pokladním deníku Dolních Albeřic z let 1945 až 1949 mohla jako jediná (vyjma administrativní síly, kterou byla Ilsa Smoll) pravidelně přivydělávat úklidem pro obec.⁶⁴

Kategorie smíšené manželství

Další skupinou lidí byli ženy, muži a popřípadě i nezletilé děti žijící ve smíšeném manželství. O uznání této instituce bylo třeba žádat a stejně jako v případech antifašistů to schvalovala státní správa, v tomto případě ministerstvo vnitra. Návrhy činily MSK, popřípadě MNV. Návrhy byly pečlivě zkoumány vzhledem k nastaveným parametrům. V první řadě byl jako hlava rodiny chápán muž, tudíž o něco snazší s uznáním statutu to měly německé manželky českých nebo slovenských mužů. Další roli hrála národnost, ke které se Čech anebo Češka hlásili v době trvání Říšské župy Sudety, dalším kritériem bylo, v jakém jazyce vychovávali děti a k jaké je vedli kultuře. Hodnotilo se také, zda Čech či Češka ještě žijí. Polehčujícím faktorem byl samozřejmě prokázaný antifašismus jednoho z manželů, jako v případě Anny Hofmannové. Pro návrh na uznání smíšeného manželství, který se posílal na MV, se sháněly „posudky“ od sousedů, zejména uznaných antifašistů nebo lidí s osvědčením o národní spolehlivosti, popřípadě s vráceným československým občanstvím. Manželství muselo být uzavřeno před 21. 5. 1938. Z tohoto důvodu nemohlo být k uznání navrženo smíšené manželství Matiasa Řiháčka a Marty Řiháček, kteří spolu sice žili už od 30. let, ale ke sňatku došlo až v roce 1944, kdy Matias Řiháček uznal svou dceru Hertu, narozenou v roce 1924, za vlastní.

⁶³ Povolení k vystěhování Anny Pohl s dcerou, SOkA T, ONVT, 2001/146.

⁶⁴ Pokladní deník Dolní Albeřice 1945–1949.

Není nutné zdůrazňovat, jakou roli v posudcích mohly hrát „vedlejší“ faktory jako sympatie, závist, zálsuk na majetek etc.

Dolní Lysečiny								
Legitimace číslo 5115 opravňující k úlevám na základě <i>uznaného</i> smíšeného manželství, směrnice B 300 3825-46 ze 17. 5. 1946								
čp.	jméno	datum a místo narození	rodinný poměr	zaměstnání	národnost	uchází se o čl. st. občanství	doporučují se úlevy	návrh
2	Hofmannová Anna	*1910, Praha	manželka	v domácnosti	česká	ano	ano	23.7.1946
2	Hofmann Gustav	*1912, Praha	otec – hlava rodiny	řezník, t.č.nezvěstný – resp. v zajetí v Itálii	německá	ne	ano	
2	Hofmann Rudolf	*1939, DL	syn	žák	česká	ano	ano	
2	Hofmann Gustav	*1940, DL	syn	žák	česká	ano	ano	

návrh na základě směrnice B 300 3825-46 (MSK DL) na udělení legitimace na základě smíšeného manželství - <i>neuděleno</i> (MV), neb manželství s Čechem netrvá								
40	Mílová Martha	*1884	manželka	důchodnice	německá	ano	ano	23.7.1946
40	Míl Karel	*1864, †1937	otec – hlava rodiny	poštovní úředník	česká			
40	Mílová Edith	*1906	dcera	úřednice v Texlenu	německá	ano	ano	
NA, Fond MV – NV II, sig. B 300, i.č.: 4148, kt.8046								

Legitimace poskytovala úlevy, díky nimž byli všichni na legitimaci uvedení chápání jako Češi. Tzn. nejednalo se pouze o vyjmutí z odsunu a české potravinové lístky, ale i o možnost participace na správě, politickém a kulturním životě atd. Anna Hofmannová byla kromě toho uznanou antifašistkou a disponovala osvědčením o národní spolehlivosti.

Majitelé této legitimace a jeho rodinným příslušníkům v legitimaci uvedeným přiznávají se až do dalšího opatření tyto úlevy:

- a) jsou vyňati z odsunu (viz odsunové směrnice ministerstva vnitra č. J. B-300/1990, hlava III., odst. 3, písm. o),
- b) nejsou podrobeni osobním omezením, platným jinak pro Němce,
- c) jsou vyňati z opatření, prováděných proti Němcům v oboru bytovém,
- d) mohou kromě části movitého majetku, která je vyňata z konfiskace podle § 2, odst. 1 dekretu č. 108/1945 Sb., nerušeně užívat i obytných domků s příslušenstvím (včetně malých hospodářství, sloužících výlučně k vlastní obživě), které jsou v jejich držení, jakož i běžného zařízení v domácnosti v dnešním rozsahu; (při této příležitosti se upozorňuje na to, že majetek žen české [slovenské] národnosti zásadně nepodléhá konfiskaci podle dekretu č. 108/1945 Sb., ani když taková žena žije ve smláčeném manželství s Němcem [Maďarem]; táž zásada platí i pro majetek dětí české [slovenské] národnosti),
- e) obdrží tytéž potravinové přídělky jako ostatní (české resp. slovenské) obyvatelstvo stejné pracovní kategorie
- f) jsou zproštěni povinnosti nositi zevní označení,
- g) mzdové podmínky mají shodně s ostatními (českými resp. slovenskými) zaměstnanci, stejně odborně kvalifikovanými; ustanovení o srážce 20% z hrubého platu ve prospěch státní pokladny, obsažené ve vyhlášce ministerstva vnitra ze dne 2. prosince 1945, č. 500 Ú. l. ve znění vyhlášky ministerstva vnitra ze dne 8. března 1946, č. 749 Ú. l. a ustanovení § 6 písm. a), věty druhé vyhlášky ministerstva financí ze dne 22. června 1945, č. 83 Ú. l., se na tyto osoby nevztahuje; při přidělování těchto osob k práci v rámci pracovní povinnosti podle dekretu č. 71/1945 Sb. a shora uvedených vyhlášek ministerstva vnitra buď podle možnosti přihlíženo také k jejich rodinným poměrům, zejména v tom směru, aby takové osoby nebyly přidělovány k práci do míst, vzdálených od jejich bydliště.

Změny obsahu legitimace:

MINISTERSTVO VNITRA V PRAZE.

Legitimace

opravňující k poskytnutí úlev podle Směrnic
o úlevách pro některé osoby německé
národnosti č. B-300/3825-46.

Platí jen s úředním průkazem totožnosti opatřeným podobenkou.

Rodinnými příslušníky ve smyslu této legitimace jsou: česká manželka a nezletilé děti české národnosti; z nezletilých dětí německé národnosti pak ony, které dosáhnou zletilosti teprve v roce 1947 a později, nikoliv tedy již v roce 1946.

Rodinný poměr musí být nepochybný. Podle potřeby budiž místnímu národnímu výboru nebo SNB prokázán listinami.

Rodinní příslušníci starší 14 let jsou povinni dáti si zaznamenati do svých úředních průkazů totožnosti ve stanici SNB svého bydliště nebo působiště poznámku, že nepodléhají žádným omezením stanoveným pro osoby německé národnosti a že jim nesmí býti bráněno v nabytí a výkonu vhodného zaměstnání. Provedení poznámky budiž v této rodinné legitimaci potvrzeno

Dolní Lysečiny					
osvědčení o národní spolehlivosti ktg. A					
2	Hofmannová Anna	*1910, Praha	služka	česká národnost	přiděleno 1945
SOKA T, ONV T, 1925/125					

Naopak Martha Mílová se uznání nedočkala. Jako důvod MV uvedl v obecné rovině: Manželství s Čechem již netrvá, ale jsou-li děti české národnosti a byly-li vychovány česky, může rodič (matka) zažádat o vyjmutí z odsunu, ale bez výhod vyplývajících z uznaného smíšeného manželství. Konkrétní poznámka připojená přímo u jména Marthy Mílové: V jejím případě, je-li dcera národnosti německé, mají být odsunuty.⁶⁵ Vzhledem k tomu, že dcera Edith byla dospělá, moc nadějí neměly. Za děti byly považovány ty, které dosáhly zletilosti až v roce 1947.⁶⁶ Mílovy tedy musely opustit dům v DL čp. 40, ale nakonec odsunuty nebyly. Pravděpodobně proto, že než se dočkaly vyjádření, resp. zamítnutí, byla již hlavní etapa odsunu skončená. Dcera Edith vypomáhala u MSK Dolní a Horní Lysečiny. Nicméně mohl je také potkat jiný osud a mohly být odsunuty, než vyhláška definující smíšená manželství začala platit, neboť obě byly národnosti německé.⁶⁷ Zdali žily v jiném domě v Lysečínách, nebo se přesunuly už tehdy do Maršova, kde obě zemřely, není jasné.

Anna Hofmannová, která různými osvědčeními vysloveně oplývala, se s dětmi a s manželem, který se vrátil ze zajetí,⁶⁸ přestěhovala do DL čp. 6.⁶⁹ Jednak si dům DL čp. 2, kde bydlela, vyhlédla MSK k úřadování, ale hlavní důvod vzhledem k její politické pozici byl asi ten, že u Pechů v DL č. p. 2 byla v podnájmu, takže možnost jít do vlastního byla jistě lákavá.

Kategorie nepostradatelných

Další oficiální kategorií, která byla od počátku nastavena, byli tzv. nepostradatelní specialisté. Nemuselo se jednat o odborníky v dnešním slova smyslu, tedy o lidi se vzděláním či odbornými zkušenostmi. Prioritou československého státu bylo dostat se z válečné krize a zlepšit ekonomickou situaci. Bylo jasné, že plošným odsunem by se na kratší či delší dobu

⁶⁵ NA, Fond MV – NV II, sig. B 300, i.č.: 4148, kt. 8046.

⁶⁶ Informace uvedená na legitimaci lidí, kteří mají uznané smíšené manželství. NA, Fond MV – NV II, sig. B 300, i.č.: 4148, kt.8046.

⁶⁷ Zejména v roce 1945 docházelo k případům, že Němec nebo Němka byl/a dosunut/a a český manžel nebo manželka nemohli za ním, neboť zejména Američané odmítali přijímat osoby české národnosti.

⁶⁸ Sčítání lidu z roku 1950.

⁶⁹ tamtéž

zastavil provoz v továrnách v pohraničí, a tak kvůli zachování nepřetržitého provozu vybírali národní správci jednotlivých podniků Němce – specialisty, kteří měli zůstat tak dlouho, než je nahradí zaučení Češi, Slováci či jiní Slované. Někteří specialisté získali ochranné legitimace, které je vyjímaly z odsunu definitivně, jiní byli pouze na seznámech nepostradatelných, které se s příchodem nových osídlenců aktualizovaly a seškrtávaly. Záleželo i na faktické odbornosti daného člověka i na tom, měl-li i jiná osvědčení. Směrnice ministerstva vnitra z 27. 5. 1946 popisovala systém úlev, který stát specialistům uznával. Úlevy se týkaly možnosti bydlet nadále ve svém domě, pokud to nebylo na úkor Čechů a Slováků, měli nárok na stejné potravinové lístky a stejnou mzdu jako těžce pracující Češi a Slováci, mohli hospodařit na svých malých hospodářstvích, směli se volně pohybovat atd. Stát definoval jako prioritní tyto skupiny průmyslu: báňský, papírenský, textilní, dřevozpracující, kovozpracující a sklářský. Jedná se samozřejmě o stěžejní průmyslová odvětví, ale zároveň odvětví, která byla hojně zastoupená právě v pohraničí. Také se jednalo v mnoha případech o provozy s těžkou, namáhavou a zdraví škodící prací, kvůli které většina nových osídlenců do pohraničí pravděpodobně nepřišla.

Kromě kovozpracujícího průmyslu, který na Maršovsku nebyl, a sklářského průmyslu, který byl na Maršovsku už naneštěstí minulostí, byla v regionu všechna odvětví zastoupená. Přímo v dosahu Albeřických a Lysečinských se jednalo hlavně o průmyslové odvětví textilní (J. A. Kluge, Temný Důl, národní správa Ladislav Rosenberg), papírenské (Fiebiggerova továrna, Maršov IV – národní správa Miroslav Plodek, Dixova brusírna dřeva v Temném Dole, Eichmannova papírna a Pietteho papírna v Maršově I – národní správa všech čtyřech podniků zastřešena Krkonošskými, resp. Úpskými papírnami)⁷⁰ a dřevozpracující průmysl (v podobě pily v Maršově IV – národní správa Friess a lesní správa hraběcích lesů.)⁷¹

Báňský průmysl byl zastoupen v nedalekém Žacléři a Malých Svatoňovicích. Někteří věznění Němci tam byli nasazení na práci, jiní tam na práci měli být nasazení v roce 1948, podle pamětníků k tomu nedošlo.⁷²

⁷⁰ Do roku 1949 Krkonošské papírny – Krpa, po roce 1949 spadaly tyto papírny pod Úpské papírny, od roku 1958 se zase všechny papírny stávají součástí Krpa, n.p.

⁷¹ Jména národních správce uvádí Václav Lukáš v Kronice obce Horní Maršov, jméno národního správce hraběcích lesů je v kronice nečitelné.

⁷² NA, Fond MV - NR II, i.č.: 4148, sig. B 300, kt. 8068 – přiděly na práci v dolech.

Horní Albeřice						
Specialisté, jimž bylo zrušeno vyjmutí z odsunu						
č.p.	jméno	datum narození	povolání před válkou	povolání po válce	zaštit'ující instituce	odsunuti v transportu č.
32, 11	Tammová Anna	*1916	zemědělská výpomoc	přadlena	J. A. Kluge	XXV
51	Lorenz Josef	*1923	sedlák	přadlák	J. A. Kluge	XXV
SOKA T, ONV T, 1988/141-144						

Dolní Albeřice						
průmyslová specialista (hospodářská skupina československého průmyslnou textilního č. 18) - nositelka evidenční karty s ktg. vynětí z odsunu						
č.p.	jméno	datum narození	zaměstnání	práci vykonává od roku	číslo ev. karty	práci vykonává kde
29	Schillerová Berta	*1901	přadlena	1915	042-447	J. A. Kluge, TD
29	Schiller Josef	*1924	syn – dělník			
29	Kirchschlager Otto	*1995	bratr – v domácnosti			
SOKA T, ONV T, 2720/389 a 1988/141–144						

Průmyslové specialistky						
č.p.	jméno	datum narození	povolání před válkou	povolání po válce	zaštit'ující instituce	odsunuti v transportu č.
35	Glombitzová Irma	*1920	přadlena	přadlena	J. A. Kluge	afa – dobrovolný odsun
16	Nittnerová Helena	*1926	žákyně	motačka	J. A. Kluge	zůstala
SOKA T, ONV T, 1988/141-144						

Specialisté, jimž bylo zrušeno vyjmutí z odsunu						
č.p.	jméno	datum narození	povolání před válkou	povolání po válce	zaštit'ující instituce	odsunuti v transportu č.
16	Nittner Jakob	*1884	přádelna lnu, J. A. Kluge, DT, mistr,	přádelna lnu, J. A. Kluge, DT, mistr, /nemocen	J. A. Kluge	zůstal
SOKA T, ONV T, 1988/141-144						

Dolní Lysečiny						
průmyslová specialista (hospodářská skupina československého průmyslnou textilního č. 18) - nositelka evidenční karty s ktg. vynětí z odsunu						
č.p.	jméno	datum narození	zaměstnání	práci vykonává od roku	číslo ev. karty	práci vykonává kde
8	Qeseleitová Herta	*1924	přadlena	1939	42 450	J. A. Kluge, TD
8	Riháček Matyáš	*1879	otec – nepracuje			
8	Riháček Marta	*1889	matka – v domácnosti			
8	Hintnerová Helena	*1938	schovanka – nepracuje			
21, 39,41	Tippeltoová Stefanie	*1899	dělnice v předpřádelně	1914	42 438	J. A. Kluge, TD
SOKA T, ONV T, 2720/389 a 1988/141-144						

Specialisté, jimž bylo zrušeno vyjmutí z odsunu						
č.p.	jméno	datum narození	povolání před válkou	povolání po válce	zaštitující instituce	odsunuti v transportu č.
16	Kneifel Franz	*1884	Pila, Czernin-Morzin, MIV, řezač prken – dělník; sedlák	předák dělníků u rámové pily	Správa státních lesů, MIV	XXV
25	Sagasser Vinzenz	*1877	Brusírna dřeva J. A. Fiebigler, MIV, dělník	dělník – snímač dřevoviny	KRPA, MI	XXV
SOKA T, ONV T, 1988/141-144						

legitimace o vynětí z odsunu na základě antifašismu, zároveň specialista						
19	Kamitz Oskar	*1897	Papírna, MI, dělník	strojvedoucí	KRPA, MI	afa - dobrovolný odsun
SOKA T, ONV T, 1988/141-144						

specialisté						
10	Köhler František	*1903	sedlák	rolník, svoz dřeva na sáňkách	lesní správa MIV	zůstal
18	Klose Vilém	*1902	sedlák	svoz dřeva na sáňkách	lesní správa MIV	zůstal
23	Kneifel Josef	*1929	žák	svoz dřeva na sáňkách/dřevorubec	lesní správa MIV	dodatečný odsun 1948
23	Kneifel Kurt	*1930	žák	svoz dřeva na sáňkách/dřevorubec	lesní správa MIV	dodatečný odsun 1948
SOKA T, ONV T, 1988/141-144						

Specialistů bylo v Dolních Lysečínách a Albeřicích poměrně dost. Největší výhody požívali specialisté pracující v přádelně lnu, tedy v textilním průmyslu. Jednalo se o náročnou práci a většina v tabulkách zmíněných tam pracovala po celý svůj aktivní život. Týká se zejména Stefanie Tippeltové a Heleny Nittnerové, stejně tak v tabulkách neuvedené matky maršovské rodačky Ilse Pavukové i jí samotné.

Seznamy albeřických a lysečinských specialistů jsou velmi pestré a zasahují do všech v regionu dostupných odvětví a mapují i různý osud nositelů osvědčení. Některým byl status zrušen a byli odsunuti, jiní i přesto zůstali. Podle povolání uvedeného ve sčítání lidu z roku 1939 se dá usoudit, kdo v oboru pracoval bez ohledu na zvraty odehrávající se po druhé světové válce, a kdo byl pravděpodobně do průmyslu nasazen v rámci pracovní povinnosti Němců, která měla ovšem limit v tom, že projevila-li o dané místa zájem osoba slovanské národnosti, zejména české a slovenské, Němec či Němka museli místo uvolnit a hledat si jiné, pokud proto nebyli zařazeni do následujícího transportu. Záleželo také na národním správci a na jeho pohledu na chod továrny. Osud jednotlivých specialistů mohl ovlivnit fakt, zda-li správce dával přednost pohledu národnímu, nebo ekonomickému. Rozepisovat se v tomto případě o jednotlivých specialitech by zabralo příliš mnoho prostoru, nehledě na to, že by se jednalo pouze o shrnutí informací naznačených u jednotlivých specialistů v tabulkách.

Odsunutí/vyhnaní v roce 1946 a konfiskace „nepřátelského“ majetku

Nejpočetnější kategorií tvoří Němci a Němky, které potkal osud odsunutých/vyhnaných. MSK byly ministerstvem vnitra prostřednictvím příslušného ONV vyzývány k vedení evidence Němců a Němek podléhajících odsunu. Evidence měly respektovat jak zařazení lidí do výše popsaných kategorií, tak příliv nových osídlenců, a to z důvodu uvolňování domů a také kvůli sklizni úrody. *„První šli ti, co měli baráky a ti, co byli v nějaký organizaci, z hor šli poslední, protože měli dobytek a musel přijít někdo, kdo se o něj postaral.“* Tolik pamětnice I. P. Dalším kritériem byla i kategorie, do které byli lidé zařazeni. První měli být odsunováni aktivní nacisté (ti ale byli převážně vězňeni), zaměstnanci veřejné správy (v našem mikroregionu takoví nebyli), zemědělci (ti museli zůstat, neboť čeští či slovenští nepřicházeli), podnikatelé (žádní nebyli, mlékárna Stumpfů, jeden ze dvou podniků, který do této kategorie spadal, byla mimo provoz už od roku 1944. Bischofova pec stála už od 30. let), svobodná povolání (žádná nebyla) dělníci, ostatní. Tyto škatulky, definované už na počátku roku 1945, v našem případě žádné vodítko nevytvářejí.

Zhruba polovina albeřických a lysečinských obyvatel byla odsunuta/vyhnána až v rámci posledního transportu. Hlavním důvodem bylo, jak naznačila pamětnice I. P., že noví osídlenci přicházeli až ke konci roku 1946, spíše ale až v letech 1948 a 1949, a neobsadili všechny chalupy. Do té doby se musel někdo starat o národní majetek – resp. konfiskáty nepřátelských osob. Dalším důvodem byla potřeba sklidit pole, a kdo jiný než Němci a Němky to v tomto případě mohli udělat. Nezájem nových osídlenců o dům byl častým důvodem, proč byli odsunutí až na poslední chvíli, nebo dokonce zůstali. V opačném případě, když se dům někomu líbil, nebo ho nová správa potřebovala pro své úřadovny, byl osud obyvatel jasný – sběrné středisko Mladé Buky, nebo tábor nouzového ubytování v Horním Starém Městě a odsun v nejbližším transportu. To byl případ Antona Pecha, z DA čp. 2, který byl umístěn do tábora nouzového ubytování v HSM, protože o jeho dům požádala MSK Lysečiny. K tomuto důvodu, který můžeme nazvat „zájem nových osídlenců o dům“, se vztahují vzpomínky Antona Missbergera z Maršova III, který zůstal, a také Viléma Šafránka, který jako kluk přišel do Horních Albeřic se svým otcem, který tam byl poslán z titulu své funkce respicienta finanční strážce.

„(...)náš barák se nikomu nelíbil, nikdo ho nechtěl. Starej barák na spadnutí, jinak ti noví osídlenci, když přišli a nějaký barák se jim líbil, tak ty lidi museli do 48 hodin jít pryč, jako v případě našich sousedů, máma vždycky říkala, že ti Češi si ještě lehli do teplejch peřin.“

„No ti financové tam byli první, baráky si prohlídli a kde byly ještě zahřátý peřiny, tak tam vlezli, oni ty financové neměli dobrou pověst, jo neměli, protože takovej trouba jako byl náš tata, byl mezi nima jeden, ten byl hvězda, jinak to byli lapky jo.“

V případě specialistů mohlo dojít k jejich umístění do jiného prázdného domu. Někteří byli umísťováni na práci do okolí, někteří muži byli internováni v pracovním táboře AEG v Trutnově. Podle regulí, vztahujících se k tzv. organizovanému odsunu, měly mít osoby německé národnosti možnost dostat se domů pro své osobní věci. Ne všichni byli ale tak připraveni jako pamětnice M. P. I když je pravda, že podle vzpomínek pamětníků nejdřív málokdo počítal s odsunem/vyhnáním, ale za dobu od konce války do prvního transportu v roce 1945/6 muselo dojít skoro každému, jaký osud se pro ně chystá. Ovšem mnoho Němců počítalo s návratem, až se vlna českého nacionalismu přežene. Nešlo jen o ilegální návraty pro majetek. Podle vzpomínek pamětníků nikdo nejdřív neočekával, že k odsunu/vyhnání dojde. Když tuto skutečnost zvnitřnili, chápali to jaké přechodné, nikoliv definitivní opatření. To se ale, jak víme, nestalo. Nicméně sbalené kufry měli v roce 1946 asi všichni. Někteří měli i v domě poschovávaný majetek a v některých případech i dobytek. *„Slyšel jsem, že v tý Lakosilový vile (HA čp. 37), jak tam měli Němci ten lán, kde jim potok protékal chlévem přes kameny, byly to velký kamenný dlaždice, resp. kameninový vany. No a oni ti Němci se nechystali k odsunu, mysleli si, že se vrátěj, no a tak v tý vile si jednoho koně schovali do stáje, sedlák mu tam před odchodem naházal seno a tekla tam voda, tak vody měl dost.“* Vzpomíná Vilém Šafránek, který přišel do Albeřic už koncem roku 1946.

Na jaře a v létě roku 1946⁷³ docházelo ke **konfiskacím** tzv. nepřátelského majetku, tedy ještě v době, kdy v domech žili původní obyvatelé. Nejvíce se v mikroregionu konfiskovalo podle dekretu 108/1945 sb., méně podle dekretu 12/1945 sb.⁷⁴ MSK nejprve musely pořídit jmenné seznamy lidí a domů. Pro účely konfiskací byli jednotlivým MSK posílání školení konfiskační instruktoři,⁷⁵ kteří měli na konfiskace dohlížet. Navržené seznamy se posílaly ke schválení na ONV, resp. oblastní smíšené komisi FNO a Osidlovacímu úřadu. Ty pak rozhodovaly, jedná-li se o konfiskaci podle určitého dekretu. Rozhodnutí o konfiskaci se v obcích vyvěšovala včetně právního komentáře na koho a proč se konfiskace vztahuje. Vyvěšovaly se jak celkové jmenné seznamy pro celou obec, tak konfiskační

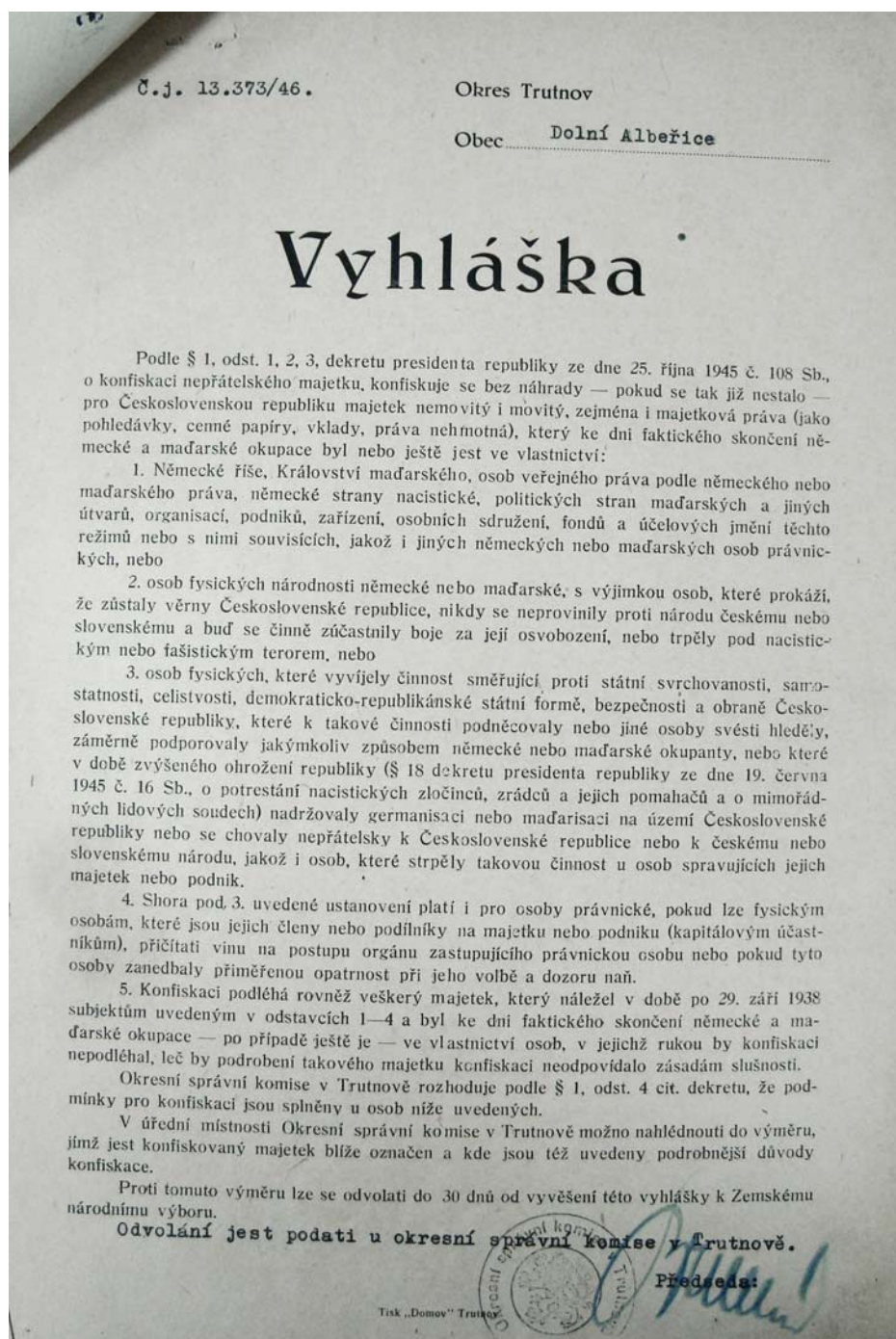
⁷³ Viz data uvedená na seznamech osob podléhajících konfiskaci, SOKA T, ONV T, 1781/105.

⁷⁴ To vyplývá jednoznačně z konfiskátů podle seznamů osob podléhajících konfiskaci. SOKA T, ONV T, 1781/105.

⁷⁵ V Dolních Lysečínách a obojích Albeřicích působili v dubnu, květnu a červnu roku 1946 Jaroslav Zahradník a Jan Jindra. SOKA T, ONV T, 1781/105.

výměry⁷⁶ adresované každému majiteli nemovitosti zvlášť. Všechny tyto dokumenty existovaly pouze v českém jazyce a byly opatřeny datem vyvěšení soudní vývěsky. S textem vyhlášky se můžeme dopodrobna seznámit v ukázce vyhlášky pro Dolní Albeřice.

36. Vyhláška informující o konfiskaci podle dekretu 108/1945 sb., SOKA T

Do seznamu osob podléhajících konfiskaci evidentně podle písma⁷⁷ dopisovala osoby zmiňovaná výpomocná síla MSK, Němka Ilsa Smoll z Maršova, která během své působnosti

⁷⁶ Konfiskační výměry, řazené podle obcí, SOKA T, ONV T, 1688/98.

v MSK bydlela nejprve v Maršově a nakonec i v Dolních Albeřicích a byla odsunuta/vyhnána s poledním transportem 16. 11. 1946. Zatímco v seznamech osob podléhajících konfiskaci byli jmenováni obyvatelé domu, v konfiskačních výměrech stál

Seznam osob, které podléhají konfiskaci.

Běžné číslo	Jméno	Bydliště	Poznámka
1.	Schoberova Filomena	Dolní Albeřice 8. 4	
2.	Flegelova Filomena	" " 6	
3.	Lorenzova Helena	" " 6	
4.	Markéta Radová	" " 11	
5.	Prices Berthold	" " 11	
6.	Gräbner Ondřej	" " 13	
7.	Tippeltová Anna	" " 14	
8.	Hořmannova Emma	" " 15	ly. p. 1946.
9.	Hringová Josefa	" " 14	
10.	Tippelt Josef	" " 21	
11.	Bernkopfová Emma	" " 35	
12.	Lamm František	" " 40	
13.	Flegelová Berta	" " 37	
14.	Lamer Josef	" " 35	
15.	Hořmannová Marie	" " 24	
16.	Lamerová Helena	" " 20	
17.	Kneifel Jindřich	" " 18	
18.	Hittner Jakob	" " 16	divu
19.	Kamitz Josef	" " -15	divu
20.	Flegelová Pavla	" " 6	
21.	Tippelt František	" " 31	
22.	Lamer Rudolf	" " 46	obuvnictví
23.	Hübner Alfred	" " -18	alymnárství
24.	Stumpf František	" " 41	obchod
25.	Kneifel Jindřich	" " 25	pokryvačství
26.	Hittner Helmut	" " 21	hútnar lékařství
27.	Steiner Václav	" " 10	obuvnictví
28.	Scharf Jan	" " 9	hostinec 0/1946.
29.	~~Hořmannová Josefa~~	" " 15	kovářství
30.	Schober Josef	" " 19	domák
31.	Tippeltová Anna	" " 14	domák
32.	Hořmannová Emma	" " 14	domák
33.	Hringová Josefa	" " 13	domák
34.	Hittner Václav	" " 10	domák
35.	Hittner Helmut	" " 21	domák
36.	Lamer Rudolf	" " 46	domák
37.	Kneifel Jindřich	" " 25	domák

Vyřazeno dne 9/5. 1946...
sejmuto dne 24/5. 1946...

37. Seznam osob podléhajících konfiskaci podle dekretu 108/1945 sb. v obci Dolní Albeřice, SOKA T

⁷⁷ Písmo vykazuje znaky německého psaného písma, tzv. sütterlinu, který se Elsa Smoll učila ve škole. Sütterlin zavedl v roce 1911 pruský ministr kultury a školství Ludwig Sütterlin. Hitler sice používání sütterlinu v roce 1941 zrušil, ale jak praví přísloví, starého koně novým kouskům nenaučíš.

knihovní vlastník. Zajímavým údajem ve výměrech je popis domů a zařízení. Konfiskační výměry byly také vylepovány na domy, jichž se konfiskace týkala. Na zadních stranách výměrů muselo být odůvodnění konfiskace. Tím byla pouze německá národnost ve smyslu příslušného dekretu 108/1945 sb. Na některých výměrech stojí v odůvodnění osamoceně pouze jedno slovo Němec/Němka.

Okresní národní výbor (OSK) v .....
 C. j. .....
 Datum 13374/46
 Číslo seznamu osob 508 945 92

Okres: .....
 Obec: Horní Albeřice,

Výměr.

Okresní národní výbor (okresní správní komise) v .....
 rozhoduje podle § 1 odst. 4 dekretu presidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, že podmínky pro konfiskaci podle § 1 odst. 1 č. 1, 2, 3, jsou dány u .....
 v .....
 z nemovitosti .....
 č. p. .... zapsané ve vložce č. .... pozemkové knihy pro katastrální území .....
 t. č. v (národní) správě .....
 bytem v .....
 odst. 1 cit. dekretu, není vyloučen z konfiskace.

Odůvodnění jest uvedeno na rubu výměru.

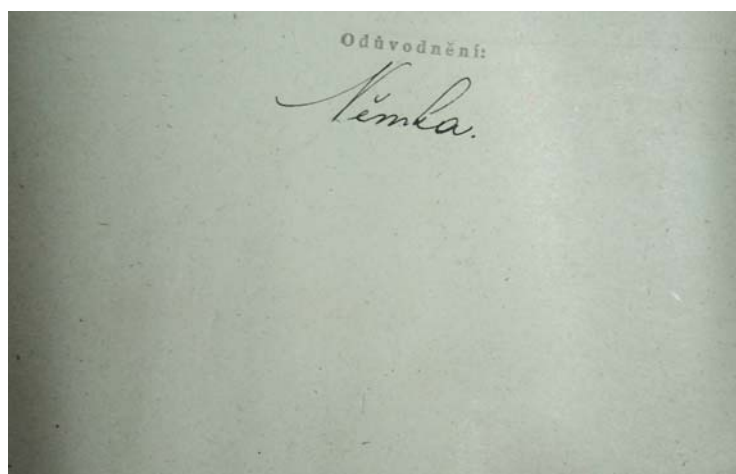
Proti tomuto výměru lze se odvolat k zemskému národnímu výboru. Odvolání jest podati u shora uvedeného okresního národního výboru (OSK) do 15 dnů od doručení tohoto výměru.

Výše dne 22. VII. 1946
 Doručeno dne .....
 Výměr nabyl právní moci dne - 1/ IX. 1946
 (F. n. o. D. 45)

Okresní národní výbor (OSK) v .....
 Referent: .....
 Člen rady: .....

Fr. Ziegner, Praha XII

38. Konfiskační výměr HA čp. 64 podle dekretu 108/1945sb., SOKA T

39. Zadní strana konfiskačního výměru podle dekretu 108/1945 sb., SOKA T

Konfiskovány byly všechny domy v celém údolí. Anna Hofmannová, která byla jak antifašistkou, tak osobou české národnosti s uznaným smíšeným manželstvím a která by teoreticky měla šanci konfiskaci ujít, žádný dům nevlastnila. Od třicátých let, tedy od svého příchodu do Dolních Lysečín bydlela v činžovním domě DL čp. 2, jak je dům patřící Antonu Pechovi v konfiskačním výměru popisován. Dům čp. 6, kam se nastěhovala, jí byl pravděpodobně neoficiálně přidělen, není ale zřejmé jakým způsobem.⁷⁸ Většina těch, co nebyla odsunutá do doby, kdy se jim na dveřích objevil konfiskační výměr, musela ve „svých“ konfiskovaných domech platit nájem novému majiteli – československému státu, resp. MSK. Antifašisté, kteří měli teoreticky nárok na výjimku, se všichni až na Annu Hofmannovou nechali odsunout. Ti, co zůstali, ať už z jakéhokoliv důvodu, museli platit nájem, taková byla alespoň praxe, jak vypovídají i citované vzpomínky Marie Pech. Nicméně podle pokladního deníku obce Dolní Albeřice z let 1945 až 1959 to tak ale v případě našeho mikroregionu nevypadá. Nájem někteří platili až po roce 1948, kdy došlo v případě Albeřic a Lysečín k posledním odsunům.⁷⁹ Každopádně těm, co zůstali, byly domy v 50. letech vráceny, resp. konfiskace byly rušeny. Zda-li si „majitelé“ domy museli (vy)kupovat, stejně jako lidé v Maršově a Temném Dole, není zřejmé, ale pravděpodobné. K placení nájmu a opětovnému získávání domů se dostaneme v 6. kapitole.

„My jsme si svůj barák koupili dvakrát, poprvý od strejdy před válkou a pak v padesátejch letech, a teď když byla restituce, tak mi nabízeli barák znova, a já řek, že barák mám a že žádný finanční vyrovnání nechci.“ Tak vzpomíná dnes již s úsměvem na tuto absurditu Anton Missberger z Maršova III.

Po nutné odbočce ke konfiskacím se vraťme k odsunům. První tzv. řádný transport byl ze sběrného střediska v Mladých Bukách vypraven přes nádraží Svoboda nad Úpou / Kalná Voda 29. 1. 1946, poslední 16. 11. 1946.

⁷⁸ Na regulérní přiděl neměla nárok, neboť měla v rodině osobu německé národnosti – svého manžela.

⁷⁹ Pokladní deník Dolní Albeřice 1946–1949. Týkalo se Steinerů z DA čp. 10 a Nittnerů, DA čp. 16.

Transporty v rámci tzv. řádného odsunu z okresu Trutnov přes sběrné středisko Mladé Buky, vlaková zastávka Svoboda nad Úpou / Kalná Voda					
transport číslo	datum	počet vagonů	počet lidí	přes	zóna
I	29.1.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
II	1. 3.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
III	17.3.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
IV	4. 4.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
V	21. 4.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
VI	29. 4.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
VII	21. 5.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
VIII	17. 6.1945	40	1200	Bad Brambach	východní
IX	24. 6.1946	40	1200	Bad Brambach	východní
X	2. 7.1946	40	1200	Bad Brambach	východní
XI	7. 7.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
XII	14. 7.1946	40	1200	Bad Brambach	východní
XIII	18. 7.1946	40	1200	Bad Brambach	východní
XIV	25. 7.1946	40	1200	Bad Brambach	východní
XV	31. 7.1946	40	1200	Bad Brambach	východní
XVI	5. 8.1946	40	1200	Bad Brambach	východní
XVII	9. 8.1946	40	1200	Bad Schandau	východní
XVIII	15. 8.1946	40	1200	Bad Schandau	východní
XIX	20. 8.1946	40	1200	Bad Schandau	východní
XX	26. 8.1946	40	1200	Bad Schandau	východní
XXI	6. 9.1946	40	1200	Bad Schandau	východní
XXII	25. 9.1946	40	1200	Bad Schandau	východní
XXIII	4. 10.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
XXIV	14.10.1946	40	1200	Furth im Walde	západní
XXV	16.11.1946	32	960	Furth im Walde	západní
				SOka T, ONVT, 2004/147-9	
legenda:					
celkem: 27 600 lidí					
celkem: do západní zóny: 11 transportů					
celkem: do východní zóny: 14 transportů					
podbarvené: v transportech byli odsunuti/vyhnaní lidé z HA, DA, DL					
tučně: největší počet odsunutých/vyhnaných z HA, DA, DL					

Není zcela jasné, zda měli všichni možnost se před odsunem/vyhnáním zastavit doma. Nemuselo se tak stát v případě, kdy byli lidé nasazení na práci mimo obec. V takovém případě se domů pravděpodobně před odsunem nedostali. V případě, že už byli umístěni ve sběrném středisku Mladé Buky, popřípadě v jiném internačním táboře či ve vězení, se o tom dá pochybovat. Kdo a jakým způsobem dával Němcům na vědomí, že se mají připravit na odsun, není zcela jasné. Podle vzpomínek Rudolfa Lamera jim rozhodnutí o vysídlení přinesla sekretářka předsedy MSK Františka Kavana, tou podle Jaroslava Fantury, který ji zmiňuje ve

svém prohlášení, byla Editha Mílová.⁸⁰ Pravděpodobně to v podobném duchu fungovalo i u ostatních z Lysečín a Albeřic. Na rozhodnutí byl uveden čas a místo, kde měli být vysídlování naloženi do aut nebo na koňské potahy⁸¹ a odvezeni do sběrného střediska v Mladých Bukách. Jedno takové seřadiště bylo na křižovatce se Suchým Dolem, tedy na rozhraní Dolních Albeřic a Dolních Lysečín.⁸²

40. Rozcestí Dolních Lysečín, Dolních Albeřic a Suchého Dolu, vpravo DA čp. 25, foto Jan Faltejsek, 2009

Další bylo pravděpodobně na rozhraní Dolních a Horních Albeřic u školy.⁸³ V případě vysídlení Rudolfa Lamera, který byl se svou rodinou zařazen do posledního transportu vypraveného 16. 11. 1946 z nádraží Svoboda nad Úpou / Kalná Voda, přišlo rozhodnutí 5. 11. 1946. V tentýž den přišlo podle jeho vzpomínek i všem albeřickým a lysečinským, kteří byli odsunuti/vyhnáni tímto transportem. „6. 11. musel být předán dobytek. V obcích pak zůstalo jen několik málo rodin. 7. 11. byli všichni koňskými povozy dopraveni do Mladých Buků.“ S sebou si stejně jako všichni odsunovaní/vyhánění mohla vzít jeho rodina zavazadla o váze do 50 kg,⁸⁴ které nesmělo obsahovat cennosti, radiopřijímač, psací stroj, vkladní knížku, hotovost vyšší než 1000 RM na rodinu, více jídla než na sedm dní. Lamerovi z DL čp. 37 si sbalili matrace, nářadí, nádobí, oblečení a ložní prádlo. Dům musel být ponechán odemčený a

⁸⁰ Různé záležitosti obcí, SOkA T, ONVT, 1563/89.

⁸¹ V zimě asi určitě na koňské potahy, cesta byla v zimě pro auta nesjízdná. Viz vzpomínky E. S.

⁸² Vzpomínky H. S.

⁸³ Toto je pouze odhad autorky.

⁸⁴ Ze vzpomínek R. L., které jsou opsány ze dvou dopisů.

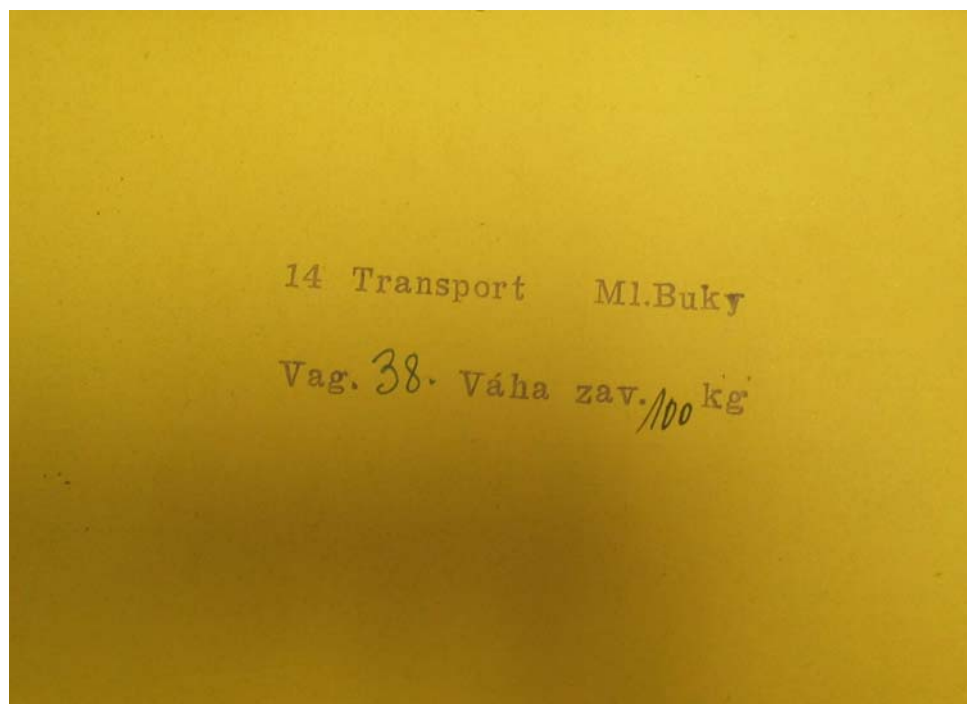

klíče se odevzdaly MSK. Zavazadla jim kontroloval nejprve František Kavan, při přijetí do sběrného střediska a následně ještě před nástupem do vlaku.

Č.	Jméno	Věk	Pohl.	Dosavadní bydliště	Zaměstnání	Kam chcete jeti
1	Stumpf Anna	1902	ž	H. Albeřice	počasně	č. v. 25086/604
2	" - " Rudolf	1940	m	" - "	dítě	muž. 26. 7. 46
3						Bramborsk
4						Ruská p.
5						
6						
7						

Problíška		Sble- dáno	Vypla- ceno	Zabaveno:					Odmr proveden	
č	schopen převzít průkaz	RE	RE	Kčs	h	vál. kn.	Zlato	Sífibro	jiné	
1										25. 7. 46
2										
3										
4										
5										
6										
7										

41., 42. Kartotéka odsunutých osob, Anna Stumpf z Horních Albeřic čp. 64, SOKA T

Kolik jim toho bylo právem (vzhledem k vyhláškám) a kolik neprávem při kontrolách odebráno, záleželo na prohledávající osobě. „Financové tam vystěhovávali Němce, největší svině byl starej Kavan, hajnej, jak měl valacha, ten bydlel v Horních Lysečínách (předseda

MSK pro Dolní a Horní Lysčiny, pozn. aut.), *ten každému odsunovanému prohrabal věci a bral.*“⁸⁵ Jestli to bylo stejné i v případě Bohumila Černého, předsedy MSK v Albeřicích, nevíme. V případě Horních Albeřic byla administrativní pomocnicí Němka, Ilse Smoll z Maršova IV, ta byla ale odsunutá na rozdíl do Edith Mílové posledním transportem vypraveným z trutnovského okresu.

Srovnajme vzpomínky Rudolfa Lamera se vzpomínkami Gertrud Eitner z DA čp. 25 a Ericha Stumpfá z DA čp. 41. „*Rodina byla vyzvána, aby si sbalila zavazadlo do 50 kg, sraz byl v Maršově IV. Proběhlo smutné rozloučení s příbuznými, sousedy a přáteli. Sbalili jsme si osobní věci, oblečení, peřiny, fotky, moje hračky a školní brašnu. Přišli jsme do sběrného tábora, bývalé továrny v Mladých Bukách. Tam byly ubytovány stovky uprchlíků na palandách. Po několika dnech byly přistaveny dobytčáky a byli jsme odtransportováni na hranici. Tam se vlak zastavil, byli jsme v Německu. V ten moment jsme všichni zahodili bílé pásky s nápisem N. Dál jsme pokračovali do sběrného tábora a odtud jsme byli přidělováni do okolí. Nás, rodinu s pěti dětmi, nikdo nechtěl. Bylo to velmi tragické.*“ (Gertrud Eitner)

„*Pak přišlo to, že i my jsme byli vysídleni, byli jsme ale sbalení, takže nás odsun nezaskočil nepřipravené. Věděli jsme, že si můžeme zabalit 40 až 50 kg. Sbalili jsme si hodnotné věci, pokud nám ještě nějaké zbyly a bylo povolené je odvézt. Vzít s sebou jsme nemohli vkladní knížky, akcie a jiné podobné věci. Byli jsme 11. 11. nabrání před domem, předtím jsem museli zabezpečit a nakrmit dobytek. Pak jsme byli přepraveni do lágru v Mladých Bukách, kde jsme byli prohledáni a za osm dní (de facto šest dní, neboť transport odjel 16. 11.) jsme byli naloženi do dobytčáků, v každém vagónu bylo 40 lidí (de facto 30), muži, ženy, děti a kýbl na potřebu všech. A jeli jsme přes Prahu směr západ. Nevěděli jsme, kam přijedeme. Z našich věcí jsme nemohli nakonec odvézt nic kromě povlečení a ložního prádla.*“ (Erich Stumpf, vypráví v první osobě, přestože u událostí osobně nebyl.)

---

⁸⁵ Vzpomínky V. Š.

Horní Albeřice / Ober-Albendorf				
Odsun/vyhnání v rámci tzv. organizovaného odsunu v roce 1946				
VI. transport, 29. 4. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny				
č.p.	jméno	narozen/a	povolání podle transportlistu	poznámka
30	Tamm Richard	1904	dělník	
30	Tamm Rosa	1906	v domácnosti	
30	Tamm Gerhard	1930	dělník	

IX. transport, 24. 6. 1946 přes Sokolov a Bad Brambach do východní zóny				
2	Ruse Filomena	1886	v domácnosti	
6	Widensky Josef	1870	rolnice	
6	Widensky Paula	1870	v domácnosti	
9	Dix Franz	1886	rolník	NSDAP
9	Dix Albina	1890	v domácnosti	řazení k DA
9	Dix Karolina	1925	v domácnosti	
15	Lahmer Josef	1870	rolník	v TL uvedeni 2x na stejné straně
15	Lahmer Filomena	1873	v domácnosti	
24	Slawik Lidvina	1882	v domácnosti	
31	Patsch Hermine	1919	obchodnice	
31	Patsch Helga	1932	žákyně	
31	Patsch Krista	1939	dítě	
31	Patsch Herbert	1943	dítě	
31	Patsch Horst	1930	řeznický učeň	
45	Krause Franziska	1892	v domácnosti	
46	Möldner Paula	1915	v domácnosti	
46	Möldner Reinhardt	1945	dítě	
47	Kühnel Rudolf	1882	dělník	
47	Kühnel Filomena	1884	v domácnosti	
54	Lorenz Rudolf	1882	dělník	
58	Tamm Helene	1926	v domácnosti	
62	Ruse Anna	1912	v domácnosti	
62	Ruse Irmgraud	1940	dítě	
62	Ruse Ilse	1936	dítě	
62	Ruse Annelies	1945	dítě	

XIV. transport, 25.7.1946 přes Sokolov a Bad Brambach do východní zóny				
10	Jarsky Hermine	1908	v domácnosti	řazení k DL
10	Jarsky Josef	1934	žák	
10	Jarsky Manfred	1944	dítě	
10	Jarsky Ludmila	1930	rolnice	
4	Gleißner Berthold	1876	rolník	řazení k DA
4	Gleißner Marie	1877	v domácnosti	
4	Scholz Bertha	1906	v domácnosti	řazení k DA
4	Scholz Herbert	1935	žák	
4	Scholz Josef	1936	žák	
64	Stumpf Anna	1902	pekařka	

64	Stumpf Rudolf	1940	dítě	
-----------	---------------	------	------	--

XV. transport, 31 .7. 1946 přes Sokolov a Bad Brambach do východní zóny

12	Plechatsch Filomena	1867	v domácnosti	
12	Gaube Filomena	1909	v domácnosti	
12	Gaube Gottfried	1943	dítě	
12	Gaube Rudolf	1936	dítě	
22	Demuth Auguste	1914	rolnice	
22	Demuth Josef	1934	žák	
22	Demuth Ernst	1941	dítě	
22	Hofmann Marie	1906	rolnice	
22	Hofmann Olga	1928	studentka	
34	Hofmann Hilda	1933	dítě	
38	Stumpf Rudolf	1915	rolník	
38	Stumpf Hilda	1921	v domácnosti	
38	Stumpf Ursula	1944	dítě	
38	Stumpf Marie	1909	rolnice	
38	Stumpf Erna	1934	dítě	
38	Stumpf Helga	1937	dítě	
40	Lahmer Anna	1913	rolnice	
40	Lahmer Rudolf	1939	dítě	
40	Lahmer Ernst	1940	dítě	
40	Lahmer Erwin	1942	dítě	
40	Sandner Elfriede	1923	rolnice	

XVII. transport, 9. 8.1946 přes Děčín a Bad Schandau do východní zóny

53	Pohl Anna	1922	v domácnosti/ dělnice	možná HA 21 dobrovolně - AFA
53	Pohl Ursula	1940	dítě	

XX transport, 26. 8. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny

57	Leder Friedrich	1903	dělník	
57	Leder Emma	1905	v domácnosti	
57	Leder Edith	1931	v domácnosti	
57	Leder Heinz	1942	dítě	

XXI transport, 6. 9. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny

38	Zosel Maria	1895	v domácnosti	řazení k L
38	Zosel Ernst	1928	pekař	
38	Zosel Rosa	1934	dítě	

XXV transport, 16. 11. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny

1	Schmidt Josef	1883	rolník	NSDAP
1	Schmidt Franziska	1883	v domácnosti	
1	Kneifel Anna	1913	dělnice	
1	Kneifel Gisela	1940	dítě	
1	Kneifel Ilse	1942	dítě	

3	Hofmann Anton	1874	rolník	
3	Hofmann Franziska	1875	v domácnosti	
3	Schubert Emma	1912	v domácnosti	
3	Schubert Siegfried	1940	dítě	
5	Kirchschlager Berta	1876	v domácnosti	
5	Kirchschlager Margareta	1909	dělnice	
5	Kirchschlager Ernst	1937	žák	
5	Kirchschlager Annelies	1935	v domácnosti	
7	Resner Vinzenz	1894	dělník	
7	Resner Anna	1902	v domácnosti	
11	Hofmann Rudolf	1870	důchodce	
12	Patzak Maria	1917	rolnice	možná HA 13
12	Patzak Maria	1942	dítě	
12	Patzak Elisabeth	1941	dítě	
12	Patzak Helene	1939	dítě	není z regionu
13	Patzak Filomena	1892	rolnice	
16	Janski Ignaz	1905	rolník	možná HA 13
16	Janski Emma	1899	v domácnosti	
16	Janski Marie	1930	v domácnosti	
16	Janski Edeltraud	1928	v domácnosti	
16	Janski Hubert	1933	žák	
16	Janski Josef	1898	rolník	
16	Janski Marta	1897	v domácnosti	
17	Lamer Wendelin	1888	rolník	
17	Lamer Elisabeth	1895	v domácnosti	
17	Lamer Elisabeth	1936	dítě	
18	Lamer Josef	1879	rolník	
18	Lamer Filomena	1888	v domácnosti	
18	Demuth Hilda	1915	v domácnosti	
18	Demuth Martin	1939	dítě	
18	Demuth Reinhard	1940	dítě	
18	Demuth Christian	1945	dítě	
19	Kneifel Franz	1902	rolník	
19	Kneifel Auguste	1906	v domácnosti	
19	Kneifel Josef	1943	žák	
19	Kneifel Erna	1934	dítě	
20	Zinecker Berthold	1898	rolník	
20	Zinecker Martha	1903	v domácnosti	
20	Zinecker Hilda	1924	dělnice	
21	Reinmann Berta	1885	v domácnosti	
21	Köhler Rosa	1909	v domácnosti	
25	Braun Franz	1893	rolník	
25	Braun Anna	1896	v domácnosti	
25	Braun Hedwig	1930	v domácnosti	
26	Brunecker Franziska	1859	v domácnosti	
27	Köhler Franz	1893	rolník	NSDAP
27	Köhler Marie	1899	v domácnosti	
27	Köhler Marie	1905	v domácnosti	
27	Köhler Elisabeth	1926	dělnice	

28	Kirchschlager Johann	1879	rolník	
28	Kirchschlager Maria	1888	v domácnosti	
29	Schubert Marta	1896	v domácnosti	
29	Schubert Emma	1929	v domácnosti	
29	Schubert Elsa	1924	v domácnosti	
32	Tamm Maria	1885	v domácnosti	
32	Tamm Anna	1916	dělnice	možná HA 11, odejmuta specialistická legitimace
32	Tamm Gertrude	1929	v domácnosti	
33	Gleißner Berta	1884	rolnice	
33	Gleißner Rudolf ?	1916	dělník	NSDAP
33	Gleißner Franziska	1914	dělnice	
33	Gleißner Ernst	1937	žák	
34	Lahmer Reinhold	1884	rolník, FG	NSDAP
34	Lahmer Anna	1884	v domácnosti	
35	Kneifel Maria	1891	rolnice	
35	Kneifel Helene ?	1927	v domácnosti	
37	Baudisch Franziska	1887	v domácnosti	
37	Baudisch Marie	1908	v domácnosti	
37	Baudisch Hilde	1916	rolnice	
37	Baudisch Josef	1912	rolník a zedník	
37	Baudisch Walter	1941	dítě	
37	Baudisch Anna	1921	v domácnosti	
39	Kühnel Anna	1901	dělnice	
39	Kühnel Berta	1911	rolnice	
39	Kühnel Josefa	1875	v domácnosti	
39	Kühnel Auguste	1913	v domácnosti	
39	Kühnel Oswald	1899	holič	
41	Tasler Franz	1893	hostinec/rolník	NSDAP
41	Tasler Anna	1901	v domácnosti	
41	Tasler Helene	1932	v domácnosti	
41	Tasler Annelies	1934	dítě	
42	Plechatsch Anna	1874	v domácnosti	
42	Plechatsch Franz	1903	obchodník	
42	Plechatsch Auguste	1904	v domácnosti	
42	Plechatsch Krista	1934	žákyně	
44	Kirsch Marie	1873	rolník	
44	Kirsch Hubert	1893	v domácnosti	
45	Krause Anna	1914	rolnice	
45	Krause Erich	1941	dítě	
45	Krause Manfred	1944	dítě	
46	Dix Marie	1888	rolnice	
46	Dix Josef	1912	rolník	
49	Hofmann Johann	1889	rolník	
49	Hofmann Anna	1890	v domácnosti	
49	Hofmann Maria	1920	v domácnosti	
50	Lamer Augustin	1880	rolník	
50	Lamer Maria	1890	v domácnosti	
50	Lamer Maria	1829	v domácnosti	
50	Lamer Hilda	1922	v domácnosti	

51	Lorenz Josef	1923	dělník - přadlák	odejmuta specialistická legitimace
51	Lorenz Anna	1917	v domácnosti	
51	Lorenz Margharete	1939	dítě	
51	Lorenz Manfred	1934	dítě	
52	Ruse Franz	1887	rolník	
52	Ruse Susanne	1894	v domácnosti	
52	Ruse Elisabeth	1924	v domácnosti	
55	Kirchschlager Franz	1890	rolník	
55	Kirchschlager Anna	1888	v domácnosti	
56	Hübner Hedwig	1906	rolnice	
56	Hübner Laura	1928	dělnice	
57	Tamm Josef	1914	dělník	
57	Tamm Maria	1910/15	v domácnosti	
57	Tamm Ingeborg	1937	dítě	
57	Tamm Edith Anna	1939	dítě	
57	Tamm Josef	1940	dítě	
57	Tamm Roland	1942	dítě	
57	Tamm Erika	1944	dítě	
57	Tamm Gerlinde	1945	dítě	
57	Tamm Marie Anna	1946	dítě	
57	Smoll Ilsa	1920	kancelářská síla - MSK HA	bydlela až po válce, původně z MIV
57	Smoll Dietmar	1942	dítě	
58	Kühnel Alfred	1900	tesař	
58	Kühnel Marie	1906	rolnice	
58	Kühnel Alfred	1933	dítě	
58	Kühnel Elfriede	1928	v domácnosti	
60	Lahmer Josef	1898	tesař, sedlák	NSDAP, starosta obce
60	Lahmer Marie	1904	v domácnosti	
60	Lahmer Edeltraud	1926	v domácnosti	
60	Lahmer Alfred	1932	žák	
61	Hofmann Alois	1903	rolník	NSDAP
61	Hofmann Rosa	1906	rolnice	
61	Hofmann Emma	1928	v domácnosti	
61	Hofmann Hilde	1930	v domácnosti	
61	Hofmann Josef	1938	žák	
61	Hofmann Gerlinde	1944	dítě	
Ka 1-11 odsun podle transportů Ka 11-35 odsun podle jmen			SOka T, ONVT, 2004/147-9	

Dolní Albeřice / Nieder-Albendorf				
Odsun/vyhnání v rámci tzv. organizovaného odsunu v roce 1946				
VI. transport, 29. 5. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny				
č.p.	jméno	narozen/a	povolání podle transportlistu	poznámka
6	Flegel Filomena	1906	v domácnosti	
6	Flegel Alfred	1936	žák	
6	Flegel Margaret	1941	dítě	

IX. transport, 24. 6. 1946 přes Sokolov a Bad Brambach do východní zóny				
6	Flegel Pauline	1879	v domácnosti	
8	Lorenz Helene	1923	rolnice	
8	Lorenz Olga	1946	dítě	
18	Hofmann Emma	1922	dělnice	
18	Hofmann Heidelinde	1944	dítě	
24	Hofmann Marie	1870	v domácnosti	řazení k HA
31	Tippelt Berta	1879	v domácnosti	řazení k HSM
31	Tippelt Franz	1904	rolník	
31	Tippelt Josef	1905	rolník	
31	Tippelt Berta	1879	v domácnosti	řazení k HSM
31	Tippelt Franz	1904	sedlák	
31	Tippelt Josef	1905	sedlák	
44	Köhler Anna	1912	rolnice	původně DA 4
44	Köhler Irene	1938	žákyně	
44	Köhler Helga	1940	dítě	
44	Köhler Werner	1941	dítě	
44	Köhler Ernst	1942	dítě	

XI. transport, 7. 7. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny				
27	Bergar Oskar	1911	instalatér	
27	Bergar Rosa	1917	domácnost	
27	Bergar Dietmar	1943	dítě	
36	Lahmer Anna	1905	rolnice	
36	Lahmer Helmut	1932	žák	
36	Lahmer Hilde	1941	dítě	
36	Lahmer Filomena	1875	penzistka	
XIV. transport, 25.7.1946 přes Sokolov a Bad Brambach do východní zóny				
18	Scholz Alois	1902	dělník	
18	Scholz Hilda	1931	v domácnosti	
18	Scholz Anna	1935	žákyně	
18	Scholz Ida	1897	v domácnosti	
19	Efler Thekla	1921	neuveveno	

19	Efler Günther	1946	dítě	
27	Polz Josef	1891	dělník	
27	Polz Anna	1895	v domácnosti	
27	Polz Helene	1927	v domácnosti	
27	Polz Walter	1930	žák	
30	Brunecker Filomena	1906	v domácnosti	členka SdP
30	Brunecker Arnold	1918	úředník	
30	Brunecker Eugen	1931	žák	
30	Brunecker Rainer	1936	žák	
30	Brunecker Walburga	1921	úřednice	
38	Flegel Anna	1925	rolnice	

XVII. transport, 9. 8. 1946 přes Děčín a Bad Schandau do východní zóny

9	Scharf Margareta	1922		uznána afa komisí, 24.1.46, dobrovolný odsun
---	------------------	------	--	--

XXI. Transport, 6. 9. 1946 přes Děčín a Bad Schandau do východní zóny

42	Tamm Elfriede	1899	v domácnosti	
42	Tamm Erhard	1927	student	
42	Tamm Herbert	1928	dělník	
42	Tamm Franz	1901	rolník	člen NSDAP

XXIII. transport, 4. 10. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny

11	Möldner Josef	1906	zámečník	
11	Möldner Bertha	19??	v domácnosti	
11	Möldner Christel	1938	dítě	
11	Möldner Gerald	1945	dítě	

XXV. transport, 16. 11. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny

2	Reiss Josef	1896	v domácnosti	
2	Reiss Anna	1870	v domácnosti	
2	Reiss Gustav	1903	rolník	
2	Reiss Marta	1907	v domácnosti	
2	Reiss Elsa	1928	v domácnosti	
2	Reiss Margarete	1939	dítě	
2	Reiss Josef	1940	dítě	
3	Rindschwentner Franz	1884	rolník	
3	Rindschwentner Berta	1892	v domácnosti	
3	Rindschwentner Johann	1929	v domácnosti	
3	Rindschwentner Gertrud	1933	žákyně	
3	Rindschwentner Josef	1930	dělník	
4	Schober Wilhelmine	1879	v domácnosti	
11	Rada Margarete	1921	v domácnosti	
11	Rada Horst	1945	dítě	
11	Friess Berthold	1877	v domácnosti	
11	Hofmann Paula	1891	rolnice	

13	Kühn Aloisia	1882	v domácnosti	
14	Häring Josefa	1867	v domácnosti	
14	Häring Marie	1896	rolnice	
14	Häring Ernst	1929	rolník	
14	Häring Ilse	1933	žák	
14	Häring Johann	1896	rolník	nebo DA čp. 8
15	Kamitz Anna	1910	v domácnosti	
15	Kamitz Josef	1903	zámečnick	
15	Kamitz Ilse	1938	dítě	
15	Kamitz Ottmar	1933	žák	
15	Kamitz Georg	1942	dítě	
28	Lamer Gustav	1891	rolník	
28	Lamer Anna	1898	v domácnosti	
28	Lamer Richard	1926	kadeřník	
37	Flegel Berta	1882	v domácnosti	
39	Tamm Franziska	1911	rolnice	
39	Tamm Elfriede	1933	žákyně	
39	Tamm Anna	1874	v domácnosti	
39	Tamm Marie	1928	v domácnosti	
41	Stumpf Franz	1887	obchodník	
41	Stumpf Aloisia	1897	v domácnosti	
41	Stumpf Aloisia	1929	žákyně	
43	Hofmann Josef	1906	rolník	
43	Hofmann Marie	1906	v domácnosti	
43	Hofmann Waltraud	1943	dítě	
43	Hofmann Walter	1942	dítě	
46	Lahmer Rudolf	1887	dělník	
46	Lahmer Marie	1893	v domácnosti	
Ka 1-11 odsun podle transportů Ka 11-35 odsun podle jmen			SOka T, ONVT, 2004/147-9	

Dolní Lysečiny / Nieder-Kolbendorf				
Odsun/vyhnání v rámci tzv. organizovaného odsunu v roce 1946				
II. transport, 1. 3. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny				
č.p.	jméno	narozen/a	povolání podle transportlistu	poznámka
2	Pech Anton	1874	důchodce	říjen '45 ubytován v táboře nouzového ubytování v HSM
2	Pech Maria	1914	zemědělská síla	řazení k MIV
2	Pech Wolfgang	1939	dítě	
2	Pech Klaus	1941	dítě	
25	Sagasser Alfred	1906	dělník	řazení k MIV
25	Sagasser Elisabeth	1914	dělnice	
25	Sagasser Gerhard	1934	žák	
25	Sagasser Gertrud	1935	žákyně	
25	Sagasser Helmut	1937	dítě	
25	Sagasser Siegfried	1938	dítě	
25	Sagasser Elisabeth	1939	dítě	

III. Transport, 17. 3. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny				
15	Wagner Viktoria	1922	v domácnosti	
15	Wagner Gerhard	1943	dítě	
15	Wagner Wolfgang	1945	dítě	

IX. Transport, 24. 6. 1946 přes Sokolov a Bad Brambach do východní zóny				
6	Reiss Johanna	1909	rolnice	
6	Reiss Walter	1942	dítě	
24	Dolezel Marie	1910	v domácnosti	
24	Dolezel Gertrud	1931	žákyně	
24	Dolezel Marie	1932	žákyně	
24	Dolezel Kristine	1933	v domácnosti	
24	Dolezel Marta	1938	dítě	
35	Zinecker Johanna	1871	pensistka	

XI. Transport, 7. 7. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny				
27	Lahmer Anton	1888	truhlář	

XII. Transport, 14. 7. 1946 přes Sokolov Bad Brambach do východní zóny				
43	Lamer Franz	1933	dítě	
43	Lamer Annelies/Erna	1935	dítě	
43	Lamer Edeltraud	1936	dítě	
43	Lamer Marie	1940	dítě	

XIV. Transport, 25. 7. 1946 přes Sokolov Bad Brambach do východní zóny				
33	Skalsky Josef	1889	?	říjen '45 – ubytován i s manželkou v táboře nouzového ubytování v HSM
33	Skalsky Wilhelmina	1894		psaná jako Marie a řazení s manželem do Prkenného Dolu

XII. Transport, 5. 8. 1946 přes Děčín a Bad Schandau do východní zóny				
26	Klug Adalbert	1891	pekař	řazen k Černé Hoře
26	Klug Adelheid	1888	v domácnosti	řazena k Černé Hoře

XXIII. Transport, 4. 10. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny				
4	Braun Gottfried Franz	1938	žák	

XXV transport, 16. 11. 1946 přes Domažlice a Furth im Wald do západní zóny				
1	Kramer Stefan	1886	dělník, rolník	
1	Kramer Anna	1891	domácnost	
1	Kramer Marie	1924	dělnice	
1	Kramer Josef	1909	pekař	
3	Köhler Rudolf	1899	rolník	možná DL čp. 38
3	Köhler Maria	1902	v domácnosti	
3	Köhler Rudolf	1936	žák	
3	Köhler Ernst	1939	dítě	
3	Köhler Auguste/Marie	1941	dítě	
3	Köhler Franz	1944	dítě	
5	Kramer Wenzel	1892	rolník	
5	Kramer Karolina	1897	v domácnosti	
5	Kramer Anna	1922	dělnice	
5	Kramer Marie	1927	dělnice	
5	Kramer Alois	1929	dělník	
7	Missberger Annalies	1940	dítě	
7	Ruse Johann	1921	dělník	
7	Ruse Laura	1920	v domácnosti	
7	Ruse Monika Laura	1944	dítě	
7	Ruse Renata Erika	1945	dítě	
11	Lamer Rudolf	1899	pekař	
11	Lamer Blanka	1941	dítě	
11	Scharf Franz	1889	dělník	
11	Scharf Ida	1891	dělnice	
12	Mitlöhner Josef	1884	rolník	
12	Mitlöhner Filomena	1889	v domácnosti	
12	Mitlöhner Josef	1915	řezník	
12	Mitlöhner Elsa	1924	dělnice	
14	Schwantner Josef	1892	rolník	
14	Schwantner Augusta	1899	domácnost	
14	Schwantner Helmut	1929	dělník	

15	Resner Franz	1900	dělník	
15	Resner Ida	1904	v domácnosti	
15	Resner Annelies	1930	žákyně	
15	Resner Siegelinde	1942	dítě	
15	Resner Günther	1944	dítě	
16	Kneifel Franz	1884	dělník	odejmuta specialistická legitimace
16	Kneifel Ida	1882	v domácnosti	
21	Maier Franz	1891	řezník	
21	Maier Emilie	1894	v domácnosti	
22	Tasler Johann	1894	rolník	
22	Tasler Mathilde	1896	v domácnosti	
22	Tasler Olga	1932	žákyně	
23	Mitlöhner Johann	1887	dělník	
23	Mitlöhner Wenzel	1893	rolník	
23	Mitlöhner Anna	1894	v domácnosti	
25	Sagasser Vinzenz	1877	dělník	odejmuta specialistická legitimace
25	Sagasser Auguste	1879	v domácnosti	
31	Mitlöhner August	1876	dělník, rolník	
31	Mitlöhner Maria	1870	v domácnosti	
31	Mitlöhner Maria	1909	v domácnosti	
34	Lamer Josef	1904	tesař	
34	Lamer Hilde	1915	v domácnosti	
34	Lamer Reinhard	1937	žák	
36	Kneifel Josef		?	žil v Suchém Dole
36	Hübner Emil	1890	dělník	Řazení k HL
36	Hübner Filomena	1892	v domácnosti	
36	Hübner Anna	1927	dělnice	
36	Hübner Hilde	1929	v domácnosti	
36	Hübner Josef	1930	dělnice	
36	Hübner Hedwig	1933	v domácnosti	
37	Lamer Martha	1902	dělnice	
37	Lamer Josef	1898	dělník	
37	Lamer Rudolf	1930	truhlář	
37	Lamer Gustav	1934	žák	
37	Lamer Hermine	1921	?	
38	Köhler Johann	1871	tesař	možná DL čp. 3
38	Köhler Filomena	1878	v domácnosti	
38	Köhler Rudolf	1899	sedlák	
38	Köhler Marie	1902	v domácnosti	
41	Mitlöhner Johann	1887	dělník	
42	Schwandtner Franz	1884	rolník	
42	Schwandtner Anna	1888	v domácnosti	
43	Rindschwentner Franz	1875	rolník	
43	Rindschwentner Josefa	1893	v domácnosti	
Ka 1-11 odsun podle transportů, Ka 11-35 odsun podle jmen			SOKA T, ONVT, 2004/147-9	

Antifašistické transporty

V létě roku 1946 byli na základě dobrovolnosti odsunováni antifašisté a antifašistky. Pojem dobrovolnost je třeba brát s rezervou. Nejsou sice k dispozici žádné konkrétní informace o důvodech, proč se albeřičtí a lysečínští antifašisté rozhodli k odjezdu do Německa, nicméně v mnoha případech zdokumentovaných díky rozhovorům s pamětníky z jiných regionů hrála roli ostrakizace všech Němců podle principu kolektivní viny,⁸⁶ nemluvě o tom, že starý svět, ve smyslu světa předválečného, byl nenávratně pryč. Anna Pohl za HA čp. 53, stejně jako Margareta Scharf z DA čp. 9 se nechaly vystěhovat v rámci „normálních“ transportů. Anna Pohl s dcerou a Margareta Scharf odjely společně v 5. vagónu XVII. transportem 9. 8. 1946 přes Děčín a Bad Schandau do východní zóny. Ostatní využili jednoho ze čtyř dobrovolných antifašistických vlaků vypravovaných z Trutnova.

Dolní Lysečiny				
ANTIFA transport 16. 5. 1946 přes Pirnu do východní zóny				
9	Renner Rudolf	1899	papírenský dělník	
9	Renner Anna	1904	v domácnosti	
9	Kühnel Josef	1867	v domácnosti	
19	Kamitz Oskar	1897	strojvedoucí	specialista
19	Kamitz Barbara	1885	v domácnosti	
19	Kamitz Manfred	1923	architekt	
SOKA T, ONV T, 1997/144				

Dolní Albeřice				
ANTIFA transport 16. 5. 1946 přes Pirnu do východní zóny				
9	Scharf Jan	1890		
9	Scharf Berta	1893	hostinská	
9	Scharf Gertrud	1924		
34	Jensch Alfons	1933		
34	Bernkopf Maria/Erna	???	rolnice	uznána antifašistickou komisí, 21.11.45, narozena v Drážďanech.
35	Bernkopf Emma	1886		
35	Bernkopf Vera	1931		
35	Glombitz Erna/Marie/Irma	1920		
SOKA T, ONV T, 1997/144				

⁸⁶ Viz například vzpomínky paní Sippel z Děčínska. Fiedler, P.: Kočka myši lovit nepřestane. In: Dějiny a současnost 3/2007, číslo XXIX, str. 34–36.

V rámci jednoho antifašistického vlaku bylo odsunuto cca 300 lidí, což je čtvrtina v porovnání s „normálním“ transportem. Antifašisté si s sebou mohli vzít nábytek, pracovní nástroje a nářadí. Za domy, které tu zanechali, dílem zkonfiskované a dílem nikoliv,⁸⁷ měli sice slíbenou náhradu, které se však nikdy nedočkali. Velitel transportu odeslaného 16. 5. 1946 píše v hlášení, které 20. 5. 1946 poslal na ONV, že po přejezdu státních hranic u Drážďan nálada Němců poklesla, mnoho z nich vyjádřilo přání vrátit se domů.⁸⁸

Silným motivem k vystěhování antifašistů kromě velmi nevýhodné situace pro všechny Němce, kdy ani antifašisté neměli možnost participovat na správě, politickém životě a nebylo jim umožněno spolurozhodovat, mohla být i víra v budování nového, socialistického Německa. V případě těch nemajetných, nebo těch, kteří se v Lysečínách a Albeřicích necítili dobře ani před válkou, mohla být stimulem naděje na nový začátek v novém prostředí.

Dodatečný odsun v roce 1948 a ti, kteří zůstali

Poslední skupinou, která nebyla kategorií definovanou shora, byli ti, co zůstali. Někteří byli specialisté, ale většina tu prostě zůstala. Navzdory veškeré snaze československé vlády odsunout/vyhnat všechny Němce a Němky. Slovo navzdory nelze vnímat tak, že by se jednalo o cílenou aktivitu ze strany německých obyvatel zacílenou na vyhnutí se odsunu. Těch, co zde zůstalo, byla hrstka a jejich svět byl rozvrácen, takže chtěli někteří následovat příbuzné a známé. Jiní odejít nechtěli, ale na tom, že zůstali, měli často velmi malý osobní podíl.

Část z nich byla odsunutá v roce 1948 v rámci akce „slučování rodin“ do Německa, části z nich se dotkla akce, kterou všichni, kdo ji zažili, nazývají odsunem do kraje k sedlákům. Oficiálně nesla tato akce název „odsuny do vnitrozemí za účelem rozprostřít zbytky německého obyvatelstva do celé republiky“.

Někteří zůstali ve svých domech, aniž by je na delší dobu vůbec opustili. Od sedláků z kraje se ale nakonec všichni vrátili do svých domovů.

Otázku, proč nebyli odsunutí, nechme zodpovědět těm, co zůstali. *„No my jsme tady zůstali, táta vždycky tvrdil, že ze tří důvodů, protože byl táta sociální demokrat, což asi ani nemělo velkou důležitost, že byl v továrně, u Eichmanů, kde byl důležitější, a pak náš barák se nikomu nelíbil, nikdo ho nechtěl. Starej barák na spadnutí, jinak ti nový osídlenci, když přišli a nějaký barák se jim líbil, tak lidi museli do 48 hodin jít pryč, u našich sousedů, máma vždycky říkala, že ti Češi si ještě lehli do teplejších peřin. To je ten poválečný stav, ten byl průšvihovej. Táta nebyl pro nikoho nepřítel, ve válce nebyl. Táta v mobilizaci nebyl. Asi byl*

⁸⁷ V době jejich odsunu nebyly konfiskace ještě dokončeny.

⁸⁸ Antifašistické transporty, SOkA T, ONV T, 1997/144

moc starej, táta uměl trochu slovensky, sloužil v Bratislavě. Táta byl samozřejmě pro válku potenciální voják, ale ředitel u Eichmannů, Drozen, musel zřejmě na raporty do Berlína, ale říkal tátovi, pane Missberger, vy do války určitě nepůjdete, asi ho měl v rámci kvóty lidí, který si moh nechat. Já jsem se narodil v listopadu, po válce.“ (Anton Missberger, Maršov III)

„Vždycky přišli vojáci, že musíme to a to a my jsme neodporovali, peníze jsme za to nedostávali, ale v továrně jsme dostávali potravinový lístky pro těžce pracující. Odsun jsme očekávali, každý na to čekal, měli jsme označený ušitý pytle metr na metr dvacet, tak před třema rokama jsme do něj dali seno. Odsun jsme očekávali, ale mysleli jsme si, že se za pár měsíců vrátíme. Maminka dělala u Klugeho v továrně, no a hodně jich vystěhovali, a tak stroje začínaly stát, a tak mě vzali taky. Ale máma žádnou průkazku neměla. Teta dělala bižuterii, dokud továrnu nezavřeli, tetu taky neodsunuli.

Přiděly jsme měli velký, protože jsme dělali na mokráku ve špíně, a to nebyla hezká práce.

Proč jsme tu zůstali, já nevím. V roce 1950 jsem si namluvila Slováka, on taky makal v Texlenu, přišel v sedmačtyřicátým, byl z Povážské Bystrice, pak tady taky byli Makedonci a Řekové, továrny byly prázdný, tak brali Slováky a ty Řeky, my jsme chtěli do odsunu, všichni tady, vždyť my jsme měli pořád ty pytle, teď před třema, pěti rokama jsem to dceři ukázala, v padesátým jsem se vdala a v roce 1951 jsem už měla dceru a to už tu máma měla rodinu, tak už se nechtěla odstěhovat. V pětapadesátým se vdala setra za horníka do Žacléře.“ (Ilse Pavuková, Maršov IV)

„My jsme nebyli odsunutý, my jsme od strany dostali ještě červenou pásku, že jsme pod ochranou komunistický strany, tu jsme dostali, ještě než se táta vrátil, takže těsně po válce jsme ji dostali. To nám zařídil jeden v Maršově, co v tý straně taky byl, a ten šel pak do Německa budovat NDR. Ten nám to zařídil. (Martha Bönschová, Temný Důl)

„Manžel byl z Velký Úpy, rodiče mu zemřeli, otec, když ta nejmladší byla v šestinedělí, a matka pět let nato, manželovi už bylo jedenáct, pan Hofer, poslední nosič na Sněžku, byl manželův strejc, to fungovalo ještě po válce, ve čtyřicátým devátým stavěli lanovku, tak už to bylo usnadněný a taky Němci už byli odsunutý. Ale ten strejda se udržel až do šedesátého třetího roku, ne už jako nosič, ale majitel Český boudy si ho držel jako poslíčka, co chodil na poštu. Oni už byli taky odsunutý, stáli u silnice, ale ten pan Novák, majitel České boudy, to zařídil, a tak šli zpátky na Portášky, protože ho potřeboval, mohl mu důvěřovat, to mi říkala manželova sestřenice, že měli bejt odsunutý do kraje, ale pan Novák se postaral, aby tady toho strejdu udržel. Tři manželovi sourozenci jsou v Německu, on moh jít do Německa, když byl v kraji, ale on řek, že strejdu nenechá ve štychu, když ho vychoval, protože teta umřela. A

strejda byl vdovec. Manžel pak dělal tady v Temňáku truhláře.“ (Martha Bönschová o případu svého manžela, není jasné, zda mluví o odsunu do kraje, nebo do Německa. Pro paní Bönschovou vzhledem k tomu, že sama do kraje odsunutá byla, o čemž barvitě vykládá ve svých vzpomínkách, je vnitrostátní odsun tím, co pro jiné odsun do Německa. Pozn. aut.)

Ze vzpomínek pamětníků vyplývá, jak velkou roli hrála v poválečném osudu jejich rodin náhoda, připustíme-li, že něco takového vůbec existuje. V tomto kontextu se jedná o náhodu ve smyslu shody okolností.

Představa o kompletním odsunu Němců a Němek s výjimkou specialistů, antifašistů a lidí ze smíšených manželství se nenaplnila. V případě paní Bönschové a jejího poválečného odsunu hrály roli i zmiňované kategorie. Otec Marthy Bönschové byl před válkou v KSČ (ale po válce do ní už nevstoupil), účastnil se československé mobilizace, za to si po říjnu 1938 chvíli poseděl ve vězení, a pravděpodobně kvůli udání narukoval na frontu. To, že se mu ale podařilo vrátit po válce do Československa, už svým způsobem náhoda, štěstí, či shoda okolností byla. Rozhodně velkou váhu mělo zastání učitele Lukáše, který měl jako úřední osoba, komunista, člen SOS a hlavně jako člověk, který v Maršově IV působil již před válkou a snažil se šířit českého ducha a podporovat českou kulturu. I přesto, že rodina paní Bönschové byla podle jejích vzpomínek opět kvůli udání poslána do kraje, vrátila se zpět do rodného domu. Podle jejích slov byl ale kvůli pobytu cikánské rodiny neobyvatelný. Dnes žije paní Bönschová vedle svého rodného domu, ale původní „rodinný“ dům patří příbuzným. Učitel Lukáš mohl teoreticky po válce „trpět“ pocitem, že všichni Němci bez rozdílů jsou vinní, a tak s nimi zacházet. Že se tak nestalo, ovlivnilo mj. osud paní Bönschové a pravděpodobně mnoha dalších. V případě Antona Missbergera je důvodů několik: nepostradatelnost jeho otce v průmyslu, jeho sociálnědemokratická minulost, ale i fakt, že jejich dům nevzbudil zájem u nových osídlenců. Maršov na rozdíl od Albeřic a Lysečín ale s osídlováním zásadní problém neměl.⁸⁹

Na jaře roku 1946 bylo v Maršově IV zřízeno Horské pastevní družstvo (HPD). Jednalo se o předchůdce státního statku, který vznikl v roce 1949. HPD mělo za úkol obstarávat dobytek a úrodu v domech a hospodářstvích, ze kterých byli Němci odsunuti/vyhnáni. Po posledním transportu v listopadu 1946, který odvezl zhruba 98 % zbylých Němců a Němek z námi sledovaných obcí, začalo HPD působit i v albeřickém a lysečinském údolí. Krávy a kozy se shromáždily do větších hospodářství, popřípadě se nechaly tam, „kde byly doma“. Krávy, kozy a pole obstarávali zůstavší němečtí obyvatelé. Na

---

⁸⁹ Kronika obce Horní Maršov

to vzpomíná i pamětnice H. S., tehdy pětiletá, takže na ni se pracovní povinnost nevztahovala, ale její matka i bratr pracovali pro HDP a starali se o opuštěná hospodářství. Paní H. S. je často doprovázela a vzpomíná, že velká koncentrace dobytka byla kolem DA čp. 40, 41, 42 a 43. V HDP pracovali i další, jak vyplývá z přehledových tabulek. Někteří pracovali pro lesní správu, nebyli ale specialisty v pravém smyslu slova. Některé ženy zůstaly v domácnosti s tím, že při sklizních měly povinnost se pracovně zapojit.

I přesto, že odsun nebyl v roce 1947 v obnoven v těch intencích, jak se předpokládalo, vedla se dál evidence Němců⁹⁰ podléhajících odsunu. V ní se ale už nevyskytovali antifašisté, specialisté a ti, co žili v uznaném smíšeném manželství, popřípadě jim byla uznána česká národnost. To znamená všichni, kteří byli z různých důvodů vyjmuti z odsunu.

Zajímavé jsou ale příběhy těch, co v Albeřicích a Lysečinách zůstali, aniž by do některé z výše zmiňovaných kategorií patřili. Některé z těch, co byli stále „jenom“ Němci bez přívlastku, potkal v roce 1948 dodatečný odsun, ve kterém hrála velkou roli i dobrovolnost.

Dolní Albeřice				
Dodatečný odsun, 19. 1. nebo 21. 1. 1948 přes Domažlice a Lohr Sendlbach do západní zóny				
12	Hübner Aloisia	1912	v domácnosti	HPD
12	Hübner Marie	1931	žákyně	
12	Hübner Alfred	1932	žák	lesní správa
12	Hübner Bernhard	1940	dítě	
12	Hübner Elisabeth	1939	dítě	
Dodatečný odsun, 24. 3. 1948 do Německa				
13	Gröbner Ondřej	1906		kovář v HSM
13	Gröbner Marie	1913		
13	Gröbner Inge	1934		HPD
13	Gröbner Emil	1939		
23	Kneifel Josef	1887	lesní správa	
23	Kneifel Anna	1896		
23	Kneifel Josef	1929	lesní správa	specialista
23	Kneifel Kurt	1930	lesní správa	specialista
Dodatečný odsun, 1. 7. 1948 do Německa				
14	Tippelt Jan	1880		topič
14	Tippelt Anna	1888		lesní správa
14	Tippelt Erna	1913		MSK HA - pokladní
SOKA T, ONV T, 1962/135 a 1972,6/132				

⁹⁰ SOKA T, ONV T, 1962/135, jmenné seznamy podle obcí.

V **Horních Albeřicích** nezůstal z původních obyvatel nikdo, specialistů tam bylo nejméně a všichni byli nakonec odsunuti. Koňské povozy či auta, která Němce svázela do sběrného střediska Mladé Buky, asi začínaly se svozem odshora, a tak se na všechny hornéalbeřické „dostalo“.

43. Dolní Lysečiny, pohled na rozcestí Dolních Albeřic a Suchého Dolu, zcela vlevo část kravína postaveného kolem roku 1950 na parcelách dvou zbořených domů, pohlednice, autor neznámý, 60. léta 20. století

V Dolních Albeřicích stojí rozhodně za zmínku velmi zajímavý osud rodiny Lamerů z DA čp. 33 a Polzů z DA čp. 25. Obě rodiny, jak vzpomíná paní H. S., byly na odsun připravené. Lamerovi (otec byl ve vězení) čekali dvakrát na křižovatce Dolní Albeřice – Suchý Důl se sbalenými kufry, vždy na základě příkazu k vystěhování. Koňský potah, auto či úřední osoba si je ale nikdy nevyzvedly. V době doplňkových odsunů v letech 1948–1950 byli „v kraji“ u sedláka.⁹¹ Poté co se díky iniciativě bratra paní H. S. a se sedlákovým souhlasem vrátila rodina Lamerů domů, našli svůj dům neobsazený. Dle vzpomínek paní H. S. pravděpodobně ze stejného důvodu, proč ve svém domě zůstali i Missbergerovi, nikomu se vzhledem k ostatním spíše menší dům stojící u silnice nelíbil natolik, aby ho zabral.

Přestože zájem nových osídlenců o Albeřice a Lysečiny byl vzhledem k neexistenci pracovních pozic přímo v obcích menší, zájem o chalupy k rekreaci, zejména členů Syndikátu

⁹¹ Odsuny do kraje, resp. na práci do vnitrozemí byly organizovány ONV. V SOKA T ve fondu ONV T k nim ale není žádná dokumentace. Informace o odsunech do kraje k sedlákům stojí v této práci pouze na vzpomínkách pamětníků. V NA, fondu MV-NR-II pod sig. B 300, i.č. 4148 v kartonu 8068 se nachází seznam lidí, navrhovaných na odsun na práce v dolech. Návrh se týkal Alfreda Polze z DA čp.25, Rudolfa Kneifla z DA čp. 22 a Aloise Lamera z DA čp. 33. S nimi měly odejít i jejich rodiny. Rodiny výše zmíněných plus rodina Heinricha Lamera z DA čp. 5 byly ale dle vzpomínek H. S. odsunuty do vnitrozemí, od sedláků z kraje se ale všichni do roku 1950 vrátili.

českých spisovatelů, vrcholil právě v letech 1947 až 1950. Ale i přesto nevzbudilo mnoho domů, zejména v Dolních Albeřicích a Dolních Lysečínách, zájem nových osídlenců. Prázdné domy převzal v roce 1950 státní statek, resp. od roku 1945 existující Lesní správa. Zábor státních institucí se týkal i některých domů, ve kterých zůstali starousedlíci, o tom ale až v 5. kapitole. Případ rodiny Lamerů z DA čp. 33 není ojedinělý. Z „kraje“ se do rodných domů vrátili i „zapomenutí“ Polzovi z DA čp. 25, Lamerovi z DA čp. 5 a Kneiflovi z DA čp. 22. U dvou posledně jmenovaných není zcela jasný důvod, proč nebyli odsunutí, pravděpodobně se na ně zapomnělo, stejně jako na Lamerovy z DA čp.33. Československý stát, který prostřednictvím ONV odsunoval lidi do vnitrozemí a do kraje k sedlákům, asi nepočítal s jejich návratem domů. Němci byli posíláni ještě k soukromě hospodařícím sedlákům, ti je v našich případech od návratu domů nezrazovali, možná i proto, že jejich pozice po únoru 1948 nebyla zrovna z nejpevnějších. Shodou okolností byly domy zmíněných rodin neobsazené, a tak nebyl důvod, proč by se do nich nevrátili, navíc jim v tom také nikdo nebránil. MSK Dolní a Horní Albeřice v té době už neexistovala, neboť Albeřice a Lysečiny byly už v roce 1949 sloučeny s MNV Maršov IV.

Dolní Albeřice				
zůstavší podle seznamů Němců v obcích z roku 1947 (vyjma antifašistů a specialistů)				
5	Lamer Heinrich	*1894	HPD MIV	odsun do kraje k sedlákům 1948–1950
5	Lamerová Josefa	*1891	v domácnosti	
5	Lamer Heinrich	*1919	HPD MIV	
10	Steiner Václav	*1871	bez zaměstnání	
10	Steinerová Berta	*1894	v domácnosti	
16	Nittner Jakob	*1884	nemocen/mistr přádlák, J. A. Kluge	specialistická legitimace zrušena 23. 8. 1946
16	Nittnerová Marie	*1889	lesní správa	
16	Nittnerová Helena	*1926	motačka, J. A. Kluge	specialistka
22	Kneifel Ernst	*1928	lesní správa	HJ
22	Kneifel Heinrich	*1887	HPD MIV	NSDAP
22	Kneifelová Filomena	*1893	v domácnosti	23. 9. 1947 – Němci určení pro odsun – přiděly na práce v dolech, podle pamětníků odsun do vnitrozemí k sedlákům 1948– 950
22	Kneifel Rudolf	*1922	HPD MIV	
25	Polz Alfred	*1902	HPD MIV	23. 9. 1947 - Němci určení pro odsun - přiděly na práce v dolech, podle pamětníků odsun do vnitrozemí k sedlákům 1948–1950
25	Polzová Ida	*1905	HPD MIV	
25	Polzová Helmut	*1931	lesní správa	
25	Polzová Siegelinde	*1940	dítě	
25	Polzová Annelies	*1940	dítě	
25	Polz Alfred	*1940	dítě	

32	Lamer Josef	*1880	není zaměstnán	
32	Lamerová Augusta	*1893	v domácnosti	
32	Lamerová Irma	*1927	lesní správa	
32	Lamerová Amanda	*1929	lesní správa	
33	Lamer Josef	*1900	rolník	NSDAP, vězněn 1945–1952
33	Lamerová Anna	*1901	HDP MIV	23. 9. 1947 - Němci určení pro odsun - přiděly na práce v dolech, podle pamětníků odsun do vnitrozemí k sedlákům 1948–1950
33	Lamer Alois	*1928	HDP MIV	
33	Lamerová Helene	*1940	dítě	
SOKA T, ONV T, 1962/135				

zůstavší z důvodu uznaného statutu specialistů				
29	Schillerová Berta	*1901	přadlena	
29	Schiller Josef	*1924	syn - dělník	
29	Kirchschlager Otto	*1995	bratr - v domácnosti	
SOKA T, ONV T, 2720/389 a 1988/141-144				

Dolní Lysečiny				
zůstavší podle seznamů Němců v obcích z roku 1947 (vyjma antifašistů a specialistů)				
10	Köhler František	*1903	rolník – lesní správa – svoz dřeva na sáňkách	specialista
10	Köhlerová Růžena	*1908	HPD MIV	
10	Köhlerová Irma	*1928	HPD MIV	
18	Klose Vilém	*1902	lesní správa – svoz dřeva na sáňkách	specialista
18	Kloseová Marie	*1904	v domácnosti	
18	Klose Vilém	*1933	dítě	
18	Klose Valter	*1934	dítě	
18	Kloseová Helena	*1942	dítě	
18	Klose Václav	*1865	otec výměnkář	
18	Kloseová Marie	*1868	matka výměnkářka	
24	Frenzeová Marie	*1887	dělnice	nebyla na seznamu uvedena!
29	Scholzová Anna	*1899	dělnice - Texlen TD	
40	Mílová Marta	*1884	v domácnosti	
40	Mílová Edith	*1906	úřednice v Texlenu	
SOKA T, ONV T, 1962/135				

zůstavší z důvodu uznaného statutu specialistek a v případě pana Řiháčka i z důvodu české národnosti				
8	Qeseleitová Herta	*1924	přadlena	
8	Řiháček Matyáš	*1879	otec - nepracuje	Čech
8	Řiháček Marta	*1889	matka - v domácnosti	
8	Hintnerová Helena	*1938	schovanka - nepracuje	
21, 39,41	Tippeltová Stefanie	*1899	dělnice v předpřádelně	

zůstavší jako Češka a antifašistka			
2	Hofmannová Anna	*1910	v domácnosti
2	Hofmann Gustav	*1912	???
2	Hofmann Rudolf	*1939	žák
2	Hofmann Gustav	*1940	žák

SOKA T, ONV T, 1962/135

Odsun do vnitrozemí, resp. jak říkají pamětníci odsun k sedlákům do kraje, který se časově překrýval s dodatečnými odsuny, mohl ve svém důsledku zapříčinit, že v **Dolních Albeřicích** zůstalo tolik starousedlíků. Za zmínku stojí i případ Lamerů z DA čp. 32. Amanda Lamerová se ještě před rokem 1950 provdala za zootechnika ze státního statku Jaroslava Linka, její sestra Irma se několik let na to provdala za předsedu MSK Dolní a Horní Lysečiny Františka Kavana.⁹² Zda tento fakt hrál roli v tom, že rodina nebyla odsunuta/vyhnána ani do Německa, ani do kraje, není prokázáno. I jejich rodina zůstala v rodném domě.

Rodina Nittnerů z DA čp. 16 stojí na pomezí specialistů a tzv. Němců bez přívlastku. Jakob Nittner pracoval pravděpodobně celý život v přádelně lnu ve firmě J. A. Kluge, po válce už pod národní správou a byl mu udělen status specialisty. V průběhu roku 1946 ale onemocněl a ze seznamů specialistů byl vyškrtnut, což mohlo celou rodinu zásadně ohrozit, ale v té době, resp. pravděpodobně od války pracovala u Klugeho i jeho dcera Helena. To mohlo hrát roli v tom, proč tu zůstali, přestože ona na specialistických seznamech nebyla uvedena. Osud Bertý a Wenzela Steinerových může být stejný jako Lamerů z DA čp. 33 a ostatních zmíněných, mohlo se na ně také zapomenout. Rodina Schillerů z DA čp. 29 zůstala díky tomu, že Berta Schillerová byla vyjmuta z odsunu.

Jak to bylo v **Dolních Lysečínách**, není jasné, osud lidí ze „ze spodu“ nemohla pamětnice H. S. tolik sledovat. Jen srovnání s Dolními Albeřicemi nás může dovést k tomu, že se v případě rodiny Klosů z DL čp. 18 a Köhlerů z DL čp. 10 jednalo o obdobu osudů dolnoalbeřických. Wilhem Klose měl přízvisko specialista, ale o tom, že by mu zajistilo vynětí z odsunu, jednoznačné zmínky nejsou, stejné je to v případě Franze Köhlera. Stefanie Tippeltová byla z odsunu vyloučená jako průmyslová specialistka, Anna Hofmannová měla českou národnost a spoustu dalších potvrzení. Matias Řiháček byl české národnosti a Herta Qeseleitová byla stejně jako Stefanie Tippeltová uznanou specialistkou. Jak to přesně bylo s paní Scholzovou z DL čp. 29, není zřejmé. Martha a Edith Mílovy se přestěhovaly do Maršova IV, nakolik o vlastní vůli, pamětníci nevědí.

⁹² Vzpomínky Anny Novákové a Viléma Šafránka, který jim byl i na svatbě. Oba shodně tvrdí, že spolu už dlouho před svatbou měli poměr.

Velmi zajímavý je i osud paní Frenzelové z DL čp. 34. Její dcera, provdaná Dolezel, byla odsunutá v roce 1946, a tak tu paní Frenzelová, která byla již několik let vdovou,⁹³ zůstala nejen sama, ale i mimo evidenci.⁹⁴ Specialistkou nebyla, neboť už byla několik let v důchodu.

V roce 1947 a 1948 byly Albeřice a Dolní Lysečiny téměř prázdné, osídlenci přicházeli pomalu a málokdy nastálo, několik německých rodin bylo „v kraji“. Kolem roku 1950, kdy už byli všichni z kraje od sedláků zpátky, se ze všech Němců pomalu stávaly důležité pracovní síly, ne už ve smyslu poválečného kategorizování, ale z hlediska potřebnosti jejich práce pro státní statek vzhledem k tomu, že byli pravděpodobně jediní, kdo pro statek v údolí pracovali. Nehledě k tomu, že politická vůle odsunovat postupně slábla.

Na závěr této kapitoly ještě dvě vzpomínky k letem 1945 až 1948. První je o postupném odeznívání speciálních omezení pro osoby německé národnosti. Druhá je o českém jazyce, škole a práce pro Čechy a o strachu z nasazení na práci mimo bydliště.

„My jsme dostávali jen půlku platu, a to na ruku u místra, ale jen půlku. Pak se tu práci v přádelně naučili i Češi, ale ti dostali všechno. V osmačtyřicátém jsme už dostávali celej plat, dělali jsme úkolovou práci.

Moje maminka se už česky nenaučila, ani teta. Ale my jsme mezi sebou mluvili německy.

Možná nějaký poučný filmy byly, ale byly české a my nerozuměli. Už od sedmačtyřicátého jsme mohli chodit na zábavu, takže někdy na přelomu let 1947/1948 se to zlomilo, pásky už jsme pak nosit nemuseli. Hodně Němců tady zůstalo. Nevím kolik, ale hodně, ale mužů málo, když se muži vrátili, tak je odsunuli, nebo muži zůstali v Německu a rodiny šly za nima. Většinu rodin slučovali, ty ženy co tu zůstaly, tak byly vdovy.“ (Ilse Pavuková)

„Já se naučila česky ve škole, tím pádem, že táta byl ve straně a ten pan Lukáš, co za první republiky učil v český škole, on rodiče znal, se o to zasloužil. My jsme hned 2. října (1945), jak se táta vrátil z války, nastoupili do český školy, ostatní (německý) děti šly až v šestačtyřicátém. Takže my jsme se naučili česky. Za války byl ten Lukáš pryč, ale po válce se vrátil a učil tady a pak dělal ředitele a snad tady i umřel. Já jsem předtím česky neuměla vůbec, ale hodně jsem se naučila čtením, jako pravopis, takže dva roky jsem chodila do český školy. A chodily tam s námi dvě holky ze smíšeného manželství a ty nám překládaly, když jsme ze začátku nerozuměli. A ty dělaly pak v bižuterii v Maršově, ale tu pak zavřeli, tak šly do

⁹³ Sčítání lidu z roku 1921, 1930 a 1939. Manžel byl akademický malíř, což je v našem mikroregionu velmi nápadné a zajímavé zaměstnání. Paní Frenzelová pocházela ze Suchého Dolu.

⁹⁴ Evidence Němců v obcích z let 1947–1948.

Jablonce. A v sedmačtyřicátým jsem skončila, už se mi nechtělo s těma malejma pokračovat, ted' si člověk říká, že byl blbej, a tak jsem šla do hospody pomáhat, jak je dnes Veselej výlet. Tak tam jsem byla necelý rok, tam byla hospoda, no jo sedmička piva, to je nic pro mužskýho, tam chodili ti, co dláždili silnice. Majitelka byla Němka a on byl Čech, za války byl pryč a pak se k sobě vrátili. Ona byla zlá a křičela na mne, on tenkrát starostoval. Tady Češi ani dohromady nebyli, pan Grund a paní, já si nepamatuju, že by tady za války bylo víc Čechů, člověk se taky nezajímal, když mluvili německy, tak jsme je brali tak, jak mluvili. V tý hospodě jsem dělala pomocnici v domácnosti. Jí bylo padesát šest let a byla při těle, nákupy a tak, když jsme přišla dyl, než ona počítala, tak mě vždycky s otevřenejma dveřma do lokálu před těma dělníkama sekýrovala a já chodila občas i domů s brekem a říkala jsem mamince, já už tam nepůjdu, a maminka říkala, to si dobře rozmysli, tady chodíš každej večer domů, ale když tě daj k sedlákovi, tak tam budeš třeba půl roku v kuse. Tu práci jsem si sama nenašla, ale nevím už, kdo mi ji našel nebo určil. No ale byla jsem ráda, že je to v místě.“ (Martha Bönschová)

5. kapitola

Noví osídlenci v letech 1946 až 1950

Hospodařící zmizeli z hor

Osídlování bylo stejně jako odsun/vyhánění v gesci MSK a nadřízeného ONV v Trutnově. První noví osídlenci¹ přicházeli do albeřického a lysečinského údolí až v průběhu roku 1946, málokdo z nich se tu ale usadil.² Většina těch, co zakotvila natrvalo, se usídlila v Dolních Lysečínách,³ pravděpodobně kvůli blízkosti spádové obce Maršov IV. Kdy přesně do Dolních Lysečín přišli, není možné přesně vystopovat.⁴ Mohlo to být ještě v průběhu roku 1946, ale ve větší míře až na počátku roku 1947.⁵ Naopak ti, co zde hledali rekreaci,⁶ osídlovali převážně Horní Albeřice a v menší míře i Dolní Albeřice. Rekreatanti se pravděpodobně už s původními obyvateli nepotkali, tedy nebudeme-li počítat ty, kteří v Dolních Lysečínách a Dolních Albeřicích zůstali, ať pouze do doby, než proběhly dodatečné odsuny, nebo „navždy“.

Poslední transport v rámci tzv. organizovaného odsunu totiž odjel 16. 11. 1946. Původní obyvatelé se mohli potkat s některými členy Syndikátu spisovatelů, jak si v druhé

¹ Novými osídlenci nejsou myšleni respicienti FS ani jiné úřední či „revoluční“ osoby podílející se na odsunu/vyhánění.

² Podle pamětníků a zápisů MNV Maršov IV byla situace v Maršově IV a Temném Dole dost odlišná. V těchto obcích se odsun/vyhánění prolínal s příchodem nových osídlenců, často až tak explicitně, že si noví osídlenci lehali do ještě teplých peřin původních majitelů.

³ Sčítání lidu v roce 1950 zachycuje v DA pouze jednu „novou“, natrvalo usídlenou osobu a v HA jednu „novou“ rodinu, která tam vedla hospodu, nicméně díky vyprávění pamětníka V. Š. víme, že tam v této době musely být rodiny dvě. V DL zachycuje sčítání lidu z roku 1950 šest „nových“ rodin. To nám sice mnoho neříká o letech 1946–1950, ale dá se vyvodit, že usedlých bylo spíš méně než více.

⁴ Domy se do osobního vlastnictví prodávaly až v letech 1949–1950, jak přesná byla evidence národního správcovství v tak malé obci, kde národní správa znamenala pouze obývání, nikoliv vlastní spravování, není zřejmé. Ve fondu ONV Trutnov k tomu žádná dokumentace není, možná existují interní soupisy v archivech obcí, ale ty jsou nezpracované a tudíž de facto nepřístupné.

⁵ Lze tak usuzovat z dokumentů v SOkA T uložených ve fondu ONV T pod i.č.: 1563/89, ve složce týkající se „různých záležitostí“ obcí.

⁶ Podle pokladního deníku obce Dolní Albeřice, který ale administrovala jedna společná MSK, platil jakýsi A. Stejskal a ještě jedna osoba mužského pohlaví, jejíž jméno je nečitelné, nájem od února 1946, za který to bylo dům, není ze zápisů zřejmé. Nejednalo se o respicienta finanční strážce, neboť V. Dufek, který jako respicient FS a později i předseda MSK měl u svého jména a částky za nájemné uvedenou poznámku: *res.*, zkratku slova respicient.

polovině roku 1946 obhlížejí obce a vybírají domy. Rekreatovat se v Albeřicích a Dolních Lysečínách začali noví osídlenci ale až začátkem roku 1947.⁷

Přestože se noví osídlenci v naprosté většině případů objevili v údolí až po posledním odsunu,⁸ setkávali se zde během rekreačních pobytů, popřípadě při svém pobytu trvalém s původními obyvateli, kteří zůstali, nebo se kolem roku 1950 vraceli zhruba po dvou letech z „kraje“, kde byli nasazeni na práci u sedláků.⁹

„My mladí jsme se s Čechama snášeli, nebyl v tom problém, já to tak neviděla, že by byly problémy. Máma neměla nic proti tomu, že jsem si vzala Slováka, možná by byla radši, kdybych si vzala Němce, ale znala ho z továrny a věděla, že byl pracovitej, koupili jsme potom barák a on řek, že tam nahoru nastěhujeme maminku i tetu. Měly tu být, celý jsme to udělali, teplou vodu, ústřední topení. A já se o ně starala až do jejich smrti. Do Textenu jsem chodila čtyřicet dva roků až do důchodu.“ Tak charakterizuje prolínání nových a starých obyvatel pamětnice I. P. z Maršova IV.

Nový osídlenec je určitá specifická kategorie lidí, kteří z různých důvodů a za různým účelem zabírali na základě výzev OÚ-FNO domy a živnosti v československém pohraničí. Jistě by bylo velmi zajímavé věnovat tomuto fenoménu samostatnou práci. My se ale budeme soustředit pouze na sledovaný mikroregion a podíváme se na nové osídlence očima pamětníků – původních obyvatel, kteří zůstali. *„Noví osídlenci, no moje máma vždycky říkala, že se jim nediví, že to museli být asi chudáci, co nic neměli, jako my u těch Mňuků (sedláci, u kterých byla rodina paní B. v letech 1948–1950 nasazena na práci.) a tady že doufali začít novej*

⁷ Čas lze určit na základě několika málo dopisů z korespondence Syndikátu českých spisovatelů s FNO, popřípadě Osídlovacím úřadem. Tato komunikace ohledně národních správ domů probíhala na podzim roku 1946. Paralelně s tím si členové SČS měli prostřednictvím SČS žádat o přiděly domů. V dopise Heleně Dvořákové z 1. 11. 1946 je uvedeno, že konečný termín pro zařazení zájemců do seznamu žadatelů o přiděl je 21. 9. 1946 (asi se jednalo o opakovanou upomínku nebo chybu v datu), PNP, nezpracovaný fond SČS. V dalším dopise z 18. 12. 1946 si A. C. Nor stěžuje na špatné přijetí ve Volském Dvoře, kde se nakonec ukázalo, že všechny domy jsou již obsazeny. Z toho se dá usoudit, že ještě na konci roku 1946 hledal SČS vhodné objekty, PNP, nezpracovaný fond SČS. Další korespondence mezi OÚ-FNO a ONV v Trutnově z 27. 11. 1946, ve kterém žádá OÚ-FNO schválení svého návrhu na osídlení Dolních a Horních Lysečín a Dolních a Horních Albeřic spisovatelé ze SČS, ONV v Trutnově na žádost reaguje dne 4. 12. 1946 kladně, resp. píše, že nemá námitek, nebude-li zájem z řad jiných osídlenců, SOKA T, ONV T, 3129/399. To znamená, že osídlování členy SČS bylo schváleno až v prosinci roku 1946, byť datum 21. 9. 1946 uvedené v dopise Heleně Dvořákové s tím příliš neladí. Je ale možné, že praxe předběhla schvalovací proceduru. Dalším faktickým vstupem, který ukazuje na to, že noví obyvatelé, převážně z řad SČS začali jezdit do Dolních Lysečín a do Albeřic až v roce 1947, je zápis v pokladním deníku Dolních Albeřic o zaplacení nájmu za užívání přidělených domů. Mezi dvanácti nájemci je jmenován i spisovatel A. C. Nor, organizátor osídlování pro SČS.

⁸ V Maršově IV, Temném Dole a dalších větších obcích byla situace jiná, tam přicházeli noví osídlenci už v roce 1945 a mísili se s odsunovanými/vyháněnými Němci. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, zájem nového osídlenec o dům znamenal deportaci původních obyvatel do sběrného střediska v Mladých Bukách. Vzpomínky A. M. Tento model nastal i v některých případech v albeřickém a lysečinském údolí, ale noví osídlenci, byli podle svědectví V. Š. z řad finanční stráže, nejednalo se tedy o nové osídlence v pravém smyslu slova.

⁹ Vzpomínky H. S., odsun do kraje, jak se tady říkalo odsunu do vnitrozemí, se týkal několika rodin z Dolních Albeřic a odehrál se v letech 1948–1950.

život. “ Pamětnice M. B. vzpomínky doplňuje zážitky svého strýce z Lampertic. „*Strejda byl taky ve válce, jen nejmladší mámina sestra a starý rodiče obhospodařovali hospodářství. A v jedenácti už jsem tam mohla pomoci i já. Ale strejda se z války vrátil domů a pokračoval v hospodaření. No a v šestačtyřicátém tam přišel sedlák, měl dřeváky a jutovej pytel a tam měl svoje věno, a že tam bude bydlet. Tak rodina šla do bytu, protože strejda přišel z války a šel dělat na doly, a tak dostali byt v nějakým baráčku po Němcích, co byli odsunutý. No a za čtyři roky měl ten nověj sedlák dohospodařeno. Táta můj tam kdysi dones nějaký semena, aby si tam založili školku. A ten Slovák (nový osídlenec – sedlák) akorát na Vánoce těm stromkům ve školce uřízl špičky a prodával je jako vánoční stromky a ty zbytky tam nechal, takovej to byl hospodář, a tak jim za čtyři roky potom, co nověj sedlák hospodářství opustil, ten dům zase nabídl zpátky. No strejdovi se moc nechtělo, ale jeho rodiče řekli, vem to, aspoň budeme ve svým, a tak jim tam táta zase všechno udělal, okna a střechu, všechno co bylo potřeba, jako truhlář. No a oni šli pak v šedesátým šestým do Německa.*“

Podle Antona Missbergera z Maršova III ale takoví „hospodáři“ nebyli všichni. „*Noví osídlenci, co to bylo za lidi. No to bylo jednoduchý, naše máma říkala, ti co přišli, aby si nakradli, tak ti do roka zmizeli, a ti, co sem šli poctivě makat, tady žijou dodneška. Znáám to z manželčiny strany, od jejího otce bratr, ten vyrazil z vnitrozemí do pohraničí na Jablonecko, ten se každěj tejděn vracel s plným autem a nezůstal tam samozřejmě. Lidi, co hospodařili v kraji, tak ti se nenechali oprostít od svý hroudy, ale ti lidi, co nic neuměli a nic neměli, tak ty to sem táhlo, vidina lehkého zisku, ale zase se to filtrovalo, ti, co to mysleli poctivě, tak ti tady makali, a ti co chtěli krást, odjeli.*“ O zlatokopech a mizerně hospodářících nejsou v historii Albeřic a Lysečín zmínky. Na druhou stranu, kde by se takové zmínky mohly vzít, jedině ve vzpomínkách pamětníků. Jediné albeřické pamětnici, která poskytla svoje vzpomínky do této práce, bylo v době „zlatokopecké“, tedy v letech 1945–1946 pouhých pět až šest let. Žádné davové nájezdy zlatokopů se ale pravděpodobně nekonaly,¹⁰ taková informace by se zde díky starousedlíkům, kteří zůstali, dozajista tradovala.

Horské údolí Albeřic a Dolních Lysečín bylo po skončení tzv. řádného odsunu v roce 1946 stranou dění. Údolí opustili hospodáři, resp. hospodařící byli donuceni k tomu, aby své domy, pole a louky navždy opustili. Selská stavení v chudém regionu, zastrčeném v horském údolí s drsným klimatem, kde ve srovnání s českým vnitrozemím byla infrastruktura, ať už tím myslíme silnice, železnici, autobusové spojení nebo elektřinu, mírně řečeno velmi

¹⁰ A. C. Nor ve svých pamětech srovnává situaci na severu Čech, kde podle jeho slov bylo vyrabováno, s Albeřicemi, kde se mu situace zdála ve srovnání s tím úplně bezproblémová. Nor, A. C.: Život nebyl sen, str. 564.

nedostatečná, nelákala tolik k uspokojování „zlatokopeckých“ potřeb, ani neslibovala vidinu snadného zisku. V Horních Albeřicích, Dolních Albeřicích a Dolních Lysečínách byly sice živnosti, ale ty nemohly poskytovat zisk, když v jejich bezprostředním okolí nevzniklo trvalé osídlení. Z hlediska tehdejších lidí z velkých měst nesplňovaly domy představu o rodinném bydlení. Domy zde nabízely ve většině případů ubytování v jedné velké místnosti a komoře. Hospodářské zázemí domů mohlo být zajímavé pro potenciální hospodáře, nikoliv však pro ty, co chtěli vykonávat jiné zaměstnání, popřípadě hledali místo pro rekreaci. Voda byla v nejlepším případě ve sklípku, elektrika zavedená nebyla, záchod suplovala kadibudka na hnojišti, v lepším případě přilípnutá na dům, jak je vidět na fotografii domu HA čp. 64.

44. Horní Albeřice čp. 64 s kůlnou, kadibudkou a v pozadí s domem HA čp. 63, archiv Viléma Šafránka, konec 40. let 20. století

To hrálo roli pro městské lidi, venkované na takové podmínky byli zvyklejší, nicméně každému potenciálnímu hospodáři muselo být jasné, že v horském terénu a drsném klimatu nelze pěstovat příliš mnoho rostlin a že se v každém případě bude jednat o velmi drsný život s nejistým výsledkem, nehledě na to, že ti, co hospodařili, neměli tolik důvodů opouštět svá hospodářství a stěhovat se do horského příhraničí.

Argument zestátnění jako důvod, proč do Albeřic a Lysečín nepřišli hospodáři, zde neobstojí. Zestátnění v plné míře přišlo až po únoru 1948 a nevztahovalo se na malé pozemky. Nejen domy, ke kterým patřily větší pozemky, ale i pozemky samotné, bývalé lány albeřických a lysečínských hospodářů, byly konfiskovány podle dekretu 12/1945 Sb. Tyto konfiskáty, které spravoval národní pozemkový fond, bylo možno získat jako přiděl podle dekretu 28/1945 Sb. z 20. července 1945. O přiděl půdy mohl žádat příslušník českého,

slovenského nebo jiného slovanského národa, který byl státně a národně spolehlivý. Konkrétně mohli žádat: deputátníci, zemědělstí dělníci, jiní dělníci, veřejní a soukromí zaměstnanci, maloživnostníci a sociálně slabí, příslušníci svobodných povolání atd. Přidělovat se měla rozloha od půl až do třinácti hektarů. Praxe byla ale rozhodně složitější, ovšem zákon umožňoval prostor pro malé hospodářství.

Noví hospodáři se v údolí neusadili. Jedinou výjimkou byl Jan Baratka ze Slovenska, který bydlel v DL čp. 14 a choval v údolí ovce.

Do Albeřic a Lysečín místo nových hospodařících přišli spisovatelé, spisovatelky a mnozí další, kteří hledali rekreační možnosti pro sebe a své rodiny.

Ještě jednou místní správní komise v Albeřicích a Lysečínách

MSK v obcích existovaly od roku 1945 do roku 1949, kdy k 30. 10. došlo ke sloučení Horních a Dolních Albeřic a Dolních Lysečín s Maršovem IV pod novým názvem Horní Maršov.¹¹ Za zástupce Dolních a Horních Lysečín, Dolních a Horních Albeřic a Suchého dolu při MNV v Horním Maršově byly jmenováni Martin Hanzlík, DL čp. 20, a Josef Muška, DL čp. 19.

Správu Albeřic měli až do sloučení obcí v rukou členové finanční stráže,¹² která byla 1. dubna téhož roku zrušena, resp. její členové se stali součástí SNB v novém pohraničním útvaru. Ten existoval pouze několik měsíců a pak se ze všech financů, nenechali-li se zprostit služby, stali členové SNB.¹³ Zrušení FS a začlenění bývalých financů do řad SNB mohlo zásadním způsobem ovlivnit správu MSK v obcích, kde financové působili v rolích předsedů MSK. Mohli být služebně odvoláni a v konečném důsledku i byli odveleni na jiná působiště.

¹¹ Nová obec Horní Maršov se skládala z katastrálních obcí Maršov IV, Temný Důl, Dolní Albeřice, Dolní Lysečiny, Horní Albeřice, Horní Lysečiny a Suchý Důl. O slučování obcí se jednalo už od roku 1948, kdy postupně docházelo k převádění agendy jednotlivých MSK na MNV, právní moci sloučení nabylo 18. 1. 1950. Důvod sloučení obcí: vyhovující hospodářský celek, jediný funkční hasičský sbor v Maršově IV, všechny obce stejně využívají Maršova IV jako spádové obce, kde jsou vydávány potravinové lístky, je trojtřídní obecná škola, mateřská škola a závodní jesle, lékař, okresní nemocnice, zubní ambulance, úřad národního zdraví, poradna pro matky s dětmi, praktický obvodní lékař, kostel, kino, místní rozhlas, ochotnický divadelní spolek, kulturní družstvo, Sokol, Svaz české mládeže, místní skupina Svazu brannosti, správa státní pily a správa státních statků (zde byla většina stálých obyvatel údolí zaměstnána), rybářské družstvo s líhni pstruhů, hospodářské pastevní družstvo. V neposlední řadě si všichni zúčastnění slibovali zjednodušení administrativy, která v obcích s minimem stálých obyvatel, kde z toho důvodu nemohl vzniknout místní národní výbor, ležela v rukou jednotlivců. Zápis ze společné schůze MNV Maršov IV a ONV Trutnov ze dne 8. 2. 1949. SOkA T, ONV T 3518 a 3519/413. Navrhované názvy nového celku byly různé: Nový Maršov, Maršov v Krkonoších, Maršov IV, nakonec se ujal a právně zafixoval název Horní Maršov. Z obcí Maršov I, II a III a Dolní Maršov, který byl v roce 1960 sloučen se Svobodou nad Úpou, pouze Maršov III se připojil k již existujícímu Hornímu Maršovu. Návrhy na různé názvy vyplývají z komunikace mezi MNV Maršov IV a ONV Trutnov. SOkA T, ONV T 3518 a 3519/413

¹² Lysečiny spravovali pouze v roce 1945.

¹³ Kronika obce Horní Maršov, str. 98.

45. Horní Albeřice, polská hranice, finanční stráž, archiv Viléma Šafránka, 1947

I tento fakt mohl hrát roli při rozhodování o sloučení obcí. Dalším jistě ne zcela zanedbatelným důvodem mohl být nízký počet stálých obyvatel, díky němuž nemohl v obcích vzniknout řádný MNV. MSK byly nouzovým poválečným opatřením, které mělo trvat tak dlouho, dokud se v pohraničních obcích neusadí dostatečný počet voličů, tzn. bezúhonných osob národnosti české nebo slovenské s čsl. státní příslušností.¹⁴

Na život v Horních Albeřicích vzpomíná syn, resp. schovanec člena finanční stráže a třetího a posledního předsedy MSK Dolní a Horní Albeřice Gustava Šafránka.¹⁵ Vilém Šafránek přišel s otcem do Albeřic na konci roku 1946, nejprve do domu v HA čp. 64,¹⁶ poté žila rodina až do zrušení FS v roce 1949 v HA čp. 56¹⁷ a od počátku¹⁸ do konce 50. let vedli

¹⁴ Cabadajová, E. a kol.: Inventář - archivní pomůcka č. 406, NAD číslo 893.

¹⁵ V dalším textu o něm budu mluvit jako o synovi.

¹⁶ Gustav Šafránek nastoupil 28. 5. 1945 na novínovou výzvu ministerstva financí opět do služby coby příslušník FS v Petříkovicích u Trutnova, od 10. 9. 1946 byl převelen k odd. FS do Horních Albeřic. Sdělení Zemského finančního ředitelství v Praze Inspektorátu FS v Maršově IV. Osobní archiv Viléma Šafránka. Potvrzení příjmu konfiskovaného majetku – bytové zařízení, které vydala MSK Horní Albeřice Gustavu Šafránkovi bytem HA čp. 64, je datovaná 14. 10. 1946. Osobní archiv V.Š. Podle vzpomínek Viléma Šafránka spolu do HA čp. 64 přijeli v zimě roku 1946.

¹⁷ Výměr o přiznání výbavného od penzijního ústavu v Praze z dubna 1948 na jméno Karla Šafránková, adresa HA čp. 56. Doplněno vzpomínkami V. Š. V roce 1949 žádal Gustav Šafránek o přiděl domu HA čp. 59, který

jeho rodiče v HA čp. 12 hospodu.¹⁹ Vilémovi Šafránkovi byly v roce 1946 teprve čtyři roky, přesto jeho vzpomínky sahají i k raným letům nového osídlení.

46. Horní Albeřice, polská hranice, finanční stráž ve chvíli odpočinku, archiv Viléma Šafránka, 1948

K dění v Lysečínách máme k dispozici velmi zajímavé a obšírné vzpomínky paní Anny Novákové, která přišla do Dolních Lysečín nepřímo prostřednictvím Syndikátu českých spisovatelů už v roce 1947 a až do roku 1950 trávila na chatě, jak domu v Dolních Lysečínách čp. 40 říká, celou letní i zimní sezónu.

Anna Nováková byla v roce 1947 už dávno dospělá a většinu informací, které poskytla, získala díky kontaktu se svými sousedy. Vilém byl prototyp kluka toužícího po dobrodružství, které spočívalo mj. v prolézání všech chalup v okolí. Kromě toho ho rodiče a

---

mu byl zamítnut, vzhledem k tomu, že obývá dům HA čp. 64. Příděly rodinných domků, SOKA T, ONV T, 2224/250. Vypadá to, že Gustav držel HA čp. 64 a Karla HA čp. 56, když do Albeřic v roce 1946 přišli, nebyli ještě sezdáni a zabrali každý jeden dům, podle Viléma se ale v HA čp. 64 zdrželi jen do počátku roku 1947. Nakonec ale do osobního vlastnictví nezískali ani jeden dům. Vzpomínky pamětníka Viléma Šafránka, příděllová listina KNV pro HA, SOKA T, ONV T, 4510/599.

¹⁸ Nějakou přesně nedefinovanou dobu poté, co byla FS zrušena a než se Šafránkovi začali věnovat vedení hospody, bydleli pravděpodobně v Trmicích u Ústí/nad Labem. Viz potvrzení ze dne 23. XI. 1949 o tom, že vrch. stržm. SNB Gustav Šafránek je v obci se svou rodinou trvale hlášen. Osobní archiv V. Š. To vysvětluje, proč Šafránkovy nezachytilo sčítání lidu z konce února 1950. V.Š. tento fakt ve svých vzpomínkách neuvádí.

¹⁹ Podle vzpomínek V. Š. vedli hospodu od roku 1951 nebo 1952, nejmladší doklad z archivu V.Š. uvádí datum 14. 11. 1953, jedná se výměr k povolení rekonstrukce domu v HA čp. 12, vydaný ONV Trutnov panu Gustavovi Šafránkovi, zaměstnanci n.p. Restaurace a jídelny.

obyvatelé české i německé národnosti poměrně intenzivně využívali jako povozníka a kluka pro všechno, díky tomu jsou jeho vzpomínky tak pestré.

Oba dva pamětníci se vyjadřují i ke správě obcí. Zejména vzpomínají na Františka Kavana, který v Horních Lysečínách zůstal i poté, co byly obce sloučené a jemu skončil mandát předsedy MSK. František Kavan v Horních Lysečínách bydlel nastálo a zastával neméně významnou funkci lesního hajného.

47. Horní Albeřice, letiště s „Čápem“, muž s batohem je František Kavan, archiv Viléma Šafránka, přelom 40. a 50. let 20. století

„Kavan, no nevím odkud byl, nebyl z Krkonoš, ale nebyl ani zdaleka. Jeho děti žijou v Maršově. Kavan byl svině na Němce, organizoval odsun, co ho k tomu vedlo, no měl tu pravomoc, oni Němci měli dovoleno si s sebou vzít 50 kg a on to kontroloval a konfiskoval. To mám z doslechu, od táty. (...) On i Gustávek měli takové pravomoci z té své pozice, on měl veškeré zbrojní možnosti, mohl zastřelit jelena, rybařit všechno, ale Gustávek to nevyužíval.

48. Horní Albeřice čp. 64, u vchodu Gustav Šafránek, archiv Viléma Šafránka, 1947

(...) No ti financové tam byli první, (...) oni ti financové neměli dobrou pověst, jo neměli, protože takovej trouba jako byl náš tata, byl mezi nima jeden, ten byl hvězda, jinak to byly lapky, jo. (...), Kavan byl hajzl, ale zase odborník a jako hajnej střílel vysokou a divokou, takže on byl schopn zajistit rodinu.“ (Vilém Šafránek)

„No Kavan si vybral tu nejhezčí holku z odsunu. No a ten Kavan tu vládnul, byl to hnusnej opilec, hnusnej chlap a já s ním musela řešit nájem. Vždycky ho vozil vožralýho kůň tam nahoru a ona byla krásná a měla s ním tři děti. Jí bylo osmnáct a jemu tak k padesáti. Už je mrtvá, my jsme spolu dvakrát jely z Prahy do Maršova autobusem, tak jsme si povídaly, ale on naštěstí brzo umřel, no ale měla s ním tři děti a pak už se nevdala. Zemřel pak na zápal plic, což jsem mu přála, byl hrozně důležitěj. No a Hanzlík (DL č. p. 20), to byla cikánská slovenská rodina, teda ona byla cikánka a byli tam, jak je dnes Sedmikráska. Hanzlík byl takovej, no pak byl ještě Muška (DL č. p. 19). Ti Hanzlíkovi se pak odstěhovali do Maršova a Cilka tam ještě je, jak se jde, než zahnete do Maršova, tak tam je takovej hezkej dům a tam bydlí Hanzlíkova dcera. (...) Kavan si prostě vybral tu Irmu (Irma Lamerová z DA čp. 32) – byl to mužskej a byl tam pán a ženu neměl. Hanzlík tam měl taky pozici a Muška taky, to bylo takový trio. Hanzlík byl ale hodnej a slušnej člověk, zaved mě do skladu nábytku a řek mi, at' si vyberu nějakej nábytek, tak jsem si vybrala takovej velkej stůl, nic luxusního, my jsme ten náš dům dostali do vlastnictví asi až za pět let, a já chodila kvůli tomu za tím Kavanem a taky kvůli dřevu, to byly označovaný stromy a my jsme si je museli sami pokácet. Sami jsme to dělali a odváželi, ale on nám půjčoval koně, ten kůň chodil pořád jenom doleva a já nevěděla, jak na něj mám mluvit, zkoušela jsem všechno: hot, čehý a pak když to nepomáhalo, tak jsem ho tlačila, to byl hodnej kůň, vždycky toho vožralýho Kavana vozil domů. On byl opravdu odpornej, měl takovou díru v hlavě, asi se někde namazanej... (...) Byla jsem moc mladá a měla jsem děti a moc jsem se o ty věci nestarala, ale věděla jsem, že v těch dobách ta trojka, Muška, Hanzlík a Kavan měli moc. Baratka byl úplně stranou, k ničemu ho ani nevzali. Hanzlík a Muška pracovali v lomu, Hanzlíkův syn tam přišel k úrazu. On byl nenápadný, ona taky... no prostě abych tak řekla, ten Muška mi nesedl, stejně jako ten Kavan, Hanzlík byl sice podmračeněj, ale nebyl to špatnej člověk.“ (Anna Nováková)

František Kavan, soudě podle svědectví obou pamětníků, byl velmi neoblíbená postava tehdejší doby. Řekněme si něco víc o dalších, kteří byli jmenováni a měli moc, která byla díky participaci v MSK od listopadu roku 1948 již oficiální, neboť Hanzlík i Muška byli

jmenování členy MSK.²⁰ Martin Hanzlík, Slovák, přišel do Dolních Lysečín kolem roku 1946. V domě DL čp. 20, kde na několik let zakotvil, bydlel sice až od června 1948,²¹ ale z jiných pramenů je zřejmé, že v Lysečínách bydle už dříve a obýval jiný dům.²² Josef Muška, také slovenské národnosti, přišel do Lysečín stejně jako Martin Hanzlík s celou svou rodinou v roce 1946 nebo 1947, jestli vystřídal více domů stejně jako Hanzlík, je pravděpodobné, nakonec každopádně zakotvil v domě DL čp. 19. Oba dva pracovali ve vápencovém lomu v Suchém Dole, první jako stělmistr, druhý jako minér.

Jan Baratka má s předchozími muži společné jen to, že byl taktéž ze Slovenska a přišel do Dolních Lysečín s velkou rodinou zhruba ve stejnou dobu. Jan Baratka bydlel v DL čp. 14. Živil se jako ovčácký mistr. Ovce nebyly původní místní zvířenou, z čehož se dá usoudit, že se alespoň z počátku jednalo o soukromý chov, což potvrzují i pamětníci. Nad domem DL čp. 14 stála koliba s ohništěm, kde mělo zhruba šestisethlavé stádo zázemí, jinak ho pan Baratka pásal po celém údolí od Dolních Lysečín až k Horním Albeřicím, čímž vstupuje i do zorného úhlu Viléma Šafránka, jednoho z mála stálých obyvatel.²³ „*Baratka (DL č.p.14) měl asi 600 ovcí, ty pásával až nad naši hospodou, jednou se mu octlo stádo v Polsku a 10 kusů se mu nevrátilo... oni ti Poláci na to byli mrchy. Baratka přišel do hospody, že má půlku stáda v Polsku. Já tam šel a stádo mu přihnal, pak mi vynadali, že i když mi bylo deset let, že kdyby mě chytli, šel bych budovat Varšavu.*“ Tato vzpomínka Viléma Šafránka sice pochází až z počátku 50. let, kdy už jeho rodiče vedli hospodu v HA čp.12, ale přesto je zajímavé ji pro dokreslení uvést.

„A víte co bylo dobrý, tady v Praze řádil černej kašel a moje doktorka, která byla bezvadná, mi říkala, vy tam na chalupě máte ovce, ne? Tak seberte děti a chod'te každý den ráno do tý koliby čichat tu ovčí moč. Tak jsem jela ještě s kolegyní z práce a každý ráno jsme chodili čichat, protože děti už v Praze pokašlávaly, a do týdne neměly nic. Ony ty děti, v té době už jsem měla dvě, ty ovce milovaly, pořád za nima chodily. Pilařovy děti a ty moje děti tam de facto vyrůstaly a pořád tak smrděly, ta koliba byla ve stráni nad Baratkovým domem.“

Anna Nováková nebyla jediná, která spojovala rekreaci s cíleným pobytem na čerstvém vzduchu. Hladová a pro mnohé i jinak krutá doba válečná se podepsala na zdraví

²⁰ Jmenování Josefa Mušky a Martina Hanzlíka členy MSK, SOKA T, ONV T, 1563/89. Nicméně už v dubnu 1948 hlasovali oba ještě s Janem Baratkou proti tomu, aby se předsedou MSK stal ing. Fr. Kuba, člen SČS, a navrhovali, aby se předsedou stal Martin Hanzlík, tamtéž.

²¹ Viz jeho prohlášení v žádosti o přiděl rodinného domku, kde uvádí datum 15. 6. 1948. SOKA T, ONV T, 2224/248.

²² To, že bydlel v DL už dříve, je patrné je z komunikace týkající se jeho členství v MSK. SOKA T, ONV T, 1563/89.

²³ Šafránkova rodina byla jedinou trvale bydlící rodinou v Horních Albeřicích.

mnoha lidí. Ozdravné důvody byly motivem i dalších lidí k tomu, aby zabírali domy v Lysečínách a Albeřicích, ale k tomu se dostaneme v jiné části této kapitoly.

K charakteristice Gustava Šafránka použijeme, vedle vzpomínek jeho nevlastního syna, jím psaný krátký životopis. „*Pocházím z dělnické rodiny, otec truhlářský dělník v továrně, matka vypomáhala v zemědělství. Mám bratra, ten pracoval jako truhlář, a dvě sestry, ty byly od 14 let ve službě v panských rodinách až do provdání. Já jsem se vyučil holičem, protože nebyly peníze na studia. Jako holič jsem si mohl našetřit z tuzerů. Mládí jsem prožil v době nezaměstnanosti a vychutnal si všechny slasti první republiky. Vojenská služba 1933–35, v roce 1938 když bývalí vládcí potřebovali na hranicích lidskou hradbu, byl jsem z milosti přijat k finanční stráž, po opuštění hranic jsme my mladí byli vyzváni, abychom pokračovali na finančních a berních úřadech, později na okresních úřadech jako zásobovací referenti (x umístění na Plzeňsku). Převrat jsem prožil ve Zruči nad Sázavou, kde jsem se jako velitel roty organizované jednotky zúčastnil revoluce, pak přišla výzva ministerstva financí, a tak jsem nastoupil službu na hranicích jako finanční stráž, nejprve v Petřikovicích u Trutnova, pak jsem byl přeložen do Horních Albeřic, odkud jsem byl vyslán do školy pro instruktory, po absolvování jsem se stal příslušníkem SNB jako záložník a v roce 1952 jsem byl na vlastní žádost propuštěn ze služby.*“ Po propuštění z SNB na vlastní žádost vedl se svou ženou a synem Vilémem hospodu v HA čp. 12, na kterou si asi mnoho tehdejších rekreatantů, žijí-li ještě, určitě občas vzpomene.

V obcích bylo ještě několik stálých obyvatel, kteří ale stáli mimo MSK a podle pamětníků i archivních materiálů nebyli vzhledem ke správnímu dění v obcích Dolní Lysečiny, Dolní a Horní Albeřice tak důležití jako výše popsání.

Závěrem této kapitoly ještě jedna velmi osobitá vzpomínka Viléma Šafránka na působení financů v Albeřicích. „*Ti financové hlídali hranice, od Horních Lysečín od kraje lesa od Cestníku až k Rýchorám, teda skoro, no a tam chodili po hranici, někdy sloužili po dvou, ale náš tata chodil sám. Měli takový baterky s barevnejma skličkama, bílý, červený a modrý světlo, bílý znamenalo: „vidím tě“, modrý bylo „neser mě“ a červený bylo „táhni do prdele, mně už končí služba“, a lidi to věděli, co ty světla znamenají. Jó tam byli pašeráci, tam utíkali přes hranice i polští kulaci*“ Faktem je, že z Polska utíkalo do Československa zejména v letech 1945–1947 velké množství Poláků, zejména bývalých členů v té době už silně ostrakizované Armije krajowe. Ale to je zase jiný příběh.

Kterak chalupáři zachránili Krkonoše aneb Syndikát českých spisovatelů osídluje

Už v roce 1946 bylo zřejmé, že přes všechny propagační akce směřující k osídlování československého pohraničí, se některé oblasti budou potýkat s osidlovacími problémy. Jednalo se zejména o příhraniční obce s domy, které neodpovídaly požadavkům tehdejších Čechů na bydlení, obce bez pořádné infrastruktury a pracovních nabídek přímo v místě. Takovými obcemi byly Horní a Dolní Albeřice i Dolní. Zájem lidí, kteří by se chtěli nastěhovat nastálo, byl zanedbatelný. FNO oslovoval i různé zájmové a profesní uskupení z důvodů proklamovaného osídlování. Takto byl pravděpodobně osloven i **Syndikát českých spisovatelů (syndikát)**,²⁴ který měl zájem o rekreační chalupy pro své členy. Syndikát se 27. 11. 1946 obrátil na FNO se žádostí o národní správu rodinných domků.²⁵ *„Ještě jedné akce Syndikátu jsem se zúčastnil, a to velmi aktivně. V roce 1946, kdy se obsazovalo československé pohraničí, z něhož byli Němci odsunuti na Západ, dostal Syndikát výzvu Fondu národní obnovy, aby si v pohraničí vybral „vysídlenou“ osadu k tvůrčím a rekreačním účelům svých členů. Podobně si měli vybrat výtvarní umělci, filmoví pracovníci a jiní.“*²⁶ FNO po dohodě s příslušnými ONV²⁷ učinil Syndikátu českých spisovatelů nabídku národních správ²⁸ v několika obcích, které podle toho, co spisovatel a člen syndikátu A. C. Nor píše ve svých pamětech, osobně se svým kolegou vybral poté, co sjezdili téměř celé pohraničí.

²⁴ V poznámkách pod čarou bude Syndikát českých spisovatelů uváděn pod zkratkou SČS, v textu bude používán sklonný tvar syndikát.

²⁵ Korespondence mezi OÚ a FNO v Praze a ONV Trutnov. SOKA T, ONVT, 3129/399. Nicméně A. C. Nor ve svých pamětech Život nebyl sen vzpomíná, že SČS byl první osloven FNO, není důvod tomu nevěřit, ale úřední dokument, který by to dokládal, nebyl nalezen.

²⁶ Nor, A. C.: Život nebyl sen, str. 563.

²⁷ V dopise z 15. 10. 1946, který SČS adresoval osidlovacímu úřadu v Trutnově vyplývá, že má syndikát zájem o domky v pohraničí pro své členy, ideální by prý byla celá jedna obec, zájem byl jak o domy k trvalému pobytu, tak o domy k rekreaci. V dopise jsou zmíněny i další oslovené osidlovací úřady v Karlových Varech, Bruntále a Plzni. A. C. Nor ve svých pamětech hovoří zejména o tom, že projeli za účelem hledání vhodné destinace celé severní Čechy.

²⁸ Zpočátku nebyla jiná právní možnost než národní správa, kupovat konfiskovaný majetek bylo možné až na přelomu 40. a 50. let. Blíže se o tom ještě zmíníme. Nicméně syn spisovatele Jiřího Marka, Ivan Marek tvrdí, že SČS vykupoval domy za 2000 Kč bez ohledu na velikost, archivní prameny ale vyznívají jinak, resp. ukazují standardní cestu žádostí o přiděl, kterou si zařizoval každý nový osídlenec sám. Nicméně v SOKA T nejsou uloženy všechny žádosti o přiděl, konkrétně dokumentace o nabytí majetku chybí jak v případě Jiřího Marka, tak v případě A. C. Nora, Adolfa Branalda i Jaroslava Andrejse. Kromě toho, že zmíněné dokumentace v archivu nejsou, pro teorii Ivana Marka dostupná fakta nehovoří.

Obce a domy nabízené FNO Syndikátu českých spisovatelů v roce 1946		
okr. Trutnov	40 domků	Horní Albeřice
	40 domků	Horní Lysečiny
	20 domků	Dolní Albeřice
okr. Vrchlabí	40 domků	Bolkov
	15 domků	Strážné
	20 domků	Volský Důl
okr. Jilemnice	12 domků	Horní Dušnice
	10 domků	Stromkovice
	10 domků	Bratrouchov
SOKA T, ONVT, 3129/399.		

„Výbor mě pověřil, abych spolu s jedním nebo dvěma členy syndikátu prohlédl některé okresy v pohraničí a pokusil se najít osadu vhodnou k naznačeným účelům (rekreace členů). Sjezdili jsme v mé aerovce s dr. Pavlem Naumanem a J. R. Vávrou okres českolipský a liberecký v severních Čechách a našli jsme řadu obcí vyrabovaných a vyplundrovaných, jako by v nich plenili vandalové a nejhorší nepřátelé. Domky měly vytlučená okna, vypáčené dveře, vytrhané podlahy, rozbitý nábytek, obsah skříní a všech zásuvek byl rozházen po celém domě. Všude byly stopy po hledačích pokladů, které snad poskrývali Němci před svým odsunem. Byl to tristní pohled na vandalismus českého člověka (opravdu člověka?), který tu řádl. V severních Čechách jsme nenašli nic. Sem tam byl ještě zachovalý domek, ale takových nebylo mnoho a byly jen ojedinělé, nedotčenou osadu jsme pro syndikát nenašli. Větší štěstí jsme měli (už jen já s Pavlem Naumanem), když jsme projížděli okresy Vrchlabí, Jilemnice a Trutnov. Na Trutnovsku jsme nad Horním Maršovem objevili údolí rozštěpující se do dvou údolí, v obou údolích byly po několikakilometrové délce po stránkách a podél cesty rozstříkány domky v malebných seskupeních i jednotlivě. Byly to Horní a Dolní Albeřice a Dolní a Horní Lysečiny, vlastně čtyři malé obce pod společnou správou jedné správní komise, (verifikace: jednalo se o dvě MSK) kterou tvořili příslušníci finanční stráže, a ti jediní spolu s několika rodinami neodsunutých Němců tu představovali všechno obyvatelstvo, když všichni ostatní Němci byli podle dekretů prezidenta republiky odsunuti. V. Dufek, (předseda MSK Dolní a Horní Albeřice) předseda správní komise, nás přivítal s nadšením a hned s námi smluvil o způsobu, jakým máme Albeřice a Lysečiny nabídnout členům Syndikátu. Po návratu do Prahy jsme všem členům Syndikátu poslali oběžník s podrobnými zprávami o obcích, které máme k dispozici pro členy k rekreaci a tvůrčí práci a vyzvali jsme zájemce, aby se zajeli do Albeřic ke správní komisi podívat a pak syndikátu ohlásili, zda-li si domek vybrali. Způsob převzetí

*měl pak určit FNO. Akce měla úspěch – ze šedesáti domků jich členové syndikátu obsadili pětáctýřicet. Ačkoliv, když jsme jeli vhodnou osadu hledat, neměli jsme ani Pavel Nauman ani já o žádný domek zájem, já jsem přece jen neodolal a na jeden domek v Horních Albeřicích jsem se přihlásil.*²⁹

Za zmínku stojí proměna terminologie, která samozřejmě souvisí i s odlišným vztahováním se nových osídlenců k Albeřicím a Lysečinám. Syndikát, jak píše Nor ve svých pamětech, hledal vhodné „domky“ v „osadě“, které by byly vhodné především k rekreaci. Pod slovem osada se asi většině z nás vybaví doba první republiky, vodáci nebo trampové a vznik dřevěných chat a srubů v povodí nejčastěji středočeských řek v dojezdové zóně hlavního města Prahy. Přesto se slovo osada intenzivně spojilo v tomto případě i s Albeřicemi. Rekreatanti z řad Syndikátu a další noví osídlenci založili nejpozději v březnu 1948³⁰ kolonii spisovatelů alias osadní výbor, a tím jakýsi autonomní subjekt, který měl i svého předsedu,

Jana Holuba, člena Syndikátu českých spisovatelů. Slovo „rekreace“ bylo původním obyvatelům pravděpodobně povětšinou neznámé.³¹ Možná si někteří z nich slovo rekreace osvojili v letech 1938–1940 na zájezdech organizovaných německou nacistickou organizací *Kraft durch Freude*. Ale tento fenomén, ať se Albeřičtí či Lysečínští účastnili zájezdů nebo ne, byl importem z jiného kraje.

49. Jan Holub, PNP, fond SČS

V letech 1947–1949 se ze zemědělských Albeřic stává rekreační oblast, jejíž horní část, kde nezůstali žádní starousedlíci, zela mimo sezónu prázdnotou, resp. jako jediná, v Horních Albeřicích trvale usedlá rodina, tu po celý rok žili Šafránkovi. V Dolních Albeřicích žilo sedm německých rodin, v Dolních Lysečinách žilo natrvalo kromě starousedlých Němců ještě několik novoosídlenců. Píšicích osídlenců, ať už psali na plný či vedlejší úvazek, bylo podle vzpomínek A. C. Nora pětáctýřicet. Ne všichni ale jezdili do Albeřic často a déle než pár let.³²

²⁹ Nor, A. C.: Život nebyl sen, str. 563–564.

³⁰ Potvrzení vydané SČS prof. J. Holubovi dne 12. srpna 1948, že je od března uznaným mluvčím těch členů SČS, kteří mají domy v Dolních a Horních Lysečinách a Dolních a Horních Albeřicích a že je jako člen SČS oprávněn za ně jednat s úřady v Praze a Trutnově. O dění spojeném se SČS v obcích měl pravidelně informovat SČS v Praze. PNP, osobní složka Jana Holuba ve fondu SČS. Z roku 1948 se dochovalo také několik zápisů ze schůzí kolonie spisovatelů alias osadního výboru.

³¹ Viz vzpomínky pamětníků ve 3. kapitole.

³² Viz vzpomínky V. Š.

Stav obyvatel v roce 1950 zachycuje i sčítání lidu, které bylo prováděné k datu 28. 2./ 1. 3. 1950, tzn. zcela „mimo sezónu“. Přesto sčítání zachytilo jednoho spisovatele, který stojí za zmínku, jednak jako spisovatel, ale zejména jako obyvatel Albeřic.

Horní Albeřice							
Sčítání lidu zachycující přítomné obyvatele v noci z 28. 2. na 1. 3. 1950							
	čp.	jméno	národnost	vztah k domu	trvalý pobyt	narození	povolání
HA	12	Franc Rudolf ●	česká	majitel	Kolín	1912	hostinský, komunální podnik Horní Maršov
HA	12	Francová Marie ●	česká	manželka	Kolín	1911	vede domácnost
HA	12	Francová Jiřina ●	česká	dcera	Kolín	1937	žákyně
HA	12	Francová Jitka ●	česká	dcera	Kolín	1939	žákyně
HA	38	Hynková Dagmar *	česká	majitelka	Horní Černošice	1922	v domácnosti
HA	38	Hynek Kristián *	česká	syn	Horní Černošice	1944	
HA	38	Hynková Dagmar *	česká	dcera	Horní Černošice	1946	
HA	38	Paříková Ivana *	česká	?	Dolní Mokropsy	1923	v domácnosti
HA	38	Pařík Antonín *	česká	?	Dolní Mokropsy	1944	
HA	38	Paříková Hana *	česká	?	Dolní Mokropsy	1943	
HA	38	Pechová Růžena *	česká	služebná	Dolní Mokropsy	1926	dělnice a pomocnice v domácnosti
HA	45	Peldová Marie *	česká	majitelka	Praha	1916	vede domácnost
HA	45	Peldová Marie *	česká	dcera	Praha	1948	
HA	45	Sudilová Jarmila *	česká	sestra	Praha	1920	vede domácnost
HA	45	Sudil Viktor *	česká	syn sestry	Praha	1944	
HA	45	Sudil Jirka *	česká	syn sestry	Praha	1946	
HA	51	Mimra Bohumír *	česká	majitel	Praha	1896	výzkumný pracovník ČZAL Praha Karlín
HA	51	Mimrová Eva *	česká	dcera	Praha	1927	ČVUT - studující
HA	51	Sláma Miroslav *	česká	host	Praha	1926	ČVUT - studující
HA	52	Andrejs Jaroslav *	česká	uživatel	Praha	1908	spisovatel z povolání
● trvale od roku 1946, *rekreačně						Sčítání lidu 1950	

Dolní Albeřice							
Sčítání lidu zachycující přítomné obyvatele v noci z 28. 2. na 1. 3. 1950							
	čp.	Jméno	národnost	vztah k domu	místo narození; natrvalo v obci od roku	datum narození	povolání
DA	5	Lamer Jindřich	německá, bez st. příslušnosti	držitel	DA	1894	zemědělský dělník – státní statek, Horní Maršov
DA	5	Lamerová Josefa	německá, bez st. příslušnosti	manželka	DA	1891	vede domácnost, v sezoně pomáhá v zemědělství
DA	5	Lamer Jindřich	německá, bez st. příslušnosti	syn	DA	1919	zemědělský dělník – státní statek, Horní Maršov
DA	10	Steiner Václav	německá, bez st. příslušnosti	držitel	DA	1871	pensista
DA	10	Steinerová Berta	německá, bez st. příslušnosti	manželka	DA	1894	vede domácnost, v sezoně pomáhá v zemědělství
DA	11	Kneifel Jindřich	německá, bez st. příslušnosti	držitel	DL	1887	zemědělský dělník – státní statek, Horní Maršov
DA	11	Kneifelová Filomena	německá, bez st. příslušnosti	manželka	DL	1893	vede domácnost
DA	11	Kneifel Arnošt	německá, bez st. příslušnosti	syn	DL	1928	zemědělský dělník – státní statek, Horní Maršov
DA	11	Kneifel Rudolf	německá, bez st. příslušnosti	syn	DL	1922	zemědělský dělník – státní statek, Horní Maršov
DA	16	Nittner Jakub	německá, bez st. příslušnosti	držitel	TD; 1913	1884	pensista
DA	16	Nittnerová Marie	německá, bez st. příslušnosti	manželka	TD; 1913	1889	vede domácnost
DA	16	Nittnerová Helena	německá, bez st. příslušnosti	dcera	DL	1926	dělnice – přádelna Inu, Temný Důl
DA	25	Polz Alfred	německá, bez st. příslušnosti	držitel	DL	1902	zemědělský dělník – státní statek, Horní Maršov
DA	25	Polzová Ida	německá, bez st. příslušnosti	manželka	DL	1905	vede domácnost, v sezoně pomáhá v zemědělství
DA	25	Polz Helmut	německá, bez st. příslušnosti	syn	DL	1931	zemědělský dělník – státní statek, Horní Maršov
DA	25	Polzová Siegelinde	německá, bez st. příslušnosti	dcera	DL	1940	žákyně
DA	25	Polzová Annelies	německá, bez st. příslušnosti	dcera	DL	1940	vede domácnost, v sezoně pomáhá v zemědělství
DA	25	Polz Alfred	německá, bez st. příslušnosti	syn	DL	1940	žák
DA	32	Linek Jaroslav •	česká	držitel	M IV	1929	zemědělský dělník – státní statek, Horní Maršov
DA	32	Linková Amanda, roz. Lamer	česká	manželka	DL	1929	vede domácnost, v sezoně pomáhá v zemědělství
DA	32	Linek Jaroslav	česká	syn	DL	1949	dítě
DA	32	Lamerová Irma	německá, bez st. příslušnosti	švagrová	DL	1927	krmička dobytka, státní statek, Horní Maršov
DA	33	Lamer Anna	německá, bez st. příslušnosti	držitel	Vlčice; 1913	1901	dělnice, státní statek, Horní Maršov
DA	33	Lamer Alois	německá, bez st. příslušnosti	syn	DL	1928	zemědělský dělník, státní statek, Horní Maršov
DA	33	Lamerová Helena	německá, bez st. příslušnosti	dcera	DL	1940	žákyně
• trvale až od roku 1946, ostatní už před válkou							Sčítání lidu 1950

Dolní Lysečiny							
Sčítání lidu zachycující přítomné obyvatele v noci z 28. 2. na 1. 3. 1950							
	čp.	jméno	národnost	vztah k domu	místo narození; natrvalo v obci od roku	datum narození	povolání
DL	2	Soč Pavel •	slovenská	držitel	Praha	1893	dělník - přádelna, Horní Maršov
DL	2	Sočová Anna •	slovenská	manželka	Velké Kapušany	1919	vede domácnost
DL	2	Sočová Anna •	slovenská	dcera	Velké Kapušany	1940	žákyně
DL	2	Sočová Marie •	slovenská	dcera	Velké Kapušany	1945	dítě
DL	2	Sočová Helena •	slovenská	dcera	Velké Kapušany	1947	dítě
DL	2	Sočová Drahomíra •	slovenská	dcera	DL	1949	dítě
DL	6	Hofmann Gustav ▪	německá, bez st. příslušnosti	držitel	Praha, 30. léta	1912	pilař - státní pila, Horní Maršov
DL	6	Hofmannová Anna ▪	česká	manželka	Praha, 30. léta	1910	vede domácnost
DL	6	Hofmann Rudolf ▪	česká	Syn	DL	1939	žák
DL	6	Hofmann Gustav ▪	česká	Syn	DL	1940	žák
DL	8	Řiháček Matias ▪	česká, bez st. příslušnosti	držitel	DA	1879	pensista
DL	8	Řiháčková Marta ▪	německá, bez st. příslušnosti	manželka	DL	1889	dělnice – předpřádelna, Temný Důl
DL	8	Queseleitová Herta ▪	německá, bez st. příslušnosti	dcera	DL	1924	rozvedená – přádelna, Temný Důl, dělnice
DL	8	Queseleitová Věra ▪	německá, bez st. příslušnosti	vnučka	DL	1948	dítě
DL	8	Hintnerová Helena ▪	německá, bez st. příslušnosti	schovanka - sirotek	DL	1938	žákyně
DL	10	Köhler František ▪	německá, bez st. příslušnosti	držitel	DL	1903	lesní dělník – dřevař, lesní správa, Horní Maršov
DL	10	Köhlerová Růžena ▪	německá, bez st. příslušnosti	manželka	DL	1908	vede domácnost, dělnice – státní statky, Horní Maršov
DL	10	Köhlerová Irma ▪	německá, bez st. příslušnosti	dcera	DL	1928	dojička – státní statky, Horní Maršov
DL	14	Baratka Jan Dujčák •	slovenská	držitel	Hanisovce, Sabinov	1921	ovčácký mistr - státní statky
DL	14	Baratková Anna •	slovenská	manželka	Hanisovce, Sabinov	1921	vede domácnost, v sezoně pomáhá v zemědělství
DL	14	Baratková Irena •	slovenská	dcera	Hanisovce, Sabinov	1940	žákyně
DL	14	Baratka Jan •	slovenská	syn	Hanisovce, Sabinov	1946	dítě

DL	18	Klose Vilém ▪	německá, bez st. příslušnosti	držitel	DL	1902	lesní dělník, dřevař – státní statky
DL	18	Klose Marie ▪	německá, bez st. příslušnosti	manželka	DL	1904	vede domácnost, v sezoně pomáhá v zemědělství
DL	18	Klose Vilém ▪	německá, bez st. příslušnosti	Syn	DL	1933	dřevař – lesní dělník, státní statky
DL	18	Klose Valter ▪	německá, bez st. příslušnosti	Syn	DL	1934	žák
DL	18	Klosová Helena ▪	německá, bez st. příslušnosti	dcera	DL	1942	žákyně
		Klose Václav ▪	německá, bez st. příslušnosti	otec	DL	1865	dřevař, zemědělec, podporuje syna
DL	18	Klosová Marie ▪	německá, bez st. příslušnosti	matka	DL	1868	vede domácnost
DL	19	Muška Josef ●	slovenská	držitel	Temný Důl	1908	minér - vápencový lom, Suchý Důl
DL	19	Muška Štěpán ●	slovenská	syn	Temný Důl	1935	žák
DL	19	Muška Lubomír ●	slovenská	syn	Temný Důl	1940	žák
DL	19	Muška Ladislav ●	slovenská	syn	Temný Důl	1941	žák
DL	19	Drajková Pavla ●	slovenská	družka v domácnosti	Svatý Ondřej - Maďarsko; 18.9.1947	1911	vede domácnost
DL	19	Drajková Kateřina ●	slovenská	dcera družky	Svatý Ondřej - Maďarsko	1937	žákyně
DL	19	Drajková Marianna ●	slovenská	dcera družky	Svatý Ondřej - Maďarsko	1947	žákyně
DL	19	Drajková Pavlína ●	slovenská	dcera družky	Svatý Ondřej - Maďarsko	1938	žákyně
DL	20	Hanzlík Martin ●	slovenská	držitel	Plav. Podhradí, Malacky	1900	střelmistr - vápencový lom, Suchý Důl
DL	20	Hanzlíková Pavlína ●	slovenská	manželka	Plav. Podhradí, Malacky	1909	vede domácnost
DL	20	Hanzlíková Cecilia ●	slovenská	dcera	Plav. Podhradí, Malacky	1944	dítě
DL	20	Slížová Růžena ●	slovenská	dcera manželky	Ervěnice - Chomutov	1929	továrenská dělnice – předprádelna, Temný Důl
DL	20	Slížová Marie ●	slovenská	dcera Růženy Slížové	DL	1948	dítě
DL	24	Frenzlová Marie ▪	německá, bez st. příslušnosti	držitelka	Suchý Důl	1887	důchodkyně
DL	26	Esselbach Gustav ●	česká	držitel	Pilníkov	1922	dělník státní statky, Horní Maršov
DL	26	Esselbachová Marie ●	česká	manželka	Pilníkov	1925	vede domácnost
DL	26	Esselbachová Gerlinda ●	česká	dcera	Pilníkov	1944	dítě

DL	26	Esselbach Petr	česká	syn	Pilníkov	1945	dítě
DL	26	Esselbachová Marie	česká	dcera	Pilníkov	1947	dítě
DL	29	Kejřová Alena *	česká	návštěva	Praha	1930	studující na UK
DL	29	Bohutínská Jitka *	česká	návštěva	Praha	1930	studující na UK
DL	29	Fošebauerová Eva *	česká	návštěva	Praha	1929	studující na UK
DL	29	Křečková Hana *	česká	návštěva	Praha	1930	studující na UK
DL	29	P(B)radáčová Ivana *	česká	návštěva	Praha	1930	studující na UK
DL	29	Zahradníčková Eva *	česká	návštěva	Praha	1930	studující na UK
DL	29	Moravec Ludvík *	česká	návštěva	Praha	1928	studující na UK
DL	29	Šístek Milan*	česká	návštěva	Praha	1930	studující na UK
DL	39	Tippeltovej Stefanie ▪		držitelka	DA	1899	dělnice – přádelna, Temný Důl
DL	43	Georgiev Pavel Nikolaj •	bulharská	držitel	Bulharsko	1915	pastýř ovcí – státní statky, Horní Maršov
DL	43	Georgiev Pavlová Karolína •	bulharská	manželka	Bulharsko	1917	vede domácnost – v sezoně vypomáhá v zemědělství
DL	43	Georgiev Pavlová Hana •	bulharská	dcera	Bulharsko	1938	žákyně
DL	43	Georgiev Pavlová Sultano? •	bulharská	dcera	Bulharsko	1942	žákyně
		Georgiev P. •	bulharská	dcera	Bulharsko	1946	dítě
		Georgiev Petr •	bulharská	syn	DL	1950	dítě
DL	43	Georgiev Pavel Nikolaj •	bulharská	syn	DL	1950	dítě
▪ trvale * rekreačně • trvale od roku 1946						Sčítání lidu 1950	

Sčítání z roku 1950 zachycuje tři skupiny obyvatel. První skupinou, kterou jsme už z velké části popsali v předešlé kapitole a o kterých se ještě leccos dozvíme, jsou starousedlíci, kteří ve většině případů v údolí zůstali navzdory dekretům prezidenta republiky. Druhou skupinou jsou noví osídlenci usazení nastálo, byť už dnes nikdo z nich, ani jejich potomci v Horních a Dolních Albeřicích ani v Dolních Lysečínách nežijí. V průběhu let buď zemřeli, nebo se oni, či jejich děti odstěhovali do Horního Maršova, popřípadě do vzdálenějších regionů. Přestože v Horních Albeřicích žili natrvalo, není zda zachycená rodina Šafránkova, tedy jmenovitě Gustav Šafránek, Karla Šafránková, Vilém Šafránek a Pavlína Šafránková, protože v té době byli policejně hlášeni v Trmicích u Ústí nad Labem. Třetí skupinu tvoří rekreanti, ti chalupáři, co měli zachránit Krkonoše, a v první poválečné fázi je rozhodně zachránili.

Jaroslav Rožec, jeden z chalupářů (HA čp. 18) se ve svém článku *Ještě jednou Albeřice* vztahuje s velkým časovým odstupem ke svým sousedům s velkou nostalgií: „*Po válce nebyly volné soboty a auto měli jen ti zámožnější z předválečné doby. Jen sama výprava*

z Prahy nebo Pardubic³³ do Albeřic byla dobrodružstvím. Doma rance a batohy a vše dopravit na nádraží, ve Svobodě zase vše přestěhovat do přečpaného autobusu, kde se často přestupoval zákon o neprostupnosti hmoty. Pak se šlo do kopců pěšky jednu až dvě hodiny cesty. To se rance a batohy pěkně pronesly! Chalupy, protože se tam málo jezdilo, byly vlhké, tak nejdřív zatopit, vyvětrat, vyhodit peřiny a teprve potom přemýšlet o tom, kam uložit přinesené. Pokud se sem jelo jen na neděli, tak v poledne, kdy v domě začínalo být snesitelně, chalupář balil, aby stihl spojení domů. To se skoro nevyplatilo. Osadníci sem proto jezdili na delší dobu v době prázdnin. Potom zase bylo potřeba dvakrát týdně pěšky s batohem a taškou na nákup do Maršova.“³⁴

V rámci této třetí skupiny tvoří výraznou podmnožinu **spisovatelé a spisovatelky ze Syndikátu českých spisovatelů**. Tato prvorepubliková instituce byla obnovena hned v roce 1945,³⁵ ale ve své původní podobě a s původní členskou základnou nepřežila rok 1948. V roce 1949 vzniká nová instituce s novým vedením, více odpovídající nové době – Svaz československých spisovatelů.

50. A. C. Nor před HA čp. 12 (vlevo s cigaretou), archiv Viléma Šafránka, 50. léta 20. století

³³ V rámci nových osídlenců tvořili vedle Pražáků druhou největší skupinou lidé s trvalou adresou v Pardubicích, ti ale většinou nebyli členy SČS. Viz přidělová listina pro Horní Albeřice, SOkA T, ONV T, 599/4510 a žádosti o přiděly, tamtéž 2224/250.

³⁴ Rožec, J.: Ještě jednou Albeřice. In: Krkonoše 10/1999, str. 22–23.

³⁵ Kromě „spisovatelské kolonie“, která byla svým způsobem orgánem SČS, ale domy patřily jednotlivým členům, držel SČS pro své členy zámek na Dobříši – „dům oddechu“, který SČS získal jako konfiskát od FNO. Do národní správy získal dále Kramářovu vilu ve Vysokém nad Jizerou, která měla sloužit jako ozdravovna.

A. C. Nor, vl. jménem Josef Kavan (1903-1986), organizátor „spisovatelské akce“, jak byla i v úředních dokumentech i jiných institucí než byl syndikát, nazývaná osídlovací akce Lysečín a Albeřic, byl po únoru 1948 ze syndikátu vyloučen. Přestože dle slov těch, co ho ze syndikátu vyhodili a jejichž slova měla dozajista v novém režimu váhu, nemělo jeho vyloučení vliv na jeho spisovatelskou dráhu ani na majetek, který nabyl jako člen syndikátu, byla realita trochu jiná. Podle toho, co píše A. C. Nor ve svých pamětech, bylo držení domu v Horních Albeřicích čp. 16, který si podle svých slov zrekonstruoval tak, že měl v chaloupce, jak velkému selskému stavení říká, lepší koupelnu než ve své vile v Praze na Spořilově,³⁶ ohroženo.

52. Horní Albeřice čp. 16, dům A. C. Nora, foto Jan Faltejsek, 2009

„Sotva měsíc po vyloučení ze syndikátu jsem z pobočky Pozemkového fondu v Trutnově i z tamější pobočky osídlovací komise dostal vyrozumění, v němž mi trutnovští soudruzi oznamovali, že mě z okresu „vysídlují“ a můj dům v Albeřicích mi odnímají „protože jste byl vyloučen ze Syndikátu českých spisovatelů“, jak psali. Dům, který jsem zrestauroval tak, že jsem jej vlastně znovu postavil, prostě „odnímají“. Jakým právem?“³⁷ I přesto, že taková praxe existovala, A. C. Norovi se tento osud vyhnul, pravděpodobně díky jeho, byť slábnoucímu jménu a pravděpodobně i díky referentovi příslušného ministerstva, jakožto nadřízeného orgánu a v neposlední řadě díky písemné přímluvě syndikátu, ve které stálo, že vyloučení Nora ze syndikátu ho nemá postihnout po majetkové stránce.

³⁶ Zajímavé je, že mnoho nových obyvatel, nejen z řady členů SČS pocházelo ze Spořilova, za všechny jmenujme: A. C. Nor, Adolf Branald, Jiří Marek, Zbyněk Havlíček, Helena Michajlová-Ročňová a Růžena Fikejzlová. Trvalá adresa několika spisovatelů v jedné čtvrti možná také napomohla osídlování Albeřic.

³⁷ Nor, A. C.: Život nebyl sen, str. 599–600.

Co se samotného psaní týče, vyloučení ze syndikátu A. C. Norovi podle jeho vlastních slov pomohlo, nemusel se tolik hádat a měl více času věnovat se v Albeřicích psaní. V Albeřicích napsal román *Zločin na samotě*, který vyšel v roce 1968. S vydáváním jeho knih i těch, na kterých se redakčně a editorsky podílel před rokem 1948, to už bylo horší. Většina těch, co nestihly vyjít do roku 1948, vyšla až v letech šedesátých nebo po autorově smrti v osmdesátých letech. Některé knihy, které byly vytištěny ještě před únorem 1948, ale nebyly „včas“ vyexpedovány, skončily ve skartaci, naštěstí pro ně nový režim šetřil a knihy zakazovaných autorů poslal do papíren, kde se měly rozdrtit na výrobu nového papíru. „*Jak jsem se brzy nato dozvěděl, nejen mé spisy, také mnohé jiné knihy z Hynkových edicí, které jsem redigoval, i autorů – komunistů, byly již odvezeny do Sběrných surovin jako surovina k výrobě nového papíru. Že se tak stalo, dosvědčila skutečnost z léta 1949, kdy mi zaměstnanci papíren z Horního Maršova a Svobody nad Úpou nebo z Hostinného dávali podpisovat knížky z mých Spisů, které jim do papíren „načisto nové“ navozili a z nichž si každý zaměstnanec odnesl, co se mu hodilo nebo líbilo.*“³⁸ A. C. Nor svoje „skartované“ knížky pravděpodobně jenom nepodepisoval, zřejmě si jich od zaměstnanců papíren i několik vyžádal a rozdával je i po Albeřicích. „*A. C. Nor (HA čp. 16) nám za službu dával ty svoje skladové knihy, ale to byly sračky. Cestou po Polsku a ještě jednu, máma má dvě knihy od něj, schovávala je... no není tak dlouho, co jdu vedle Norovy vily, asi sedm let to je, a vidím starou Norovou a říká: „Dobrý den, paní Norová, my se známe.“ A ona „My se neznáme.“ A já: „No já jsem Vilda Šafránek, co jsem se tady s dovolením i bez dovolení u vás koupal a můj tata tu měl hospodu“. A ona hned začala nadávat na komunisty... (...) Ale to bylo všechno zlikvidováno chatařema, pro ně to účel neplnilo, a tak svedli potůčky kolem baráků jinam a pak to zarostlo. Od Lakosila (HA čp. 37) to šlo po stráni k Norovi, přes přepadovou studni a Nor si to svoje koupaliště napájel z těch luk. Tam mi dovoľoval se koupat, ale až když on a jeho dcery odjeli, jenže já se tam koupal pořád. (smích) (...) Ale Nora jsem moc neznal, sloužil jsem mu, koupal se mu v tom rybníčku, ale znal jsem ho povrchně, vím, že byl spisovatel, vím, že jsem ho tam potkal, tak dva roky před smrtí, a říkal mu, jestli by o mně napsal knížku a on, že když jich napsal čtyřicet čtyři, tak by napsal i tu pětáctýřicátou. Maminka říkala, že Nor se nedal číst, samý půlstránkový popisy, ale že Andrejs se číst dal, byl blíž k člověku. (...) Nor byl odtažitej, bylo na něm vidět, že je takovej kanimůra prvorepublikovej, byl zvyklej, že je známej a čtenej a po osmačtyřicátým najednou nebyl nikdo.*“ Vilém Šafránek A. C. Nora příliš nešetří, na druhou stranu je třeba si uvědomit, že se

³⁸ Nor, A. C.: Život nebyl sen, str. 485.

na něj z perspektivy svých sedmi až dvanácti let nedívá jako na spisovatele, ale zejména jako na člověka, kterému, jak sám v citaci říká, sloužil a vysloužil si za to skladové knihy, což jistě dítě toužící prolézat prázdné domy, jezdit na koni a „páchat“ různá dobrodružství sám nebo s dětmi rekreatantů, nemůže ocenit, jako by oceňoval literární kritik.

A. C. Nor zachytil ve svých pamětech ještě další vzpomínky, které přímo korespondují se vzpomínkami Anny Novákové z DL čp. 40. Jedním z důvodů, proč si přes počáteční nezáměr, jak alespoň píše ve svých pamětech, nechal nakonec i Nor přidělit dům v Albeřicích, uvádí zdravotní stav svého syna Jiřího, tehdy osmiletého, který trpěl záněty pohrudnice. Lékař Norovi pro chlapce doporučil pobyt na horách. Chlapec si v Albeřicích své zdraví prý opravdu upevnil, až mu všechny stíny z plic zmizely. Horský vzduch prospěl tedy jak dětem Anny Novákové, tak synovi A. C. Nora a určitě i mnoha dalším.

Druhá vzpomínka se vztahuje ke stejné záležitosti, přestože ji každý popisuje ze svého pohledu. A. C. Nor ji vztahuje mj. ke své redaktorské a spisovatelské dráze, přestože šlo o sbírání hub. Dle svých slov se snažil odvděčit diplomatovi a spisovateli Janu Hlavsovi, který jemu i dalším pražským přátelům posílal ze Spojených států dárkové balíčky a Nor mu na oplátku posílal české knihy, které mu ale Hlavsa platil ze svého diplomatického důchodu, který mu chodil na vázaný účet v Praze a Hlavsa si peníze nemohl z USA vybrat, ale mohl z něj podporovat své blízké doma. Nor vděčil Hlavsovi i za poslané pneumatiky k aerovce, ve které sjezdil velkou část pohraničí, když hledal se svými kolegy vhodnou „osadu“. A tak A. C. Nor přemýšlel, jak by svému příteli „splatil“ jeho služby a dary. *„Přece však bylo něco, čím jsem udělal Hlavsovi bezděčnou radost. V jednom dopise jsem se mu zmínil o množství hříbků, které rostou v albeřických lesích. Bylo jich v roce 1948 tolik, že jsme jich tříčlenná rodina včetně devítiletého chlapce nasbírali za pár hodin i kolem pěti set. Našli jsme místo, na němž jich najednou rostlo na třech nebo čtyřech čtverečních metrech sedmačtyřicet. Dodnes tomu místu říkáme sedmačtyřicítka. Hříbky jsme sušili a nakládali a nasušili jsme jich pěkné množství kilogramů a naložili desítky lahví. A jaký vydatný pytel je z jednoho kilogramu sušených hříbků, to jsem si do té doby neuměl představit. Jedenkrát projevil dr. Hlavsa přání ty naše hříbky ochutnat, anebo jsem mu jich na ochutnání poslal balíček spontánně sám a příteli tak zachutnaly, že jsem mu jich sušených poslal postupně pěkných pár kilogramů. Psával nám potom, jak si je upravuje a jak zcela mimořádně chutnají. Nazýval je v dopisech „norskými hříbky“, vždyť přece byly od Nora.“³⁹*

³⁹ Nor, A. C.: Život nebyl sen, str. 521.

Anna Nováková vzpomíná také na jednu vydatnou houbovou sezónu, pravděpodobně také na tu v roce 1948, i když své vzpomínky málokdy datuje. „*Jednou byl takovej bouřkovej tejden, zrovna jsme dělali lívance a najednou práskl blesk a Eliška, jak držela ten lívanec, úplně nadskočila i s tím lívancem. A ten tejden strašně rostly houby tam okolo koliby. Já jsem v životě neviděla tolik hub, ta stráň byla úplně oranžová, úplný závěje křemenáčů. Baratkovi tam na ně chodili, Pilařovi a další lidi, ale to se nedalo posbírat, tak jsme říkali, nesbírejte ty velký, ale jenom ty malý. Lišky tam byly v těch stezičkách a i hříbky, ty lesy byly půvabný, po těch Němcích byly tak krásný, teda byly tam ještě zákopy u těch bunkrů, asi tam něco čekali, (verifikace: bunkry a zákopy pocházely z doby před zábořem pohraničí) ale ty lesy byly čistý, žádný polomy, o nic jste nezakopli, teď je to zdevastovaný téma strojema, tehdy to stahovali koňma...“*

Poslední zajímavost vztahující se k A. C. Norovi a Albeřicím. Ještě před svým vyloučením ze syndikátu a skartací některých svých knih spolupracoval intenzivně s nakladatelstvím Hynek, jak zaznělo výše. Ani toto nakladatelství nepřežilo osmačtyřicátý rok ve své původní podobě. Je zajímavé hlavně to, že bývalý majitel Kristián Hynek až do poloviny 50. let využíval k rekreaci dům v HA čp. 38, takže byl prakticky Norovým sousedem.

V předešlém textu byl již několikrát zmíněn další spisovatel, který napsal i známé historické dílo s názvem *Smrt boha smrti* o atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, **Jaroslav Andrejs (1908–2002)**. Andrejs si pro sebe vybral jednu z nejhezčích chalup (názor autorky) v Horních Albeřicích čp. 52. Stejně jako A. C. Nor jezdil do Albeřic až do konce svého života a napsal zde několik knih, údajně i tu o atentátu na Heydricha.⁴⁰ O Andrejsovi se ve svých pamětech zmiňuje i další „albeřický“ spisovatel Adolf Branald, kterého bez udání pramene cituje Jaroslav Rožec ve svém článku

52. Jaroslav Andrejs, PNP, fond SČS *Ještě jednou Albeřice*, který vyšel v rámci spontánní

⁴⁰ Rožec, J.: Ještě jednou Albeřice (dokončení). In: Krkonoše 10/1999, str. 22. Touto knihou není myšlena kniha *Smrt boha smrti*.

série o Albeřicích v časopise Krkonoše v roce 1999.⁴¹ „...přátelil jsem se v Albeřicích s p. Andrejem, který zde v té době pásal krávy a napsal první knihu o heydrichiádě. Paní Warausová (HA čp. 47) nedaleko hostince, u cesty, psávala na psacím stroji, ťukání bylo slyšet do daleka – napsala zde drama ‚Když hynou trubci‘. A také tam měl chalupu Jiří Marek a jezdila k nim Lily Hodáčová (ta měla v Albeřicích čp. 39 vlastní chalupu, kam jezdila několik let⁴²), velká láska Vítězslava Nezvala. K nám zase jezdil Jaroušek Seifert, Václav Řezáč, humorista a redaktor František Pilař a řada dalších přátel, mezi jinými malíř Kamil Lhoták, Václav Sivko a Václav Junek. Takže bývalo v těch milých Albeřicích někdy pěkně veselo...“⁴³ Zajímavá je zmínka, že Jaroslav Andrejs pásal v Albeřicích krávy. Jaroslav Andrejs se jako jeden z mála „albeřických“ spisovatelů živil výhradně psaním,⁴⁴ trávil v Albeřicích asi víc času než ostatní, nejen v sezóně, jak dokazuje i jeho přítomnost v Albeřicích na konci února roku 1950. Je možné, že byl vyzván státním statkem k participaci na zemědělských pracích, možná se přihlásil sám, což není tak nepravděpodobné vzhledem k tomu, že se jako jeden z mála o svou chalupu staral, aniž by využíval „služeb“ malého Viléma Šafránka. Ten Andrejse líčí jako člověka, který chodil pěšky a louku si vždycky sekal sám.

⁴¹ Fetters, A.: Albeřice v pamětech A. C. Nora, In: Krkonoše 5/1999, str. 22–23. Pecina, P.: Proměny kraje pod Rýchorami. In: Krkonoše, 1999/6, str. 16–17. Pecina, P.: Proměny krajiny a zvířeny pod Rýchorami. In: Krkonoše 1999/7, str. 24–25. Rožec, J.: Ještě jednou Albeřice. In: Krkonoše 1999/9, str. 30–31. Rožec, J.: Ještě jednou Albeřice (dokončení z minulého čísla). In: Krkonoše 1999/10, str. 22–23.

⁴² Viz přidělová listina pro Horní Albeřice, SOkA T, ONV T, 4510/599.

⁴³ Rožec, J.: Ještě jednou Albeřice (dokončení). In: Krkonoše 10/1999, str. 22.

⁴⁴ Viz potvrzení SČS, že J. A. je činným spisovatelem a že se psaním výhradně živí z 29. 4. 1948. PNP, osobní složka Jaroslava Andrejs, fond SČS.

53. Horní Albeřice čp. 52, dům Jaroslava Andrejse, foto Tamara Nováková, 2009

„Andrejs byl hodnej, takovej turista a kutil, chodil všude pěšky, louku si sekal sám, chodili jsme tam na návštěvu za jeho dcerama. Já jsem tam pro děti z těch chalup byl táhlo, měl jsem kobyly, byl jsem trvalej obyvatel. Takže nejvíc jsem se kámošil s klukama Pudilovejma (Peldovi – HA čp. 45⁴⁵), s holkama Andrejsovejma (HA čp. 52) a s Vodruškovejma (HA čp. 55), tak jsem je vodil po chalupách a v Medice (HA čp. 12) v hospodě na půdě byly uskladněný bombóny na zimu, my jsme se tam vždycky vtáhli okénkem a ty bombóny jsme užírali... no a to byly státní zásoby, že jo, takže pak rodiče jako nechali ty bombóny zplesnivět nebo zvlhnout, aby to mohli odepsat, jinak by se nedoplatili, zásobování dělaly Restaurace a jídelny, no a na zimu se dělaly zásoby piva, bombónů, luštěnin, okurek a tak... potraviny, který byly trvanlivý, se navozily na podzim na celou zimu, nahoře v podkroví to bylo uskladněný, no a já je tam vodil, aby si pochutnali.“

Adolf Branald (1910–2008) napsal v Albeřicích v domě HA čp. 19 několik knih pro děti, např.: *Dědeček automobil* a *Vandrovali vandrovníci*.⁴⁶ Pro hrdinu Vandrovníků si vybral jméno z Albeřic – generál Pitzmaus z Pitzmausburgu.⁴⁷ „No Branalda jsem taky vozil, ten pak

⁴⁵ Pudilovi byli častí návštěvníci u Peldů. Vzpomínky V.Š.

⁴⁶ Rožec, J.: Ještě jednou Albeřice (dokončení). In: Krkonoše 10/1999, str. 22.

⁴⁷ Jedná se o Františka Picmause, autodopravce, který se usídlil v HA čp. 41, viz Picmausova složka – žádost o přiděl rodinného domku, SOkA T, ONV T, 2224/250.

snad měl auto, byl tam pod Průmstavem, nad Norem, ale on tam jezdil tak dva roky (...)“ I Adolfu Branaldovi sloužil Vilém Šafránek jako vožka. Pro specifický a intenzivní vstup je třeba napsat pár slov o Mindě, klisně, která s Vilémem Šafránkem často vozila spisovatele, spisovatelky a jejich rodiny od autobusu a na autobus do Maršova, když autobus ujel, zajížděl pro ně Vilém s Mindou až do Svobody nad Úpou. „*Mindu nám dohodil plk. Vondruška, ten tam začal jezdit s manželkou, v tý chalupě byl ještě hnůj po Němcích, no a on měl na starosti registraci vojenských koní v Hradeckém kraji, když jsme měli hospodu, tak ji tátovi doporučil, nejdřív jsme ji měli na revers, jednou za rok musela na svod vojenskejch koní, pak jí vypálili obrácené Č, jako vyřazené z vojenského chovu. Tak jsem na ni hned bez sedla skočil a úplně mi přirostla k srdci. Cestou k Vápence jsem si utrhl větvičku a popohnal ji a ona se rozběhla a já jsem si hubu namlátil.*“ Minda, zapřažená do vozu, saní nebo platoňáků nevozila jen spisovatele, ale další rekreanty, hosty albeřické hospody, ale pomáhala i orat a svážet seno při výpomocných akcích pro státní statek a mj. i vyklízet i cihly z maršovské školy, kam Vilém Šafránek denně docházel.

55. Klisna Minda s Vilémem Šafránkem v HA před čp. 48, archiv Viléma Šafránka, 1955

Jiří Marek (1914–1994), stejně jako A. C. Nor i Jaroslav Andrejs jezdil do Horních Albeřic, konkrétně do HA čp. 49 od počátku roku 1947⁴⁸ až do své smrti. Do Albeřic lákal další spisovatele a známé. „*Jiří Marek svým synům napsal a četl za pobytu v Albeřicích indiánské pohádky a stvořil zde i některé části knihy – Hříšní lidé a knihu Psi hvězda Sirius, jako vzpomínku na svého věrného dobrmana, který s ním trávil čas pracovního osamění.*“⁴⁹

Ani Jiří Marek neunikl specifickému pohledu Viléma Šafránka, který by asi nenalezl uplatnění v knize typu Kdo byl kdo. „*Albeřice byly mimo sezónu prázdný. No spisovatelé chodili k nám do hospody, tam by ráj pro ně, máma vyvářela, tam byl ráj. Starej Marek byl rypák, ten nikam moc nechodil. Ale zase se mě zastal, táta byl jednou vožralej a bral na mě řetěz a Marek mu řek: „Tak na to zapomeň“. Lumpárna je lumpárna, ale všichni věděli, jak dřu, na mě byl spoleh, ne na Gustávka, a to všichni věděli. Marek mi jednou dal jako dárek šípy s kovovejma hrotama a já pak byl u Peldů a vystřelil jsem na Mařku a minul jsem ji o metr a její otec to viděl, zavolal si mě a ten luk mi zlomil. A to jsem ho neměl ani hodinu!*“ Každopádně Jiří Marek podaroval Viléma Šafránka způsobem, který rozhodně ocenil více než zakazované knihy A. C. Nora. Na druhou stranu se dobře míněný dárek stal nebezpečnou zbraní v nezbedných rukou.

Z ostatních spisovatelů zmiňme některé další. **Achille Gregor (1910–1998)** sice jezdil do Horních Albeřic čp. 36 jen několik let, ale i tak „dostal“ Albeřice do krásné literatury. Napsal tu kouzelnou povídku s názvem Amok. „*Prázdniny trávím v Krkonoších – Korkontoi podle Ptolemaia – nejvyšším našem pohoří. Jednak pro bezprašné ovzduší a pak, pobyt tam nic nestojí. Mám chatu, zvanou ASTHA. Zove se tak proto, že do vyhnílé díry ve štítě jsem vsadil prkno, které zbytečně viselo nad opuštěnou hospodou. Prkno neslo nápis GASTHAUS, písmena ASTHA zakryla díru, což se špatně skloňuje, ale zato tam neprší. (...) Když jsme přibyli do ASTHY, odložil jsem hubertus a převlékl jsem se do listráku. Počínám si tak vždycky, neboť listrák se v Krkonoších uplatní. Stářím zezelenal, a když si lehnu na louku, nikdo mě nevidí. Jednou jsme usnul před ASTHOU a šlápla mi kráva na lopatku. Myslela, že jsem kámen. Když jsem se hnul, houkla dušeně a vzdálila se takovým kvapem, že se jí srazilo mléko. Od té doby, když spím v přírodě, obracím listrák naruby.*“⁵⁰ Na dalších stranách popisuje, byť s jistou dávkou autorské licence, absurditu nahlašovací a odhlašovací povinnosti, která se vztahovala i na rekreující se nové osídlence a jejich návštěvy. Aby bylo možné vychutnat absurditu povídky, je nutné si ji přečíst celou.

⁴⁸ Zápis o zaplaceném nájmu v Pokladním deníku Dolních Albeřic. Mezi prvními byli vedle Nora, Andrejse a Marka ještě Lehovec, Warausová, Vojíš, Parma, Kryštofek, Horáček, Červený, Voříšek a Čapek.

⁴⁹ Rožec, J.: Ještě jednou Albeřice. In: Krkonoše 10/1999, str. 22.

⁵⁰ Gregor, A.: Rozhořčený mladý muž (povídka Amok), str. 59–60.

„*Chalupáři platili odvody MNV v Maršově, jakousi daň z nemovitosti. Museli se taky do 24 hodin po příjezdu nahlásit na SNB, bez toho ani rána a pak se zase 24 hodin před odjezdem odhlásit. Sem tam se tam někdo na dva na tři dny ztratil, ale tak to prostě bylo.*“

Tolik na doplnění povídky Achille Gregora Vilém Šafránek.

Ladislav Stehlík, (1908– 1987) se během svého spisovatelského života proslavil knihou *Země zamyšlená*, kterou psal během pobytu na Šumavě. Do dějin Horních Albeřic se ale ještě před svým spisovatelským úspěchem zapsal trochu jiným způsobem. Podle pamětníka Ivana Marka, který trávil spoustu času na chalupě svého otce v HA čp. 49, vybydlel Ladislav Stehlík dům HA čp. 46 až k úplnému zániku.

K dalším spisovatelům a spisovatelkám, kteří byli součástí „spisovatelské kolonie“ patřili Jaromír Hořec, Oldřich Kryštofek,⁵¹ Miloš Malý (HA čp. 3),⁵² Růžena Fikejzlová (HA čp. 11), Anna Marie Úlehlová-Tilschová (HA čp. 54), zmiňovaný předseda „spisovatelské kolonie“ Jan Holub (HA čp. 50), Jiřina Štůlová-Parmová se synem, rovněž spisovatelem Janem Parmou (HA čp. 59), Rudolf Vojtíš (HA čp. 62) a Vilma Warausová (HA čp. 47). Syn spisovatele Jaroslava Havlíček Zbyněk Havlíček koupil dům HA čp. 29. K dalším členům syndikátu patřil nakladatel Kristián Hynek (HA čp. 38), malíř rostlin a zvířat Ladislav Urban (HA čp. 61), redaktor ČTK Jaroslav Strniště (HA čp. 8) a redaktorka Helena Michajlová-Ročňová (HA čp. 37).⁵³ O spisovatelích a spisovatelkách v Dolních Albeřicích nejsou k dispozici informace.⁵⁴ V Dolních Lysečínách využívali domy k rekreaci spisovatelé František Kuba,⁵⁵ který byl navržen na předsedu MSK Dolní a Horní Lysečiny, ale jehož volbu zmařili zmiňovaní Hanzlík, Muška a Barátka.⁵⁶ V Dolních Lysečínách trávil neděle a později i celé sezóny novinář a šéfredaktor *Československého sportu*, manžel pamětnice Anny Novákové, Vladimír Novák (DL čp. 40). Novákovi chalupu v Lysečínách získali nepřímo přes Syndikát spisovatelů. „*To byla náhoda, že jsme se tam dostali přes Vystrčilovy (redaktor Břetislav Vystrčil), co tam sháněli pro Pilaře (Jan Pilař, redaktor a spisovatel, DL čp. 9) barák, on nechtěl, aby to bylo moc vysoko, poněvadž on byl dva roky v koncentráku, neměli*

⁵¹ Tyto dva zmiňuje Jaroslav Rožec v článku *Ještě jednou Albeřice*. In: *Krkonoše* 10/1999, str. 22. Nezachycuje je ale narozdíl od ostatních přidělová listina z roku 1950 uložená v SOkA T, ONV T, 4510/599, nicméně mohli jezdit za někým na návštěvu.

⁵² Za zmínku stojí i díla Miloše Malého: *Norské povídky, Pohádky severní noci a Balkánské pohádky*.

⁵³ Výčet není absolutní, klíčový dokument, kterým je přidělová listina pro Horní Albeřice, neuvádí povolání. v SOkA T, ONV T, 4510/599. Mnohem podrobnější dokumentace, přiděly rodinných domků, SOkA T, ONV T, 2224/250 zahrnuje pouze pětinu všech domů.

⁵⁴ V klíčovém prameni, přidělové listině pro Dolní Albeřice, která zachycuje stav k roku 1951, nejsou uvedena povolání. V listině ani není uvedeno, zda se jednalo o člena syndikátu.

⁵⁵ Pravděpodobně užíval domu v Horních Lysečínách, přidělová listina pro Dolní Lysečiny o něm mlčí. SOkA T, ONV T, 4510/599.

⁵⁶ Pozvánka ke schůzi MSK ze dne 8. 4. 1948. SOkA T, ONV T, 1563/89.

auto a zdravej moc nebyl a Vystrčil mu to zařídil. Vystrčil sám si obstaral tuhle chalupu (DL č. p. 22) a já tam jednou s nima jela a vybrala jsem si tu naši chalupu (DL č. p. 40).“
„Pilařovi), tak ti tam nebyli moc dlouho, tak do 60. let. (Verifikace: v roce 1960 dům prodali překladateli Františku Vrbovi.) V roce 1968 už tam nebyl, tak do čtyřiašedesátýho. On si pak koupil vilku někde blíž u Prahy a pak dělal Honza kariéru, byl ředitelem nakladatelství Československý spisovatel a bylo to všechno takový to, no, ale byla jsem před nedávnem za jeho ženou, my jsme se měly moc rády, ona je teď v domově důchodců a je na tom špatně a říkala, jak jsme to měli v Krkonoších hezký, když jsme nic neměli a jak to tam děti měly rády, její dcera jí prý nikdy neodpustila, že tu chalupu prodali. Ona tam prostě prožila dětství, stejně jako moje děti. Jak byl ten bouřkovej tejden, jak jsem o tom už mluvila, tak ona jeden večer přijela na kole ke mně a hledala své děti a já jí říkám: „Já myslela, že jsou u vás.“ No a oni byli na tý kolibě. Tak jsem vylezla na ten kopec a pršelo šíleně a bouřka byla, vždýcky když uhodil hrom, tak jsem padla do trávy, tak jsem se plazila a ty naše děti si to tam užívaly, pekly si brambory, tam bylo takový ohnišťátko, no a tak jsme tam museli počkat, až to přejde, říkala jsem si, že se ta Manka musí hrozně bát. Tam bejvaly hrozný bouřky. Já se bála o tu starou lípu, že nám spadne na chalupu. Jednou jsem dělala lívanec a blesk uhodil do jasanu a v ten moment, když jsem Elišce dávala lívanec, tak blesk rozštípl strom – jasan, ale ta koruna našťěstí spadla na druhou stranu, tak mu děti říkaly lívancovej strom.“ Tato vzpomínka utíká trochu doširoka, ale krásně popisuje, jak si to děti v Lysečínách a Albeřicích užívaly.

Za zmínku stojí člen syndikátu, spisovatel Jaroslav Fantura (DL čp. 16). Oklikou se zase vracíme k MSK Horní a Dolní Lysečiny a jejím členům a pomocníkům Kavanovi, Muškovi, Hanzlíkovi a Baratkovi, a to díky udavačskému dopisu Jaroslava Fantury.⁵⁷ V něm zmiňuje, že do Dolních Lysečín jezdí toho času (duben 1948) čtyři členové Syndikátu spisovatelů. Fantura tvrdí, že Dolní i Horní Lysečiny byly vyjmuty z osídlovacího plánu FNO a určeny výhradně pro spisovatele,⁵⁸ přesto se dle jeho slov usídlují v obci nespisovatelé, což vnímá jako vměšování. V dopise označuje Fantura sám sebe za spisovatele hledajícího v Dolních Lysečínách upevnění svého chatrného zdraví, které je otřesené následkem vězení v době okupace. Ovšem klid na práci se vytratil s příchodem pana Hájka, resp. jeho manželky. Hájek se stal tajemníkem MSK,⁵⁹ aniž by taková funkce podle Fantury vůbec existovala, a nechává si za ni i platit. Do té doby vykonávala práci administrativní síly zdarma Němka

⁵⁷ Prohlášení Jaroslava Fantury ze dne 12. 4. 1948 adresované ONV Trutnov, který ho označil za bezpředmětný.

⁵⁸ Faktem je, že spisovatelé měli přednostní právo, což vyplývá ze žádostí o přiděly rodinných domků SOKA T, ONV T, 2224/248 a 250.

⁵⁹ Hájek bydlel v Horních Lysečínách. Tajemníkem MSK opravdu byl, viz dopisová dokumentace v SOKA T, ONV T, 1563/89.

Edith Milová a nějakou dobu i pisatel osobně. Hájek měl obydlet dům DL čp. 20, kde byla provizorně zřízena úřadovna MSK a měl zneužívat zejména telefonu. Fantura dodává, že agendu lze zvládnout i pěšky, bez telefonování. Pisatel se pokouší o popis, resp. pomluvy dalších stálých obyvatel. Sám pomýšlel na členství v MSK a byl pobouřen, že členy se stávají Slováci, kteří dle jeho slov mají tu drzost a mluví slovensky. „*Bylo by jen smutným dokladem, aby v obci spisovatelů stal se Slovák* (předsedou MSK, tato část věty Fanturovi z textu vypadla, pozn. aut.), *jenž poměry nezná a ani neumí dostatečně pravopis, češtinu (ostentativně mluví slovensky)*.“⁶⁰ Pisatel má za to, že syndikát má být v MSK více zastoupen, přestože se nejednalo o stálé obyvatele a v obci jich bylo jen tolik, kolik měla MSK členů, tedy čtyři. Udavačský dopis, kde v prsa se bijící člen poučovací KSC nasazuje na jiné členy KSC, „nevzdělané“ Slováky, ze své „stavovské“ pozice Čecha a intelektuála písčícího pomluvy vytríbeným jazykem, byť jsou obsahem jen projevy uražené ješitnosti, má ale jedno nesporné plus. Vnáší do jinak suchých a faktografických dokumentů uložených v archivu trochu nahořklou, ale přece jen šťávu a po jeho přečtení a odmyslení subjektivních komentářů si lze udělat trochu konkrétnější představu o MSK v Lysečínách. Stížnost pana Fantury ONV Trutnov označil za bezpředmětnou. Důvodem byla pravděpodobně soudržnost ONV s lysečinským triumvirátem ve složení Kavan, Hanzlík, Muška.

Pana Hájka zmiňuje ve zcela jiné souvislosti i Anna Nováková: „*Jednou jsme tam byli s mou kolegyní, no a najednou vidíme, jak kolem jedou cikánský vozy, asi čtyři, takový ty klasický, a oni se usadili u Hájků v Horních Lysečínách, tam byla taková krásná chalupa a tahle parta cikánů se tam ubytovala a chodili žebrot do chalup, co byly otevřené. Nabízeli věštění z ruky. Tak jsem šla do Maršova na SNB a říkala jsem jim: „Prosím vás, tak k nám se nastěhovali cikáni.“ No a oni říkali, tenkrát to bylo krásný: „No soudružko, oni taky někde musej bydlet, dostali jsme příkaz.“ A já na to říkám: „Ale oni stejně brzo odejdou, tam není tolik chalup, oni žebraj a chtěj třeba cibuli.“ Tehdy bylo všechno ještě na lístky. No jak jsem řekla, za tejdén odjeli, něco tam spálili a byli pryč. Ale ten esenbák mě pořád poučoval, že dostali příkaz, že je mají ubytovávat, ale já mu na to říkala: „My se tam bojíme.“ A mně lidi říkali, když zjistili, že jezdím do Krkonoš: „Vy se nebojíte těch werwolfů?“ Ale já se nebála, s Míšou jsem chodila sama lesem.“*

⁶⁰ Jedná se o navrženého Martina Hanzlíka na funkci předsedy MSK. Citace ze zmíněného dopisu. SOKA T, ONV T, 1563/89.

Příděly „rodinných domků“

V této kapitole si odskočíme od vzpomínek k faktům a vrátíme se o krok zpět. Dne 25. 10. 1945 vešel v platnost dekret prezidenta republiky č. 108/1945 sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondu národní obnovy. Tento dekret v první řadě vymezoval komu a jakým způsobem má být majetek konfiskován. V bodě 1 tohoto dekretu je řečeno, že se majetek konfiskuje všem osobám německé a maďarské národnosti, a to bez náhrady, s výjimkou osob které prokázaly, že zůstaly věrné republice a neprovinily se proti národům československým. V předešlých kapitolách jsme zmínili, že jistě správná myšlenka vyjmout antifašisty z konfiskací, resp. poskytnout jim za konfiskaci náhradu, zůstala ve většině případů pouze na papíře. Ukázali jsme to i na konkrétních příkladech otců dvou našich pamětníků, sociálního demokrata, otce pana Antona Missbergera, který si „svůj“ dům kupoval znovu od čsl. státu v 50. letech, a stejně si dům znovu kupoval člen předválečné KSČ a otec paní Marthy Bönschové. Albeřičtí a lysečínští antifašisté se nechali všichni dobrovolně odsunout a o náhradě, která jim měly být poskytnuta, nemusíme mít žádné iluze.

V principu platili němečtí obyvatelé nájem ve „svých“ zkonfiskovaných domech až do té doby, než byli odsunutí, popřípadě než „mohli“ dům opět koupit. V tomto duchu vzpomínala paní Marie Pech z DL čp. 2.

Albeřičtí a lysečínští Němci a Němky začali nájem platit podle dostupného pramene, kterým je pokladní deník Dolních Albeřic, až v roce 1949, pravděpodobně platili jen ti, kteří nepracovali na státním statku, ti co pro něj pracovali, bydleli sice de facto ve svých domech, které ale de iure patřili státnímu statku, resp. čsl. státu.⁶¹

MNV, resp. MSK ve spolupráci s ONV, jakožto hlavním výkonným orgánem ve věci konfiskací a přidělů a v koordinaci s příslušnými dalšími orgány státní správy, prováděly konfiskaci. MNV, resp. MSK měly učinit předběžné návrhy, ONV je mělo připomínkovat a vrátit MSK, a nakonec měly vzniknout seznamy, na jejichž základě se zhotovily konfiskační výměry pro jednotlivé domy. Konfiskáty patřily československému státu, který tento majetek, získaný na úkor německých vysídlenců, považoval za zálohu na reparace, které byly na základě postupimské dohody přiřknuty poraženému Německu.⁶² Nemovitý majetkový podstaty spravoval Fond národní obnovy. Dekret 12/1945 o konfiskaci zemědělského majetku

⁶¹ Pokladní deník zachycující příjmy a výdeje v letech 1945–1949, tedy po celou dobu existence MSK, vykazuje příjem plynoucí z nájmu pouze v roce 1949 a pouze od Wenzela Steinera (DA čp. 10) a Jakoba Nittnera, (DA čp. 16), všichni ostatní pracovali pro státní statek.

⁶² Staněk, T.: Odsun Němců z Československa.

způsobil některé škrtky a změny.⁶³ MSK vylepila vyhlášky dosavadním majitelům na domy. To vše sice proběhlo z velké části už v roce 1946, ale konfiskace, která často probíhala divoce, popřípadě proti pravidlům samotného dekretu 108/1945, musela být právně sladěna a zdokumentována. To trvalo až do let 1948–1949. Jako výsledek souběhu několika administrativních aparátů různých institucí vznikly nakonec tzv. rejstříky nemovitých majetkových podstat,⁶⁴ které teprve umožňují vytvářet rámcové plány přidělů a třídit majetkové podstaty do kategorií malých, velkých a středních. V našem mikroregionu se jedná pouze o skupinu tzv. malých majetkových podstat. Rejstříky nemovitých majetkových podstat vznikaly v letech 1947–1950, ty, které se týkají Albeřic a Lysečín, nejsou datovány, ale z poznámek v posledním sloupci lze soudit, že se jedná o rok 1949, neboť v té době vznikal státní statek, který je už v poznámkách často uváděn jako držitel.

Přestože až do konce čtyřicátých let nebyla „konfiskační“ administrativa dotažena natolik, aby umožnila majetek přidělovat, měla už pro přiděly připravený zákonný rámec – dekret 27/1945 sb. o jednotném řízení vnitřního osídlení. Byla snaha sladit agendu různých úřadů – MNV, resp. MSK, ONV, FNO, Osídlovací úřad etc. Vyhláška MV č. B-2511-9/7-46-11/2 se snažila sladit agendu osídlování konfiskací podle dekretu 108/1945 sb. národní správu konfiskovaného majetku. Do osídlovací agendy vstoupil ještě v roce 1947 klíčový zákon ze 14. 2. 31/1947 sb. o zásadách rozdělování „nepřátelského majetku“, který poskytoval oprávněným zájemcům možnost získat konfiskáty za poměrně výhodných podmínek.

Do doby, než se mohly domky přidělit do osobního vlastnictví, bylo možné získat dům, resp. konfiskovanou majetkovou podstatu do národní správy. Ta byla jedinou právní možností, jak získat do užívání dům. V případě velkých majetkových podstat, jako byly obchody, živnosti a průmyslové podniky, měla národní správa zajistit nepoškození a údržbu majetku a ideálně udržet v chodu výrobu. Všichni noví osídlenci, kteří přišli do albeřického a lysečinského údolí v letech 1946–1948, získávali domy nejprve do národní správy, pak v nich nějakou dobu přebývali jako nájemníci a až po dotažení „konfiskační“ administrativy ke zdárnému konci mohli domy prostřednictvím MSK a ONV od státu kupovat.

Národní správce byl při výkonu své funkce úřední osobou, jak ustanovuje dekret ze dne 19. 4. 1946.⁶⁵ Přestože se jedná o obecnou definici, která by se měla tudíž logicky vztahovat i na národní správce obytných domů, o které výhradně jde v případě Albeřic a Dolních Lysečín, týkalo se to zejména těch, co spravovali živnosti a průmyslové podniky.

⁶³ V případě našeho mikroregionu se tak stalo v případě konfiskace domů DA čp. 35, DL čp. 16, DL čp. 19, HA čp. 43 a HA čp. 53. Viz vyjmutí domů z konfiskace podle dekretu 108/1945 sb. SOKA T, ONV T, 1927/125.

⁶⁴ Seznamy všech konfiskovaných domů podle obcí, viz SOKA T, ONV T, 3757/509

⁶⁵ Je národní správce úřední osobou? In: Osídlování, 10. 6. 156, str. 80.

Nicméně i v našem mikroregionu platilo, že národní správci mohli vstupovat do téměř všech práv, které měli původní majitelé, záleželo na tom, zdali byl původní majitel výhradní držitel, nájemník, pachtýř etc.⁶⁶ V praxi to znamenalo, že národní správce mohl dům opravovat, upravovat etc, ale nemohl ho prodat, toto právo příslušelo pouze státu. Pravomoci národních správců se samozřejmě komplikují v případě živností a průmyslových podniků, ale tento případ v Albeřicích ani Lysečínách v praxi nenastal, přestože domy, ve kterých byly řemeslnické dílny, obchody a hospody, byly zpočátku, jak je patrné z konfiskačních výměrů a zápisů MNV, dávány pod národní správu ve své předodsunové funkci (hospoda, obchod smíšeným zbožím, vápenka etc.).

Okresní národní výbor (OSK) v Trutnov

C. j. 13544-14/46

Datum 6.5.1946

Číslo seznamu osob 14

Okres: Trutnov

Obec: Horní Albeřice

zrušeno výměr. 102

V ý m ě r.

Okresní národní výbor (okresní správní komise) v Trutnově rozhoduje podle § 1 odst. 4 dekretu presidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondů národní obnovy, že podmínky pro konfiskaci podle § 1 odst. 1 č. 2, 2, 2 jsou dány u Márie Patzakové v Horních-Albeřicích čp. 12 a že proto se konfiskuje jeho (její) majetek sestávající ze živnosti hostinské, hostinské zařízení provozované v Horních-Albeřicích č. p. 12, t. č. v (národní) správě není bytem v _____ jakož i veškerý jeho (její) majetek, pokud podle § 2 odst. 1 cit. dekretu není vyloučen z konfiskace.

Odůvodnění jest uvedeno na rubu výměru.

Proti tomuto výměru lze se odvolat k zemskému národnímu výboru. Odvolání jest podati u shora uvedeného okresního národního výboru (OSK) do 15ti dnů od doručení tohoto výměru.

Veřejná vyhláška Okresní národní výbor (OSK) v Trutnově

Doručeno dne vyvěšena dne 22. VII. 1946 referent: [podpis]

Člen rady: [podpis]

F. a. o. E/46 výměr nabytí právní moci dnem 9. 6. 46 Státní tiskárna v Praze. — 1379-68.

55. Konfiskační výměr na živnost v HA čp.12, SOKA T

Vzhledem k malému zájmu nových osídlenců o bydlení v albeřickém a lysečinském údolí, zanikly všechny živnosti, až na hospodu v DL čp. 13⁶⁷ a v HA čp. 12 hned po odsunu původních majitelů, přestože byly do národní správy nabízeny a v některých případech o ně

⁶⁶ Práva a povinnosti národních správců. In: Osídlování, 25. 8. 1946, str. 134–136.

⁶⁷ Zápis ze schůze MNV z 26. 9. 1949 – hostinec DL čp. 13 se stane komunálním podnikem.

zájem byl. Avšak udržet živnosti v chodu se dle dalších dokumentů, jako jsou přidělové listiny a podle vzpomínek pamětníků nepodařilo zrealizovat. Jména lidí zapsaných jako národní správci v konfiskačních výměrech⁶⁸ z pozdějších zápisů mizí, možná také kvůli zmiňovanému zlatokopectví.

Financové a lidé, chtějící se usadit natrvalo, i chalupáři z řad syndikátu i mimo něj získávali tedy domy nejprve do národní správy. Domy se začaly přidělovat až v roce 1948, mělo se jít okres po okrese, obec po obci,⁶⁹ na námi sledované údolí došlo podle dat v přidělech rodinných domků až ke konci roku 1949.⁷⁰

Podmínky pro přiděly zněly takto: V první řadě musel být dům řádně konfiskován, podle informací uvedených ve věstníku Osidlovacího úřadu a Fondu národní obnovy s prozaickým názvem Osidlování,⁷¹ bylo ještě v prosinci roku 1947 zhruba 40 % tzv. rodinných domků, které nás vzhledem k charakteru Albeřic a Dolních Lysečín zajímají, z právního hlediska nezkonfiskovaných. Tento případ se z hlediska výše uvedených procent a vzhledem k tomu, že v MSK úřadovali i jinak vytížení financové a hajný, dozajista vztahoval i na námi sledované obce. Druhá podmínka určovala, že za dům, který má být přidělen, musel jeho dočasný obyvatel, byl-li jaký, řádně platit (což mohl osídlenec ovlivnit) řádně vyměřené nájemné (což bylo v gesci MSK, popřípadě ONV). Vyměření nájemného a jeho placení ovlivňovaly různé faktory, například slevy na základě prokázané sociální situace osídlenec. Nájemné se snižovalo, byl-li dům v národní správě toho, kdo žádal o přiděl. Třetí podmínka byla zase oboustranná – úřední orgán musel uvést dům ve schváleném seznamu. Teprve poté mohl zájemce či zájemkyně o přiděl zažádat, tzn. podat přihlášku. V případě národních správ i přidělu měli být upřednostněni lidé, kteří byli za války perzekvováni, byli v koncentračních táborech, bojovali v zahraničních jednotkách, pocházeli z pohraničí a byli z něj v roce 1938 vyhnáni, popřípadě přišli za války o svůj majetek. Tyto informace se zapisovaly do předepsaných formulářů a stvrzovaly vlastním podpisem. Zájemce či zájemkyně museli splnit určité předpoklady. Museli mít českou, slovenskou či slovanskou národnost, být bezúhonní, prokázat národní a státní spolehlivost, nesměli mít rodinné příslušníky německé nebo maďarské národnosti, uchazeč musel prokázat, že není svobodný a že v domku bydlí nejpozději od 1. 4. 1947. Poslední podmínka v našem případě neplatila, mnoho zájemců v domku předtím, než o něj zažádali, nebydlelo, ale díky poměrně nízké konkurenci a politické snaze splnit osidlovací plán vytyčený již v roce 1945, nebyl na tento fakt brán zřetel.

⁶⁸ Konfiskační výměry pro DL, DA a HA, SOkA T, ONV T, 98/1688.

⁶⁹ Osidlování, 23. 12. 1947, str. 614–615.

⁷⁰ Složky žádostí přidělu pro DL, DA a HA, SOkA T, ONV T, 2224/248 a 250.

⁷¹ Osidlování, 23. 12. 1947, str. 614–615.

Žadatel dále neměl mít jiný domek nebo byt v osobním vlastnictví a měl prokázat, že má v místě práci. I v tomto bodě byla v námi sledovaných obcích udělena výjimka a to samotným FNO, který domy nabízel Syndikátu českých spisovatelů k rekreaci.⁷² V případě Lysečín i Albeřic měli na základě dohody s FNO a MSK při přidělování přednost členové a členky syndikátu. Všechny tyto okolnosti se uváděly v žádosti o přiděl.

Ty pak byly ONV, na základě doporučení MSK posuzovány, neboť o jeden dům mohlo projevit zájem více uchazečů, jak se stalo i v několika případech v Lysečínách a Albeřicích. Poté, co byl přiděl schválen, musel člověk, ať v domě bydlel, nebo ho měl k rekreaci, popřípadě o něj projevoval zájem „z dálky“, zaplatit definovanou částku. Částka se v případě námi sledovaného mikroregionu v roce 1950 pohybovala od pěti do třiceti tisíc, nejčastěji v rozmezí deseti až šestnácti tisíc Kčs. V roce 1950⁷³ proběhla celá řada přidělů, do jejich agendy už ale místo MSK vstupoval MNV Horní Maršov.⁷⁴

Řádná dokumentace k přidělu rodinného domku měla obsahovat:⁷⁵ usnesení o vkladu do osobního vlastnictví, tedy o zápisu do pozemkové knihy, ve kterém musela být definovaná kupní cena. Výpis z pozemkové knihy s uvedením posledního majitele, tedy toho, komu byl dům zkonfiskován. Protokol přejímací ceny, vyúčtování národní správy (byla-li jaká) a finální přejímací cenu, která tvořila různou⁷⁶ část ceny odhadní. Další součástí dokumentace bylo rozhodnutí o přidělu, bytový list, ve kterém byl popsán inventář, sociální zařízení, počty pokojů atd.⁷⁷ Složka žádosti o přiděl mohla obsahovat i okolovanou žádost o snížení přejímací ceny ze sociálních důvodů. Klíčovým dokumentem byla samozřejmě přihláška o přiděl podle § 5 zákona 31/1947 sb. a § 45 vládního nařízení č. 163/1947 sb. Z přihlášky mělo vyplynout, zdali uchazeč již v domku bydlí, zda-li je ženatý a jakou národnost mají rodinní příslušníci, zda-li byl žadatel či žadatelka účasten boje za osvobození, je-li válečným poškozcem, žil-li v pohraničí před rokem 1938 atd. Na základě těchto informací sestavil MSK (od roku 1949 MNV Horní Maršov) návrh na přiděl, resp. vyplnil daný formulář. Následovalo prohlášení stran, tedy MSK (od roku 1949 MNV Horní Maršov) a uchazeče o správnosti údajů. Eventuálně bylo připojeno vyúčtování národní správy a potvrzení o zaplacení nájemného, užíval-li uchazeč dům již dříve.

⁷² Osídlování, 23. 12. 1947, str. 614–615.

⁷³ Složky žádostí o přiděl viz SOKA T, ONVT, 2224/248a 250.

⁷⁴ Viz zápisy MNV Maršov IV.

⁷⁵ Složky žádostí o přiděl viz SOKA T, ONVT, 2224/248a 250.

⁷⁶ Záleželo na různých přírážkách k odhadní ceně a uznaných snížení, jako např. vyúčtování národní správy, uznání sociálních důvodů atd. Viz protokoly o přidělech rodinných domků, SOKA T, ONVT, 2224/248a 250.

⁷⁷ Dochoval se ve složkách jen v ojedinělých případech, tamtéž.

Příhláška

o přiděl rodinného domku

podle § 5 zákona č. 81/1947 Sb. a § 45 vládního nařízení čis. 163/1947 Sb.

čp. 64 v obci Horní Albreice osada (čtvrť) Trutnov
okres Trutnov

Jméno a příjmení uchazeče	<u>Josef Novák</u>		
Datum narození	den <u>10. 12.</u>	rok <u>1902</u>	
Státní občanství	<u>československé</u>		
Rodinný stav	<u>ženatý</u>		
Bydliště	čp. <u>1033</u> obec <u>Trutnov</u>	okres <u>XIX.</u>	
Zaměstnání* (povolání)	<u>vch. úv. taj. Z.N.V.</u>		
Zaměstnán u firmy (název a sídlo podniku)	firma (úřad) <u>Z.N.V.</u>	v obci <u>Trutnov</u>	okres <u>Trutnov</u>

Od kdy bydlíte společně se svou rodinou v domku, o jehož přiděl žádáte?

den 10. měsíc 12. rok 1952
domd. nebydlí.

Vyplňte pečlivě přílohu č. 2. Tím prokážete, že jste zaplatil nájemné za celou dobu užívání domku.

*) Jste-li pensista, uveďte v rubrice »Zaměstnání«, přestěhoval-li jste se do pohraničí v rámci akce osídlovacího úřadu.

V případě, že o dům mělo zájem více lidí, nebo v žádaném domě bydlel někdo z původních obyvatel, mohly nastat různé kuriózní situace. Jedna z nich nastala v případě přidělu domu v Dolních Lysečínách čp. 28. Poslední majitelkou byla shodou okolností Emma Brunnecker, která byla v červnu 1945 zastřelená, ale to v této kauze nehrálo roli. Obsáhla složka – přihláška o přiděl rodinného domku do vlastnictví⁷⁸ skýtá kromě obligátních, výše popsaných dokumentů i několik dopisů, které poodkrývají praxi v přidělech. O dům měli zájem dva lidé. Jednalo se o aktivního důstojníka čsl. armády majora Zdeňka Krblicha a předsedu senátního soudu, pplk. JUDr. Františka Suchomela. Oba dva do domku jezdili od dubna 1947 podle tvrzení pana Suchomela v žádosti. Suchomel žádal o přiděl do spoluvlastnictví s Krblichem. Ať už z jakéhokoliv důvodu Krblich nakonec žádal o domek jen pro svou rodinu. Zajímavé je, že se jedná o jeden z nejmenších domků, který nemá a podle situování těsně u cesty ani neměl jiný pozemek, než nepatrnou předzahrádku. Není zřejmé, proč se o malý dům ucházeli dva muži, kteří měli rodinu, když v okolí bylo tolik „nezabraných“ domů,⁷⁹ možná oba věřili v podmínky, které určovaly výše citované zákony a vyhlášky, i když v praxi, soudě podle reality přidělování ve sledovaných obcích, nebyly tak důsledně dodržovány. Oba důstojníci se nemuseli v situaci tak dobře orientovat jako dnes my, neboť osídlování je přehledně zpracované v archivních fondech. Fakt je ten, že dle zápisů ze schůzí MNV Maršov IV byl o domy větší zájem, než jak posléze vypadala realita osídlení obcí. Asi nadšené osídlence odradila první zima, kterou v údolí zažili, jejich návrh nemusel být nakonec podpořen MSK, popřípadě někteří rozhazovali sítě a pak skočili po největší, alespoň trochu se zlatě lesknoucí rybě. Ale zpět k domu čp. 28. Oba pánové se rozkmotřili a vydali se každý zvlášť do boje za přednostní právo na přiděl. Oba psali nadřízeným orgánům dopisy a hledali podpůrné argumenty pro sebe a popření nároků druhého.⁸⁰ Kromě různých podložených či nepodložených osočení a argumentů ukazuje komunikace i těžkopádnou byrokracii, která přiděly provázela. Od první návštěvy žadatelů v dubnu 1947 do data prodeje domku „vítěznému“ Krblichovi 7. 6. 1952 uběhlo několik let. Faktem je, že vleklý spor byrokracii také zdržoval.

Komunikace ukazuje, kolik různých orgánů bylo do přidělu zaangažováno a kolik lidí mělo slovo ve schvalovacím procesu. Jeden úřad mohl vydat souhlas s něčím, co druhý neschválil. Podobně to bylo i v případě, kdy A. C. Norovi hrozilo odebrání přidělu domku jedním úřadem, přestože druhý, dokonce nadřízený úřad, to považoval za protizákonné. Do

⁷⁸ Složka DL čp. 28 na jméno Krblich, SOkA T, ONVT, 2224/248.

⁷⁹ Viz vzpomínky H. S. na to, kolik rodin, včetně její vlastní, se po návratu „z kraje“ zabydlelo opět ve „svých“, byť zkonfiskovaných domech. Jednalo se minimálně o domy DA čp. 5, DA čp. 22, DA čp. 25 a DA čp. 33.

⁸⁰ Složka DL čp. 28 na jméno Krblich, SOkA T, ONVT, 2224/248.

komplikované administrativy vstupovaly i politické a správní změny po roce 1948. V roce 1949 byla mj. přeorganizována státní správa, vznikly kraje, na které byla převedená většina pravomocí, které měly do té doby okresy, byť byly ve změněné podobě zachovány i po roce 1949. Do přidělů vstupovaly nepochybně i „politické“ zájmy a sympatie. Zkrátka kdokoliv, aniž by byl za války perzekvován nebo se výrazně podílel na osvobození republiky, mohl teoreticky snadno přijít k veliké chalupě s velkým pozemkem na krásném místě v otevřené krajině Horních Albeřic, a jiný mohl neúspěšně bojovat o polovinu jedné z nejmenších chalup bez pozemku nacházející se v poměrně tmavé a úzké části údolí.

Druhý případ hodný zmínky se týká zhruba stejně velkého domu v DL čp. 41, který, ač to pro celé údolí není typické, má stejně jako DL čp. 28 v bezprostředním sousedství další dům. O dům čp. 41 měl zájem Vladislav Fikerle z Trutnova. Dům se mu podařilo sice v roce 1950 koupit za velmi nízkou cenu 5.551 Kčs, ale dlouho se z něj neradoval. V dopise z 8. 10. 1951, který je pravděpodobně adresován na okres či kraj píše:⁸¹ *„Vážení soudruzi, (...) V roce 1949 zajímal jsem se o domek v Dol. Lysečínách č.p. 41 u Horního Maršova, okr. Trutnov. Tento domek byl v rámcovém plánu, ale t. č. obydlen ženou německé národnosti. Na M.N.V. v Maršově bylo mně řečeno, že jakmile tento domek koupím, žena jménem Štefanie Týpltová se bude muset vystěhovat. Koupil jsem tento domek od F.N.O ovšem ne na stálé užívání, ale jako každý v horách, na sezony. Než přišlo vyřízení od fondu, které trvalo asi půl roku, občané něm. národnosti dostali občanství ČSL. Na to po mé návštěvě Š. Týpltová mi oznámila, že se stěhovat nebude a do, – teď již mého domku mě vůbec nepustila a prostě, že je to její barák. Obrátil jsem se na M.N.V a tu mi bylo sděleno, že to půjde jen osobním dohodnutím.*

Sami uznáte, že mít domek, platit pojistné a různé poplatky, sklízet seno a jiné, při tom již jsem 2 roky majitelem, ale chodím se na domek z dálky dívat. Uznáte že nemohu a nechci býti dále vlastníkem.

Proto Vás tímto prosím, aby mi byla proplacena částka, kterou jsem sám v nové měně zaplatil, a to 5.600 Kč. Děkuji za kladné vyřízení a jsem s pozdravem.

Pěťiletce zdar!

Vladislav Fikerle, Trutnov.“

Dopis je přepsán doslova i s pravopisnými a stylistickými chybami. Zmiňovaná „osoba německé národnosti“ je Stefanie Tippelt/ová, přadlena, která byla vyjmuta z odsunu jako specialistka. Tohoto vyjmutí nebyla zbavena, odsun následně tak jako tak ustal a rodačka z Velké Úpy Stefanie Tippeltová zůstala, byť bez čl. občanství v Dolních Lysečínách, kde

⁸¹ Z dopisu není adresát zřejmý. Viz složka žádost o přiděl domu v DL čp. 28 Vladislava Fikerleho. SokA T, ONV T, 2224/248.

žila od svých sedmi let. Od roku 1939 žila sama a nevlastnila ani před válkou žádný dům. Od roku 1907 do roku 1930 žila se svými rodiči v obecním domě DL čp. 35,⁸² po smrti otce žila u rodiny Meierů v DL čp. 21, kde ji v roce 1939 zachycuje sčítání lidu, po válce díky adrese uvedené v evidenční kartě⁸³ žila stále v domě čp. 21 a sčítání lidu ji v únoru roku 1950 zachycuje, nejedná-li se o chybu v domě DL čp. 39, který byl do roku 1921 neobydlený⁸⁴ a mezi lety 1945 a 1968, kdy už ho nezachycuje mapa evidence nemovitostí, zanikl. V roce 1951 už musela bydlet v DL čp. 41,⁸⁵ kde vytrvala i přesto, že si na dům činil právní nárok nový osídlenec. Z dnešního pohledu se dá říct, že prodaný dům „zasquatovala“, záleží na čtenáři či čtenářce, jak bude její čin hodnotit. Každopádně v domě, o který podle tehdejších platných zákonů jakožto o konfiskát usiloval pan Fikerle, žila ještě několik let poté, co ho pro sebe „uhájila“. Každé všední ráno chodila pěšky do tři kilometry vzdáleného Texlenu, bývalé přádelny lnu J. A. Kluge, kde pracovala od svých zhruba čtrnácti let, tedy od roku 1914. V padesátých či šedesátých letech odešla do Horního Maršova, kde zemřela. „(...) vedle mě bydlela Němka, to byla taková chudinka, já jsem si myslela, že je asi sto let stará, a ona byla tak stará jako já, a já když tam začínala jezdit, mně bylo dvacet čtyři a jí bylo asi pětadvacet. (verifikace: Stefanie Tippeltová byla ročník 1899, takže jí bylo zhruba osmačtyřicet let.) Štefka se jmenovala jo, Tippeltová, chudinka to byla, ani nevím, co dělala, byla hrozně hodná, ale já jsem jí nerozuměla, já jsem sice němčinu dělala, ale oni mluvili jinak, takže jsme si moc nepopovídaly a ona se starala o křížky, vždycky když byl nějaký svátek, třeba první máj (verifikace – pamětnice myslí s největší pravděpodobností křesťanské svátky) nebo tak něco, tak koupila barvu a chodila a malovala křížky narůžovo. Nebo zase na bledě modro, no boží muka to byly krásný. Chodila každý den pěšky někam do Maršova do práce. My jsme ji měli moc rádi. (...) Stefanie Tippeltová byla takovej prostej duch, jestli ji tam zapomněli nebo co, my jsme se zdravili ráno, když odcházela do práce s bandaskou. Jediný, co vím, že jí můj strejc zachránil jednou život. Najednou se z toho domu kouřilo a ona tam tak pobíhala zmateně okolo, nic neřekla, ani nevolala. Strýc tam vletěl, no měla tam bordel a blízko kamen slavník, kamna neměla dvířka, strýc slavník vytáhnul, všude popel, tak jí to vynosil a kamna jí opravil a zachránil ji od vyhoření.“ Těmito slovy vzpomíná na svou několikaletou bezprostřední sousedku Anna Nováková z DL čp. 40.

⁸² Sčítání lidu 1921, 1930, kde je uvedeno, že od roku 1907 žije v DL.

⁸³ SOKA T, ONV T, 2720/389.

⁸⁴ Srovnej sčítání lidu 1921, 1930 a 1939.

⁸⁵ Viz citovaný dopis Vl. Fikerleho z října 1951, SOKA T, ONV T, 2224/248, srovnej se vzpomínkami A. N.

Spisovatelská kolonie v Albeřicích

V krátkosti se ještě vraťme k Syndikátu spisovatelů, tentokrát pouze s ohledem na už zmiňovanou osadu spisovatelů či spisovatelskou kolonii, která jako svého typu autonomní subjekt působila jednak v rámci Syndikátu českých spisovatelů a stejně tak v rámci MSK Dolní a Horní Albeřice, posléze v rámci MNV Horní Maršov. Jejím dědicem je „osadní výbor“, který existuje dodnes, byť už několik desítek let mimo rámec Syndikátu českých spisovatelů.

„Albeřice se staly první chalupářskou obcí v Krkonoších se svou samosprávou, kterou vedl po dlouhá léta p. prof. Jan Holub. Ten se staral nejen o věci veřejné a styk s úřady, ale organizoval v letních měsících „Kulturní albeřické léto“. Ve vsi bylo tehdy dost osadníků, kteří rádi ukázali svá literární a výtvarná díla. Byly to pěkné letní měsíce. To vše patří minulosti a je škoda, že se již nevrátí.“ Tak vzpomíná na dobu konce 40. a počátek 50. let Jaroslav Rožec.⁸⁶

V Památníku národního písemnictví ve fondu Syndikátu českých spisovatelů se dochovalo několik zápisů ze schůzí „spisovatelské kolonie“, které dokládají, jakou činností se zabývala.

Dne 20. 1. 1948 byl novým osídlencům zaslán oběžník, který shrnoval informace projednané na schůzi konané 14. 1. 1948. V první řadě elektrifikace Albeřic, kterou Východočeské elektrárny prý slíbily provést nejpozději do konce roku 1950. Ve skutečnosti si jak v Albeřicích i Lysečínách na zavedení elektrického proudu počkali až do první poloviny 60. let. Zajímavá je ale informace, že se schůze zúčastnilo 28 členů a z toho tři hlasovali proti elektrifikaci. Nové osídlence evidentně pálilo, že v obci nefunguje žádné pohostinské zařízení, nechali tedy v „Hostimilu“ uveřejnit inzerát, že hledají řádného hostinského pro Albeřice. Dále ze schůze vyplývá plán vést kroniku, kterou měl spravovat dr. Voříšek. V knihařství firmy Nepevný měla být zakoupena za 600 Kčs kronika vázaná v kůži. Zda-li se pan Voříšek opravdu chopil psaní a shromáždil různé fejetónky, které psali spisovatelé a spisovatelky o Albeřicích a Lysečínách, není zřejmé. Albeřicko-lysečinskou kroniku nicméně od poloviny 50. let vedl Jaroslav Rožec, chalupář v Horních Albeřicích čp. 18, jinak učitel ze Žacléře. (Tato kronika má v nejbližších letech vyjít tiskem nákladem jeho dcery.) Na schůzi byly odhlasovány příspěvky na pokrývání drobných společných nákladů ve výši 100 Kčs. Důležitá je informace, že ještě v dubnu 1948 probíhala v rámci Syndikátu českých spisovatelů akce osidlování Albeřic a Lysečín, která však měla být dle zápisu brzy ukončena. Zástupci

⁸⁶ Rožec, J.: Ještě jednou Albeřice. In: Krkonoše 1999/10, str. 23.

osídlenců tajemník spisovatelské kolonie pan Vondrouš a A. C. Nor měli jednat s Národním pozemkovým fondem o ceně přidělovaných domků. Syndikát si opravdu nekladal malé cíle, kromě zmíněné elektrifikace vedl jednání s Čedokem o zavedení pravidelné dopravy z Prahy do Albeřic. Spisovatelská kolonie intervenovala u Čsl. cementáren a vápenic, n.p. kvůli stržení komínu vápenky poblíž domu HA čp. 13. Podle vzpomínek Viléma Šafránka došlo ke stržení až v polovině 50. let. Posledním bodem tohoto oběžníku je výzva členům, aby zaplatili za společně objednávané uhlí.⁸⁷

Druhý oběžník psaný na hlavičkovém papíře Syndikátu českých spisovatelů je z 19. 4. 1948. V něm se píše, že zmocněnci nových osídlenců, pan Holub a pan Vondrouš jednali s MSK a Osidlovacím úřadem o zřízení hostince v HA čp. 12. Což se jim podle informací ze sčítání lidu z roku 1950 podařilo. Po krátkou dobu dvou až tří let⁸⁸ let vedl hospodu Rudolf Franc z Nasavrku. Inzerát v „Hostimilu“ tedy pravděpodobně zafungoval. Syndikát se měl i podílet na správě hospody. Předseda s tajemníkem informují nové osídlence o rozšiřování silnice, která má postihnout některé domy. Mj. dům HA čp. 63, který byl opravdu v roce 1949 prohlášen za bouračku, jak stojí v zápise MNV Horní Maršov ze dne 29. 8. 1949. Zda to bylo kvůli silnici, v zápise nestojí.⁸⁹ Dále syndikát žádá všechny osídlence, aby k rukám pana Vondrouše zaslali informace o tom, v jakém stavu se nachází přidělování rodinných domků.

Dne 24. 2. 1948 byl zhotoven další oběžník, který informoval, že se 2. března bude konat schůze albeřických a lysečinských členů syndikátu v pražské budově Syndikátu českých spisovatelů v Ječné ulici č. 6. Tématem má být výběr restaurátéra, ve kterém dle oběžníku měl syndikát zásadní slovo. Tajemník Vondrouš informuje, že momentálně jsou v Albeřicích sněhové podmínky ideální k lyžování, na stránkách leží 70 až 100 cm prašanu a slunce svítí.

Dne 10. 5. 1948 proběhla rychlá schůze, jejímž tématem byla likvidace nerozebraného uhlí, jednání s Čedokem o spojení Praha – Albeřice. O tom, že by se tento krásný nápad realizoval, nevypovídá ani jeden z pamětníků. Zato Anna Nováková, která na schůze osadního výboru chodila, vzpomíná na komplikovanou dopravu do Lysečín. „*Pak tam byli Křížíkovi, když se jde nahoru do Horních Lysečín, jak je taková paseka, tam byla firma Křížík a ti nás*

⁸⁷ V PNP, fond SČS je uložen nedatovaný opis dopisu od Spedice a obchodu uhlím J. Rumler-Jakoubecký Svoboda nad Úpou adresovaný SČS, zda by ten nemohl zaintervenovat, aby jeho členka Lily Hodáčová zaplatila za objednané uhlí, neboť A. C. Nor se zaručil, že všichni jednotlivě zaplatí za uhlí, které bylo objednáváno hromadně.

⁸⁸ Od roku 1952 vedli hospodu Gustav a Karla Šafránkovi, dle vzpomínek Viléma Šafránka byla hospoda předtím, než ji vedli rodiče, prázdná.

⁸⁹ Pamětník V. Š. vzpomíná na silnici jako na úzkou cestu posypanou hrubým štěrkem, sám po ní denně jezdil s koněm a vozíkem. Nezmiňuje se o tom, že by došlo k nějaké zásadní úpravě předtím, než byla cesta v 60. letech 20. století zásadně rozšířená a vyasfaltovaná.

vozili za 50 Kč autobusem z Prahy, a ten autobus se často rozbil, takže to bylo často dobrodružný, občas jsme dojeli až k půlnoci, děti, tašky všechno to vytáhnout nahoru.“

Další oběžník syndikátu se vztahuje až k 15. 12. 1948, kvůli času předvánočnímu nebylo prý možno svolat schůzi, tak předseda Jan Holub pouze informuje ostatní osídlence. První informace se týká fasování lyžařských bot, které by mělo umožnit ministerstvo vnitřního obchodu prostřednictvím syndikátu. Dalším bodem je silvestrovský večer. Členové a členky si mají připravit program, restaurátér Franc, jak se píše dál, přislíbil hudbu. V souvislosti se Silvestrem sděluje J. Holub, že spisovatelka Úlehlová-Tilšchová ochotně obstarala poukaz na 25 litrů vína. Víno je plánováno jako dar členům finanční stráže v Albeřicích. Na přetřes se znovu dostává zbourání komína vápenky. Syndikát pilně schvaluje žádosti svých členů o přiděly a vyjednává s FNO o dekrettech. Kromě uhlí se hromadně objednává i přiděl petroleje.

Petrolejem začíná i poslední dochovaná zpráva o spisovatelské kolonii z 12. 1. 1949. ONV dodal poukázky „na 6 litrů petroleje pro jednu spisovatelskou jednotku“. Obrat opravdu hodný spisovatele. Jednotkou je asi myšlena rodina spisovatele či spisovatelky. Osídlenci z řad syndikátu si mohou petrolej vyzvedávat v Maršově u drogisty, který dostal od Jana Holuba jednak poukázku a také seznam všech, co na něj mají nárok. Ve zprávě je citován děkovný dopis FS: *„Členové bývalé finanční stráže (nyní SNB útvar) vzdávají tímto své díky za milou pozornost projevenou jim darováním vína a literatury k vánocům 1948. Současně děkují za přátelský vztah všech spisovatelů k býv. fin. stráži, kterého si tato váží a chápe jej s porozuměním a radostí. Členové býv. fin. stráže v Hor. Albeřicích přejí všem osídlencům Albeřic z řad spisovatelů hodně zdaru a úspěchů v novém roce a doufají, že pobyt v krásném horském koutě jim přinese uklidnění a ozdravění, jak si toho při své umělecké tvorbě plně zaslужují. Podepsáni: Chvalina, Vrbata, Kolář, Šafránek, v.r.“* Pravděpodobně i z této nadílky pocházejí knihy, které Karla Šafránková četla a poté vyslovila komentář o nečitelném Norovi a lidem bližším Andrejsovi.

Ke spisovatelské kolonii se ve dvou zápisech vztahuje i MNV Maršov IV, resp. Horní Maršov. Na schůzi dne 1. 8. 1949 je čten zápis ze schůze spisovatelů. Tajemník Dostál navrhuje, aby spisovatelé svou snahu po spolupráci dokázali tím, že vypomohou se sklizní sena. Za úkol to k vyřízení dostal bývalý člen finanční stráže působící i jako člen MKS v Lysečínách a vedoucí zásobovací komise pro oblast Lysečiny, Albeřice a Suchý Důl a současný předseda MNV Maršov IV Miroslav Pechan.⁹⁰ Ještě na jedné schůzi MNV Maršov

⁹⁰ Zápisy ze schůzí MNV Maršov IV z let 1946–1949.

IV přišla kolonie spisovatelů na přetřes. V zápise ze dne 29. 8. 1949 se píše, že byl vzat na vědomí přípis Jana Holuba, předsedy samosprávy spisovatelů, o jejich spolupráci s MNV. Jak spolupráce dopadla, není zřejmé. Podle vzpomínek Adolfa Branalda při sklizních vypomáhal Jaroslav Andrejs. Je velmi pravděpodobné, že nebyl jediný, ať už důvodem byla touha po manuální práci, ochota pomoci či stranická horlivost.

6. kapitola

Padesátá léta

Následující kapitola o dvou částech je určitým bonusem. Z hlediska historické metodologie však pouhým fragmentem. Kapitola je sestavená zejména ze vzpomínek pamětníků a sahá za časový horizont vytyčený v úvodu, kterým jsou třicátá a čtyřicátá léta 20. století.

První část se věnuje všem německým starousedlíkům, kteří zde zůstali. Snaží se stručně popsat jejich osud a zejména to, zda se nechali později repatriovat,¹ či zůstali ve svých rodných obcích, nebo se odstěhovali do okolí. Jedná se jen o nástin bez hlubší pramenné analýzy, v hrubých rysech budou naznačeny pouze některé události. Nicméně i tato část je podpořena fakty z archivních pramenů. Vzpomínky pamětnic z řad neodsunutých jsou doplněné komentáři nových osídlenců. V této podkapitole je lehce nahozena působnost státního statku v albeřickém a lysečinském údolí. Tento fragment je do textu zařazen, protože autorka chce alespoň rámcově dotáhnout události z let 1945 až 1950 dovyprávěním osudů těch, které z různých důvodů odsun/vyhnání minul a kteří dál žili, žijí v údolí, byť ve zcela jiných podmínkách.

Druhá část poslední kapitoly také přesahuje časové vymezení této práce. Bude se v ní ústy pamětníka Viléma Šafránka vyprávět o hospodě v Horních Albeřicích čp. 12.

Sedláci hospodaří na státním statku

Hospodářská zvířata, pole a louky, které do roku 1946 obhospodařovali němečtí starousedlíci a o něž se od konce roku 1946 staralo několik německých rodin, které zde zůstaly, v rámci horského pastevního družstva, přebírá v letech 1949 až 1950 nové vznikající instituce státní statek se správou v Horním Maršově. Původní lány a pozemky rozdělené mezi různé držitele

---

¹ Dobrovolné vystěhování do NDR nebo SRN znamenalo, že zde museli zanechat veškerý majetek.

a držitelky byly postupně slučovány a obhospodařovány jedním majitelem – československým státem. Nicméně i přes „sloučení“² pozemků zůstaly na mnoha místech dodnes patrné původní lány.

57. Horní Albeřice, horní část, pohled na severozápad, foto Tamara Nováková, 2007

Krávy červinky, horské plemeno typické pro Krkonoše, o které se ještě po odsunu/vyhnání původních hospodářů staralo HPD, potkal podobný osud jako jejich majitele, postupně byly v letech 1948–1950 koncentrovány v Horním Starém Městě a nakonec úplně vyřazeny z chovu. Toto plemeno se dnes chová pouze jako chovná rezerva. Státní statek vyháněl na pastvu na úbočí lysečinského a albeřického údolí nové „české“ krávy. Pro jejich ustájení vznikl velký nový kravín, dodnes stojící, tzn. do roku 2009. Byl postaven na parcelách dvou domů, které byly kvůli kravínu strženy. Jednalo se domy v Dolních Albeřicích čp. 22 a 23. Kozy, které se v mikroregionu po staletí chovaly, zmizely z Albeřic a Lysečín úplně. Naopak přibýly ovce, které v Dolních Lysečínách choval Jan Baratka.

² Slučovány v tom smyslu, že na nich hospodařil jeden majitel, nikoliv ve smyslu katastrálního slučování pozemků.

Státní statek pěstoval na albeřických a lysečinských stráních brambory a sekal louky, aby měly krávy seno na zimu. Při senosečích vypomáhali i místní a rekreanti.

Všichni němečtí obyvatelé získali na počátku 50. let, pravděpodobně stejně jako Stefanie Tippeltová v roce 1951, zpět československé státní občanství.

Pro státní statek pracovala většina původních německých obyvatel, která v **Dolních Albeřicích** zůstala.³ Jmenovitě se jedná o Heinricha Lamera mladšího i staršího z DA čp. 5, Heinricha, Ernsta a Rudolfa Kneifela, kteří se po návratu z kraje, kde byli nasazeni na práci u sedláka, vrátili v roce 1950 do svého domu. Ten ale dal zakrátko státní statek zbořit kvůli stavbě kravína. Kneifelovi získali do užívání náhradní bydlení v jednom z domů, který patřil státu, resp. státnímu statku, dům v DA čp. 11. Pro statek dále pracovali Alfred a Helmuth Polzovi z Dolních Albeřic čp. 25, Irma Lamerová, později provdaná Kavanová z DA čp. 32, Josef a Alois Lamerovi, později i Helena Lamerová z DA čp. 33. Tyto rodiny byly v letech 1948–1950 nasazeny do kraje k sedlákům, pravděpodobně vyjma Irmy Lamerové z DA čp. 33. Všichni se vrátili do vlastních domů, které však byly na základě dekretu 108/1945 v té době už jako konfiskáty majetkem čsl. státu. Ti, co pracovali pro státní statek, bydleli de iure v domech, které měl státní statek ve vlastnictví, ale de facto stále patřily jejich rodinám. Ti, co se nedali repatriovat, jako například Helena Lamerová z DA čp. 33, si domy od statku nakonec koupili. Heinrich Lamer ml. z DA čp. 5 se v roce 1974 nechal repatriovat do SRN, Heinrich Kneifel se svou ženou Filomenou původně z DA čp.23, později z DA čp. 11 dožili v Albeřicích stejně jako rodiče Heinricha Lamera za DA čp. 5. Jejich syn Rudolf Kneifel bydlel poté, co se odstěhoval od rodičů z DA čp. 11, v DA čp. 8, kde v listopadu 1989 zemřel. Staří Polzovi zemřeli také v Albeřicích, jejich děti se postupně nechaly repatriovat.⁴ Amanda Lamerová se odstěhovala s manželem mimo Krkonoše, Irma žila dlouhá léta s Františkem Kavanem v Horních Lysečínách, posléze se odstěhovala do Maršova, kde zemřela.⁵ Rodina Josefa a Anny Lamerových zůstala v Albeřicích poté, co se odstěhovali jejich sousedi stejného příjmení z domu čp. 32. Dům koupili a vlastnili tak nakonec jak svůj původní dům DA čp. 33, tak i sousední dům DA čp. 32. Staří Lamerovi tu dožili,⁶ z mladší generace tu stále žije Helena Lamerová.

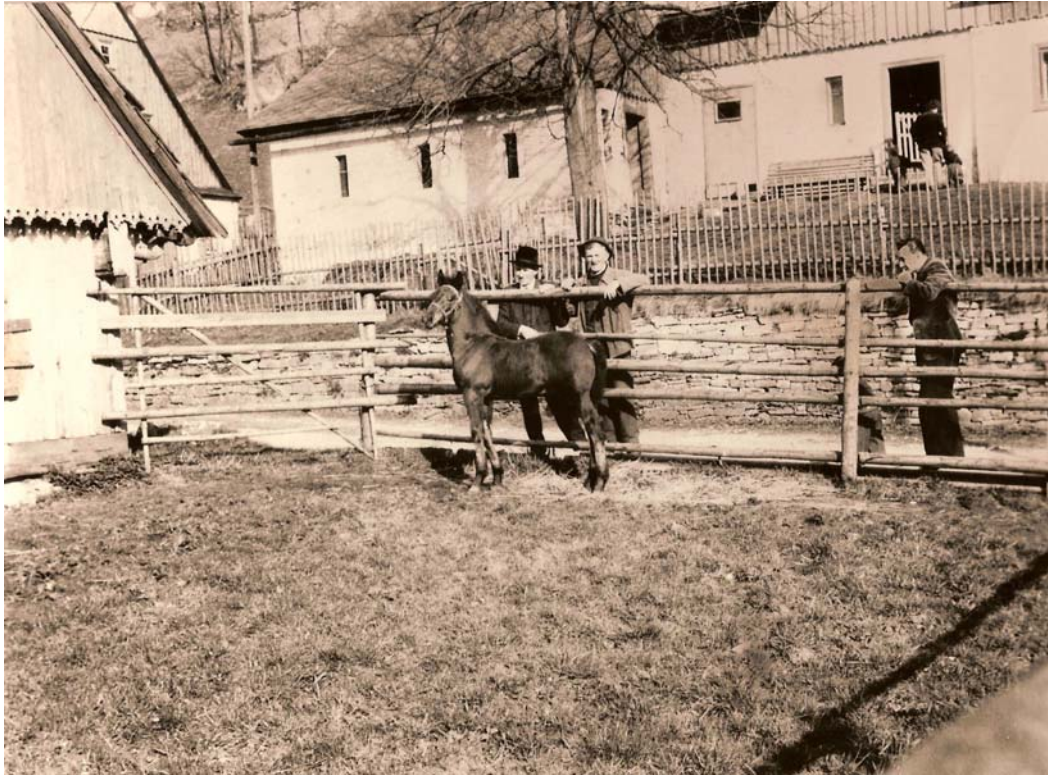
³ Sčítání lidu z roku 1950.

⁴ Vzpomínky I. P. a H. S. a V. Š.

⁵ Vzpomínky I. P. a H. S.

⁶ Josef Lamer zemřel v roce 1965, Anna Lamerová v roce 1985. Náhrobek na maršovském hřbitově. Jejich syn Alois Lamer zemřel v listopadu roku 2007.

59. Josef Lamer před svým domem v Dolních Albeřicích, archiv Jany Kellerové, 60. léta 20. století

60. Jedni z těch, co zůstali, Lamerovi z DA čp. 33, archiv Jany Kellerové, 60. léta 20. století

Vraťme se k přelomu 40. a 50. let. Všichni, kteří pracovali pro statek, se před rokem 1946, resp. v plné míře před rokem 1945 věnovali hospodaření, v nových poměrech poválečného Československa se opět věnovali živočišné nebo rostlinné výrobě, tentokrát

v rámci státního statku. Z určitého hlediska se to s velkou nadsázkou dá chápat jako zcela nepatrná a zlomková kontinuita s dobou před rokem 1945. Kromě německých starousedlíků pracovaly na statku ještě dvě „kulacké“ rodiny. Rodina Svejkovských byla jako „vesničtí boháči“ umístěna z vnitrozemí do domu DA čp. 2,⁷ a Antonín a Marie Bezděkovi, také označení za vesnické boháče ze Soběkur, byli umístěni do DA čp. 31 dne 21. 5. 1953 a měli pracovat pro státní statek jako zemědělství dělníci a pomáhat při senosečích. Jemu bylo 62 let a jí 56. Paní Bezděková se prokázala osvědčením o zdravotní nezpůsobilosti, kterou MNV Horní Maršov ignoroval a v hlášení ONV tvrdil, že paní Bezděková vypadá blahobytně.⁸

Další dvě rodiny žijící trvale v Dolních Albeřicích ve státním statku nepracovaly. Wenzel a Berta Steinerovi z DA čp. 10 byli v důchodu, jejich dům nepatřil statku ani lesům, nepatřil takřikajíc nikomu. V roce 1949 a pravděpodobně i v letech následujících platili, jak už bylo zmíněno, za „svůj“ dům nájem nejprve MSK, posléze MNV Horní Maršov. V roce 1955 zrušil ONV v Trutnově na základě vyhlášky z roku 1952 konfiskaci domu čp. 10 a přepsal dům „zpátky“ na původní majitele – Wenzela a Bertu Steinerovy. Zda-li za to museli zaplatit, resp. dům znovu koupit jako mnoho jiných, kteří zde zůstali, není z rozhodnutí ONV Trutnov o převodu majetku státu na původního držitele patrné.⁹ Berta Steinerová se po manželově smrti a po repatriaci paní Frenzelové nastěhovala do domu v DL čp. 24, který od čsl. státu odkoupila. Paní Frenzelová dům státu darovala, neboť to byla její povinnost při repatriaci.¹⁰ Dům v DL čp. 24 vyhořel pravděpodobně v důsledku toho, že paní Steinerová nevynášela popel.¹¹

Jakob, Maria a Helena Nittnerovi byli druhou německou rodinou v Dolních Albeřicích, jejíž členové nepracovali na statku. Rodiče už byli v důchodu, Helena Nittnerová pracovala v Textlenu,¹² jejich dům stejně jako dům Steinerů nezískal státní státek a jako Steinerovi získali svůj dům zpátky převodem. Úřední dokument k tomu ale v SOkA T chybí. Jakob a Marie Nittnerovi zemřeli v Dolních Albeřicích, Jakob v roce 1955, Marie až v roce

⁷ Vzpomínky H. S.

⁸ Komunikace – resp. hlášení mezi KNV Plzeň, ONV Trutnov a MNV Horní Maršov z roku 1953. SOkA T, ONV T, 4037/570.

⁹ Rozhodnutí ONV Trutnov o převodu nemovitého majetku čsl. státu na původního držitele. SOkA T, ONV T, 5290/745.

¹⁰ Paní Frenzelové byl v roce 1951 dům navrácen do vlastnictví. Ve stejném roce jí bylo znovu uděleno československé občanství. V roce 1960 sepsala povinné prohlášení, že v případě vystěhování přenechává veškerý svůj majetek, tj. dům v DL čp. 24, čsl. státu. Díky tomu jí byl vystaven cestovní pas. V roce 1962, resp. 11. 7. 1962 překročila státní hranici do SRN, jak stojí ve sdělení MV finančnímu odboru ONV Trutnov. SOkA T, ONV T, 5653/869. Na základě jejího návrhu prodal stát prostřednictvím ONV Trutnov v roce 1963 dům Bertě Steinerové.

¹¹ Vzpomínky A. N. a H. S.

¹² V tomto případě se jedná o pobočku Textlenu, n.p. v Temném Dole, bývalá přádelna J.A.Kluge.

1977.¹³ Před pár dny, 8. července 2009, tedy ve dnech kdy vzniká tato práce, zemřela i jejich dcera Helena Nittnerová, jedna z posledních starousedlic.

Situace v **Dolních Lysečínách** je trochu jiná. Z tamních Němců na konci 40. a na počátku 50. let pracovala pro statek jen Irma Köhlerová z DL čp. 10, ostatní pracovali pro státní lesy. Pro „lesy“ pracoval Franz Köhler z DA čp.10, Wilhelm Klose mladší i starší a Wenzel Klose z DA čp. 18. Kromě Köhlerů a Klosů¹⁴ zůstala v Dolních Lysečínách ještě Stefanie Tippeltová, kterou jsme zevrubně popsali výše v kapitole o přidělech rodinných domků. V DL čp. 24 bydlela zmiňovaná Marie Frenzlová, důchodkyně, viz výše.¹⁵ Jak přesně to bylo s opětovným získáním domu čp. 18 u Klosů, není zřejmé, nicméně v současné době patří dům nejmladší dceři posledního majitele. Stefanie Tippeltová a Irma Köhlerová se po několika letech odstěhovaly, první do Maršova, kde podle vyprávění pamětníků zemřela, druhá do Podkrkonoší, kde žije dodnes.¹⁶ V Dolních Lysečínách žili ještě vícekrát zmiňovaní Řiháčkovi. Matias a Martha Řiháčkovi zemřeli v Dolních Lysečínách.¹⁷ V DL čp. 13 vedla hospodu jejich dcera Herta Quseleitová, která se nakonec nechala repatriovat do SRN, kde žije dodnes. Zůstala zde jen její dcera Věra. Anna Hofmannová z DL čp. 6 žila dlouhá léta v Lysečínách a nakonec se odstěhovala do Maršova, kde před několika lety zemřela.¹⁸ Martha a Edith Mílovy z DL čp. 40, odkud ale byly nuceny odejít už v roce 1946, žily rovněž v Maršově, kde obě zemřely.¹⁹

Nechme zase zaznít vzpomínky poválečných osídlenců Anny Novákové a Viléma Šafránka, kteří si většinu výše zmíněných pamatují. *„Pak tam bydlela paní Frenzlová, no ano, paní Frenzlová, tu jsem měla moc ráda, to byla rozkošná paní. Ona v životě nebyla dál než v Trutnově. Byla strašně hodná a chodila každý ráno na dříví do lesa, měla takou krosničku a malou pilku. Netahala nic moc těžkýho. Tu chaloupku měla tak krásnou, takovou vyčínčanou, to byla nejhezčí chalupa. Chodila jsem ji navštěvovat, ale to víte, moc jsme si nepopovídaly, česky neuměla a já tý její němčině nerozuměla, ale přece jenom jsem se od ní dozvěděla, že její manžel zemřel a že děti má v západním Německu. Nevím, jestli byly odsunutý, nebo odešly. (Verifikace: minimálně dcera s rodinou, která žila také v DL čp. 24, byla odsunutá 24. 6. 1946 přes Bad Brambach) A děti ji tahaly za sebou, ale ona nechtěla pryč, že tu celý život*

¹³ Náhrobní kámen na maršovském hřbitově.

¹⁴ Rodiče Wilhelm a Marie zemřeli v šedesátých letech, on v roce 1964, ona v roce 1968. Synové Wilhelm a Walter už oba zemřeli, Helena Klosová žije v Horním Maršově, do rodného domu v DL čp. 18 jezdí na chalupu.

¹⁵ Hlášení MV finančnímu odboru ONV Trutnov ze dne 12. 7. 1962, že paní Marie Frenzlová překročila státní hranici dne 11. 7. 1962. Složka Marie Frenzlové, SOkA T, ONV T, 5653/745.

¹⁶ Vzpomínky I. P.

¹⁷ Vzpomínky I. P. a H. S. Mají hrob na hřbitově, ale bez dat úmrtí.

¹⁸ Podle pamětnice I. P. kolem roku 2005, její syn Gustav už v roce 2000.

¹⁹ Martha Mílová zemřela v roce 1966, Editha Mílová v roce 1998.

žila s manželem a nikomu neublížila a že neodejde. Měla kočičky a byla tak čistotná, ale pak nějak upadla a asi si něco zlomila a ty děti pak za ní přijely a odvezly si ji s sebou.

(Verifikace: paní Frenzlová se nechala repatriovat v roce 1962.) *Strašně dobře pekla, vždycky když upekla nějakou koláč, dala mi ochutnat, to byla fantazie. A ona ten baráček – myslela si, že se asi vrátí nebo co, ten baráček půjčila nějaký svý přítelkyni z Albeřic (verifikace: Berta Steinerová z DA č. p. 10) a ten dům pak vyhořel. (Verifikace: Berta Steinerová se tam nastěhovala a podle jiné pamětnice nevynášela popel, a proto dům vyhořel). No já jsem měla docela výhodu, že ty Němci tam už nebyli. No nějaká dcera tý babičky z toho mého domečku, co tam bydlela, dělala v Anglii za války nějakou pečovatelku.“ (Verifikace: pravděpodobně má na mysli Emmu Brunnecker, jejíž rodiče a potom sestra v DL čp. 40 bydleli). (Anna Nováková)*

„Tam naproti starejm Kneiflům (DA čp. 11), tam bydlel starej děda Steiner (DA čp. 10), Němec, pořád v puse dýmku a sekal dřevo, ten tam byl jak namalovanej, vypadal jak voskovej, ti mívali v ložnici vánoční stromek až do Velikonoc, barák obkládal dřevem, takže byla vidět jen okna, von bud' štípal, nebo řezal, jen dva pohyby dělal, jak vyřezanej ze dřeva.“ (Vilém Šafránek)

Další vzpomínka Viléma Šafránka se úzce dotýká i práce na státním statku, „*Lamer (Heinrich Lamer, DA čp. 5) se staral na statku o bejky a jednou chtěli mladého býčka připustit a on se nechtěl nechat, nebo mu to nešlo, a tak ho asi švihali, a on jim po tý nakládačce utek. Tejden běhal po loukách. Když jsem se jednou vracel ze školy, potkal jsem Heinricha a že už ho týden lověj, že už asi zdivočel a tak ho jdou odstřelit. Tak já říkám, kde je ten bejk? A on, no byl tam nad jeptiškama. Tak jsem nahoru vylez, že ho chytím. Byl jsem tehdy malej, tak deset let mi bylo. A on tam stál ve stínu pod jasany. Měl jsem s sebou takovou šňůrku. A asi jak jsem byl malej, tak jsem v tom býkovi nevyvolával strach a taky jsem neměl ten hluboký hlas jako ti Němci, tak jsem se k němu pomalu přiblížil a pohladil ho a sunul se k němu blíž a blíž. On se na mě třikrát rozběh, pak ho to přestalo bavit, pak se nějak zapřel o strom a vklínil se tam úplně a v ten moment jsem se k němu dostal tak blízko, že jsem mu do kruhu, kterej měl v čumáku, přivázal ten provázek, on se nemoh hnout, jak byl zaklíněnej, tak jsem ho švihnul větvičkou a probudil ho z letargie a vystrkal z toho zaklínění, pak jsem ho vodil, ten kroužek v nose ho bolel, tak mě začal respektovat, tak jsem s ním pomalu šel do kravína, až jsem došel k Lamerovi a ten pochopil a potichu mě navigoval, aby ho nezjančil, kam ho mám jít uvázat, tak jsem ho uvázal, ale jen co uviděl chlapy ze statku, tak sebou začal tlouct, asi ho fakt bili a on je cejtil, oni chlapi byli pitomci. Pak ho asi utratili nebo odvezli jinam, protože za krátkou dobu jsem ho tam už neviděl.“*

61. Horní Albeřice, Vilém Šafránek na býku u čp. 46, archiv Viléma Šafránka, poč. 50. let 20. století

V Dolních Albeřicích bydleli nastálo jenom starousedlí Němci a v Horních Albeřicích Vilém Šafránek se svou rodinou. Zejména v zimě bylo na sebe těch pár stálých obyvatel úplně odkázáno. *„Tam vedle naší chalupy stával pluh, když napadl sníh, tak se zapřáhlo šest párů koní za pluh, Lamerovy kobyly jako první a pak naše Minda a tak dál, silnice se protahovala až nahoru. No starej Josef Lamer (DA čp. 33) se zapojoval, tak to bylo povinnost všech, vždyť nás nahoře bylo jen pár. To bejvávalo sněhu až po prsa.“*

Ovšem přes léto se v Horních a Dolních Albeřicích, méně v Dolních Lysečínách hemžili vedle chalupářů, kteří jezdili na rekreaci i v zimních měsících, také brigádníci pomáhající na státním statku, i na to vzpomíná Vilém Šafránek *„Na tři tejdny k nám přijely holky z vysoké zemědělské z Hradce, někdy v roce 1952, 1953 sušit seno, aby se seznámily s přírodou, bydlely ve Vápence, ale u nás se stravovaly, tam na Vápence byla jen ubytovna. Vápenka byla prázdná, byla tam vodárna krásná kulatá, tu pak zbourali.“*

61. Horní Albeřice, Vilém Šafránek, v pozadí brigádnice ze zemědělské školy v Hradci Králové, archiv Viléma Šafránka, 1955

Pak tam chodili trempové, výrostci – cigáry, kytáry a chlast, asi na brigády, ale brali to jako volnej svobodnej život, tam se nahnaly krávy k Vápence, tak 60 – 70 telat, ty tam byly v lomech tak do podzimu, to stádo tam pásli ti výrostci, totální devastace, ty krávy se pásly kolem chat a všechno vožraly, melioraci prošlapaly, to bylo po roce 1950, když už jsme měli hospodu. Nad Pecinou rozduplici ouvoz, tak na šířku 50 metrů, ta telata se tam brodila po kolenou, bahno až k břichu. Já na jednom teleti jednou seděl, to mělo už dva metráky, já na něm normálně jezdil, tak se jelo domů a já z něj nechtěl slízt, a to bylo hustý, jak jsem na tom ryzákovi seděl, měl na hlavě takový věčko, tak jsem mu říkal Vilém.

Gustávek taky v létě pásával. Vždycky večer pak sotva pletl nohama. Já jsem taky pásal, zkoušel jsem to s Mindou...“

62. Horní Albeřice, Gustav Šafránek oře, archiv Viléma Šafránka, 50. léta 20. století

V roce 1955 u nás bylo asi 15–20 brigádníků, sekali trávu a byli u nás ubytovaní. Byli to Slováci, na Slovensku byla tou dobou hrozný sucha, tak jako že výpomoc Slovákům. Přijeli tou vojenskou stojedenáctkou, ale ten mostek u Polze má nosnost 1,5 tuny, ale ta stojedenáctka má tak 10 tun, ale ty mosty to vydržely! Řídit tohle auto, to chtělo svaly, to nemělo posilovač řízení. Slováci sekali nahoře nad Lakosilem a my jim pomáhali. Tam to bylo v té době ještě holý až na tu horní cestu, lesa je dneska mnohem víc, tam byla akorát mladina, půlmetrový stromky po Němcích. Sněžka ale vidět moc nebyla, protože ty horní lesy byly starý...

To seno muselo bejt nachystaný, než zase přijelo auto, ta stojedenáctka, a pak to vezli na Slovensko. My jim pomáhali s Mindou, stahovali jsme to na rošttech. No a mladej Heinrich Lamer, (tatínek zemřel záhy po válce, pozn. aut.), neměl poslední konečky prstů, no a ten měl vola, a ten Heinrich tam jel s tím volem a stahoval taky seno, ale což o to, dolů se chtělo každému, ale nahoru, tak jsem na tom bejkovi jezdil nahoru, resp. vyvážel jsem tam všechna ta zvířata. Večer přišli všichni ti sekáči k nám do hospody a Heinrich Lamer mi řek: „Dovez mi toho vola domů.“ (DA čp. 5). A tak já sed na bejka a jak jsem byl zvyklej, že ta Minda je taková živá, tak když jsem jel kolem kapličky, tak jsem toho bejka švihnul, aby se trochu pohnul, a jemu ruplo v kouli a von se rozeběh jak blázen, běžel příkop nepřikop a letěl, tak jsem jen taktak seskočil a on s tím ojem jak byl, vběhnul do chlívka, až málem starou Lamrovku porazil. Ty volové měli tak 12 až 13 metráků, dyť oni s nima pole orali, dřevo stahovali.“

Albeřická hospoda

Život v Albeřicích byl jako všude na horách drsný. Roli v tom hrálo jednak klima, ale i několikakilometrová vzdálenost obce od civilizace. Po většinu roku byly Albeřice, zejména jejich „ryze“ česká část, pusté a prázdné. Syndikátu se nakonec podařilo to, o co usiloval. V Albeřicích existovala v 50. letech spolehlivá hospoda, kde se vyvářelo, pilo a tančilo. Nakolik jim tento požadavek zajistil už Rudolf Franc, se nedozvíme, většina spisovatelů a spisovatelek, ne-li všichni, kteří do Albeřic léta jezdili, už zemřeli. Od roku 1952 vedli hospodu Šafránkovi a za dobu jejich správcování a vedení hospody nehostila hospoda v HA čp. 12 jen spisovatele a spisovatelky, ale často do ní zavítali i starousedlíci, učitelé a hasiči z Maršova, studující – brigádníci, sezónní dělníci, zaměstnanci státního statku a jiní náhodní návštěvníci. Na předešlých stránkách bylo už zmíněno několik zážitků Viléma Šafránka ve spojitosti s hospodou jeho nevlastních rodičů. Vzpomínal na Baratkovy ovce, které hledal v Polsku, na býka Heinricha Lamera, na kterém se dopravil až do stáje domu DA čp. 5, zatímco jeho majitel popíjel v hospodě pivo, na snědené bonbóny na půdě, které plnými hrstmi rozdával svým vrstevníkům. Zmíněná byla i Vilémova první velká láska, kobylka Minda, které se něco navozila nejen chalupářů a jejich zavazadel, ale vozila s Vilémem i plesové hosty a hostky. Než se dostaneme k dalšímu vodopádu vzpomínek na život v Albeřicích, který byl pro Viléma jak dobrodružstvím, tak službou rodičům i některým chalupářům, dejme slovo ještě jednou Jaroslavu Rožcovi.

„Ano, v Albeřicích bylo veselo, všichni tenkrát byli mladí a po válce se chtěli bavit, aby zapomněli na těžká válečná léta. Celá společnost se scházela v hospodě (dnes rekreační středisko Medika) a o zábavu nebyla nouze. K dobré pohodě a družné zábavě v prvním roce existence spisovatelské kolonie přispělo i horské a krásné léto 1947, kdy lidé utíkali z rozpálených měst na hory a do lesů. Pobyt v Albeřicích byl balzámem na tělo i duši.“²⁰

Jaroslav Rožec mohl zažít albeřickou hospodu až ve správě bývalého příslušníka finanční stráže a posledního předsedy MSK Gustava Šafránka, neboť začal do Albeřic jezdit až v polovině 50. let. Jako autor albeřické kroniky si jistě nechal od pamětníků popsat i události raných poválečných let, které sám nezažil.

Na závěr vzpomínky Viléma Šafránka na první polovinu padesátých let.
„Elektrifikace, jakási tam byla... na potoce vrtule a to dobíjelo autobaterky, ale svítily jen pětadvacítky žárovky, to jsme měli v hospodě, bylo to dost slabý světlo, ty petrolejky dávaly

²⁰ Rožec, J.: Ještě jednou Albeřice (dokončení). Krkonoše 1999/10, str. 22.

víc. (...) My jsme na zábavách svítily punčoškovejma lampama, to při každým pádu nebo zakopnutí zhasínalo. (...) Dělali jsme v hospodě učitelský plesy, kromě plesu učitelů, byly ještě hasičský a myslivecký plesy. Tam chodili lidi z Maršova. Já jsem je navážel od odpoledne, Lamer taky, na saních platoňácích. Němci tam chodili, to byly gurmáni, třeba dali půlku žeber prasete, ty Němky pekly dorty s kominičkama, tím se pyšnily, to bylo do tomboly. Jednou jsem obsluhoval, když tam byl Werich, byl v Peci, měl tam jakési kecy – nějakou řeč – oficielně, spisovatelé ho tam u nás chtěli mít a tatínek si ho objednal a stálo to 3000 korun! Po měně, to byl teda honorář! Měl přijet po osmý, plnej sál lidí, no a on přijel někdy k půlnoci, úplně ožralej a plácal tam jakési tyhlety a pak ho odvezli do Maršova. No zkrátka melouch za hotový, byl tak vožralej. Tam byli vzdělaný lidi, tyhlety spisovatelé, to byla elita národa, pak tam vedli všichni nasraný řeči a tohleto jsem ale slyšel, až když odjel. Já dělával v hospodě pingla, nastrouhal jsem vždycky mýdlo na prkna na tanec. Hrávala tam Edita Nachtigalová, maminku měla v západním Německu, ta na harmoniku utáhla půl hospody. Pracovala v Maršově na tuberárně. Albeřice byly mimo sezónu prázdný. No spisovatelé tam chodili, k nám do hospody, tam byl ráj pro ně, máma vyvářela, tam byl ráj. (...) Na zábavy jezdila celá rodina Lamerů (DA čp. 33) i stará mama. Zábavy byly v zimě, Josef Lamer, Missberger a Alfred Polz a my měli koně, od tří hodin se na platoňácích vozili lidi, to byly saně, něco jako rohačky, a když se tam dalo plato, tak se vozilo seno. Takže jsme je naváželi, lidi dostali deky, do tmy se vozilo, pak jsem je zase v noci rozvážel, celou noc. (...)

63. Horní Albeřice, Vilém Šafránek a klisna Minda před čp.12, archiv Viléma Šafránka 1953

U Sedmikrásky (DL čp. 20) byl bazén a tam je mez, docela velkej sráz. No jednou v deset hodin večer jsem vez učitele z učitelského plesu, dostali od maminky vejslužku ze

zabijačky, a oni po tom šlapali, a tak jsem se nasral a vyklopil jsem je a pak jsem nasadil výraz, já chudák za to nemůžu, a ten učitel Stuchlík měl velkou bouli a ti ostatní z toho pak chcali smíchy a trvalo to ještě asi půl hodiny. (...) Poláci – financové, kuličková propiska, za to by dali život, jak po tom šileli, oni přišli třeba k nám do hospody ve dvě hodiny, do šesti měli službu, ale totálně se u nás vožrali, ale koně si musela přebrat další služba, tak jsem tam ty koně na hranici hnal, ale přes hranici jsem nemoh, takže jen k hranici a oni si je tam převzali...“

Závěr

Proměna kulturní krajiny a obyvatelstva

Název této práce „Místo krávy psací stroj“ přesně vystihuje jednu z proměn kulturní krajiny a obyvatelstva. Místo hospodařících a chovatelů dobytka, jejichž krávy červinky, ještě po válce obhospodařované horským pastevním družstvem, byly za dva až tři roky po svých hospodářích také „odsunuty“ do vnitrozemí a postupně „odsouzeny“ k roli pouhé chovné rezervy, přišli do údolí, především do Horních Albeřic spisovatelé a spisovatelky organizovaní v Syndikátu českých spisovatelů s psacími stroji. Místo bučení, resp. kromě bučení, i když už bučely „nové“ krávy patřící státnímu statku, se ozývalo klapání psacích strojů nových osídlenců.

To je z mnoha hledisek změna obrovská. Pro každého zúčastněného jiná. Shrňme změny pro jednotlivé skupiny, které byly, ať aktivně nebo pasivně, tedy z vlastní volby nebo z donucení v těchto proměnách zaangażovány.

Starousedlíci byli v drtivé většině odsunuti/vyhnáni, opustili domov a rodný kraj a nezbylo jim nic jiného než znovu začít v zemi, s níž měli leccos společného, například jazyk, která ale byla pro ně také neznámá a cizí.

Naopak noví osídlenci šli v drtivé většině za něčím novým dobrovolně, aniž by museli opouštět to staré. Většina z nich díky právním důsledkům odsunu/vyhnání mnohé získala, obohacení bylo materiální i duchovní povahy. Na rozdíl od starousedlíků v údolí Albeřického a Lysečinského potoka nehosподаřili, jezdili se sem rekreovat, nebo tvořit. Někteří se usadili nastálo, ale z nich málokdo zůstal v Albeřicích nebo Lysečínách po více než jednu generaci.

Starousedlíci, kteří navzdory odsunu/vyhnání zůstali, stojí mezi těmito skupinami. I oni toho hodně ztratili, možná víc, než získali. Neztratili sice nakonec své domovy ale „jejich“ kraj se změnil. Většina známých a příbuzných byla vysídlena, až do počátku 50. let neměli občanská práva, kultura, ve které vyrůstali, byla odsunuta/vyhnána spolu s jejich sousedy, včetně jazyka, do kterého se narodili. Ti mladší se časem, měli-li zájem, dokázali plnohodnotně zapojit do české společnosti, pro staré to bylo mnohem těžší už jen proto, že naučit se v dospělosti cizí jazyk je velmi náročné. A bez znalosti jazyka chybí klíč ke kultuře, která v daném jazyce existuje.

Proměna obyvatelstva se dotkla každé sledované obce trochu jinak. Horním Albeřicím vévodili spisovatelé a majitelé jiných rekreačních chalup. Starousedlíci se vzhledem k počtu zůstavších nejvíce podíleli na životě Dolních Albeřic, kde kromě nich žádní natrvalo usazení nežili. V Dolních Lysečínách žilo koncem čtyřicátých a po celá padesátá nejvíce nových osídlenců, kteří se usadili natrvalo.

Krajina, do níž byly zasazené osudy lidí, doznala také několika změn, i když mnohem méně zásadních. I ona pocítila, že z „kraje odešel hospodář“ a přišel chalupář a státní statek. Přesto všechno krajina přestála zvraty druhé poloviny 20. století v principu nezměněná. Stále se v albeřickém a lysečinském údolí střídají větší či menší lesní porosty se zemědělskou půdou skládající se z luk a pastvin. Jen pole definitivně zmizela, ne však v přímém důsledku odsunu původních hospodařících, ale součtem více vlivů, z nichž neposledním je celkový úbytek orné půdy v Čechách v souvislosti s levnější konkurencí v zemích třetího světa.

Původní lány vytyčené lokátorem v době vrcholného středověku jsou stále patrné, i když meze mizí a v současnosti je tvoří stromové ostrůvky. Louky i v dnešní době slouží ve velké míře jako pastviny, na kterých jsou od jara do podzimu stáda krav. Nepatří však desítkám sedláků jako ve třicátých letech, ani československému státu jako v letech padesátých až osmdesátých, ale jednomu soukromému zemědělci, který je potomkem starousedlíků. Narodil se v polovině 60. let a zkušenosti v zemědělství získal jako zaměstnanec státního statku.

Udržované, tedy dvakrát až třikrát ročně sekané nebo citlivě spásané louky jsou botanicky a esteticky velmi cennou devizou albeřického i lysečinského údolí.

Poměrně velikou proměnu zaznamenal les, jehož plocha se zvětšila. Lesy v dějinách Horních Albeřic a Dolních Albeřic a Dolních Lysečín ubyly a přibyly několikrát. Hustý prales vykáceli v druhé polovině 16. století místy až do holosečí dřevorubci, které sem povolali vládci české země z povodí středního Innu. Od 18. století byly lesy cíleně obnovovány, ale dostávaly se do nich i „cizí“ dřeviny, nenavvyklé na specifické krkonošské klima. Ještě v 19. století byly okolní kopce, mezi jinými i Dlouhý hřeben a Albeřický hřeben téměř holé, stejné to bylo na hřebenu hraničním. V roce 1945 byla zalesněnost hřebenů zhruba poloviční, než je dnes. Před rokem 1945 zemědělci udržovali a získávali ornou půdu, pastviny a louky na úkor lesa, aby se ze svých hospodářství uživil. Chalupáři na konci čtyřicátých let, koneckonců stejně jako ti dnešní, ornou půdu ani pastviny nepotřebují, možná by někteří i uvítali, kdyby se les ještě víc přiblížil k chalupám a měli tak blíž na houby.

Původní obyvatelé měli u svých chalup maximálně dva tři stromy, zase z důvodu potřeby orné půdy a přístupu slunečních paprsků na seno a úrodu. Chalupáři naopak nové

stromy a keře sázejí, často jak diví. Své pozemky ohraničují živými ploty, aby si uchránili soukromí a mohli se v krajině, kam jezdí odpočívat na víkendy po namáhavém pracovním týdnu ve městech, schovat před světem, sousedy, občas i pálicím sluníčkem.

Zalesněním části luk a pastvin zmizely vřesovištní enklávy, kde rostly brusinky, které chodily sbírat ženy a děti ve třicátých letech.

Nechme naposledy zaznít vzpomínky Viléma Šafránka, který si pamatuje kulturní krajinu albeřického a lysečinského údolí v mezidobí, tedy v padesátých letech, kdy ještě byla patrná krajina taková, jak jí utvářelo původní zemědělské obyvatelstvo, ale zároveň už byly viditelné vstupy chalupářů a státního statku. *„Němci tam ručně kaprovkou káceli na okraji lesa, tak nevím, jestli tam nebyl kůrovec, prostě odkorňovali...*

Prostřední hřeben je mezi Albeřicemi a Horními Lysečínami od Cestníku až k Joštovu mlýnu (DL čp. 26), kde se údolí setkávají. Za Horními Lysečínami jde Dlouhej hřeben od Starý hory v Maršově až k Cestníku. Na mezích mezi lánama rostly brusinky... tam byly nálety ještě nízký a ty haldy kamení, tam byla vidět práce těch lidí, ale dneska je to zarostlý.

64. Horní Albeřice, „letišť“, archiv Viléma Šafránka, přelom 40. a 50. let 20. století

Hodně to pak zničil a vožral dobytek, bejci, co je tam pásávali ti výrostci. U chalup bejvaly třešně, ty velký ptáčnice, i jiný ovocný stromy, a ten dobytek to všechno vožral, dyť jim lez až do oken, tuřín se tam nad náma, (HA čp. 56) pěstoval ještě po válce, pak se pěstovala ještě cukrová třtina, tam někde. Za nás bylo pole nad Markem (HA čp. 49), ten celej lán až na hřeben všude brambory... Tam, jak bylo letišť, byly jen pastviny. Pak jsem zažil, když

odstřelovali pruh lesa na hranici, aby bylo vidět, tam to bránovali Poláci, tam, jak je dneska přechod, to byly rány, to se rozléhalo.“

Zmizelo zavlažování i odvodňování luk, dílem intenzivní prací chalupářů, kteří nechtěli vodu v hospodářské části chalupy, protože ji tak jako tak plánovali přestavět, dílem proto, že korýtka, přepadní nádrže a vodovodní potrubí nikdo neudržel. Kulturní krajina se v tomto smyslu lehce vracela ke krajíně předkulturní, na loukách zase bují neprostupné mokřady.

Kromě větší míry zalesnění je nejnápadnější změnou často nekontrolovaná a místy až přebujelá zarostlost chalup, které se topí v zeleni často do takové míry, že nejsou z veřejně přístupných pozemků a cest vůbec vidět. Úprava chalup doznala také mnohdy zásadních změn, změnil se střešní krytina, dehtovou lepenku, eternit a šindele, obvyklé před válkou, nahrazuje plech a kanadská šindel. Ovšem dřevěné šindele se opět vrací do módy. Ve většině domů byly hospodářské části přestavěné na obytné, stejně tak v mnohých chalupách půdy, popřípadě bývalé půdní seníky. Na mnoha domech se přistavěly vikýře za účelem zvětšení vnitřního prostoru, popřípadě v důsledku přepažení půdních prostor na pokojíky pro podnikové či jiné hosty a hostky. U mnoha chalup vznikly přístavby, které původní dům zvětšily téměř dvojnásobně. Většina přístaveb je obrácená do stráně, takže dům od silnice, je-li přes stromy vidět, zachovává původní tvar. Některé domy přežívají téměř nezměněny, ať už byl důvodem nedostatek peněz, konzervativnost nebo estetické cítění majitelů. Jiné domy byly kompletně nově postavené – buď na základech zbořených či vyhořelých domů, nebo „nadivoko“ mimo stavební parcelu. Některé z nich vypadají jako chaty z Posázaví, jiné se snaží vypadat „autenticky“. Přestože se některé domy nemusí tomu či onomu líbit, ve svém celku vytvářejí pestrý doplněk krajiny.

Některé domy zanikly, jak je patrné na mapě, která je autorskou nedílnou součástí této práce. Některé domy vyhořely díky neopatrnému obývání, jiné byly zbourány, aby ustoupily krávinu, další zanikaly už od 20. let a poválečné události jejich konec urychlily. Jiné domy zanikly v bezprostřední souvislosti s odsunem/vyhnáním původního obyvatelstva, žádný nový osídlenec si je nevybral, nepečoval o ně, a tak se propadly střechy, až zanikly a byly v 50. letech cíleně sanovány.

Někteří by asi rádi viděli, stejně jako krajinný ekolog Pavel Klimeš z Temného Dolu, aby se do údolí opět vrátil hospodář, aby se krajina alespoň částečně vrátila před rok 1945. Zájemci a zájemkyně o zemědělské hospodaření v albeřickém i lysečinském údolí by byli, ale nemovitosti a pozemky tu dosahují astronomických částek a pravidla KRNAPu jsou přísná. Cena + byrokracie, byť byrokracie často vychází ze správných premis, mohou mnohé

definitivně odradit a odkázat je do méně „atraktivních lokalit“ severních Čech a severní Moravy.

Proměnou krajiny se intenzivně zabývá i místní chalupář, zoolog a ekolog Pavel Pecina. Uveďme, co si myslí o současném stavu albeřického a lysečinského údolí. V úvodních vstupech ke svým dvěma vysoce zajímavým článkům nechává zaznívat dva názory. V jednom či druhém, nebo někde mezi nimi se najde pravděpodobně každý z nás. „*Souhlasím s tím, že Krkonoše jsou horstvo po staletí na většině plochy kultivované a hospodářsky využívané a že určitá harmonie, která tím vznikla, by měla být zachována. Spatřuji ji ale hlavně v zachování proporcionality lesa a nelesních enkláv a v tradičním lukařském a pasteveckém využívání těchto enkláv. Využívání pozemků jako orné půdy, tak jak bylo běžné až do roku 1945 v Lysečínách i Albeřicích, je na svazích horských údolí ekologicky přinejmenším sporné a nedokážu litovat toho, že zaniklo. Státní statek se v průběhu uplynulých desetiletí o tento způsob zemědělského využívání pozemků nicméně pokoušel na řadě míst a i dnes jsou některé plochy osévány směskou či ovsem; ve srovnání s vrstevnicově položenými nudličkami políček horalů jsou tu bohužel příliš velké plochy ohrožené erozí a ohrožují níže ležící plochy. Jako ekolog a zoolog spatřuji v současném stavu krajiny v Lysečínách a Albeřicích daleko více kladů než záporů. Tak mnohostranný nárůst dřevin rostoucích mimo les vytvořil jakousi krajinu s charakterem ekotonu. Tím nesmírně vzrostla druhová pestrost živočichů (a určitě i rostlin).*“ (Pecina, P.: Proměny krajiny a zvířeny pod Rýchorami. In: Krkonoše 1999/7, str. 24–25.)

„*Existuje jistě mnoho lidí, kteří spatřují v uvedených změnách krajiny negativní jev. Přehledná údolí bez stromů, kde nic nevrhá stín na sušící se seno, se jim mohou zdát líbivější a účelnější než mokřady, úhledně upravená korýtka na vodu nebo potrubí více vyhovují jejich smyslu pro pořádek a pro antropocentrické uspořádání prostředí. Kromě toho v tom starší osoby poznávají Krkonoše, jaké bývaly, a domnívají se, že by se do toho stavu měly vrátit. (Nebo by se měly spíš vrátit do stavu, kdy je pokrývaly souvislé jedlobučiny a smrčiny ještě před středověkým odlesněním? Dodnes v Albeřickém a Lysečinském údolí jako svědkové této doby kvetou na jaře sasanky hajné po všech lukách.)*“

Je to podobné, jako když lidé volají „uklizeném“ lese, ve kterých jsou vidět sameťáky z dvaceti metrů, a odsuzují, že jsou v lese polomy, klestí a keřové patro. Naše pohodlí při procházce nebo razii na houby, stejně jako téměř nekrofilní snaha po přehledném uspořádání krajiny, však mohou mít elativní ekologické důsledky. Měli bychom vědět, že organická hmota, která v lese vznikne, v normální cenóze zůstane a vrátí se zpět do jeho půdy a že odebrání této hmoty lidskou exploatační činností je nepřirozené. Stejně tak bychom měli

vědět, že kopcovitá krajina bez zeleně je zranitelná, nezadržuje vodu a její cenózy jsou ochuzené. Jestliže jsme si zvykli na určitý stav, je sice přirozené, že se nám tento stav vzhledem ke konzervativnosti našich myslí více líbí, ale to ještě nemusí znamenat, že je tento stav optimální.“ (Pecina, P.: Proměny kraje pod Rýchorami. In: Krkonoše 1999/7, str. 16 a 17.)

Autorka si rozhodně připouští svůj konzervatismus a touhu po návratu starých dobrých časů, i když se shodně s Pavlem Pecinou ptá, které to jsou. Zda pralesní doba středověká, kulturní krajina let třicátých se starousedlými obyvateli, doba učitelských plesů v Horních Albeřicích v čp. 12 v padesátých letech nebo doba jejího dětství v letech osmdesátých. Vzhledem k jejímu věku do krajiny albeřického údolí se jí odpověď hledá těžko, je si totiž vědomá toho, že krajina je prostoupená řadou vrstev minulosti.

Přestože odsun/vyhnání krajině neublížil, mnoha lidem ublížil neuvěřitelným způsobem. Krajina si bez lidí poradí, člověk se však po vytržení ze své krajiny stává bezdomovcem.

Proměna kulturní krajiny na fotografiích

I. Horní Albeřice, pohled na východní stranu na státní hranici, převzato z knihy Pavla Klimeše Krajina Krkonoš, Adolf Pecina, 1950

I. Horní Albeřice, pohled na východní stranu na státní hranici, foto Jan Faltejsek, 2009

Adolf Pecina, 1950, AA

II. Horní Albeřice, pohled od domu HA čp. 1 směrem k závěru údolí, převzato z knihy Pavla Klimeše Krajina Krkonoš, Adolf Pecina, 1950

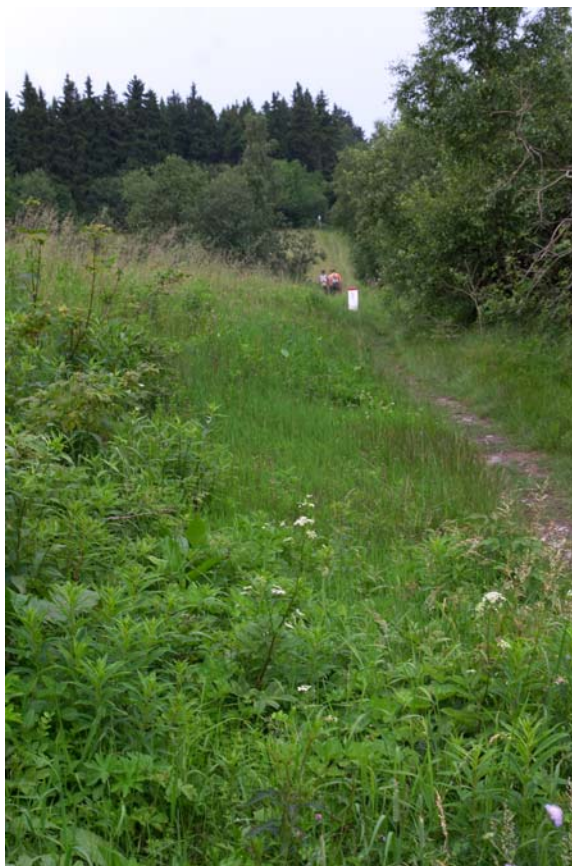

II. Horní Albeřice, pohled na čp. 1, 3, 4, 6 a na protější svahu HA čp. 32, foto Jan Faltejsek, 2009

III. Horní Albeřice, financ Gustav Šafránek, od hraničního přechodu směrem po hranici do Horních Albeřic, archiv Viléma Šafránka, 1948

III. Horní Albeřice, hranice, od hraničního přechodu směrem po hranici do Horních Albeřic, foto Jan Faltejsek, 2009

IV. Horní Albeřice, lánová obec, západní strana s Albeřickým hřebenem, převzato z časopisu Krkonoše, Adolf Pecina, 1950

IV. Horní Albeřice, lánová obec, západní strana s Albeřickým hřebenem, foto Jan Faltejsek, 2009

V. Horní Albeřice, pohled na severozápad ke komínu vápenné pece, archiv Viléma Šafránka, přelom 40. a 50. let 20. století

V. Horní Albeřice, pohled na severozápad k již neexistujícímu komínu vápenné pece, foto Jan Faltejsek, 2009

Horní Albeřice, počátek 3. tisíciletí

A. Horní Albeřice čp. 63, ruina, foto Tamara Nováková 2007

B. Horní Albeřice, pohled z „letišť“ na Sněžku, Obří hřeben a Svorovou horu, foto Jan Faltejsek, 2009

C. Horní Albeřice, rozbořený kravin poblíž čp. 16, foto Jan Faltejsek, 2009

D. Horní Albeřice, pohled z celní cesty na rozhraní Dolních a Horních Albeřic, foto Tamara Nováková, 2007

Dolní Albeřice, počátek 3. tisíciletí

A. Dolní Albeřice, pohled z Horních Albeřic na jih,
foto Jan Faltejsek, 2009

B. Dolní Albeřice, pasoucí se krávy na západním svahu,
foto Jan Faltejsek, 2009

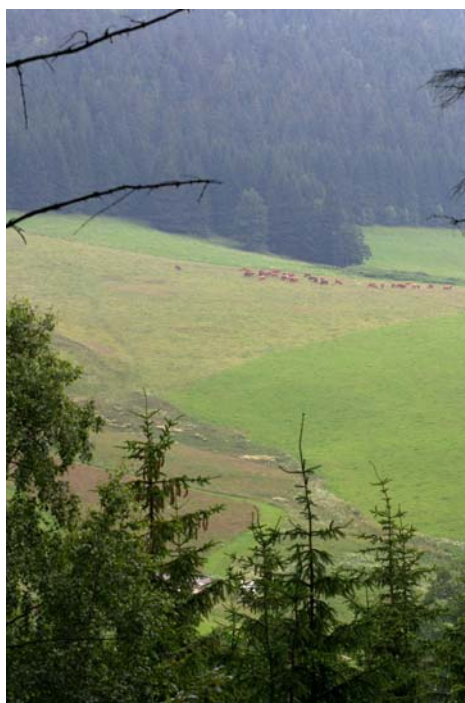

C. Dolní Albeřice, zemědělské práce, foto Jan Faltejsek, 2009

Dolní Lysečiny, počátek 3. tisíciletí

A. Dolní Lysečiny, pohled na západní stranu, foto Jan Faltejsek, 2009

B. Dolní Lysečiny, pohled na západní stranu, foto Jan Faltejsek, 2009

C. Dolní Lysečiny, východní strana, pohled od čp. 11, foto Jan Faltejsek, 2009

Seznam zkratk

ABS – Archiv bezpečnostních složek
 AEG – Allgemeine Elektrizität Gesellschaft (Všeobecná elektrická společnost)
 BdL – Bund der Landwirte (Strana zemědělců)
 BdM – Bund der deutschen Mädel (dívčí obdoba Hitlerjugend)
 čsl. – československý
 DA – Dolní Albeřice
 DL – Dolní Lysečiny
 DSAP – Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei (Německá sociálně demokratická dělnická strana (v Československu 1919–1939, v okupovaném pohraničí rozpuštěna v říjnu 1938, za války existovala pouze v exilu ve Velké Británii za vedení československého prvorepublikového politika Wenzela Jaksche)
 FNO – Fond národní obnovy
 FS – Finanční stráž
 FÚ – farní úřad
 HA – Horní Albeřice
 HJ – Hitlerjugend
 HL – Horní Lysečiny
 HPD – Horské pastevní družstvo
 HSM – Horní Staré Město
 KRNAP – Krkonošský národní park
 KSČ – Komunistická strana Československa
 MI – Maršov I
 MIV – Maršov IV
 MLS – mimořádný lidový soud
 MNV – místní národní výbor
 MSK – místní správní komise
 MV – ministerstvo vnitra
 MZV – ministerstvo zahraničních věcí
 NA – Národní archiv
 NSDAP – Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei – Nacionálně socialistická německá dělnická strana
 OBZ – Obranné zpravodajství
 ONV – okresní národní výbor
 ONVT – Okresní národní výbor Trutnov
 OSK – okresní správní komise
 OÚ – Osidlovací úřad
 OÚ-FNO – Osidlovací úřad Fondu národní obnovy
 RG – revoluční gardy
 SA – Sturmabteilung
 SČS – Syndikát českých spisovatelů
 SdP – Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)
 SNB – Sbor národní bezpečnosti
 SO – soudní okres
 SOKA T – Státní okresní archiv Trutnov
 SOS – Stráž obrany státu
 SS – Schutzstaffel
 TL – transportní listina
 TNK – trestní nalézací komise
 ZNV – Zemský národní výbor

Abecední seznam českých a německých názvů obcí

česko-německý

Babí – Trautenbach

Bobr – Bober

Černá Hora – Schwarzenberg

Dolní Albeřice – Nieder-Albendorf

Dolní Lysečiny – Nieder-Kolbendorf

Dolní Malá Úpa – Nieder-Klein-Aupa

Horní Albeřice – Ober-Albendorf

Horní Lysečiny – Ober-Kolbendorf

Horní Malá Úpa – Ober-Klein-Aupa

Horní Staré Město – Ober-Altstadt

Janské Lázně – Johannisbad

Lampertice – Lampersdorf

Maršov I – Marschendorf I

Maršov II – Marschendorf II

Maršov III – Marschendorf III

Maršov IV – Marschendorf IV

Mladé Buky – Jungbuch

Pec pod Sněžkou – Petzer (Velká Úpa III – Groß Aupa III)

Rýchory – Rehorn

Sklenářovice – Glasendorf

Svoboda nad Úpou – Freiheit

Suchý Důl – Dörregrund

Temný Důl – Dunkeltal

Trutnov – Trautenau

Velká Úpa I – Groß Aupa I

Velká Úpa II – Groß Aupa II

Velká Úpa III – Groß Aupa III

Vlčice – Wildschütz

Žaclěř – Schatzlar

německo-český

Bober – Bobr

Dörregrund – Suchý Důl

Dunkeltal – Temný Důl

Freiheit – Svoboda nad Úpou

Glasendorf – Sklenářovice

Groß Aupa I – Velká Úpa I

Groß Aupa II – Velká Úpa II

Groß Aupa III – Velká Úpa III

Johannisbad – Janské Lázně

Jungbuch – Mladé Buky

Lampersdorf – Lampertice

Marschendorf I – Maršov I

Marschendorf II – Maršov II

Marschendorf III – Maršov III

Marschendorf IV – Maršov IV

Nieder-Albendorf – Dolní Albeřice

Nieder-Kolbendorf – Dolní Lysečiny

Nieder-Klein-Aupa – Dolní Malá Úpa

Ober-Albendorf – Horní Albeřice

Ober-Altstadt – Horní Staré Město

Ober-Klein-Aupa – Horní Malá Úpa

Ober-Kolbendorf – Horní Lysečiny

Petzer – Pec pod Sněžkou (Groß Aupa III – Velká Úpa III)

Rehorn – Rýchory

Schatzlar – Žacléř

Schwarzenberg – Černá Hora

Trautenau – Trutnov

Trautenbach – Babí

Wildschütz – Vlčice

Prameny a literatura

1. ARCHIVY

Archiv bezpečnostních složek

Odbor politického zpravodajství MV
Fond 2M
i.č.: 13503
i.č.: 10789

Národní archiv

Fond ministerstva vnitra – stará registratura – Praha

odd. spisovny 7, 1934–1935, kt. 4970, volby v obcích
odd. spisovny 7, 1933–1939, kt. 2819, volby v obcích

Fond ministerstva vnitra – nová registratura II

sig. B 300, i.č.: 4148, kt. 8046, smíšená manželství
sig. B 300, i.č.: 4148, kt. 8056, žádost o čl. občanství
sig. B 300, i.č.: 4148, kt. 8057, žádost o čl. občanství
sig. B 300, i.č.: 4148, kt. 8064, různá hlášení – seznamy specialistů
sig. B 300, i.č.: 4148, kt. 8068, přiděly na práci v dolech
sig. B 300, i.č.: 4148, kt. 8069, dodatečné odsuny – rozsudky – seznamy
sig. B 300, i.č.: 4148, kt. 8070, dobrovolné odsuny – osobní prohlášení

Fond Fondu národní obnovy

pořadač. č. 60, seznam majetkových podstat

Fond pohraničního oddílu ÚV

arch. jed. 11, zprávy o antifašistických komisích
arch. jed. 17, souhrnná zpráva o vystěhování antifašistů
arch. jed. 87, výstřižky z deníků
arch. jed. 88, opisy z tisku

sčítání lidu – sčítací operáty 1930

Horní Albeřice
Dolní Albeřice
Dolní Lysečiny

sčítání lidu – sčítací operáty 1939

Nieder-Albendorf
Ober-Albendorf
Nieder-Kolbendorf

sčítání lidu – sčítací operáty 1950
 Horní Albeřice
 Dolní Albeřice
 Dolní Lysečiny

Památník národního písemnictví

Fond Syndikátu českých spisovatelů (nezpracovaný fond)

Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Trutnov (SOkA T)

Fond Okresní národní výbor Trutnov (1945–1962)

i.č.: 1480, kt. 87 – oběžník Maršova IV ve věci osídlování
 1563, kt. 89, organizační záležitosti obcí
 1564, kt. 92, složení MSK Horní a Dolní Albeřice, Horní a Dolní Lysečiny
 1651, kt. 94, obecní rozpočty
 1653, kt. 95, účetní uzávěrky obcí
 1688, kt. 98, konfiskační výměry
 1744, kt. 104, antifašistická komise
 1781, kt. 105, seznamy osob podléhajících konfiskaci
 1824, kt. 107, dopis trutnovské židovské obce ONV
 1818, kt. 107, zrušení vyhlášky o zákazu Němců používat hromadnou dopravu
 1925, kt. 124, seznamy vydaných osvědčení o národní spolehlivosti
 1926, kt. 125, seznamy nacistických funkcionářů a evidence válečných zločinců
 1927, kt. 125, vynětí domů z konfiskace podle dekretu 12/145 sb.
 1962, kt. 135, seznamy Němců podle obcí
 1972, 1976, kt. 136, dodatečné odsuny, transporty
 1985, kt. 137–140, záležitosti Němců, zvl. antifašistů
 1988, kt. 141–144, agenda, specialisti
 1990, kt. 144, agenda, odsun
 1997, kt. 144, internační tábory, směrnice
 1998, kt. 145, sběrné středisko Mladé Buky
 1999, kt. 146, sběrné středisko Hořejší Staré Město
 2224, kt. 248, 250 přiděly rodinných domků, Dolní Lysečiny, Dolní a Horní Albeřice
 2225, kt. 320–322, přiděly domků z rozhodnutí KNV
 2001, kt. 146, antifašistické seznamy
 2004, kt. 147–149, seznamy transportů I - XXV
 2720, kt. 389, evidenční pracovní karty
 3016, kt. 396, plánovité dosídlení pohraničí, dotazníková akce
 3052, kt. 397, osídlovací plány
 3129, kt. 399, Syndikát českých spisovatelů
 3518 a 3519, kt. 413, Maršov, sloučení obcí
 3542, kt. 460, vracení čsl. občanství
 3757, kt. 509, rejstřík nemovitých majetkových podstat a seznamy konfiskátů pro obec
 3810, kt. 514, kupní smlouvy, převody majetku
 3880, kt. 522, vodohospodářský průzkum

4037, kt. 570, přiděl velkostatkářů na práci
 4091, kt. 572, kupní smlouvy
 4510, kt. 599, přiděly nemovitostí KNV Hradec Králové
 4982, kt. 687, převody nemovitostí
 5286, kt. 742, prodej budovy HA č.p. 48
 5289, kt. 744, repatriace – dobrovolné vystěhování
 5290, kt. 745, zrušení konfiskace – převod nemovitosti na původního majitele.
 5653, kt. 869, dobrovolné vystěhování, Marie Fränzlová 1962

Kniha 1009

Kartotéka 1– 11 odsun 1946 podle transportů
 Kartotéka 11– 35 odsun 1946 podle jmen

Fond Okresní národní výbor Trutnov / Trestní nalézací komise

kt. 161, 163, 176, trestní spisy

Fond okresní úřad Trutnov

vodní družstvo Dolní Albeřice, Horní Albeřice, Dolní Lysečiny

Archiv obce Horní Albeřice

Kronika obce Horní Albeřice psaná jako Grundparzellenprotokoll

archiv obce HMÚ

rodokmeny 18. stol. až 1901, 1901–1904

Fond farní úřad Maršov

Mannschaftsbuch, soupis duší, 1868–1909

Pfarrmatrikel (Farní úřad Maršov IV)

Fond MNV Dolní Albeřice

pokladní deník MNV Dolní Albeřice

Fond MNV Horní Lysečiny

hlavní kniha

Fond MNV Horní Maršov

kronika Horní Maršov 1934–1939 a 1945–1963

Fond MNV Maršov IV

zápisy ze schůzí MNV 1946–1948

sčítání lidu – sčítací operáty 1921

Horní Valbeřice

Dolní Valbeřice

Dolní Lysečiny

Die Vertriebenen- Transportlisten aus dem Kreis Trautenau aus dem Jahr 1946 (zpracoval Peter Schulz)

Poslanecká sněmovna České republiky

<https://www.psp.cz/docs/laws/dek>

Benešovy dekrety, 22. 2. 2009

Riesengebirgler

www.marschendorf.de

Schulz, Peter: Gefallene und Vermisste des II. Weltkrieges der Gemeinden Albendorf, Dörregrund, Dunkeltal, Kolbendorf und Schwarzenberg, 20. 5. 2008

2. ÚŘADY

Český úřad zeměměřičský a katastrální – katastrální úřad pro Královéhradecký kraj, katastrální pracoviště Trutnov

Pozemková kniha, výpis z pozemkové knihy – Horní Albeřice čp. 63 a 64

Obecní úřad Horní Maršov

Pfarmatrikel der Geburt und der Taufe, 1922–1943

Pfarmatrikel der Geburt und der Taufe / Farní matrika narození a křtů, 1944–1949

Sterbe–Matrikel, 1927–1949

Úřední listy okresu Trutnov

Úřední list – Amtsblatt okresní správy politické a okresního školního výboru v Trutnově. Der politischen Bezirks-Verwaltung und des Bezirksschul-Ausschusses in Trautenau

21. 7. 1924/č. 4, roč. 42, str. 1–2.

15. 3. 1925/č. 5, roč. 44, str. 1.

18. 5. 1928/č. 6, roč. 47, str. 1-8.

3. ADRESÁŘE

Adresář pro politický okres Trutnov se soudními okresy Maršov, Trutnov, Úpice a Žacléř/Adressbuch für den politischen Bezirk Trautenau mit den Gerichts-Bezirken Marschendorf, Schatzlar, Trautenau und Úpice. Kom. náklad: Cestovní kancelář Trutnov, palác Porak. Tisk: Knihkárna „Heimat“, Trutnov, Rienzova ulice 6, Trutnov, 1930

Adressbuch für politisches Bezirk Trautenau, 1911

4. STATISTIKY

Administrativní lexikon obcí v republice československé. 1. díl Čechy. Státní úřad statistický, Praha 1927.

Amtliches Gemeindeverzeichnis für das Deutsche Reich auf Grund der Volkszählung 1939. Statistischer Reichsamt, Berlin 1941.

Darstellung der mit allerhöchster Entschliessung genehmigten politischen Einleitung des Kronlands Böhmen, 1849.

Malý lexikon obcí ČR. Český statistický úřad, 1996.

Mapový lexikon obcí ČSSR. Podle správního rozdělení 1. 2. 1967. Kartografické nakladatelství, Praha 1968.

Ortslexikon der Böhmischen Länder 1910–1965. Collegium Carolinum, R. Oldenbourg Verlag, München 1995.

Podrobný seznam míst v Čechách 1890, podle sčítání lidu z roku 1890. Cís. kr. statistická ústřední kommise, Vídeň 1893.

Příruční kniha o soudním politickém rozvrhu korunní země české 1849. C. kr. uvozovací komise soudní v Čechách, Praha 1850.

Seznam míst v království českém. Sestaven na základě úředních dat k rozkazu c. k. místodržitelství, Praha 1913.

Seznam míst v království českém. K rozkazu vysokého cís. král. místodržitelství Českého na základě úředních udání sestaven, Praha 1893.

Seznam míst v království českém. K rozkazu vysokého c. k. místodržitelství na základě úředních udání sestaven, Praha 1907.

Seznam obcí a okresů připojených k Německu, Maďarsku, Polsku (stav k 28. 11. 1938). Státní úřad statistický, Praha 1938.

Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder, Spezialortsrepertorium vom Böhmen. IX, Böhmen, K.k. statistischen Zentralkommission, K.k. Hof- und Staatsdruckerei, Vídeň 1915.

Statistický lexikon obcí České republiky, podle sčítání lidu z 3. 3. 1991. Český statistický úřad ve spolupráci s Ministerstvem vnitra, Praha 1994.

Statistický lexikon obcí ČSSR, podle sčítání lidu z 1. 12. 1974. Federální statistický úřad ve spolupráci s Českým a Slovenským statistickým úřadem a ministerstvy vnitra ČSR a SSR, Praha 1976.

Statistický lexikon obcí ČSSR, podle sčítání lidu z 1. 3. 1961. Ústřední komise lidové kontroly a statistiky a ministerstvo vnitra, Praha 1966.

Statistický lexikon obcí republiky Československé, podle sčítání lidu 1930. Díl I, země česká, Ministerstvo vnitra a státní úřad statistický, Praha 1934.

Statistický lexikon obcí republiky Československé, podle sčítání lidu z 1. 3. 1950. Státní úřad statistický a ministerstvo vnitra, Praha 1955.

Statistický lexikon obcí v Čechách, podle sčítání lidu z 15. 2. 1921. Ministerstvo vnitra a státní úřad statistický, Praha 1923.

Vollständiges Ortschaften Lexikon der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. 12. 1890. K. k. Statistische Central-Commission, Vídeň 1892.

Zprávy státního úřadu statistického Republiky československé. Seznam obcí v zemi České podle stavu z prosince 1945, 1945/ XXVII 1927, řada D 11–16.

5. MAPY

Horní Maršov, mapa orientační, stav k roku 2006. 1 : 9 770, odpovědný redaktor: ing. Josef Erben, tématický obsah: ing. Vlasta Glaserová, RNDr. Pavel Klimeš, grafické zpracování: Markéta Zahradníková, Geodézie Krkonoše, s.r.o., 2006.

Katastrální mapy stabilního katastru 1841, 1 : 2880,
Ober-Albendorf in Böhmen, Königgrätzer Kreis, Bezirk Marschendorf
Nieder-Albendorf in Böhmen, Königgrätzer Kreis, Bezirk Marschendorf
Nieder-Kolbendorf in Böhmen, Königgrätzer Kreis, Bezirk Marschendorf
Mapy uloženy in Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, Praha.

mapa evidence nemovitostí 1964–1969, 1 : 2880

Horní Albeřice

Reprodukováno ofsetem podle pozemkové mapy vykazující stav koncem roku 1962, reprodukoval Kartografický a reprodukční ústav v Praze v roce 1964. Vydala Ústřední správa geodézie a kartografie, zpracovalo Středisko geodézie Trutnov Ústavu geodézie a kartografie pro kraj Východočeský v Pardubicích, 1964.

Dolní Albeřice

Reprodukováno ofsetem podle pozemkové mapy vykazující stav koncem roku 1967, 8, reprodukovala inženýrská geodézie, n. p. Brno, závod Pardubice v roce 1968-9, vydal Český úřad geodetický a kartografický, zpracovala inženýrská geodézie, n. p. Brno, závod Pardubice v roce 1968–9.

Dolní Lysečiny

Reprodukováno ofsetem podle pozemkové mapy vykazující stav koncem roku 1968, reprodukovala inženýrská geodézie, n. p. Brno, závod Pardubice v roce 1969, vydal Český úřad geodetický a kartografický, zpracovala inženýrská geodézie, n. p. Brno, závod Pardubice v roce 1969.

Mapa trutnovského okresu. 1:75 000, Orientační mapa s turistickým značením, Vojenský zeměpisný ústav v Praze, rok nejasný (20., 30. léta 20. století).

Východní část Krkonoš. 1 : 125 000, soubor lidových map ČSR – KRKONOŠE č. 2, vydal a vytiskl Zeměměřičský ústav v Praze, 1949 (I. vydání).

Východní Krkonoše. 1 : 40 000, turistická mapa, svazek obcí východních Krkonoš, 2006.

Krkonoše. Pohledová mapa, (Stanislav Vorel), nakladatelství TYPO, 1991.

Satelitní mapa údolí Albeřického a Lysečinského potoka. 30cm na pixel, letecké snímky Geodis na serveru mapy.cz, www.mapy.cz, 2006.

Karte vom Landekreis Trautenau, nach der Grenzfestlegung vom 20. 11. 1938, gebildet aus den Gerichtsbezirken Trautenau, Marschendorf und Schatzlar, sowie Gemeinden der Gerichtsbezirke Königinhog und Jaromiersch. měřítko nedefinované, Quelle: S. Nordböh. Gemeindegarte 1940, www.riesengebirgsheimat.de, nedatováno, asi 1938.

Situační plán k návrhu sloučení obcí Maršov IV, Temný Důl, Dolní Lysečiny, Horní Lysečiny, Dolní Albeřice, Horní Albeřice, Dolní Albeřice, Suchý Důl, 1: 25 000, MNV MIV, nedatováno, asi 1948–1950. SOKA T, ONV T, 3518/413.

Plánek Horních a Dolních Lysečin a Dolních a Horních Albeřic. Měřítko nedefinované, nepublikováno, autor: Rožec Jaroslav, 1996.

6. PERIODIKA

AICHELBURG, VLADIMÍR: Berthold, hrabě z Aichelburgu. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 1999/6, str. 36–37.

BARTOŠ, MARTIN: Odsun Němců 1945–1946. In: Krkonoše, Jizerské hory, měsíčník o přírodě a lidech, 2005/4, str. 20–21.

BARTOŠ, MARTIN: Odsun Němců 1945–1946. In: Krkonoše, Jizerské hory, měsíčník o přírodě a lidech, 2005/5, str. 20–21.

BARTOŠ, MARTIN: Odsun Němců 1945–1946. In: Krkonoše, Jizerské hory, měsíčník o přírodě a lidech, 2005/6, str. 16–17.

BARTOŠ, MARTIN: Odsun Němců 1945–1946. In: Krkonoše, Jizerské hory, měsíčník o přírodě a lidech, 2005/7, str. 16–17.

BARTOŠ, MILOSLAV: Kryštof z Gendorfu. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 1993/3, str. 36–37.

BED, S. (HIRSCHBERG): Über einige eigentümliche Beförderungs- und Reisehilfsmittel im Riesengebirge. In: Das Riesengebirge im Wort und Bild 31. 12. 1897, číslo 64/ročník 17, str. 54.

DEMUTH, JOSEF: Die Überschwemmung im Riesengebirge (böhmischen Anteils) vom 29. zum 30. Juli 1897. In: Das Riesengebirge im Wort und Bild 32. 12. 1897, číslo 64. ročník 17, str. 50–53.

FETTERS, ALEŠ: Albeřice v pamětech A. C. Nora. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 1999/5, str. 22–23.

FLOUSKOVÁ, ZDEŇKA: U Kneifelů. K devadesátinám horského hospodáře.

In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 2000/9, str. 28–29.

HOLUB, OTA: Psal se rok 1946... Na neklidné hranici. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 1993/1, str. 26–27.

LOKVENC, THEODOR: Změny krkonošských lesů. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 1990/4, str. 3–5.

LOKVENC, THEODOR: Sudetské vzpomínky. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 2003/10, str. 18–19.

LOKVENC, THEODOR: Válečná léta Luční boudy. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 199/3, str. 24–25.

PECINA, PAVEL: Proměny kraje pod Rýchorami. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 1999/6, str. 16–17.

PECINA, PAVEL: Proměny krajiny a zvířeny pod Rýchorami. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 1999/7, str. 24–25.

PLACÁK, PETR: Já, brácha a tři sudetští Němci. In: Babylon, 29. 3. 2004/ číslo 7/ ročník XIII, str. 1, 4–5.

SCHULZ, PETER: Ursprung der Gemeinde Albendorf. (převzato z: Risengebirgsheimat – Heimatblatt für die ehemaligen Kreise Trautenau und Hohenelbe, Jahrgang 49), www.marschendorf.de, 20. 5. 2008.

SCHULZ, PETER: Noch etwas über Kolbendorf, dann Thalergraben. (Převzato z Das Riesengebirge im Wort und Bild, autor: Johann Mikisch, vrchní lesní v Maršově), www.marschendorf.de, 20. 5. 2008.

SCHULZ, PETER: Kolbendorf. (Převzato z Das Riesengebirge im Wort und Bild, autor: Johann Böhm), www.marschendorf.de, 20. 5. 2008.

ROŽEC, JAROSLAV: Ještě jednou Albeřice. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 1999/9, str. 22–23.

ROŽEC, JAROSLAV: Ještě jednou Albeřice (dokončení z minulého čísla). In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 199/10, str. 22–23.

ROŽEC, JAROSLAV: Jak se žilo na Lysečínách. In: Krkonoše, měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší, 2000/9, str. 19.

Milře v Úpském údolí, redakční článek. In: Veselý výlet, Krkonoše 32, léto 2009, str. 19.

7. LITERATURA

ANTIKOMPLEX A KOL. AUTORŮ: Zmizelé Sudety – Verschwundenes Sudetenland. Antikomplex, Domažlice 2006. (4. rozšířené vydání)

BERKNER, KURT: Pochodovali jsme do Sudet. Obsazení Žacléře, Trutnova a Novopacka v roce 1938 německou armádou, jak to prožil nadpor. III./Inf. - R.8, 9. Komp. Kurt Berkner. Městské muzeum v Žacléři, Žaclěř 1998.

BUBENÍČKOVÁ, R; KUBÁTOVÁ, L: Nacistické tábory na Trutnovsku. Vlastivědný sborník Krkonoše a Podkrkonoší č. 4, Sborník Muzeum Trutnov, Trutnov 1969, str. 95–110.

BUCHTOVÁ, BOŽENA A KOL.: Nezaměstnanost. Psychologický, sociologický a ekonomický problém. Grada, Praha 2002.

BUMBA, JAN: České katastrofy od 11. do 21. století. Grada, Praha 2007.

CABADAJOVÁ, EVA; DVOŘÁKOVÁ, BLANKA; HEPNAROVÁ, VĚRA; VAŇKOVÁ, VĚRA: Inventář archivní pomůcka č. 406, NAD číslo 893. Okresní národní výbor Trutnov, 1945–1990 (1999), Trutnov 2005.

DEMUTH, JOSEF: Trautenauer Bezirkskunde und königliche Heimatskunde. Helmuth-Preußler-Verlag, Nürnberg, 1930.

FLOUSEK, JIŘÍ; HARTMANNOVÁ, OLGA; ŠTURSA, JAN; POTOCKI, JACEK (ed): Krkonoše – Příroda. Historie. Život. Baset, Praha 2007.

GREGOR, ACHILLE: Rozhořčený mladý muž. Mladá fronta, Praha 1964.

HRUBÝ, VLADIMÍR: Hraničářský prapor 2. "Roty Nazdar". Fotoprint, Čsl. obec legionářská, Jednota Mladá Boleslav, Dvůr Králové nad Labem, Mladá Boleslav 2008.

JUŘENA, JAN; MIKOLÁŠEK, JAKUB; PILVOUSEK, TOMÁŠ: Broumovsko a Trutnovsko. Obrana republiky v pol. 30. let. 2006.

KARPAŠ, ROMAN; LOKVENC, THEODOR; BARTOŠ, MILOSLAV: Album starých pohlednic Krkonoše / Album alter Ansichtskarten vom Riesengebirge. Nakladatelství 555, 1999.

KLIMEŠ, PAVEL: Krajina Krkonoš v proměně století / Riesengebirgslandschaft in hundertjähriger Wandlung. Veselý výlet pro Správu KRNAP, Horní Maršov 2007.

KMONÍČEK, JOSEF: Návrat domů. Proměny pohraničí severovýchodních Čech v letech 1945–1948. Kruh, Hradec Králové 1982.

KOCOUREK, LUBOMÍR: Vládní obvod Ústí nad Labem 1938–1945. Základní charakteristika. Historie okupovaného pohraničí 1938–1945 č. 1, UJEP, Ústí nad Labem 1998.

LOKVENC, THEODOR A KOL.: Zalesňování Krkonoš. Správa KRNAP a VÚLHM Výzkumná stanice, Opočno 1992.

- LOKVENEC, THEODOR: Toulky Krkonošskou minulostí. Kruh, Hradec Králové 1978.
- MÁLEK, VLASTIMIL: Dějiny obce Těchlovice na Královéhradecku. Od nejstarších dob do roku 2000. Obecní úřad Těchlovice prostřednictvím Monographia Press, Dobřenice, 2001.
- MASOPUST, PETR: Odsun Němců z Trutnovska 1945–47. Diplomová práce, PF TUL, Katedra dějepisu, 1997.
- MISSBERGEROVÁ, LENKA: Problémy odsunutých Němců v českém Podkrkonoší. Diplomová práce, PF ZČU, Katedra historie, 2003.
- NEZNÁMÝ AUTOR: Finanční stráž 1918–1948, <http://financ.wz.cz/>, 18. 5. 2009.
- NOR, A. C.: Život nebyl sen. Atlantis, Brno 1994.
- NOVOTNÝ, PETR: O papírnách ztracených i těch nalezených. Filigrán, Praha 2009.
- PROCHÁZKA, JAROSLAV: Osídlení Trutnovska v období pozdního feudalismu, kapitalismu a socialismu ve světle místních a pomístních jmen. Vlastivědný sborník Krkonoše Podkrkonoší č. 5, Sborník muzea Trutnov, vydal Kruh Hradec Králové 1970, str. 38–64.
- RYŠÁNKOVÁ, MILADA: Osídlování pohraničí očima etnografa. Čas bojů a hrdinství, sborník Muzea Podkrkonoší k 40. výročí vyvrcholení národně osvobozenecých bojů na Trutnovsku, Trutnov 1985.
- SPURNÝ, MATĚJ (ed.): Proměny sudetské krajiny. Pro Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006.
- STANĚK, TOMÁŠ: Německá menšina v českých zemích 1948–1989. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1993.
- STANĚK, TOMÁŠ: Odsun Němců z Československa 1945–1947. Edice Češi a Němci, Academia – Naše vojsko, Praha 1991.
- STANĚK, TOMÁŠ: Perzekuce 1945. Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu až srpnu 1945. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1996.
- STANĚK, TOMÁŠ: Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, Praha 2005.
- STANĚK, TOMÁŠ: Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955. Slezský ústav Slezského muzea v Opavě/ Tilia, Opava 2002.
- STANĚK, TOMÁŠ: Tábory v českých zemích 1945–1948. Slezský ústav Slezského muzea v Opavě, Opava 1996.
- VOHRYZEK, STANISLAV: Středověká kolonizace Trutnovska pány ze Švábenic. Bakalářská práce, Historický ústav, FU MU, Brno 2006.

ZIMMERMANN, VOLKER: Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945). Přeložil Petr Dvořáček, Prostor/Argo, Praha 2001.

ZUMAN, F.: Kolonisté v Krkonoších. In: Český časopis historický, ročník č. XXXVII, sešit 1, str. 349–354, Nakladatelství historického klubu, Praha 1931.

HISTORIOGRAFIE TRUTNOVSKA (výkonní redaktoři Málek, Vlastimil a Horák Václav), Sborník Krkonoše a Podkrkonoší, Supplementum 8. Vydalo Muzeum Podkrkonoší v Trutnově ve spolupráci se Státním okresním archivem Trutnov, Krkonošským muzeem správy KRNPAP ve Vrchlabí a Vlastivědným kroužkem Krkonoše a Podkrkonoší v Trutnově. Trutnov 2008.

7. DOKUMENTÁRNÍ FILMY

ŠTINGL, PAVEL: „Jakou řečí mluví pánbůh...?“ Dokumentární portrét, 2000–2001.

Příloha 1

Politický okres Trutnov

(k 9. 5. 1945)

Soudní okres Maršov

Černá Hora, Dolní Albeřice, Dolní Lysečiny, Dolní Malá Úpa, Horní Albeřice, Horní Lysečiny, Horní Malá Úpa, Janské Lázně, Maršov I, Maršov II, Maršov III, Maršov IV, Sklenářovice, Suchý Důl, Svoboda nad Úpou, Temný Důl, Velká Úpa I, Velká Úpa II, Velká Úpa III (Pec pod Sněžkou)

Soudní okres Trutnov

Babí, Bezděkov, Bohuslavice nad Úpou, Debrné, Dolní Žďár, Hertvíkovice, Hořejší Staré Město, Horní Žďár, Chvaleč, Kyje, Lhota, Libeč, Markoušovice, Mladé Buky (s osadami Dolní Sejfy, Kalná Voda, Klinge), Německá Brusnice (s osadou Haindorf), Nesytá, Petřikovice, Pilníkov, Poříčí, Radeč, Radvanice (s osadami Paseka, Studénka), Slavětín, Starý Rokytník (s osadami Nový Rokytník, Rubínovice), Starý Sedloňov, Staré Buky (s osadami Horní Staré Buky, Dolní Staré Buky, Prostřední Staré Buky, Jirský Důl, Oblanov), Střítež, Studenec, Trutnov (s osadami Humburky, Dolní Staré Město), Vlčice (s osadou Silberštejn), Volanov, Voletiny, Zlatá Olešnice)

Soudní okres Úpice

Batňovice (s osadou Zálesí), Pavlovice, Libňatov, Malé Svatoňovice, Maršov (Maršov u Úpice), Odolov, Petrovice, Rtyně v Podkrkonoší, Strážkovice, Suchovršoce, Úpice, Velké Svatoňovice

Soudní okres Žacléř

Bečkov (s osadou Rybníček), Bernartice (s osadou Berggraben), Bobr, Černá Voda, Königshausen (Královec), Krinsdorf (Křenov), Lampertice, Prkenný Důl (s osadou Vernýřovice), Rýchory, Žacléř.

Farní úřad Maršov

Černá Hora, Dolní Albeřice, Dolní Lysečiny, Horní Albeřice, Horní Lysečiny, Maršov I, Maršov II, Maršov III, Maršov IV, Suchý Důl, Temný Důl

ZDROJ: Cabadajová, Eva; Dvořáková, Blanka; Hepnarová, Věra; Vaňková, Věra: Inventář archivní pomůcka č. 406, NAD číslo 893. Okresní národní výbor Trutnov, 1945–1990 (1999), Trutnov 2005.